PÄR LAGERKVIST

POVESTIRI AMARE

www.virtual-project.eu

PÄR LAGERKVIST

POVESTIRI AMARE

Traducere din limba suedeză de:
FLORIN MURGESCU

virtual-project.eu

Editura
PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ
1969

PÄR LAGERKVIST

Când, în 1951, premiul Nobel încununa opera lui Lagerkvist, scriitorul era de mult cunoscut: o operă bogată lucrase în toate direcțiile ca să revele un poet neobișnuit de sensibil la valorile fundamentale ale omului. Opera sa, ca a multora dintre scriitorii de seama ai secolului, a ieșit, în cea mai mare măsură, din cutremurul primului război mondial; cel de-al doilea război mondial a continuat să împrumute sugestii noi unor teme de mult fixate și să îndreptățească încă o dată o atitudine de mult consolidată. Nucleul germinativ al întregii opere rămâne problema răului și a binelui în lume.

Oricât de complicată e opera, oricâte tentații laterale cunoaște pentru alte genuri, Pär Lagerkvist rămâne în tot ce a scris – în teatru, în proză, chiar în eseu – un poet. Proza sa – căci de ea ne ocupăm aci – este proza tipică a unui poet incapabil să abdice de la funcția sa esențială, o proză caracterizată prin obsesia universului poetic, prin pornirea instinctivă de a gândi cu mijloacele poeziei, pecetluită așadar de nostalgia paradisului liric. O asemenea proză n-a fost și n-ar putea fi niciodată instrumentul adecvat al unui romancier. Și, de altfel, Pär Lagerkvist, ca aproape toți marii poeți, nici nu scrie propriu-zis romane. El scrie de preferință povestiri scurte, mai apropiate de structura și de natura poemului în proză; și chiar ceea ce, dintr-o proastă deprindere, am fi dispuși a numi romanele sale, scrutate mai atent, se dovedesc a fi niște povestiri mai lungi, gata a renunța la propria lor personalitate în favoarea poemului sau a fabulei. Povestirile acestea se constituie, de regulă, prin prezența unei metafore, sporite prin interpretări succesive.

Călăul este, de fapt, biografia unui personaj multimilenar, al cărui destin e inevitabil legat de destinul umanității. O parabolă în patru capitole, adunate în jurul unui simbol: acela al răului inocent și al crimei; căci, prin funcția lui, călăul este un instrument al justiției și, în raport cu umanitatea, un ucigaș. Tehnica este aceea a unui poem care se constituie sistematic din convergența și suprapunerea tuturor motivelor. Multă vreme, călăul este un personaj mut înconjurat de comentarii înfiorate și de povestiri în care superstiția și legenda, artistic dozate, reconstituie un profil moral. Un copil e juruit să sfârșească odată în mâinile călăului și cum, potrivit credinței, singurul care ar putea să-l salveze de sub puterea destinului este călăul însuși, mama, copleșită de spaimă, se va duce să-i implore mântuirea. Într-o altă povestire, înscrisă în același cerc de semnificații, călăul, fulgerat de puterea dragostei în momentul în care trebuie să execute o femeie o cere de nevastă în fața dregătorilor și o salvează de la moarte; dar

femeia, născând un prunc însemnat cu semnul călăului, îl ucide, refuzând de fapt să perpetueze un neam de călăi; condamnată de astă dată pentru pruncucidere să fie îngropată de vie, călăul, îndurerat, execută sentința. În ambele povestiri, în ciuda funcției sale care face din el un exilat pe viață, efortul de absolvire și prezența sentimentului generos legitimează apartenența lui la ordinea superioară a iubirii. Așadar, rostul acestor povestiri în ansamblul lucrării este, între altele, să sublinieze ideea că există în rău o putere care tinde să-l modifice în contrariul său și că, prin această tendință, răul, ca și binele, participă la umanitate. Ideea e veche de când lumea, dar Pär Lagerkvist a preluat-o probabil din tradiția bogată a disputelor filosofice, iar pe cale literară, sub influența acelei literaturi care își are originea în Dostoievski.

Capitolul esențial, care divulgă înțelesul real al parabolei și definește valoarea ei, este cel în care s-ar părea că taverna s-a modificat la dimensiunile unui local de noapte. Meșteșugarilor din primele capitole, adunați la taifas în jurul unui pahar cu bere, le-a luat locul o lume de burghezi zgomotoși; superstițiile și legendele naive au cedat locul „superstițiilor" de clasă și urii întunecate. În jurul călăului, mereu mut la masa lui, pe un fundal de muzică de jaz și în ritmul amețitor al dansului, se proferă lozincile aberante ale nazismului. E o lume contorsionată, de posedați. Artistul subliniază demența prin reducerea la absurd a cuvântului și gestului. Replicile fără adresă se încrucișează peste capul călăului; cu retorismul acela exasperat în care recunoaștem maniera autorului de a ne aminti de logoreea demagogică a lui Hitler, se elogiază burlesc rolul benefic al violenței desfrânate, egalitatea care începe pe ruina oricărei inteligențe, unitatea aceea de robot care exclude orice împotrivire inteligentă, rasa superioară a învingătorilor, rostul curativ și creator al războiului. Niște ucigași de profesie sunt primiți ca niște oaspeți de seamă: „Trăiască ucigașii!"; niște negri sunt siliți să cânte sub amenințarea revolverelor. Dialogul absurd degenerează în masacru. Se dansează printre morți și muribunzi, cu revolverele atârnate pe spinare „ca un membru viril suplimentar", un fel de a spune că în această lume revolverul e învestit cu funcția unui principiu creator. Toată această parte este, de fapt, un tablou infernal al unei lumi obscurantiste în care stau laolaltă, frenetic înfrățite, demagogia, crima și dezmățul. Dar în clipa în care lumea asta de apocalips se înclină în fața călăului ca în fața unui zeu tutelar, salutându-l după ritual, cu un *Heil* hitlerist, călăul – atâta vreme mut – se ridică și protestează. Cu refuzul acesta de a fi zeul unei lumi de ucigași, începe rechizitoriul lui. Călăul se revoltă împotriva călăilor. Pentru ce să preia pe numele lui crimele tuturora? Într-o asemenea lume, până și călăul este o victimă! Elogiul crimei îl ofensează. Să-l obligi să execute – mereu să execute – asta

este o crimă. Să fii instrumentul unei legislații care înlesnește continuu confuzia dintre justiție și injustiție, să execuți nevinovați – asta este o povară insuportabilă. O povară căreia călăul, obosit, i-ar prefera moartea, chiar moartea în supliciu. În fața unei asemenea lumi, care nu cunoaște decât cultul crimei, călăul jinduiește la condiția omului și la farmecul omeniei.

Aici se vede legătura secretă cu povestirile capitolelor anterioare: în această năzuință către umanitate. Gând femeia călăului își ucide pruncul însemnat cu semnul infernal, ea năzuiește de fapt să pună capăt unui neam de călăi, să înlesnească gâdelui posibilitatea de a reveni odată în circuitul umanității; dar e o năzuință reprimată: lumea are nevoie de călău, nu vrea să renunțe la el. Și nu vrea pentru că, omorând prin delegație, arc posibilitatea de a-și păstra, pe lângă avantajele crimei, iluzia inocenței. Tot ceea ce spune Călăul este legat de această veșnică năzuință de a-și regăsi condiția umană. I-a cerut și lui Dumnezeu să-l scutească de sabie și de sânge, dar Dumnezeu a rămas mut. Nici oamenii, nici cerul nu vor să-l dezarmeze. Și iată Călăul, visând momentul când ucigașii vor fi la pământ, când crima va fi abolită și el va fi inutil. Atunci va fi liber. Atunci va putea să moară, să arunce securea însângerată și să piară în tenebre ducând cu el amintirea speciei care trăia aici.

Ca formulă, *Călăul* aparține literaturii care își are punctul de plecare în *Marele inchizitor* al lui Dostoievski și realizarea cea mai strălucită în opera lui Kafka. De la Dostoievski la Kafka, parabola a sporit la dimensiunile romanului. Avantajul formulei e de a înlesni jocul semnificațiilor. Nici vorbă, arta lui Lagerkvist este unul din acele puncte de încrucișare în care recunoaștem însumate activ îndemnul lui Dostoievski, experiențele unui Leonid Andreiev, câștigurile expresionismului german, sugestiile geniului dramatic al unui Strindberg din epoca lui târzie.

Proza sa nu renunță niciodată la farmecul poeziei; însăși formula parabolei o implică, ca orice formulă care înlesnește un transfer de semnificații. Interesantă rămâne și încercarea de a concepe parabola ca pe o dramă în proză: compartimentarea în capitole, după principiul actelor, grija pentru unitatea de timp și de loc, preponderența copleșitoare a dialogului – sunt, evident, semnele unei concepții dramatice. Însă tot aci se vădește și lipsa de unitate a parabolei: căci impunându-i disciplina dramei, artistul trădează până la un punct geniul prozei, încercarea ulterioară a lui Lagerkvist de a scrie o piesă bazată în amănunt pe această povestire reprezintă în fond o încercare de a corecta opera în funcție de concepția ei eminamente dramatică. Asta sub raport formal. Sub raportul ideilor, principala sursă a lipsei de unitate a povestirii, vine din dificultatea autorului, în luptă cu tendințe centrifuge, de a controla toate semnificațiile. De aici și

diferența de tratare – aparent realistă în primele capitole și net expresionistă apoi. Dar oricâte influențe am descifra în această povestire și oricât de stânjenitoare ar fi lipsa de convergență a tuturor semnificațiilor, rezultatul final nu-i lipsit nici de originalitate, nici de frumusețe, nici de interes.

Ceea ce ni-l apropie îndeosebi pe Lagerkvist este faptul că-l simțim contemporan, că atinge probleme care ne stau la inimă, că linia principală a *Călăului* este violent antihitleristă. Se știe că scriitorul a fost un adversar pătimaș al nazismului și că povestirea aceasta – și nu e singura – a ieșit tocmai din efortul de a da expresie artistică protestului său. În sensul acesta, *Călăul* ocupă în opera sa un loc deosebit. Lucrarea demonstrează între altele, în chipul cel mai strălucit, că până și într-o țară cu o veche tradiție de neutralitate, arta nu poate rămâne neutră, că scriitorul nu poate rămâne insensibil la frământările umanității, că conștiința nu cunoaște granițe.

Interesante sunt în același volum și *Povestirile amare*. De fapt, e vorba de niște fabule „răutăcioase"; principiul celor mai multe e fiorul metafizic. Un tren gonește prin obscuritatea infinită, cu un mecanic palid și încremenit: e simbolul unei lumi destinate să propășească prin tenebre (*Tata fi cu mine*); o corabie rătăcește mereu, fără să acosteze nicăieri, căci lumea a pierit, dar o stâncă cu un singur arbore e de ajuns ca lumea să iasă din întuneric: avem aci însăși aventura umanității (*Aventura*); un om se angajează, în schimbul a 500 de mii de coroane, să sară din turnul bisericii, lumea nesăbuită îl aclamă ca pe un erou demn de o epocă strălucită: dar moartea lui nu provoacă decât oroare (*Moartea unui erou*); Jean e de fapt un inocent cu ideea fixă a unui Messia: numai că acest Messia ajunge dezolat să priceapă că nu are pe cine mântui (*Ioan Mântuitorul*); iată și o lume care nu e destinată să fie o lume adevărată, ci numai un laborator de experiențe: aci, pământul e plin de osemintele unor întregi popoare ratate, iar când o experiență nouă dovedește că o pereche de copii crescuți în libertate pot cunoaște, cu timpul, fericirea absolută a dragostei, copiii mor „pentru a fi utilizați aiurea" (*Lumea experimentală*); doi amanți adulterini, coborând, în chipul cel mai comun, cu ascensorul. Ajung într-un iad organizat după modelul unui bordel de lux și cunosc puterea remușcării: ascensorul e simbolul sondajului în conștiință (*Ascensorul care a coborât în iad*); un înger rău coboară de pe catedrală ca să însemne inutil casele cu o cruce: dar oamenii primesc semnul morții fără înfiorare căci știu din totdeauna că trebuie să moară (*Îngerul rău*). Iată și o fabulă cu adevărat kafkiană: un om fără picioare abia se târâie; locuința lui e la subsol, broasca ușii e, pentru un om normal, la nivelul genunchilor, masa și scaunele sunt scunde, odaia e dereticată pe toată întinderea ei, ceea ce sugerează o inteligență adaptată la condițiile unei târâtoare; însă, chiar ciuntit, omul găsește

că viața e un dar și în această iubire e destulă flacără ca să lumineze și într-un subsol (*Subsolul*).

În ciuda contactului cu zonele mai obscure ale poeziei și cu toate că sensul lor uneori se începețoșează cu semnificații laterale, unele din aceste fabule nu sunt lipsite de un înțeles generos. Ceea ce au comun aproape toate este elogiul vieții.

Un bun prilej de a reconstitui ceva din universul de idei al scriitorului îl constituie o povestire din 1920: *Surâsul etern*. E un dialog al morților, dar fără nimic din spiritul limpid și ironic al lui Lucian. În timp ce pentru grec moartea este cântarul tuturor deșertăciunilor, un sfârșit din unghiul căruia își exercită spiritul critic, pentru nordicul Lagerkvist, moartea rămâne un dușman etern. Cu toate acestea, imperiul ei nu are nimic din înfățișarea înfricoșătoare a infernului dantesc; moartea nu e o împărăție a chinului, a tăcerii și a întunericului; e mai degrabă un depozit, un fel de cămară a divinității. Morții își povestesc viața și toți – chiar cei ce au fost nefericiți, chiar acei care au călcat normele umanității – toți încearcă nostalgia vieții, toți ar vrea să revină pe pământ, să se împărtășească iarăși – mereu și mereu – din harul cel dulce al vieții. În cele din urmă morții pricep că lumea este cum este, dar că deși moartea nu poate fi abolită „omul are datoria de a fi fericit" și că a-ți trăi viața și a cultiva bucuria – asta e totul.

Surâsul etern precedă *Povestirile amare* cu patru ani iar *Călăul* cu aproape treisprezece. Și, deși toate aparțin în fond aceleiași familii de preocupări, e vădit cât de mult beneficiază *Călăul* de clarificarea ideilor și de continua rafinare a mijloacelor.

Scrisa în 1944, nuvela intitulată *Piticul* este, neîndoios, prin echilibrul întregului, o operă de maturitate. Realismul notațiilor este atât de evident incit, de n-am cunoaște arta lui Lagerkvist, preocupările lui statornice și unele dintre procedeele lui favorite, am putea crede că nu avem în față decât o nuvelă istorică, al cărei merit principal stă în reconstituirea exactă și plină de farmec a renașterii italiene. Ce-i drept, reconstituirea este de o uimitoare autenticitate, dar aceasta nu este decât o virtute în plus. Trebuie să citim nuvela în contextul operei, s-o relaționăm cu povestiri de factura și de dimensiunile *Călăului*, să redescoperim gustul autorului pentru simbol, să descifrăm în cadrul nițel incert al nuvelei un anume convențional care facilitează zborul fanteziei, pentru a înțelege ce este cu adevărat această lucrare. Nuvela se constituie din însemnările unui pitic de la curtea unui prinț renascentist. Numele orașului nu ni se dă, ar putea fi oricare: Milano, Florența, Ferrara… Nu lipsește nimic din culoarea epocii, niciunul din personajele ei principale. Prințul e până la un punct întruchiparea vie a principiilor lui Machiavelli, un suveran calculat și disimulat, care-și cunoaște perfect interesele și nu uită

niciodată de acelea ale statului; e în același timp un războinic eminent, un om luminat, cu gustul artelor și respectul poeziei, îmbinare originală de cruzime și generozitate, de noblețe și josnicie, de egoism și amabilitate, de mecena rafinat și de stăpân absolut. Teodora, soția prințului, e o femeie pătimașă, dedicată dragostei, în fond profund religioasă. Fiica sa, Angelica, e o ființă dulce și tristă care nu înțelege nimic din farmecul vieții. Există și un condottiere mercenar, Boccarossa; și un băiat de viață, războinic, petrecăreț și atrăgător, don Riccardo, prietenul prințului și amantul prințesei. Nu lipsesc nici războaiele de jaf, serbările savante și petrecerile agreabile, chefurile cazone și banchetele fastuoase, asasinatele disimulate cu făgăduieli de pace eternă, asediile îndelungate, amorurile secrete, ciuma.

Unitatea întregului o asigură prezența Piticului, în dublul său rol de personaj principal și de cronicar pătimaș. El debutează la curte asasinându-l pe Josafat, piticul rival, și, în calitate de confident al prințului, va fi instrumentul secret al crimei și nefericirii unanime: el va otrăvi, la ordin, în timpul tratativelor de pace, pe adversarii prințului convocați la ospăț; cu încuviințarea tacită a stăpânului său îl va otrăvi și pe Riccardo; toate consecințele – moartea prințesei, reînceperea ostilităților, chinurile asediului, foametea și ciuma – toate sunt incluse în acest asasinat; chiar dragostea dintre Angelica și Giovanni, care ar fi putut reconcilia cele două case rivale, este distrusă prin intervenția Piticului: descoperind că tânărul se află în camera fetei, îl va anunța pe prinț și acesta, necugetat, în focul primei mânii, îl va decapita pe amant în patul fiicei sale; faptă cumplită care umple spiritele de oroare și atrage finalmente sinuciderea Angelicăi. Toate nefericirile se înnoadă așadar în mâna acestui Iago de o șchioapă.

Evident, Piticul este întruchiparea răului violent și conștient. Un simbol al urii virulente. Un Călău dedicat exclusiv răului. Dar – lucru de astă dată remarcabil! – simbolul se constituie perfect pe studiul realist al personajului, pe observația exactă a psihologiei. Pocit fizicește, piticul cunoaște în același timp cu nostalgia frumuseții, ura și disprețul pentru întreg neamul omenesc. Frumusețea prințesei închinată amantului său îl scârbește, pofta de viață a lui don Riccardo îl jignește, forța plenitudinară a prințului îl umple de invidie. Piticul are, de fapt, sufletul unui prinț, dar obligațiile unui bufon; aspirațiile intime și obligațiile ce i se impun sunt astfel într-un conflict etern și ireconciliabil. Lumea copiilor îi repugnă mai ales pentru că, alături de copil, piticul e obiectul unei confuzii penibile. În același timp, inapt pentru procreație, paternitatea îi este o grație interzisă. Piticii nu se perpetuează, numai oamenii „mari” nasc pitici. Un motiv în plus de a interpreta neliniștea oamenilor în fața lui ca o neliniște a oamenilor față de piticul din ei. „Sunt diformi, numai că nu se vede”, spune el.

Ura își întregește astfel opera: întreaga umanitate i se pare Piticului făurită după chipul și asemănarea sa, numai că e în chip maliţios travestită după chipul și asemănarea unui zeu.

Piticul ajunge să urască întreaga lume – și pe sine însuși. Asasinarea lui Josafat, piticul, ca și asasinarea, în timpul ostilităților, celuilalt pitic aparținând casei rivale – omor gratuit, unica sa faptă de arme – sunt în ultimă instanță încercări desperate de a nimici o oglindă compromițătoare, de a uita de propria sa înfățișare. Răutăcios, invidios, bănuitor, meschin, belicos, intrigant, ucigaș, steril, insensibil la nenorocire, ignorând remușcarea – Piticul este așadar expresia subumanului. Când izbucnește ciuma, el e încredințat că flagelul nu-l poate atinge: „Ciuma este pentru ființele umane, pentru creaturile care mă înconjoară. Nu pentru mine". Răutatea este așadar de esența ciumei. Răul te imunizează împotriva oricărei acțiuni a răului. Excluzându-se din sfera umanității, Piticul poate avea în sfârșit sentimentul superiorității.

Elementul de opoziție al Piticului îl constituie maestrul Bernardo, uriașul, artistul genial. E un personaj mai puțin important, dar e unicul care întruchipează, în economia operei, forța de creație a omului, principiul însuși al creației. Curiozitatea sa nepotolită pentru toate formele de manifestare ale naturii, cunoștințele sale enciclopedice, studiul cadavrelor sau al stelelor, capacitatea de a imagina mașini zburătoare sau aceea de a construi mașini de război, pictura Cinei de taină, râvna de a spori mijloacele artei, chiar destinul multora dintre operele sale care este acela de a se ruina sau de a rămâne neterminate, disprețul onorurilor, înțelegerea desăvârșită a mobilurilor care mișcă oamenii – într-un cuvânt, titanismul său nu lasă nicio îndoială: modelul lui Lagerkvist e Leonardo da Vinci, magul fabulos al Sudului. Bernardo e singurul om de care Piticul se teme: pentru că presimte în el o forță pe care nici moartea, nici durerea n-o pot înfrânge. Prin Bernardo capătă chip elogiul tuturor acelor căutări al căror obiect fundamental sunt marile valori ale vieții.

Semnificativ pentru concepția lui Lagerkvist e finalul nuvelei. Întemnițat de prinț, care presimte, în fine, în el un principiu malefic, Piticul așteaptă răbdător și plin de încredere ceasul acela când serviciile sale vor fi din nou necesare și când o nouă chemare îi va scoate lanțurile și-l va elibera. Este exact finalul *Ciumei* lui Camus. Piticul e echivalentul ciumei: răul nu este niciodată atât de definitiv înfrânt pentru ca într-o bună zi să nu poată ridica iarăși capul. Dar și într-un caz și în celălalt, mai important decât faptul că răul are durată, e faptul că poate fi înfrânt. Nuvela e excepțională. În opera lui Lagerkvist e un pisc.

Alexandru Sever

• Povestiri amare (1924)

• *Tata și cu mine*

Îmi aduc aminte că odată – aveam vreo zece ani – într-o după-amiază de duminică, tata m-a luat de mână ca să mergem la pădure și să ascultăm cântecul păsărelelor. I-am făcut cu mâna semne de rămas bun mamei, care nu putea merge cu noi; trebuia să rămână acasă pentru a pregăti masa de seară. Soarele strălucea cald și noi ne îndemnam sprinteni la drum. Nu prea luasem în serios povestea cu cântecul păsărelelor, care nu mi se părea cine știe ce lucru deosebit de frumos sau de minunat; tata și cu mine eram oameni sănătoși și cu mintea întreagă, crescuți la țară și obișnuiți cu natura, așa că nu ne entuziasmam pentru atâta lucru.

Dar era o după-amiază de duminică și tata avea liber. Așa că am luat-o pe linie, pe unde nu era voie să se umble; însă tata era de la căile ferate și avea dreptul. Pe terasament ajungeam mai de-a dreptul în pădure.

De îndată am auzit cântecul păsărilor și toate celelalte zvonuri. Din tufișuri auzeam ciripitul cintezoilor și al pitulicilor, al vrăbiilor și al sturzilor și tot bâzâitul acela care te împresoară de îndată ce intri într-o pădure. Pământul era spuzit de anemone, mestecenii abia dăduseră în mugur și brazii își răspândeau miresmele proaspete; mirosea frumos din toate colțurile și de peste tot, iar de jos, de pe sol, aburea pentru că bătea și acolo soarele. Pretutindeni era viață și mișcare; bondarii ieșeau din bortele lor, țânțarii roiau pe lângă mocirle și din tufișuri țâșneau ca din pușcă păsările care-i înghițeau și apoi dispăreau iar în tufiș, într-o clipită. Deodată auzirăm un tren pufăind și a trebuit să coborâm pe rambleu; tata l-a salutat pe mecanicul locomotivei ducând două degete la pălăria lui de duminică, iar mecanicul l-a salutat militărește, făcând și un semn cu mâna; totul a trecut repede. Noi mergeam mai departe pe traversele jilave de păcură din cauza arșiței; toate miroseau: unsoarea vagoanelor și cărbunele, catranul și buruiana, amestecate una într-alta. Făceam pași mari, ca să călcăm pe traverse și nu pe balastul pe care era greu de mers și-ți strica ghetele. Șinele sclipeau la soare. Pe amândouă părțile liniei erau fire de telefon care cântau când treceam pe lângă ele. Da, era o zi tare frumoasă! Cerul limpede, nu se zărea niciun norișor și, după câte spunea tata, nici n-ar fi putut apărea vreunul într-o zi ca aceea. După un timp, am dat de un câmp cu ovăz, de-a dreapta liniei; proprietarul, pe care-l cunoșteam, își îngrășase bine pământul. Ovăzul crescuse des și egal.

Tata l-a cercetat cu aerul unui cunoscător și se vedea că-i mulțumit. Eu nu prea mă pricepeam la de-alde astea pentru că fusesem crescut la oraș. Am ajuns și la podul de peste pârâu, care cel mai adesea nu are prea multă apă, dar acum părea un torent. Ne țineam de mână ca nu cumva să ne poticnim printre traverse. Curând am ajuns la căsuța cantonierului, acoperită toată de verdeață, de meri și tufe de agrișe, și am intrat să-i dăm bună ziua; omul ne-a poftit la o cană de lapte și ne-a arătat porcii, găinile și pomii în floare, după care ne-am văzut de drum mai departe. Voiam să ajungem până la gârla cea mare, unde era mai frumos decât oriunde; și mai era ceva deosebit: mai departe, devale, gârla trecea pe lângă casa unde copilărise tata. De obicei nu ne întorceam mai înainte de a ajunge până acolo, așa că și în ziua aceea am mers până la capăt, după o plimbare plăcută. Ajunsesem aproape de gara următoare, totuși ne-am oprit. Tata s-a uitat doar dacă semaforul e în regulă, pentru că el se gândea întotdeauna la toate. Ne-am oprit lângă râu. Apa vuia, largă și prietenoasă sub soarele cald. De-a lungul malurilor, pădurea deasă se oglindea în luciul apei; totul era numai lumină și prospețime, iar dinspre lacurile cele mici din susul râului adia un vânt ușor. Am coborât cu grijă malul și ne-am plimbat un pic pe lângă apă. Tata mi-a arătat locurile bune de pescuit. Aici stătuse el pe pietre, când era copil, și pândise bibanii zile întregi; deseori nu apărea niciun peștișor – dar ce viață fericită! Acum nu mai avea timp. O bucată de vreme am alergat în toate părțile pe malul râului, ne-am zbenguit, am aruncat în gârlă bucăți de scoarță de copac pe care le lua apa și am zvârlit cu pietre în apă, ca să vedem cine dă mai departe, fiind amândoi de felul nostru veseli și gata de joaca, și tata și eu. Până la urmă, ne-am simțit obosiți, ne-am gândit că-i destul și c-ar trebui să facem calea întoarsă spre casă.

Și uite că a început să se întunece. Pădurea parcă era alta; nu era chiar întuneric, dar aproape. Am început să zorim pasul. Mama trebuia să fie îngrijorată și ne aștepta cu masa. Ea mereu se speria să nu se întâmple ceva. Însă nu de asta era vorba. Fusese o zi minunată și nu se întâmplase nimic decât ceea ce trebuise să se întâmple. Eram pe cât se poate de mulțumiți. Numai că se întuneca din ce în ce. Copacii erau așa de ciudați! Stăteau și ascultau fiecare pas pe care-l făceam, de parcă nu ne-ar fi cunoscut cine suntem. Unul avea la poalele lui un licurici care ne fixa din întuneric. Am strâns mâna tatei, însă el nu văzuse sclipirea aceea ciudată și tot mergea înainte. Era întuneric rău. Ajunsesem la podul de peste pârâu. Acolo, jos, apa vuia în adânc, așa de înfricoșător de parcă ar fi vrut să ne înghită, iar sub noi se deschidea prăpastia. Pășeam prevăzători pe traverse, cu pași mari, ținându-ne zdravăn de mâini ca să nu cădem. Credeam că tata mă va duce în brațe, însă el nu mi-a spus nimic: fără îndoială, își zicea că pot umbla ca și el și nu se arăta îngrijorat. Am mers mai departe. Tata

păşea calm în beznă, cu pas egal, fără să vorbească, gândindu-se la ale lui. Nu reuşeam să pricep cum poate fi atât de liniştit pe o beznă ca aceea. Am privit înspăimântat în jur. Peste tot întunecime. Abia mai îndrăzneam să respir adânc, pentru că dacă bagi atâta întunecime în tine e periculos, îmi ziceam, poţi chiar să şi mori. Da, pe vremea aceea, aşa credeam. Rambleul sfârşea drept, ca într-o prăpastie neagră ca noaptea. Stâlpii de telefon se înălţau fantomatic spre cer şi bubuiau înfundat, ca şi cum cineva ar vorbi de sub pământ, din adânc; ceştile albe de porţelan se îngrămădeau speriate una într-alta şi păreau că ascultă. Totul era sinistru. Nimic nu era cum trebuie, nimic nu era adevărat, tontul era ca sub o vrajă. M-am tras mai spre tata şi i-am şoptit:

— Tată, de ce-i aşa de fioros când e întuneric?

— Nu, dragul tatei, nu-i nimic fioros, a zis el şi m-a luat de mână.

— Ba da, aşa-i cum spun eu.

— Nu, dragul meu, nu te mai gândi la asta. Tu nu ştii că există un Dumnezeu?

Mă simţeam atât de singur, atât de părăsit! Era ciudat că numai eu mă speriasem, tata nu, şi că nu gândeam amândoi la fel. Ciudat mai era şi că ceea ce-mi spusese tata nu mă ajutase deloc ca să nu-mi mai fie frică. Şi nici măcar ceea ce-mi spusese despre Dumnezeu nu-mi slujise la nimic. Mi se părea că şi tata e fioros. Groaza domnea pretutindeni, în întuneric, pe sub copaci, printre stâlpii de telefon care bubuiau, în tot şi în toate. Dar nu puteai s-o vezi.

Mergeam tăcuţi, amândoi adânciţi în gânduri. Inima mi se strângea, ca şi cum întunericul s-ar fi strecurat în ea şi începuse s-o apese.

Ei, dar când am intrat într-o curbă, am auzit deodată un uruit puternic în urma noastră! Ne-am trezit înspăimântaţi din gândurile noastre. Tata m-a tras repede pe rambleu, jos înspre prăpastie, şi m-a ţinut bine. Trenul a ţâşnit pe lângă noi. Un tren negru, cu toate vagoanele întunecate; mergea ca turbat. Ce tren să fi fost, că la ceasul acela nu trecea niciunul! Ne-am uitat înspăimântaţi după el. Focul răspândea o flacără vie când cineva râcâia cărbunii pe locomotiva puternică, şi scânteile se învârtejeau sălbatic în noapte. Era groaznic. Mecanicul stătea palid, nemişcat, cu trăsături împietrite, luminat de foc. Tata nu-l cunoştea, nu ştia cine este şi mecanicul privea ţintă înainte, ca şi cum nu l-ar fi interesat alta decât să meargă în beznă, înainte, în bezna fără de capăt.

Răscolit, tremurând de groază, stam şi mă uitam după nălucirea aceea de spaimă. Până ce a înghiţit-o noaptea. Tata m-a aburcat pe linie şi ne-am grăbit spre casă. A mai spus:

— Ciudat lucru, ce fel de tren să fi fost? Şi pe mecanic nici nu-l cunoşteam!

Pe urmă a rămas tăcut.

Eu însă tremuram din tot trupul. Trenul fusese numai pentru mine, numai pentru mine. Presimțeam ce veste îmi adusese: era neliniștea care urma să vină, tot necunoscutul despre care tata nu știa nimic, împotriva căruia n-ar fi putut să mă apere. Așa va trebui să fie lumea, viața pentru mine: nu ca pentru tata, în viața căruia totul fusese liniștit și sigur. Pentru mine, nu va putea fi vorba de o lume obișnuită, de o viață obișnuită. Viața mea se va năpusti arzând în bezna cea necuprinsă.

• *Aventura*

O corabie cu pânze negre a sosit cu gândul să mă ia cu dânsa. Iar eu m-am urcat la bord, fără să stau prea mult la gânduri; nimic nu mă oprea de la o mică excursie – doar eram tânăr, și fără griji, și tânjeam după mare. Am lăsat coasta, care dispăru curând în urma noastră; corabia plutea lin, purtată de un vânt prielnic. Oamenii din echipaj erau aspri și serioși – și între noi nu se schimbau multe vorbe la bord.

Navigarăm, navigarăm mereu, zile și nopți, vreme îndelungată, în aceeași direcție. Nu dădeam de uscat. Am continuat așa an după an, pe marea deschisă, pe vânt bun. Nu se zărea țărmul. Mi s-a părut, până la urmă, că-i ceva ciudat și am întrebat pe cineva din echipaj ce fel de treabă-i asta. Mi-a răspuns că lumea nu mai există. Fusese nimicită, se prăbușise în adâncuri. Numai noi rămăsesem.

Mi s-a părut pasionant. Am mai navigat încă mult timp. Marea era pustie. Vântul umfla pânzele negre. Nu zăream nimic, nu exista decât adâncul de sub noi. Atunci a izbucnit o furtună groaznică. Marea urla și stârnea vijelii în jurul nostru. Ne luptam în beznă. Furtuna nu înceta, nici întunecimea nu se împrăștia. An după an, a continuat tot astfel. Norii se târau pe deasupra pânzelor negre, totul era negru, gol și pustiu. Ne luptam în noapte, în neliniște și desperare, sfâșiați, zdrobiți, fără a mai îndrăzni să sperăm.

Deodată am auzit tunetul asurzitor al brizanților[1]. Un val puternic ne-a aruncat pe un colț de stâncă ce se înălța din mare. Corabia s-a făcut fărâme, iar noi ne-am agățat cu mâinile de stâncă. Pluteau în jurul nostru sfărmături, zdrențe de velă; ne-am înfipt și mai tare degetele în pământ. În sfârșit, s-a luminat de ziuă și am putut vedea în jur. Stânca pe care ne salvasem era zgrunțuroasă și sumbră. Exista un singur copac bătut de vânt; flori și verdeață nu erau. Ne-am prins mai tare cu mâinile. Eram fericiți. Ne-am lipit obrajii de pământ și am plâns de fericire. Era lumea care începea să se ridice din nou, din adâncuri.

• *Moartea unui erou*

Într-un oraș unde locuitorilor li se părea că nu se pot distra niciodată îndeajuns, un consorțiu angajase un om care trebuia să stea în echilibru în cap pe săgeata din vârful bisericii și după aceea să se arunce jos ca să se omoare. Pentru asta, omul ar fi primit 500.000 de coroane. În toate straturile sociale și în toate cercurile, lumea se interesa cu însuflețire de afacerea aceasta, biletele s-au vândut în câteva zile și nu se mai vorbea despre nimic altceva. Toți găseau că-i vorba de o acțiune pe cât se poate de curajoasă. Își ziceau însă că și prețul e corespunzător. E destul de neplăcut să cazi jos și să mori, mai ales de la o asemenea înălțime. Trebuia să recunoști însă că și răsplata era ispititoare. Consorțiul care organizase totul nu se zgârcise defel – și puteai fi mândru că orașul reușise să pună la cale un asemenea spectacol. Natural, atrăgea atenția în cel mai înalt grad și omul care se învoise să execute lucrul acela. Reporterii ziarelor se aruncau asupra lui, cu un zel aprins, pentru că mai rămăseseră doar câteva zile până când avea să aibă loc spectacolul. El i-a primit cu bunăvoință în apartamentul său de două camere din cel mai distins hotel al orașului.

— Ei, pentru mine nu-i decât o afacere, spunea. Mi s-a oferit suma pe care o cunoașteți și am acceptat. Asta-i tot.

— Dar nu vi se pare deloc dezagreabil faptul că trebuie sa vă pierdeți astfel viața? Se înțelege că-i necesar, pentru că altfel n-ar mai fi nimic senzațional și consorțiul n-ar plăti atâta, însă pentru dumneavoastră personal nu poate fi ceva agreabil.

— O, aveți dreptate, m-am gândit și eu. Dar ce nu face omul pentru bani!

Pe baza acestor declarații s-au scris în ziare lungi articole despre omul acela, până atunci necunoscut, despre trecutul său, opiniile sale, poziția lui față de diferite probleme ale zilei, caracterul și viața lui particulară. În toate ziarele vedeai portretul său: un tânăr puternic, fără nimic deosebit, dar sănătos și curajos, cu o figură energică, deschisă, un reprezentant tipic al celor mai buni tineri din vremea noastră, robust și cu voința călită. În toate cafenelele, lumea întorcea capul după el, cu gândul la senzația care-i aștepta. Nu-i găsea nimeni niciun cusur – un tânăr simpatic; femeilor li se părea superb. Unii, care aveau mai multă minte, ridicau din umeri: lucrătură subțire, ziceau. Toți erau de acord că o idee ca asta, atât de fantastică și de bizară, n-ar fi putut să apară decât în remarcabila noastră vreme, cu modul său de viață atât de intens și cu capacitatea ei de a sacrifica orice. Și toți erau de acord: consorțiul era vrednic de toată lauda pentru că nu pregetase să cheltuiască atâta spre a realiza ceva de seamă și pentru că oferise orașului prilejul unui asemenea spectacol. De bună seamă, cheltuielile se vor acoperi prin prețul scump al

biletelor; oricum însă, existau și riscuri.

În sfârșit, a sosit și ziua cea mare. Împrejurimile bisericii cu pricina erau ticsite de lume. Tensiunea era enormă. Toți își țineau respirația, excitați de ceea ce avea să se întâmple.

Și omul a căzut; totul s-a petrecut repede. Privitorii s-au cutremurat, pe urmă și-au venit în fire și au plecat pe la casele lor. Într-un fel oarecare, se simțeau dezamăgiți. Fusese ceva măreț, dar oricum… La urma urmelor, omul acela se omorâse, și atâta tot! Plătiseră destul de scump pentru ceva totuși simplu. Omul se făcuse zob, desigur, însă ce plăcere găseai în asta? Să sacrifici astfel un tineret plin de speranțe! S-au întors toți acasă nemulțumiți, doamnele deschizându-și umbrelele de soare. O, ar trebui interzise asemenea orori. Cui ar putea să-i placă așa ceva? Dacă stai să te gândești bine, e revoltător.

• *Veneratele oseminte*

Două popoare purtaseră un război crâncen unul împotriva celuilalt; și amândouă erau foarte mândre de asta. Încă mai erau legate de războiul acela cu o mare pasiune vitală, față de care micile lor preocupări omenești nu reprezentau nimic.

Cei care mai rămăseseră, se devotaseră aceleiași cauze cu o ardoare fanatică. De amândouă părțile graniței – căci lupta se purtase și de o parte și de alta, iar luptătorii fuseseră masacrați oribil – fiecare popor ridicase câte un monument măreț în cinstea celor care se jertfiseră pentru patrie și acuma odihneau în pământul ei. Popoarele veneau în pelerinaj, fiecare la ai lor, se rosteau mulțimilor cuvinte înflăcărate despre eroii ale căror oseminte dormeau sub țărână, sacrificați de o moarte eroică, acoperiți de glorie în vecii vecilor.

Deodată s-a răspândit printre amândouă popoarele un zvon sinistru despre ceva ce s-ar întâmpla noaptea pe vechiul câmp de bătălie. Strigoii, morții se ridică din gropile lor, trec dincolo, trec granița, se caută unii pe alții, ca și cum s-ar fi împăcat.

Au fost cu toții profund revoltați când au auzit asemenea lucruri. Eroii, adorați de întregul popor, îl căutau pe inamic și pactizau cu el! Oribil!

Ambele popoare au trimis câte o comisie să cerceteze cazul. S-au pus la pândă în dosul câte unui copac uscat care mai rămăsese, ca să aștepte miezul nopții.

Oroare, era purul adevăr! Pe câmpul pustiu se ridicau forme sinistre care treceau granița, dând impresia că transportă ceva. S-au repezit la ei, plini de indignare.

— Cum, voi, care v-ați jertfit pentru patria noastră, voi, pe care vă adorăm mai presus de orice, voi, la care venim în pelerinaj pentru a

vă venera și comemora, voi, al căror loc de odihnă îl considerăm sfânt, voi fraternizați cu inamicul? Pactizați cu el?

Eroii s-au uitat cu uimire la comisie:

— Desigur că nu. Ne urâm unii pe alții mai mult ca oricând. Facem doar schimb de oase între noi, pentru că nu-i niciun fel de rânduială aici!

• *Ioan Mântuitorul*

Mă numesc Ioan, însă mi se spune Mântuitorul, pentru că voi mântui oamenii de pe pământ. Eu sunt cel ales și de aceea mi se spune așa. Eu nu sunt ca ceilalți; nimeni de aici, din oraș, nu-i ca mine. În pieptul meu a aprins Domnul un foc care niciodată nu se va stinge, îl simt mereu cum arde acolo, înăuntru, zi și noapte. Simt că trebuie să-i mântuiesc, să mă jertfesc pentru ei. Prin credința mea, pentru că predic pentru ei, vor fi răscumpărați.

Da, simt cum trebuie să cred, trebuie să cred pentru ei. Pentru toți cei care se îndoiesc, pentru toți cei care suferă de foame și de sete și nu se pot sătura; pe toți îi voi alina. În tulburarea și desperarea lor mă strigă pe mine – și eu le ogoiesc durerile ca o mână blândă și milostivă, și toate trec.

Da, eu voi mântui oamenii de pe pământ. Din al patruzecilea an al meu am înțeles că am fost cel ales pentru asta. De atunci mă deosebesc de toți ceilalți.

Nu mai sunt îmbrăcat ca ceilalți, și chiar doar din faptul acesta tot se poate înțelege ceva. La haină am două rânduri de nasturi de argint, am o panglică verde în jurul taliei și una roșie la braț.

De un cordon trecut pe după gât port capacul unei cutii de țigări de foi, care reprezintă o femeie tânără și frumoasă; nu-mi mai aduc aminte ce semnificație are; uite, așa sunt îmbrăcat. Fixată cu un fir invizibil care-mi înconjoară capul, port în frunte o stea, pe care am tăiat-o din tablă; ea sclipește și strălucește la soare, se vede de la mare distanță și aruncă raze care sunt observate de toată lumea.

Când merg pe stradă, toți se uită după mine. Rămân mirați. Uite-l pe Mântuitor, își spun unul altuia. Pentru că ei știu cine sunt. Ei știu că am venit să-i mântuiesc.

Dar nu mă înțeleg încă. Nu cred așa cum ar trebui să creadă. Nu așa cum cred eu. Nu arde nimic în ei, ca în mine. De aceea trebuie să le vorbesc, să-i învăț să creadă; de aceea trebuie să mai zăbovesc aici încă multă vreme.

Mi se pare că-i ceva foarte ciudat – ei îl văd pe Mântuitorul lor și îi aud glasul, el este printre ei și ei încă nu-l cunosc. Însă într-o bună zi ochii lor se vor deschide și-l vor vedea pre el așa cum este.

•

Azi e zi de târg. Am fost în piață și am predicat ca de obicei. Erau acolo țărani cu căruțe. Toți s-au strâns în jurul meu. Le-am vorbit despre tot ce port în mine, despre vestirea pe care trebuie s-o aduc lumii întregi, despre faptul că am venit ca să-i răscumpăr, că prin mine vor dobândi pacea. M-au ascultat cu atenție; cred că vorbele mele i-au întărit.

N-am înțeles de ce râdeau. Eu, eu nu râd niciodată. Pentru mine totul este serios. Când privesc mulțimea aceea de oameni și când mă gândesc că în fiecare dintre ei este un suflet care trebuie mântuit ca să nu piară, că trebuie să creadă ca să nu cadă în deznădejde, atunci mă simt cuprins de ceva solemn și serios. O, ce măreț era când stam acolo și-i simțeam adunați în jurul meu. Mi s-a părut o clipă că era așa ca și cum aș fi privit pe deasupra unor mulțimi nenumărate, chiar și pe deasupra acelora care nu erau azi prezenți ca să mă asculte – căci e un târg prea mic ca să vină atâta lume – că priveam pe deasupra tuturor oamenilor de pe pământ, a tuturor celor flămânzi și însetoșați după pace, și că trebuia să-i mântuiesc. A fost o clipă binecuvântată, pe care niciodată n-am s-o pot uita.

Cred că astăzi eram plin de Duhul Sfânt și că ei mă înțelegeau.

Când am terminat, a pășit înainte unul dintre ei și mi-a dat în numele întregii adunări o varză. Am luat-o cu mine acasă și pentru seară am pregătit din ea o supă bună și hrănitoare. De multă vreme nu mai avusesem o mâncare caldă. Dumnezeu să-l binecuvânteze!

•

Ce păcat de oameni! Toți sunt nefericiți, disperați, toți suferă. Brutarul Johansson este nefericit pentru că nu mai cumpără nimeni de la el de când alături s-a instalat o altă brutărie. Pâinea lui este totuși foarte bună; deseori mi-a dat o pâine mică, rotundă, s-o iau acasă. Orice pâine e bună. Polițistul Ekström, cu care stau deseori de vorbă, este nefericit pentru că soția lui neglijează gospodăria și nici nu-i pasă de el. Chiar și ajutorul de primar este nefericit, pentru că și-a pierdut unicul fiu.

Numai eu sunt fericit. Pentru că în mine arde focul credinței, care nu se stinge niciodată, care va arde mereu, până ce mă va consuma. Eu n-am nicio frământare și nicio neliniște, eu nu sunt ca ei. Nici n-aș putea fi.

Ei, nu trebuie să disper. Ci trebuie să cred în locul lor.

•

M-au dus la o instituție de asistență socială, ca să fiu scăpat de grijile pământești și să mă pot consacra în întregime chemării mele de mântuitor. O duc bine aici, ni se dă de mâncare de două ori pe zi. Ceilalți sunt niște bieți – calici; mi se face rău când îi văd. Sunt buni și liniștiți de felul lor și mi se pare că niciodată nu m-a înțeles cineva

atât de bine ca ei. Mântuitorule, așa-mi zic ei, ca și toți ceilalți, și au o mare venerație pentru mine.

Serile predic pentru ei. Ascultă plini de reculegere și fiecare cuvânt le pătrunde până în inimă. Cum le mai strălucesc ochii când le vorbesc! Se agață de mine, de vorbele mele, ca de unica lor speranță. Da, ei pricep că am venit să-i mântuiesc.

Totdeauna după masa de seară îi adun în jurul meu și le vorbesc plin de entuziasm, plin de lumina cerească din mine, le vorbesc despre credința care poate să biruie orice, care trans formă lumea aceasta în sălașul fericit pe care mi l-a dat Cel-de-Sus. Directorul zice că pot să spun ce-mi place, că nu face nimica. E mulțumit de mine. Pe urmă ne ducem să ne odihnim. În camera noastră suntem patru. Deasupra patului meu atârnă steaua; ea strălucește și arde toată noaptea, în întunecimea de deasupra mea. Ea răspândește lumină pe chipul meu în timp ce dorm. Eu nu sunt ca toți ceilalți de pe pământ.

•

O, ce înspăimântătoare neliniște în sufletul meu! Bezna, desperarea ne cuprinde pe toți!

Steaua a dispărut, steaua mântuirii, steaua care, ea singură, ne putea arăta calea cea dreaptă! Azi dimineață, când m-am trezit, cuiul în care o atârnasem era gol! Nimeni nu știa ce cale luase! Bezna ne înconjoară, caut o singură rază de lumină, însă n-o găsesc; nicio cale nu deslușesc în întunericul ăsta îngrozitor! Toți sunt zdrobiți, tot orașul este cufundat în doliu. De sus, de la azil, vedem cum s-a lăsat ca un fel de cenușă deasupra orașului; cerul e cenușiu și înnorat, nu se zărește nicio lucoare!

Cum vom fi oare mântuiți de nenorocirea noastră? Cum vom găsi drumul care să ne scoată din deznădejdea ce ne-a cuprins?

Toți nădăjduiesc în mine. Dar ce sunt eu dacă steaua nu mai strălucește deasupra capului meu, dacă nu mă mai călăuzește lumina cerească? Acum nu mai sunt nimic, doar un calic, ca toți ceilalți.

Cine ne va mântui deci?

Am regăsit-o și toată ziua am mulțumit și proslăvit în genunchi pe Domnul!

Bătrânul Enok o luase. Am găsit-o sub salteaua lui. Acuma suntem toți veseli și din nou încrezători. Credința mea a devenit mai arzătoare, după încercarea prin care am trecut.

Enok făcuse asta doar în glumă – și l-am iertat.

Simt câteodată atâta singurătate și atâta gol în jurul meu! Ca și cum oamenii n-ar pricepe vestirea mea. Mă îndoiesc de puterea mea asupra sufletelor lor. Cum îi voi putea răscumpăra, oare?

Ei râd întotdeauna atât de încrezători când le vorbesc; doar cât mă văd și li se luminează chipurile. Dar ei cred cu adevărat în mine?

Mi se pare ceva atât de ciudat faptul că ei nu înțeleg cine sunt, că ei

nu simt focul care arde în mine, extazul meu ceresc; cum arde și se consumă ceva înăuntrul meu. Eu însumi o simt atât de bine!

Câteodată, când predic, mă simt ca și cum aș fi singur, deși stau acolo în jurul meu gloate mari de oameni și mă ascultă. Sunt ca o flacără care crește din ce în ce mai sus, se înalță din ce în ce mai limpede și mai pură spre cer. Însă nimeni nu se încălzește la ea…

O, îndoială care vrei să mă zdrobești! Cine ne face atât de săraci și de degradați, dacă nu tu?

•

Astăzi m-am dus la flori și la păsări; sunt atât de fericite că vin! Ciocârliile jubilau, ciubotica-cucului și violetele se iveau de pretutindeni din iarbă. Am predicat un moment în cea mai adâncă reculegere. Totul mă asculta. Ciocârliile se opriseră deasupra capului meu, ca să audă mai bine. Câtă pace găsește sufletul meu în natură, acolo unde totul mă înțelege atât de bine!

Dacă oamenii ar fi flori sau copaci, m-ar înțelege și ei. Da, atunci ar fi mult mai fericiți.

Însă ei sunt legați de pământ, deși nu-i aparțin. Sunt flori smulse cu rădăcină, soarele doar îi arde, țărâna abia așteaptă să se facă țărână. Nimic de aici nu-i face fericiți, nimic nu-i poate mântui, fără numai vestirea din cer, pe care le-o aduc eu. Atunci toate se vor limpezi și pământul va mirosi a crin. Atunci vor dobândi pacea.

Când m-am întors înapoi în oraș, seara, era adunată o mulțime mare de lume la berărie; îl strigau pe Mântuitorul lor, voiau să predic pentru ei. Însă eu le-am spus că am fost plecat și că am vorbit cu Dumnezeul meu, iar acuma trebuie să mă întorc acasă, să reflectez asupra celor ce mi-a spus.

Poate că nu era adevărat. Mă simțeam însă ca un străin și m-am întors amărât acasă.

•

O, suflete al meu, cât e de greu să trăiești! Cât de grea este chemarea pe care-o am!

Azi după amiază, pe când mergeam cufundat în gânduri, m-am pomenit în mijlocul copiilor care ieșeau de la școală. S-au strâns ciotcă în jurul meu. „Uite-l pe Mântuitoru, strigau ei, uitați-vă la Mântuitoru!” Mă înghesuiau din țoale părțile și a trebuit să mă opresc. Și iată că unul dintre ei ridică brațele în sus și strigă: „Răstignește-l! Răstignește-l!” Cred că-i învățase cineva să facă asta pentru că deodată au început toți să strige la fel. Și-au ridicat în sus mâinile lor mici și în jurul meu au răsunat vocile lor copilărești: „Răstignește-l! Răstignește-l!”

Am simțit ceva ca și cum mi-ar fi trecut prin piept tăișul unei spade. Am simțit cum mi se oprise inima și o sudoare de neliniște mi-a îmbrobonit fruntea. Mi-am făcut drum printre strigătele și zarva lor și

am scăpat. Am intrat în curtea tâmplarului Lundgren și am plâns.

•

Iubesc copiii. Nimeni nu-i iubește ca mine. Când privesc în ochii lor limpezi, simt o bucurie pe care nimic pe pământ nu mi-o poate oferi. Aș vrea să-i văd venind la mine. Atunci i-aș lua pe genunchi, le-aș mângâia creștetele și ei și-ar lipi obrăjorul lor cald de al meu…

Așa l-am văzut deseori pe copilașul brutarului Johansson, când tatăsău, serile, se așeza pe-o bancă să se odihnească. Atunci am văzut cum el, copilul, dădea ușor cu pălmuța în obrazul tatălui său, își arunca brațele de gâtul lui și rămâneau multă vreme așa, fără să se mai sinchisească de altceva. Am tânjit de multe ori după o mică pălmuță care să mă bată tot așa pe obraji…

Însă acela care e chemat să mântuiască omenirea, acela trebuie să umble singur, ca un străin. El nu are niciun sălaș, nicio bucurie, nicio grijă care să-l lege de cele pământești. El este un străin, pentru că în el arde focul care îl va consuma. Cine-i acesta, care nu-i la fel cu ceilalți?

„Răstignește-l! Răstignește-l!”

•

Să crezi, să crezi mereu și iar să crezi! Să crezi pentru toți ceilalți! O, în fiecare seară sunt atât de obosit, de parcă aș trăi miile lor de vieți! Mă prăbușesc pe culcușul meu și dorm ca o vită. Doar steaua mai arde deasupra capului meu obosit de moarte, ca să mă trezesc din nou și să cred mai departe.

De ce am fost eu cel ales? Deseori, când stau la fereastra de sus a azilului și privesc pe deasupra orașului, mă gândesc ce ciudat lucru e că tocmai eu trebuie să-i mântuiesc. Sunt atât de neînsemnat! Mulți au, aici pe pământ, mai multă vigoare, mai multă vlagă decât mine. Chemarea mă apasă ca o povară pe care sunt prea slab s-o duc; îmi vine să mă prăbușesc în genunchi. Atunci sufletul mi se umple de o tulburare mare.

Mântuitorului lor nu-i este îngăduit oare să se prăbușească? Nu-i este îngăduit să-și simtă sufletul tulburat?

O, de ce trebuie ca tocmai eu, cel mai slab dintre toți, să cred pentru ei?!

•

Azi după amiază, când mergeam prin piață, l-am întâlnit pe ajutorul de primar. Când a trecut pe lângă mine, mi-a făcut un semn prietenesc. „Bună ziua, Ioane”, mi-a spus.

Mai-mai să mă opresc în loc.

Nu-mi spunea „Mântuitorul”!

„Bună ziua, Ioane”. Doar așa a spus… Doar Ioan, nimic altceva.

De când eram copil, nimeni nu m-a mai strigat așa. Acum îmi aduc aminte că și maică-mea tot așa îmi spunea. Mă lua pe genunchi și mă mângâia pe cap… Acum îmi amintesc foarte bine când stau și mă

gândesc.

„Bună ziua, Ioane”…

Cât era de bună cu mine! Serile venea acasă, aprindea lampa, pregătea mâncarea și eu mă cățăram pe genunchii ei. Părul îl avea cu totul și cu totul auriu, mâinile slabe și albe, pentru că spăla podelele în timpul zilei… Îmi aduc aminte atât de bine totul… Pe ea o port la gât, e chiar mama.

„Bună ziua, Ioane”…

Ce bine era când spunea așa. Cât de liniștitor și de bine! Când o auzeam, parcă se domolea totul în mine, toată neliniștea, toată tulburarea.

Doar „Ioan”, și nimic alta!

O, dacă aș putea fi și eu ca ceilalți! Dacă aș putea să-mi scot semnele chemării mele de mântuitor, să merg de colo-colo ca oricare dintre ei, să fiu ca ei. Să trăiesc liniștit și plin de pace-n suflet, cu treburile mele pământești, cum fac ceilalți, zi de zi, iar serile să mă culc obosit de roboteala mea lumească, pe care aș fi făcut-o cât aș fi putut de bine, nu obosit numai de credință, doar de credință…

Aș fi putut chiar să ajung strungar la Lundgren, tâmplarul. Sau, dacă ar fi fost prea greu, să mătur curtea.

Și atunci aș fi fost ca ei. Și n-ar mai fi ars un foc înlăuntrul meu! Nicio neliniște nu m-ar mai fi consumat!

Ioan, doar Ioan, și nimic alta… Toată lumea ar ști prea bine cine sunt, m-ar vedea toată ziua trebăluind… „E Ioan, ăla care mătură curtea”…

O, de ce trebuie să-i mântuiesc, eu care sunt cel mai sărac și cel mai slab dintre toți! Eu, care-aș vrea să trăiesc aici în liniște, atât de mulțumit de pământul pe care am văzut lumina zilei. Ca un oaspete căzut în genunchi lângă masa bogată, ca o floare care abia se ridică deasupra pământului.

O, Doamne, Părinte, îndepărtează de la mine paharul acesta!

•

Nu, nu! Nu-mi este îngăduit să mă îndoiesc! Să nu-i înșel!

Cine este cel care încearcă să-mi amăgească sufletul? Cine este cel care ar vrea să-i prăbușească pe toți în bezna întunericului, pentru că eu îi trădez?

Mi s-a întâmplat ceva înspăimântător! Ce anume? Nu mai cred?

Ba da, ba da! Cred! Cred mai mult ca oricând! Îi voi mântui! Eu sunt acela, eu îi voi mântui!

Merg într-una în noapte și nu-mi găsesc liniștea. Pe străzi, pe drumuri, adânc în pădure și înapoi.

Vântul bate, norii trec… unde sunt?… Îmi fierbe capul… sunt atât de trudit…

Da, cred! Cred! Îi voi mântui, mă voi jertfi pentru ei. Curând,

curând…

De ce simt oare, deodată, neliniștea asta? Mântuitorul oamenilor n-are și el dreptul să se tulbure și să dispere, ca mine?

Nu, nu…

•

Sunt din nou în pădure? N-aud oare foșnetul copacilor? De ce rătăcesc pe aici?… De ce nu sunt lângă oamenii care așteaptă, așteaptă mereu?…

Ei însă nu mă înțeleg!

Și cum m-ar înțelege, când nu mai sunt decât deznădejde și suferință? Cum ar putea să creadă în mine, când rătăcesc fără pace prin beznă!

Nu eu îi pot mântui! Nu eu, nu eu!

Da, mântuitorul lor e tot o jale și-o tulburare pe care ei n-o înțeleg. E ca o pasăre care strigă în cerul înalt, pe deasupra capetelor lor. Ei aud strigătul acolo, sus, însă gândesc că nu-i pentru ei, pentru că zboară prea sus. Nu mai înainte ca ea să cadă sângerând și să moară pe pământ o vor înțelege! Abia atunci întâia dată vor putea fi în stare să creadă.

„Răstignește-l! Răstignește-l!”

Da, vreau să mă jertfesc, vreau să mă jertfesc!

Prin sângele meu îi voi răscumpăra, prin bietul meu sânge.

Curând, curând se va săvârși…

Somn ușor tuturor floricelelor de aici, din beznă, tuturor pajiștilor, tuturor copacilor, tuturor oamenilor de pe lume. Pace ție, pământ drag. Te voi răscumpăra.

Eu veghez noaptea asupra ta. Toate grijile tale sunt ale mele. Tu nu trebuie să suferi, nu trebuie să te neliniștești de nimic. Îmi dau doar viața pentru tine!

Ce tăcere e aici, în pădure… Merg pe frunze moarte… nu se aude nimic când pășesc.

Multe flori și frunze putrezesc acuma, toamna, și pământul e atât de moale pe sub copaci, moale… miroase ca pământul gunoit.

Clopotul o fi bătând oare în oraș?… Una… două…

O, cât sunt de istovit, de istovit… aș vrea să mă întorc acasă.

Trebuie să mă întorc, să mă odihnesc, să mă culc o clipă… S-or fi întrebând unde sunt.

Desigur că sunt pe drum, e atâta noroi… se vede că a plouat ieri… ce vânt…

Auzi, clopotul bate mereu! Răsună în aer. Ce-i asta? E înfiorător… Sunt mai multe, dangăne și răsună ca-n ziua Judecății de Apoi!… Ce să fie? Trebuie să alerg!

Arde! Arde! Flăcările țâșnesc, cerul e roșu ca sângele! Arde orașul! Arde lumea, se năruie!

O, Doamne, trebuie să-i mântuiesc! Trebuie să-i mântuiesc! Ei mă așteaptă! Nu mai vine, nu mai vine!

Da, alerg, alerg îndată! Vin să vă mântuiesc! Noroiul mă ține în loc, alerg îndată!

Cerul și pământul ard! Se prăbușesc laolaltă. Ca un ocean de foc! Trebuie să-i mântuiesc! Trebuie să-i mântuiesc!

Inimă a mea, nu-mi face rău… Inimă bună, nu-mi face rău, că atunci nu mai pot să fug, să respir… Și trebuie să-i mântuiesc! Știi doară, trebuie să-i mântuiesc!

Doar o mare de flăcări! Și furtuna vâjâie. Cerul în flăcări se prăbușește asupra lumii și o aprinde!

Acum, acum sunt și alții pe lângă mine. Se grăbesc în aceeași direcție.

— Lumea se prăbușește! le strig eu.

— O, nu, răspund ei, numai azilul de săraci!

Da, da, azilul! Toți acești bieți calici, care flămânzesc și însetează pentru că nu-s în stare să creadă, acum ard acolo, înăuntru! Se prăpădesc! Numai eu îi pot mântui!

Inimă a mea, nu-mi mai face atâta rău, ajungem la țintă, acuma, îndată…

Flăcările se înalță, pe stradă-i fum, simt căldura…

Am ajuns.

Directorul, lume multă, toți stau acolo gloată.

Îi voi mântui, îi voi mântui! le strig.

Nu mai e nimic de salvat! strigă ei și-mi ațin drumul. Nu mă înțeleg. Mă arunc în flăcări.

Căldura mă buimăcește… Nu, n-am să mă prăbușesc, mântuitorul lor n-are voie să se prăbușească… Mă clatin doar… merg pe dibuite… prin vestibul… în camere…

E gol… ei sunt sus…

Fumul vrea să mă înăbușe pe scări. Nu, nu, n-am să mă prăbușesc… Îi voi mântui… pe toți… pe toți…

Unde-s?

Merg pe dibuite, buimac… fumul e gros… flăcările se înalță… mă împleticesc…

Unde-s?

Bătrânul Enok, care nu se poate descurca singur… Și Anton, care-i beteag de picioare… și bătrâna Kristina, care nu mai pricepe nimica… și Samuelsson… și Manfred, cel închis…

Mă târâi pe pământ… flăcările mă ling… foșnește în jurul meu, bubuie… se năruie… Ce-i asta?…

Au scos mobilele, paturile, scaunele… e frig și pustiu… ca și cum nimeni n-ar trăi aici… Ce-i asta?… Cu siguranță, ei nu sunt aici… numai eu… numai eu.

Arde! Arde! Grinzile se prăbușesc… pale de foc țâșnesc de pretutindeni… Eu alerg de colo până colo! Unde-s?… Unde-s?… Bieții oamenii!… Nu-i mai găsesc… nu mai sunt aici… Doar foc și pustiire… doar eu… doar eu…

O, inimă a mea, tu ești cea care arzi? Poate că ești doar tu! Simt cum îmi consumi corpul, pieptul, membrele, până ce nu mai rămâne nimic, în afară de tine! Da, consumă-le, consumă-le! Vreau să fiu doar tu, doar tu, inimă care flămânzești și însetezi, doar tu, foc care mă devorezi!

Nimic altceva… nimic altceva… doar tu…

Nu… acum nu mai sunt în stare… nu mai… s-a terminat… Da, da, mă prăbușesc… s-a sfârșit… sfârșit…

O, Doamne, iartă-mă că nu am găsit oamenii pe care trebuia să-i mântuiesc… nu i-am găsit… Iartă inima care arde… doar din dorința de a se jertfi… de a muri… de a muri.

Da, simt că mă ierți… tu ierți inimile care ard pentru tine, le iubești… da, le iubești… le îngădui să fie consumate… consumate… tu le dai pacea… pacea…

„Răstignește-l! Răstignește-l!”

• *Lumea experimentală*

A fost odată o lume care nu fusese croită pentru a fi reală, adevărată; ci trebuia doar să se experimenteze câte puțin din toate, să se verifice ce ar deveni și unde ar putea duce. Trebuia să fie un fel de atelier, un câmp de experiență, unde variate proiecte și idei ar putea fi experimentate, ar arăta la ce sunt bune. Dacă, poate, s-ar obține vreun rezultat satisfăcător, dacă ceva s-ar dovedi bun, ar putea fi folosit în altă parte.

La început au pus câte un pic din toate. S-au plantat ierburi și copaci și s-au corconit, s-au îngrășat cu soare. Au încolțit un pic, pe urmă s-au uscat și au putrezit, așa că s-au încercat altele. S-au încercat și animale; ele nu au dus-o prea rău, s-au dezvoltat, însă când le mergea mai bine, se opreau unde ajunseseră sau se târâiau înapoi, aproape de unde porniseră. Însă asta n-avea mare importanță, pentru că se prevăzuseră și eșecuri. Unele nu ieșeau prea prost și, în orice caz, se învățau multe.

Pe urmă au început să se experimenteze oameni. Lucrurile nu mergeau deloc. Mergeau un pic, la urmă însă toate se întorceau de unde porniseră. S-a putut ajunge la un rezultat care părea aproape perfect, la popoare mari și nobile; însă când era mai bine, s-au târât iar înapoi, s-au arătat a fi adevărate animale. Dar asta nu însemna

mare lucru, pentru că se prevăzuseră și eșecuri. Pământul era plin de osemintele a tot felul de oameni posibili, nereușiți, de popoare nereușite. Însă multe învățai văzând cum nu trebuie să fie toate.

Atunci s-a ajuns la ideea că trebuie să se încerce cu o singură pereche, căci cu masele de oameni nu mergea deloc. S-a ales un băiat și o fetiță care au fost lăsați să crească în mijlocul frumuseților de pe pământ. Ei puteau să alerge și să se hârjonească prin păduri, să se joace pe sub arbori și să se bucure de toate. Așa au crescut un tânăr și o tânără care se iubeau și fericirea lor era perfectă, ochii li se întâlneau atât de deschis, ca și cum dragostea lor ar fi fost doar o limpede zi de vară. Până și oamenii nereușiți din jurul lor vedeau în ei o strălucire inexplicabilă, care-i deosebea de toți câți erau pe lume. Și oamenii se bucurau, pentru că nu erau prea răi. Dragostea i-a atras unul lângă altul pe amândoi tinerii. Nu putea să rămână doar ca o frumoasă zi pământească; s-a înălțat ca o lumină care-i amețea, încât ochii lor trebuiau să se închidă, ca să nu-i orbească, inimile lor băteau, buzele lor tremurau când se atingeau. S-au lungit sub o tufă de trandafiri, în cea mai frumoasă regiune a pământului, într-o noapte fermecătoare, care fusese anume pregătită pentru ei. Și au dormitat în fericire, în farmecul dragostei, în frumusețea perfectă, lipiți strâns unul de altul. Nu s-au mai trezit; muriseră. Trebuiau pesemne să fie altminteri utilizați.

• *Ascensorul care a coborât în iad*

Contabilul-șef Jönsson deschise elegantul ascensor al hotelului și pofti înăuntru o grațioasă făptură care mirosea a blănuri și a parfum. S-au strâns unul într-altul pe bancheta moale și ascensorul porni în jos. Micuța doamnă își oferi gura întredeschisă, gură umedă de vin, și se sărutară. Supaseră sus, pe terasă, sub stele, și acum ieșiseră să se distreze.

— Dragul meu, ce minunat era acolo, sus! Ce poetic să stau acolo cu tine, ca și cum am fi stat printre stele! Atunci am înțeles ce înseamnă dragostea! Chiar mă iubești cu adevărat?

Contabilul-șef a răspuns cu un sărut care a durat și mai mult; iar ascensorul cobora.

— Ce bine că ai venit, iubito, spuse el, altfel mi-aș fi ieșit cu totul din minți.

— Da, însă trebuie să mă crezi că el a fost excesiv. De îndată ce am început să mă aranjez, m-a întrebat unde plec. „Mă duc unde-mi place, i-am răspuns. Doar nu sunt o prizonieră!” El a început să se uite fix la mine, tot timpul cât mă îmbrăcam, cât mi-am pus noul meu costum bej – crezi că-mi vine bine, ce crezi de fapt că mă îmbracă mai bine,

poate că rozul?

— Orice te prinde, dragă, zise contabilul-șef, însă atât de strălucitoare ca în seara asta nu te-am văzut niciodată.

Ea își desfăcu blana, zâmbind cu recunoștință; se sărutară îndelung; ascensorul cobora.

— Pe urmă, când eram gata și voiam să plec, m-a luat de mână și m-a strâns de mă mai doare și acum, și n-a mai scos nicio vorbă. E atât de brutal, nici nu-ți poți închipui! „Atunci adio", am zis eu. El nu pricepe nimic. E atât de neînțelegător!

— Draga de ea, spuse contabilul-șef Jönsson.

— Ca și cum eu n-aș avea dreptul să ies un pic și să mă distrez. Dar, vezi tu, el e cel mai grav și cel mai serios om pe care ți-l poți închipui. Pentru el, nimic nu e simplu și natural. Ca și cum toate ar fi probleme de viață și de moarte.

— Biata de tine, prin câte a trebuit să treci.

— O, am suferit înspăimântător! Înspăimântător! Nimeni n-a suferit ca mine. Până a te fi întâlnit pe tine, n-am știut ce înseamnă dragostea.

— Dragostea mea! spuse Jönsson și o strânse în brațe; iar ascensorul cobora.

— Gândește-te, spuse ea, când își reveni după îmbrățișare, să stau cu tine acolo sus, să privesc la stele și să visez, o, n-am să uit niciodată asta. Vezi, așa ceva e imposibil cu Arvid, el e întotdeauna atât de serios, n-are nicio fărâmă de poezie în el, nu pricepe nimic.

— Draga mea, asta-i ceva insuportabil.

— Da, nu-i așa? – insuportabil. Dar – continuă ea, și-i dădu zâmbind mâna – de ce trebuie să ne gândim la astea? Am ieșit doar să ne amuzăm! Chiar mă iubești cu adevărat?

— A, zise contabilul-șef și o răsturnă atât de mult pe spate, încât ea își pierdu răsuflarea, iar ascensorul cobora. El se aplecă și o mângâie, ea roși. Ne vom iubi în noaptea asta… ca niciodată. Ce zici?… șopti. Femeia îl trase înspre ea și închise ochii, iar ascensorul cobora.

Cobora, cobora mereu.

Jönsson se ridică în sfârșit, roș în obraz.

— Ce-o fi cu ascensorul ăsta! strigă. De ce nu se mai oprește? Stăm de multă vreme de vorbă aici, nu-i așa?

— Da, dragul meu, desigur, timpul trece atât de repede.

— Da, pentru Dumnezeu, stăm doar aici de un timp nesfârșit! Ce-o mai fi și asta!

El se uită prin grilaj. Nu se vedea decât ceva negru. Și ascensorul continua, continua de-a binelea să coboare, cu un mers uniform, din ce în ce mai în adânc.

— Dumnezeule, ce-o mai fi și asta! Parcă am coborî într-o groapă fără fund. Și asta durează de-o veșnicie.

— Coboară în iad, spuse Jönsson.

— O, dragul meu, gemu doamna și se agăță de brațul lui, mi-e frică. Apasă semnalul de alarmă!

Jönsson apăsă pe tot ce putu. Nu folosi la nimic. Ascensorul cobora, cobora mereu în jos, spre nesfârșit.

— E înspăimântător, strigă ea, ce ne facem!

— Da, ce dracu să facem, zise Jönsson. E de-a dreptul înnebunitor.

Micuța doamnă, desperată, izbucni în plâns.

— Nu, nu, draga mea, nu așa, trebuie să fim rezonabili. Nu putem face nimic. Hai, stai jos. Hai să stăm amândoi jos, unul lângă altul, și-o să vedem ce va fi. O să se oprească odată, ce dracu!

Au stat și-au așteptat.

— Gândește-te, zise doamna, să ni se întâmple una ca asta. Și noi, care-am plecat să ne amuzăm!

— Da, da, al dracului de idioată chestie, zise Jönsson.

— Mă iubești cu adevărat?

— Dragostea mea dragă, zise Jönsson și o strânse la piept, iar ascensorul cobora.

Se opri, în sfârșit, brusc. Peste tot era o lumină de te dureau ochii. Erau în iad. Diavolul, politicos, deschise grilajul.

— Bună seara, spuse și se înclină adânc. Era elegant, într-un frac care atârna pe păroasa-i vertebră superioară dorsală ca pe un cui ruginit. Jönsson și doamna ieșiră, clătinându-se ametiți.

— Unde Dumnezeu suntem! strigară ei, terorizați de apariția aceea lugubră.

Diavolul, puțin jenat, le dădu explicații.

— Însă nu-i deloc ceva atât de periculos cum se spune, se grăbi el să adauge, sper că domniile-voastre vor avea momente plăcute aici. Rămâneți numai o noapte, după cum am înțeles?

— Da, da, strigă Jönsson zelos și aprobator, numai o noapte. N-avem de gând să rămânem mai mult, nu, nu!

Micuța doamnă se agăță strâns de brațul lui, tremurând. Lumina era atât de corozivă și de galben-verzuie, încât abia puteau vedea; li se părea că miroase a ars. Când s-au mai deprins un pic cu lumina, au descoperit că stau ca într-un fel de piață, în jurul căreia se înălțau din întuneric case cu intrări strălucitoare, cu jaluzelele trase; însă prin perdele se vedea că înăuntru arde focul.

— Domniile voastre se iubesc? se interesă Diavolul.

— Da, nespus, răspunse doamna, aruncând o privire cu ochii ei frumoși.

— Atunci, poftiți pe-aici, spuse el și-i rugă să fie amabili să-l urmeze. Din piață se strecurară câțiva pași pe o stradă mărginașă, înnoroiată. În fața unei intrări murdare, slinoase, atârna un vechi felinar crăpat. Poftiți, am ajuns. Diavolul deschise ușa și se retrase

discret.

Păşiră înăuntru. O diavoliţă grasă, îmbietoare, cu piepţii mari şi grunjuri de pudră violetă în părul din jurul gurii, le ieşi în întâmpinare. Ea le surâse gâfâind, cu ochii ca nişte boabe de piper, amabili şi înţelegători, având în jurul coarnelor de pe frunte răsucite nişte meşe, fixate cu panglicuţe de mătase bleu.

— A, sunteţi domnul Jönsson cu micuţa doamnă, zise ea, atunci poftiţi la numărul opt. Şi le dădu o cheie mare. Se urcară pe o scară slinoasă şi întunecată. Treptele erau unsuroase, încât puteai să luneci pe ele – şi erau două etaje. Jönsson găsi camera opt şi deschise. Era o cameră destul de mare, care mirosea a închis. În mijlocul camerei era o masă cu o faţă de masă răpănoasă; lângă perete, un pat cu cearceafuri uzate. Li s-a părut că-i ceva drăguţ. Şi-au scos paltoanele şi s-au sărutat îndelung.

Un om a intrat pe neobservate, pe altă uşă; era îmbrăcat ca om de serviciu de la hotel, însă smokingul era elegant şi plastronul atât de curat, încât lucea spectral în semiobscuritate. Mergea fără zgomot, nu i se auzeau deloc paşii şi mişcările lui erau mecanice, inconştiente. Trăsăturile-i erau severe, ochii rigizi priveau numai drept înainte. Era palid ca un mort, la tâmplă avea o rană de glonţ. Făcu ordine în cameră, şterse măsuţa de toaletă, aduse un vas de noapte şi o găleată de zoaie.

Nu-l prea luară în seamă, dar când fu gata să plece, Jönsson îi spuse:

— Am vrea puţin vin; adă-ne o jumătate de Madeira! Omul se înclină şi dispăru.

Jönsson rămase în cămaşă. Doamna ezita un pic.

— Se întoarce iar, spuse ea.

— Aş, într-un loc ca ăsta nu trebuie să te jenezi, dezbracă-te şi tu, păpuşică mică! Ea îşi scoase rochia, îşi trase în sus chiloţii, cu un gest cochet şi i se aşeză pe genunchi. Era delicios.

— Gândeşte-te, murmură ea să stăm aici împreună, tu şi cu mine, singuri, într-un loc atât de straniu şi de romantic. Atât de poetic, niciodată n-am să uit asta…

— Micuţa mea dulce, spuse el şi se sărutară îndelung.

Omul intră din nou, fără zgomot. Liniştit, mecanic, aşeză paharele, turnă vinul. Strălucirea lămpii de pe masă căzu pe obrazul său. Nu era nimic deosebit la el, în afară de faptul că arăta palid ca un mort şi că avea o rană de glonţ la tâmplă.

Doamna sări în sus strigând:

— Dumnezeule mare! Arvid! Tu eşti! Tu eşti!

— Dumnezeule din ceruri, e mort! S-a împuşcat!

Omul stătea nemişcat şi privea mereu fix înainte. Chipul său nu exprima nicio suferinţă, era doar sever şi profund serios.

— Bine, Arvid, ce-ai făcut, ce-ai făcut! Cum ai putut! O, dragul meu, dacă mi-ar fi trecut prin minte că te-ai putea gândi la asta, aș fi rămas acasă. Însă tu nu vorbești niciodată nimic cu mine! Nu mi-ai spus nimic, nicio vorbuliță! Cum aș fi putut eu să știu, dacă nu mi-ai spus nimic! O, Dumnezeule!…

Tremura din tot corpul. Omul o privea ca pe un străin, privirea îi era de gheață și cenușie, pătrunzând prin toate. Obrazul său alb-gălbui lucea, din rană nu curgea sânge, era doar o gaură.

— O, e groaznic, groaznic! strigă ea. Nu mai vreau să rămân aici! Să plecăm îndată! Nu mai suport!

Își înșfăcă rochia, pălăria și blana și se repezi afară, urmată de Jönsson. Lunecară pe trepte, ea căzu și i se lipiră de fund scuipați și chiștoace de țigară. Jos se afla baba, care zâmbea în barbă, amabilă și înțelegătoare, dând din coarne aprobativ.

Ajunși în stradă, se liniștiră un pic. Își puse pe ea hainele, își aranjă ținuta și se pudră pe nas. Protector, Jönsson o luă de talie, îi sărută lacrimile care îi umpluseră ochii; el era tare bun. Plecară spre piață.

Diavolul-șef se plimba prin piață și iar dădură de el.

— Așadar, s-a terminat, spuse el, sper că a fost ceva agreabil pentru domniile-voastre.

— O, a fost oribil, spuse doamna.

— Nu, nu spuneți una ca asta, nu puteți rămâne cu impresia asta… Dacă ați fi văzut ce era pe vremuri, ar fi fost cu totul altceva. Acum nu te mai poți plânge de iad. Acum facem totul ca să nu se observe nimic, dimpotrivă, se pare chiar că-i ceva agreabil.

— Da, spuse domnul Jönsson, acum se poate spune, oricum, că s-a mai umanizat, e drept.

— O, zise Diavolul, ne-am modernizat în toate privințele, ceea ce e foarte natural.

— Da, trebuie să ții pasul cu progresul general.

— Acum e vorba numai de chinuri sufletești.

— Lăudat fie Dumnezeu, spuse doamna.

Diavolul îi conduse politicos până la ascensor.

— Bună seara, spuse el înclinându-se adânc, sunteți oricând bineveniți.

Închise ușa după ei și începură să urce.

— Bine că s-a terminat, spuseră amândoi ușurați și se strânseră unul în altul pe banchetă.

— Fără tine n-aș fi putut niciodată să îndur asta, murmură ea. O strânse și se sărutară îndelung. Gândește-te, spuse ea când își reveni după îmbrățișare, a putut să facă una ca asta! A avut întotdeauna idei bizare! Niciodată n-a putut lua lucrurile simplu și natural, așa cum sunt. Parcă ar fi fost ceva pe viață și pe moarte.

— E o prostie, spuse Jönsson.

— Ar fi putut să-mi spună! Atunci aș fi rămas acasă. Am fi putut ieși în altă seară, nu astăzi.

— Desigur, spuse Jönsson, sigur că am fi putut.

— Dar, dragostea mea, de ce să ne gândim la astea, șopti ea aruncându-și brațele de gâtul lui, acuma s-a terminat.

— Da, păpușică mică, s-a terminat.

El o luă în brațe, iar ascensorul urca.

• *Dragostea și moartea*

Într-o seară, când ieșisem la plimbare cu iubita mea, s-a deschis deodată poarta unei case sumbre pe lângă care treceam și un amoraș a pășit din întunecime. Nu era micul amoraș obișnuit, ci un flăcău zdravăn, masiv, vânos, acoperit cu păr pe tot corpul, părând mai curând un arcaș brutal, stând acolo cu arbaleta lui grosolană și țintindu-mă. A tras o săgeată care m-a nimerit în piept, pe urmă s-a retras și a închis poarta casei care părea un castel întunecat și lipsit de veselie. Am căzut jos; iubita mea și-a continuat drumul. Nu cred că a observat ca am căzut. Dacă ar fi observat, cu siguranță că s-ar fi oprit, s-ar fi aplecat deasupra mea și ar fi încercat să facă ceva pentru mine. Din faptul că și-a continuat drumul, am putut să înțeleg că nu observase nimic. Sângele meu a curs un moment în urma ei prin rigolă, pe urmă însă s-a oprit.

• *Subsolul*

Toți l-am văzut și-l vedem aproape în fiecare zi. Nu-l băgăm în seamă însă, deși uneori trecem pe lângă el, acolo unde zace, dar nu-i dăm atenție; el este ca și cum ar trebui să fie acolo, ca și cum ar ține de lumea noastră. Mă refer la Lindgren, bătrânelul cu picioarele betegi, acela care se târâie pe străzi și în parc cu ajutorul mâinilor, pe care are niște mănuși de piele, iar picioarele le are de asemeni încălțate în piele. Obrazul, cu barbă scurtă, este marcat de o suferință care nu poate fi definită exact, ochii sunt mici și supuși. L-am întâlnit cu toții, îl întâlnim mereu, ne-am învățat cu el, e ca și cum ar face parte din noi înșine. În trecere, strecurăm câte un gologan în mâna lui uzată; trebuie să trăiască și el.

Însă despre el nu se știe nimic decât că trăiește. De aceea am să vorbesc mai pe larg despre bătrân, pentru că îl cunosc.

Deseori m-am oprit o clipă să stau de vorbă cu dânsul – și se întâmpla cu noi ceva plăcut, odihnitor, ceva de care tocmai aveam nevoie. Făcusem asta atât de ades, încât desigur că se credea că o fi vreo rudă nefericită de-a mea. Nu-i adevărat. În familia noastră nu

este mizerie, doar o durere care-i specific a noastră și nimic alta, durere pe care o purtăm neîncovoiați. Însă simțeam nevoia să stau câteodată de vorbă cu el pentru el, ca să nu se simtă ca un proscris, dar și pentru mine însumi, pentru că și el avea ceva să-mi spună. Și nu mi se părea că ar fi vreo prăpastie între noi; ba, deseori gândeam chiar că, dacă n-aș avea picioare cu care să merg și ar trebui să mă târâi pe pământ ca el, nu m-aș simți prea rău și n-aș avea niciun motiv să mă mir că s-a întâmplat așa. În felul acesta exista ceva pe care îl aveam amândoi în comun.

O dată, toamna, într-o seară, am dat de el într-un parc unde obișnuiesc să se întâlnească îndrăgostiții. Stătea sub un felinar ca să poată fi văzut mai bine, întindea mâna lui bătucită, deși nu venea nimeni; s-o fi gândind că dragostea îi face pe oameni mai darnici, la drept vorbind însă, el nu știa prea multe despre lumea asta, stătea doar și întindea, acolo, mâna, doar trăia și el pe lume. Plouase – și bătrânelul, înnoroiat de pământul muiat, privea în sus, obosit, simțindu-se rău.

— Ei, Lindgren, cred că ar fi mai bine s-o pornești spre casă, am spus eu, e târziu.

— Da, da, a răspuns el, ar fi bine.

— Am să te întovărășesc un pic, am zis eu. Unde locuiești?

A numit strada și am descoperit că nu locuiam departe unul de altul. Aveam același drum.

Am traversat o stradă.

— Nu-i riscant, l-am întrebat eu, când treci dintr-o parte în cealaltă?

— Da de unde, mi-a răspuns el, toți sunt atenți la mine. Ieri, un agent a oprit toată circulația, ca să pot trece eu. Însă mi-a spus să mă grăbesc, ceea ce nu-i de mirare. A, toți mă cunosc pe-aici, ca și cum ar avea impresia că aparțin locurilor ăstora.

Am continuat să mergem încet. Trebuia sa fac câte o jumătate de pas, și uneori chiar să mă opresc ca să se poată ține de mine. Începu să plouă mărunt. Jos, la picioarele mele, el își mâna trupul; mâinile lui înnoroiate râcâiau pavajul, corpul său se ridica și cobora. Era ca un animal care se târâie acasă, la vizuina lui. Și totuși, era vorba de un om ca mine și-l auzeam vorbind și respirând, acolo jos, ca mine însumi; însă abia îl puteam vedea, pentru că era ceață și felinarele de pe stradă aproape că nu mai luminau deloc. Mi-era așa de milă când îl auzeam acolo, jos, cum gâfâie să se țină după mine.

— Nu ți se pare, Lindgren, că-i tare greu să ai de îndurat soarta asta, am întrebat eu; deseori trebuie să ți se pară foarte amară viața.

— Nu, răspunse el de jos, e ciudat, dar nu-i așa de greu cum crede lumea. Te înveți. Și eu așa m-am născut; nu simți la fel ca atunci când ești zdravăn și întreg și deodată ți se întâmplă ceva la care nici nu te-ai gândit. Nu, nu mi se pare că ar trebui să mă plâng de ceva, dacă

stau și mă gândesc bine. Sunt mulți care o duc și mai rău decât mine. Eu scap de multe prin care trebuie să treacă ceilalți, sunt în siguranță și am liniște în lumea asta, caritabilă cu mine. Trebuie să vă gândiți, domnule, că sunt în legătură doar cu bunătatea.

— Da? m-am mirat eu.

— Da, am a face doar cu oamenii buni, numai ei se opresc și-mi dau un gologan. Despre ceilalți nu știu mai nimic, ăia doar trec pe lângă mine.

— Ei, Lindgren, te pricepi să întorci lucrurile pe partea lor cea bună! am răspuns și mi-a venit să râd.

— Ba e adevărat, a spus el serios, și ăsta-i un lucru căruia merită să-i dai importanță.

În realitate și eu luasem lucrurile acelea în serios, înțelegând că are dreptate și ce mare binecuvântare este să poți cunoaște numai părțile bune ale vieții.

Am continuat să mergem. Se vedea lumină dintr-o prăvălie de la subsol.

— De aici am să-mi cumpăr pâine, spuse el, târându-se până la fereastră și ciocănind. Ieși o fată cu un pachet gata pregătit.

— Bună seara, Lindgren, spuse ea, uf, ce vreme! Acuma trebuie să te întorci acasă.

— Da, chiar așa și fac, spuse bătrânul.

Își luă rămas bun și fata trase ușa după ea.

— Eu cumpăr întotdeauna la subsol, zise în timp ce mergeam mai departe.

— Înțeleg, am spus.

— Da, pentru că acolo oamenii sunt întotdeauna amabili.

— Da. S-ar putea.

— Chiar așa este, întări el, ferm.

Ne străduiam să mergem prin câteva ulicioare dosnice, întunecoase.

— Și eu locuiesc la subsol, după cum v-ați gândit poate, domnule, continuă el, îmi vine mai la îndemână. Proprietarul casei noastre m-a aranjat astfel. E un om minunat.

Și așa, a mers stradă după stradă, înaintând pe dibuite. Niciodată nu-mi dădusem seama cât de lung e drumul meu până acasă. Mă simțeam obosit, epuizat. Ca și cum m-aș fi târât și eu prin întuneric, greoi și penibil, cu toate că nu eram schilod, ci umblam drept, așa cum se umblă. Lângă felinare îl vedeam târându-se acolo, jos, pe urmă dispărea din nou, îi auzeam doar respirația gâfâitoare.

În sfârșit, am intrat pe strada lui, în fața casei unde locuia. Era mare și falnică. Aproape la toate ferestrele ardea lumina; la etajul doi se părea că-i o petrecere, lustrele sclipeau, muzica răzbătea afară, în toamna posacă… pe perdele treceau umbrele perechilor de dansatori. El se târî până la scara lui care, cu trei-patru trepte, ducea jos, acolo

unde locuia. Alături era o fereastră cu o bucată de perdea și o cutie de conserve cu bulbi de flori.

— O să coborâți și dumneavoastră, domnule, să vedeți cum e, zise.

Nu mă gândisem la asta. Nu pricepusem că trebuia să fac și asta. M-am simțit buimăcit și ciudat de abătut. De ce trebuia să cobor acolo, nu eram atât de apropiați, încât relațiile noastre să constituie un motiv; îl însoțisem o bucată de drum pentru că aveam aproape aceeași cale, nu avusesem intenția să merg cu el acasă, de ce trebuia să cobor cu el? Însă acum trebuia s-o fac.

Mi-a venit în minte familia de deasupra, care avea o petrecere, o cunoșteam bine, era de mirare că nu mă invitaseră, desigur că uitaseră.

— Domnule, socotiți poate că nu se cade să vă invit jos, la mine? mă întrebă bătrânul ca și cum ar fi fost îngrijorat de tăcerea mea.

— Nu, am răspuns.

Mă înțelesese greșit. Voiam să merg jos, la el, să văd cum stă, de aceea îl însoțisem; voiam să fiu invitat.

El se transportă în josul scărilor, scoase cheia și o băgă în broască. Am remarcat că fusese mutată mai jos, ca să ajungă.

— Proprietarul nostru a aranjat așa, spuse el, dânsul se gândește la toate.

Ușa s-a deschis și am intrat. După ce a aprins lampa, m-am uitat prin cameră. Era mediocră și mică, pardoseală de lespezi reci, cu câteva bucăți de covor pe ea. În mijloc era o masă, căreia i se scurtaseră picioarele și două scaune joase. Într-un colț era soba, unde putea să-și gătească și mâncare, iar alături o poliță pe care o folosea drept bufet; borcanele erau aranjate după înălțime, cu etichete pe ele, în borcane erau aranjate frumos bucățele de pâine rămase. Desigur că le ținea ca să le moaie în cafea; de jur împrejurul poliței era hârtie albă, dantelată. Lângă unul dintre pereții din față își avea culcușul: un pat de campanie un pic mai înalt decât pardoseala. Cuvertura era curată și îngrijită. Cu toată sărăcia, era totuși ceva drăguț și îngrijit în toate colțurile camerei. Nu știu de ce, dar parcă toată ordinea asta mă făcea să mi se strângă inima. De ce erau toate așa? Dacă aș fi fost eu în locul lui, aș fi vrut să fie murdar și oribil, doar o gaură în care să mă târâi și să uit de mine, ca o fiară: atunci mi s-ar fi părut că viața e mai ușor de îndurat. Însă totul era drăguț și ordonat. El se târa pe acolo ca într-un cămin mic și drag, aranja și punea toate la loc, se întinse după o vază cu flori de pe masă și o umplu cu apă, lunecă jos din nou, căută o față de masă într-o lădiță vopsită în albastru, o întinse și puse pe ca cești și farfurioare. Mi se rupea inima văzându-l ocupându-se cu treburile astea. Își scoase apărătorile de piele și am observat că mâinile îi erau plate, cu pielea palmei îngroșată. Aprinse focul, se lungi pe jos și suflă, iar flăcările trosniră în burlan; băgă

cărbuni, pe urmă dădu jos cafetiera și o puse pe plită. Nu mi-a îngăduit să-l ajut, nu, el știa mai bine ca oricine ce trebuia să facă. Făcea toate cu atâta obișnuință și atâta îndemânare, încât se putea vedea cât de mult îi plac, cât de dragi i-au devenit aceste mici ocupații. Din când în când, se uita la mine cu bonomie, având ceva atât de cald și încrezător în el, aici, în casa lui; era cu totul altfel ca afară, în stradă. Curând, cafetiera de pe foc începu să clocotească, și aroma se răspândi în cameră. Când a fost gata, s-a cățărat cu greutate pe scaunul său, s-a așezat comod, surâzând satisfăcut. A turnat în cești și am început să bem. Ne încălzea plăcut. S-a gândit că trebuie să mănânc și pâine, însă nu voiam să i-o iau. A mâncat doar el, cu o anumită solemnitate, rupând bucățică după bucățică și adunând cu grijă firimiturile. Era un fel de reculegere, cina lui. Ochii îi sclipeau, niciodată nu văzusem un chip strălucind ca al lui, niciodată ceva atât de limpezit de liniște.

Mă simțeam emoționat și răscolit în același timp, văzându-l în mizeria lui. Cum putea? Eu, care trăiam viața normală, eu, care stăteam aici ca un oaspete ocazional, ca să văd cum o duce în gaura lui – nu-mi găseam liniștea. Da, gândeam în sinea mea, probabil că are altceva în care își pune nădejdea, face parte desigur dintre cei care cred în Dumnezeu și așa mai departe, și astfel poate să suporte totul, nimic nu-i este prea greu. Și îmi amintii că tocmai despre asta voiam să-l întreb, ceva care mă apăsa și pe mine, ceva care niciodată nu-mi îngăduia să-mi găsesc liniștea, ceva care mă atrăgea în adâncurile în care nu voiam să rămân; da, de aceea îl însoțisem, ca să-l întreb despre lucrurile astea. Eu nu aparțineam lumii lui, voiam doar să-l întreb.

— Spune-mi, Lindgren, i-am zis, când viața cuiva este ca a unui Lindgren, când ai de purtat o asemenea suferință, simți poate mai tare decât noi ceilalți nevoia să crezi în ceva dincolo de lumea aceasta, într-un Dumnezeu care ne conduce și care are intenții înalte cu povara pe care ne-o dă?

Bătrânul cugetă un moment.

— Nu, răspunse el ezitând, nu când viața cuiva e așa ca a mea.

Mi se păru ciudat, penibil. Nu-și dădea seama de mizeria lui, nu știa cât de bogată și de minunată poate fi viața!

— Nu, reluă el, cufundat în gânduri, nu noi suntem aceia care avem nevoie de el. Și, dacă el există, ar putea doar să ne spună ceea ce am înțeles singuri și pentru care îi suntem recunoscători. Am vorbit deseori cu proprietarul nostru despre asta, continuă el, și el m-a învățat multe. De, dumneavoastră poate că nu-l cunoașteți pe proprietarul casei noastre, însă ar trebui s-o faceți, e un om minunat.

— Nu, nu-l cunosc.

— Nu, desigur, pricep eu asta însă ar trebui să-l cunoașteți,

domnule.

Da, da, gândeam, așa o fi, nu știu despre ce fel de proprietar minunat vorbește, poate că o fi ceva deosebit, însă eu locuiesc într-o altă casă. Mă mulțumeam să gândesc asta doar pentru mine însumi, nu spuneam nimic tare.

— Mă mir, răspunse bătrânul. El are multe case, mai pe toate, o posedă și pe a dumneavoastră, domnule. Da, continuă el, este extraordinar cum le conduce și le organizează toate. Când am venit și l-am întrebat dacă nu cumva ar putea să mă găzduiască aici, pentru că trebuie să locuiesc și eu undeva, s-a uitat lung și scrutător la mine. „Da, pe tine am să te pun la subsol, mi-a spus, tu nu poți locui sus, în casa propriu-zisă.” „Nu, am răspuns eu, înțeleg prea bine.” „Cred că ai să te împaci la subsol, sper că nu m-am înșelat în privința ta? Tu ce zici?” „Cred că acolo va fi convenabil pentru mine.” „Da. Pricepi bine că n-aș vrea să am pe oricine acolo. Nici amărăciune și ură, nici răutate și oameni dubioși. Sus, în casă, trebuie să accept câte un pic din toate, pe mulți despre care nu știu mare lucru, însă în subsol vreau să am oameni cumsecade și de nădejde, din cei pe care îi cunosc și care-mi sunt apropiați. Ce zici, ești și tu dintre ăștia?” „Așa îmi place să cred, am spus eu bucuros.” „Ei, atunci toate-s bune și frumoase. Dar chirie poți să plătești? a mai spus, pentru că e un om foarte strict, așa-i el. Toți trebuie să plătească, nu poți scăpa de asta, oricât ai fi de prăpădit. Are să fie ieftin, pentru că tu nu prea poți da mare lucru. Ceva însă tot trebuie să plătești, în orice caz. Cum ai s-o scoți la capăt?” „Eu trebuie să trăiesc de pe urma oamenilor buni de pe lumea asta.” „Sunt și din ăștia?” se miră el uitându-se țintă la mine. „Trebuie să fie mulți, se înțelege doar.” „E drept, zise, ar putea fi numărați cu ușurință, doar să vrei. Tu ești un om înțelept, ai să locuiești la mine.”

Da, e un om remarcabil, deși atât de simplu și de natural. M-a ajutat în multe privințe. Fără el, n-ar fi mers treaba. Deseori trece pe la mine, stă o clipă de vorbă. Asta te întărește întotdeauna. Prețuirea lui te înalță. „Lindgren e un om care înseamnă ceva”, spune el. E plăcut să auzi asta. Se uită mulțumit și fericit la mine. Sunteți un om care înseamnă ceva, domnule? întrebă el.

N-am răspuns și am privit în pământ, pentru că n-am vrut să-i întâlnesc privirea.

— Trebuie să fiți, zise el. Te ajută să treci peste multe când știi că ești cineva.

Camera sărăcăcioasă și tihnită ne adăpostea în ea. Lumina lămpii se împrăștia peste masa joasă, cu picioarele tăiate, peste fața de masă pe care zăceau resturile pâinii lui economisite, peste culcușul în care trebuia să se odihnească. El nu păru a observa că rămăsesem tăcut. Stătea și se gândea la ale lui, după cum am putut să remarc.

Pe urmă s-a coborât de pe scaun, a privit la foc, a spălat ceștile și le-

a așezat pe poliță, acolo unde trebuiau să stea. S-a târât până la patul de campanie și l-a aranjat, a strâns cuvertura. Însă după ce a pus-o îndoită pe spătarul unui scaun și a netezit-o bine, a rămas nemișcat în genunchi.

— Ce bine e când s-a sfârșit ziua, zise el. Și se putea observa la el o oarecare oboseală.

— Tocmai Lindgren spune asta, el, a cărui viață e atât de bogată și atât de plină de însemnătate?

— Da, răspunse, privind liniștit în gol, viața e bogată. Înțeleg foarte bine asta, o cunosc cu certitudine și tărie înlăuntrul meu. Însă fiecare zi în parte e greu de suportat. Vă spun asta, domnule, pentru că văd că ne înțelegem atât de bine unul pe altul. Și nu trebuie să te faci mai bun decât ești.

Respiră adânc. Când îl vedeai așa, prăbușit în genunchi, ai fi putut să crezi că stă și se roagă, însă el era astfel creat.

M-am ridicat tăcut, ca să plec. M-am dus lângă el, i-am mulțumit și i-am spus noapte bună. El a fost de părere că ar trebui să mai vin, când am plăcere, și o voi face bucuros. Pe urmă s-a târât cu mine până la ușă și am ieșit din nou în stradă.

Acum toată casa era în întuneric. Și etajul al doilea, unde mai înainte străluciseră lustrele. Poate că nici nu fusese o petrecere, dacă se terminase atât de repede. Numai acolo jos, la bătrân, ardea o lampă care mă lumină aproape până acasă.

• *Îngerul rău*

Un înger rău mergea prin noapte pe străzile pustii. Furtuna vuia printre șirurile de case, urla în întuneric; nici țipenie de om nu se arăta, doar el. Înainta aplecat împotriva vântului, vânos și masiv, cu gura bine strânsă, având peste trup o manta sângerie care-i acoperea aripile puternice. Evadase din catedrală, stătuse doar prea multă vreme în mirosul acela închis. Secol după secol simțise mirosul de lumânare și de tămâie pe sub bolți, secol după secol auzise cântece de slavă și murmurul rugăciunilor către un dumnezeu care atârna mort deasupra capului său. De secole văzuse oamenii prosternându-se și îngenunchind, cu privirea ridicată în sus, recitind mecanic toate cele în care credeau. Toate lepădăturile astea lașe, care puteau a credință în tot ceea ce nu-i decât minciună! Tot amestecul ăsta grețos de confuzie și de neliniște, de jalnică speranță de a scăpa, de a se mai putea încă agăța de ceva! Acum însă evadase!

Se ridicase din lanțuri și tropăise pe altar cu picioarele sale vânoase care răsturnaseră vasele sfinte. Mânios, coborâse pe pardoseala bisericii, dând cu picioarele în scaunele de îngenunchere de pe

margini. Sfinții atârnau de jur împrejur, cu figurile lor evlavioase și extatice, relicvele de după grilaj miroseau a putreziciune; în absidă{2}, unde ardea o lumânare, un copil era culcat pe paie mucegăite și o madonă de ceară sta îngenuncheată lângă el – tot talmeș-balmeșul ăsta de minciună și naivitate! Împinse ușa cu piciorul și ieși afară, în noaptea vântoasă.

Numai el era adevărat!

Intra în câte o stradă, stătea și privea în jurul său. Așa deci, așa e la oameni. Aici locuiesc ei!

Se opri în fața porții unei case și se uită la ea cu o privire arzătoare. Apoi, cu spada pe care o avea însemnă o cruce pe poartă.

— Vei muri! zise.

Pe urmă merse la următoarea. Aplecat, arăta ca și cum ar fi fost ghebos, pentru că aripile îi erau fixate de umerii săi puternici. Se mai opri și trase din nou o cruce.

— Vei muri! zise iar.

Și așa, merse de la o casă la alta și le însemnă cu spada, care era scurtă și solidă, ca pentru măcelărit.

— Vei muri! Vei muri! Și tu vei muri! Și tu! Și tu!

Își continuă drumul prin tot orașul, luptându-se cu vântul și neuitând pe nimeni.

După ce sfârși, trecu dincolo de zidurile orașului, afară, în noapte, unde nu trăia nimic viu. Acolo își aruncă mantaua de pe el și rămase gol. Își întinse aripile și zbură departe, în întunecimea larg deschisă.

Când oamenii se treziră dimineața, rămaseră mirați să vadă câte o cruce desenată pe casele lor. Însă nu se speriară. Se mirară cum s-a întâmplat și de ce s-a făcut crucea, vorbind despre asta înainte de a se duce la ocupațiile lor, ca de obicei. De ce o fi fost însemnat peste tot semnul acesta binecunoscut? Sunt doar atâtea lucruri mai importante despre care să-ți amintești.

Știau prea bine că trebuie să moară, ziceau ei.

• *Prințesa și întreaga împărăție*

A fost odată un prinț care a purtat război ca s-o câștige pe prințesa a cărei frumusețe era mai presus decât a oricărei alteia și pe care o iubea mai presus de orice. Își riscă viața, luptă pas cu pas prin țară străină, o pustii, nimeni și nimic nu-l putu opri. Rănile îi sângerau, însă el se arunca dintr-o bătălie în alta – cel mai viteaz cavaler ce se putea vedea și cu scutul tot atât de pur ca și trăsăturile chipului său tânăr. În sfârșit, ajunse în fața cetății în care prințesa locuia în castelul său regesc. Acesta nu putu să reziste și apărătorii lui trebuiră să cerșească îndurare. Porțile se deschiseră larg și prințul intră ca un

învingător.

Când prințesa îl văzu cât de mândru și de chipeș era și când se gândi cum își riscase viața pentru ea, nu putu să-i stea împotrivă și-i întinse mâna. El se înclină și-i acoperi mâna cu sărutări fierbinți.

— Iată, mireasă, te-am cucerit! strigă strălucind de fericire. Uite, tot pentru ce-am luptat, acuma am dobândit!

Și porunci ca nunta să se facă în aceeași zi. Toată cetatea se împodobi de sărbătoare și nunta porni în mare bucurie, cu pompă și strălucire.

Iar când, seara, prințul se îndreptă înspre odaia prințesei, întâlni în prag pe bătrânul regent, un om demn de toată cinstea. Acesta își înclină capul său alb ca neaua și oferi tânărului învingător cheile împărăției, coroana de aur și pietre scumpe.

— Doamne, iată cheile care duc la tezaurul unde sunt păstrate toate cele care acum îți aparțin.

Prințul încruntă sprâncenele.

— Ce tot spui tu, bătrâne? Nu vreau cheia asta! Eu n-am luptat din pricina lăcomiei de câștig. Am luptat doar ca s-o dobândesc pe aceea pe care o iubesc, aceea care pentru mine este singurul lucru de preț de pe pământ!

Bătrânul răspunse:

— Și pe astea le-ai câștigat, Doamne, și nu poți să le dai la o parte. Acum trebuie să le stăpânești și să le păzești.

— N-ai priceput ce-am spus? Nu pricepi că se poate lupta, se poate învinge fără să râvnești la altă răsplată decât la propria-ți fericire; nici glorie, nici aur, nici pământuri și nici putere pământească? Iată, am învins, însă nu râvnesc la nimic, doar atât, să trăiesc fericit cu aceea care pentru mine este singurul lucru de preț pe lumea asta.

— Da, Măria-Ta, ai învins. Ai luptat ca cel mai viteaz între viteji, n-ai fugit de nimic, pe acolo pe unde ai trecut a rămas pământul pustiit. Ți-ai câștigat fericirea. Dar, Măria-Ta, alții au fost prădați. Tu ai învins și de aceea toate îți aparțin acum. Este o țară mare, rodnică și sărăcită, puternică și pustiită, plină de bogății și de mizerie, plină de bucurii și de tristețe, și acum toate sunt ale tale. Căci cel care a câștigat-o pe prințesă și fericirea, aceluia îi aparține și țara asta, unde ea s-a născut, el trebuie s-o stăpânească și să-i poarte de grijă.

Prințul stătea înnegurat și se juca neliniștit cu mânerul spadei.

— Eu sunt prințul fericirii, și nimic alta! strigă el. Nu vreau să fiu nimic altceva! Și dacă îmi stai în cale, am spada mea cea bună!

Dar bătrânul întinse mâna liniștitor, și brațul tineresc căzu jos. Se uită la el cercetător, cu liniștea unui înțelept.

— Măria-Ta, tu nu mai ești prinț de-acum încolo, zise el domol. Ești Rege.

Și cu mâinile lui bătrânești ridică coroana și i-o așeză pe cap.

Când tânărul domnitor o simți pe creștet, rămase tăcut și încremenit, parcă mai înalt decât înainte. Și grav, cu capul încununat de puterea pământească, intră la iubita sa ca să-i împărtășească culcușul.

• Călăul (1933)

Călăul sta și bea la masa semiîntunecată de la han, la lumina singurei lumânări de seu, fumegătoare, pe care o adusese hangiul; sta aplecat asupra mesei, mare și puternic, în costumul său roșu ca sângele, cu mâinile sprijinindu-și fruntea pe care fusese însemnat cu fierul semnul de călău. Câțiva meseriași și tovarăși de-ai lor din cartier, pe jumătate beți, vorbeau tare și răcneau la capătul cel mai îndepărtat al mesei – dar lângă el, nimeni. Cu pași tăcuți, slujnica se strecură pe lespezile de piatră și mâna îi tremură când îi umplu cana. Un ucenic care intrase pe furiș și se ținea ascuns în întuneric îl sorbea din ochi, cu priviri arzătoare.

— E bună berea, hai, meștere călău! strigă unul dintre tovarăși. Poate știți și voi, cotoroanța a fost la spânzurătoare și a ciupit un deget de hoț pe care l-a atârnat c-o sfoară în butoi. Nu îngăduie nimănui să aibă bere mai bună și face tot ce poate pentru mușteriii ei. Și nimic nu dă berii gust atât de bun ca un deget de spânzurat, cred că știți!

— Da, da, tot ce vine de-acolo e ciudat lucru, zise un cârpaci bătrân, cu gura strâmbă, ștergându-și gânditor berea de pe barba-i rară. Toate au o putere deosebită!

— Cred și eu! Am fost odată de față când au spânzurat pentru braconaj pe un țăran din ținutul meu, deși era nevinovat. Când călăul a răsturnat scărița cu piciorul și frânghia s-a întins, spânzuratul ia tras o… așa de puturoasă, încât a umplut tot dealul, florile s-au culcat la pământ și toată pajiștea dinspre răsărit era parcă tăvălită și veștejită, pentru că bătea vântul dinspre apus, și în vara aceea toate crescuseră anapoda.

Râdeau toți în hohote, aplecându-se peste masă.

— Da, taică-meu mi-a povestit că, în tinerețea lui, tot așa s-a întâmplat cu un tăbăcar care trăia cu cumnată-sa; slobozești lesne dealde astea când trebuie să părăsești atât de grabnic pământul. Când s-au tras înapoi, împinși de duhoarea aceea, oamenii au zărit un nor care se înălța până la cer și era atât de negru că te apuca groaza, iar la proră stătea satana însăși și cârmea, cu un vătrar, sufletul păcătosului, rânjind bucuros de mireasma aceea.

— Nu vreau să mai ascult la neroziile voastre, zise bătrânul cârpaci, privind pe furiș la călău. Eu vorbesc serios când spun ce putere are, pentru că așa este. Așa a fost cu Kristen, fiul Anei, acela care cădea jos și făcea spumă la gură, pentru că era posedat! Însumi am fost de față și de mai multe ori am ajutat să-l țină și să-i deschidă gura și era groaznic, mult mai groaznic decât tot ce văzusem. Dar, după ce maică-

sa l-a dus acolo unde Jerker fierarul și-a pierdut viața, și după ce l-a pus să bea sânge, s-a făcut bine. De-atunci, n-a mai picat niciodată.

— Ia te uită!…

— Voi știți tot așa de bine ca și mine, care stau lângă ei.

— Da, nimeni nu spune altfel.

— Păi, toată lumea știe că așa stau lucrurile.

— Dar trebuie să fie sânge de ucigaș și cât mai e cald, altfel la nimic nu folosește.

— Asta se-nțelege.

— Da. Tare ciudat…

— Și când copiii sunt bolnavi și au friguri, pot fi ușurați dacă li se dă sânge răzuit de pe sabia călăului, asta o știu eu din copilărie, mai zise bătrânul. Asta o știau toți la noi, și moașa se ducea acasă la gâde, ca să facă rost.

— Așa-i, meștere, ce zici?

Călăul nu-l vedea. Nu se mișca. Obrazul său mare și închis în sine abia se zărea de sub umbra mâinii, în lumina aceea pâlpâitoare.

— Da. Necuratul are puterea să vindece, asta-i sigur, zise bătrânul.

— Ce mai, e groaznic ce se înghesuie lumea să audă ceva despre el. Când mă întorc acasă noaptea și trec pe lângă spânzurătoare e o vânzoleală și-o zarvă acolo de-ți poate sta inima în loc de frică. Se știe prea bine de unde își iau ticăloșiile lor spițerii, vrăjitorii și ceilalți păgâni făcători de farmece, pe care săracii sunt siliți să-i plătească cu bani grei, câștigați în sudoarea frunții. Se zice c-ar fi leșuri din care n-au mai rămas decât oasele, în cât nici nu se mai știe ce fel de om o fi fost la viața lui. Știu eu bine, după cum și voi știți, că este o putere anume și că nu te poți lipsi de ea când te strânge nevoia, că doar eu însumi am încercat, ba și baba mea, dar vă spun și vouă: Pliu! Ptiu! Nu numai porcii și pasările cerului se hrănesc cu stârvuri, ci și noi!

— Sst! Taci odată! Se îmbolnăvește omul numai când te aude. Și ce spuneai c-ai băgat în tine, ai?

— N-am spus ce-am luat și nici nu spun defel. Spun doar „ptiu” pentru Necuratul! Pentru că el e în tot ce vine de-acolo, puteți să mă credeți.

— Aș, fleacuri… Nu spuneți decât prostii în seara asta. Nu mai am chef să ascult palavrele voastre.

— De ce nu-ți bei berea?

— Am băut destul. Bea tu, porc bețiv!

— Da-i ciudat, oricum, că el te poate ajuta și că are așa putere.

— Are, cum să n-aibă!

— Da, are putere și pentru una și pentru alta. Totdeauna e cu primejdie când te apropii de el.

Au tăcut, dând la o parte cănile și trăgându-se un pic mai înapoi. Câțiva s-au întors și și-au făcut cruce, desigur.

— Se zice că nici cuțitul și nici tăișul sabiei nu-l poate mușca pe călău, zise bătrânul, aruncând pe furiș o privire spre silueta aceea mare și tăcută. Dac-o fi adevărat, nu știu.

— E minciună!

— Se găsesc printre ei unii care sunt „tari”. Am auzit vorbindu-se despre asta în tinerețea mea, era unul „tare”. Când a trebuit să-l taie cu sabia pentru viața lui neomenoasă, tăișul n-a mușcat din el. Atunci au luat securea, dar i-a sărit din mâini celui care-o ținea și atunci s-au înspăimântat și l-au lăsat în pace, pricepând ce puteri zac în el.

— Prostii!

— E adevărat, așa cum e adevărat că eu stau aici și vorbesc cu voi.

— Dă-i înainte cu prostiile. Toată lumea știe că au fost călăi tăiați cu sabia sau cu securea ca oricare altă lepădătură. Ia gândește-te la Jens, călăul, căruia i-au tăiat capul chiar cu toporul lui!

— Ei, cu Jens era altceva, nu avea legământ cu diavolul. Un biet prăpădit pe care pe negândite îl lovise nenorocirea și se milogise să i se lase viața pentru că nu putea să se despartă de nevastă și de copii. Nu-i totuna. Nu se putuse deprinde cu meseria și era mai înspăimântat decât bietul osândit când trebuia să-l spânzure. Era înspăimântat de Necuratul, asta-i. Și îl împingea nenorocirea, de aceea era speriat de moarte, și nu putea cu niciun chip să i se împotrivească, așa cred eu cu tărie, și de aceea a pus mâna și l-a ucis pe Staffan, care era cel mai bun prieten al său, știu eu ce spun.

— Pot să-ți spun că securea era mult mai tare decât el și parcă-l trăgea la ea, nu putea să-i stea împotrivă, iar într-o bună zi a luat-o în mână de-a binelea, pentru că știa că n-are încotro.

— Nu, n-avea nicio putere în el. Dar cei care o au, pe aceia nu-i mușcă fierul.

— Da, e limpede că un călău are o putere pe care alții n-o au, așa-i când stai alături de Necuratul. Și că securea și celelalte au o putere în ele, asta-i sigur. De aceea nimeni nu îndrăznește să pună mâna pe ele sau pe alte lucruri cu care au avut a face călăii.

— Da, asta așa-i.

— Sunt puteri pe care niciun om nu le bănuie măcar. Și Necuratul nu mai lasă din gheare, o dată ce a pus mâna pe ceva.

— Asta tu n-ai de unde s-o știi, spuse un om care tăcuse tot timpul. Nu-i ușor să-l poți cunoaște bine pe Necuratul, și când poți s-o faci, se poate întâmpla să te prindă mirarea. Nu că eu l-aș înțelege prea bine, dar mi s-a întâmplat odată să fiu la el acasă și m-a lăsat să-i văd chipul, cum s-ar spune. Îți aduci aminte toată viața, dacă ai avut o dată a face cu el. Și ce-i mai de mirare, este că pe urmă nu mai ți-e frică deloc.

— De…

— Așa o fi? m-aș întreba…

— Da, da. Am să-ți spun de ce nu mă mai tem, dacă vrei să mă asculți. Asta mi-a venit în minte acuma, stând de vorbă cu voi.

S-a întâmplat când eram copil ca la cinci-șase ani, pe cât țin minte. Locuiam în mica gospodărie a părinților mei și o duceam destul de bine, nu ne lipsea nimica. Eram unicul lor copil, și pot spune că țineau mult la mine, poate chiar prea mult, așa cum se întâmplă când ai un singur copil. Aveam deci o casă fericită și cei mai buni și dragi părinți – s-au prăpădit amândoi, Dumnezeu să-i odihnească în pace. Proprietatea era cam izolată, într-o margine a satului și mă obișnuisem să umblu singur sau cu mama prin împrejurimile casei. Îmi aduc aminte cum era așezată casa, costișa, gardul și grădina de legume, spre miazăzi; deși le-am pierdut pe toate și n-am să le mai văd niciodată, încă le mai am în minte.

Iată că într-o zi de vară, când toată lumea era la fân, mama plecase să-i ducă tatei ceva mâncare pe islaz, în afara satului; și pentru că era prea departe să mă ia cu dânsa, rămăsesem singur acasă. Soarele ardea, era cald și muștele bâzâiau pe lespezile din tindă și lângă locul acela de pe coastă, lângă grajd, unde de dimineață se mulsese laptele. Mă învârteam de colo până colo fără rost, și m-am nimerit prin livada de mere, pe la stiva de lemne și pe urmă un pic pe la albinele care, leneșe și îmbuibate, se târâiau pe urdiniș în arșița aceea moleșitoare. Ei, și nu știu cum-necum – ori de urât, ori din altă pricină – am sărit pârleazul și am luat-o pe potecă, spre pădure, unde mai pătrunsesem un pic și mai înainte. De data asta am mers mai departe, până am dat de niște locuri necunoscute. Cărarea urca în coastă și am dat de o pădure mare și deasă, cu trunchiuri de copac doborâte și stânci acoperite de mușchi. Cărarea ducea mai departe, înspre valea de unde se auzea curgând vijelios râul care trecea prin satul nostru. Îmi plăcea să umblu pe-acolo; ziua aceea de vară și toate câte le vedeam mi-erau cât se poate de plăcute. Soarele picotea pe deasupra coroanei copacilor, gheonoaia ciocănea, aerul cald era plin de miros de rășină și de zvon de păsări.

Nu știu cât am tot mers, când deodată aud un fâșâit în fața mea și simt ceva mișcând din dosul unui tufiș, ridicându-se și fugind. M-am repezit să văd despre ce-i vorba. La o cotitură a cărării, am văzut ceva care sărea – și m-am luat după arătarea aceea. Pământul era ceva mai neted, iar pădurea se tot rărea și dădea într-o poiană, când am zărit doi copii care fugeau. Erau cam de vârsta mea, însă nu erau îmbrăcați la fel cu mine. De cealaltă parte a poienii s-au oprit, privind în jurul lor. Pe urmă iar au început să fugă. M-am luat după ei, gândindu-mă: pun eu mâna pe voi! Dar ei au lăsat cărarea, apărând și dispărând din când în când prin tufișuri. Mai întâi am crezut că se joacă și vor să ne jucăm de-a v-ați-ascunselea, pe urmă am înțeles că nu putea fi vorba de asta. Însă eu voiam să dau de copiii aceia și să ne jucăm un pic

împreună, așa că m-am luat mai repede după ei.

La un moment dat s-au despărțit și am văzut că unul dintre ei s-a ascuns, strecurându-se după un brad doborât. M-am repezit după el și l-am găsit ghemuit între crengi! Lac de sudoare și râzând, m-am repezit la el și l-am prins. El a încercat să scape și a ridicat capul în sus și ochii îi erau sălbatici și speriați, iar gura îi era strâmbată de un rânjet răutăcios. Avea părul roșu și scurt, iar fața îi era plină de cicatrice mici și murdare. Avea trupul aproape gol, purtând pe el doar o cămășoaie de lână, zdrențuită – și sta așa, tremurând, încât mi se părea că am prins o sălbăticiune.

Îmi părea cam ciudat, însă nu i-am dat drumul – negândind nimic rău despre el. Când a vrut s-o zbughească, i-am pus genunchiul în piept și am râs, spunându-i că nu poate scăpa. A rămas liniștit, uitându-se la mine fără să spună nimic. Dar după o clipă mi-am dat seama că ne împrietenisem și că nu va fugi. Atunci i-am dat drumul și am plecat amândoi alături, însă am observat că mă supraveghea tot timpul. Celălalt copil a ieșit și el din ascunzătoare; era soră-sa. Băiatul i-a șoptit ceva iar ea îl asculta cu ochi măriți pe chipul ei palid și speriat. Dar când m-am apropiat, n-au mai fugit.

S-au jucat cu plăcere, o dată ce se porniseră, pitindu-se prin câte o ascunzătoare pe care o cunoșteau foarte bine de mai nainte, alergând repede la alta când îi găseam. Pământul era aproape neted, cu ceva stânci mari și cu trunchiuri de copac doborâte, iar copiii se vedea bine că se simțeau peste tot ca la ei acasă. Uneori nici n-aș mai fi știut unde sunt dacă nu-i auzeam. Niciodată nu mai văzusem copii jucându-se atât de tăcuți. Erau sprinteni și se strecurau ca niște nevăstuici, nefăcând aproape niciun zgomot. Nu-mi vorbeau deloc, însă ne descurcam bine, cel puțin așa gândeam eu. În timpul jocului se opreau câteodată, se ghemuiau unul într-altul și se uitau țintă la mine.

Am petrecut multă vreme așa până ce s-a auzit un strigăt din pădure. Ei s-au uitat repede unul la altul și îndată au rupt-o la fugă. Am strigat după ei ca să ne mai întâlnim a doua zi, dar nici n-au întors capetele, le-am auzit doar lipăitul picioarelor pe cărare.

Când am ajuns acasă, n-am găsit pe nimeni. Iar curând, când s-a înapoiat mama, nu i-am spus nimic despre plimbarea mea și despre ceea ce se întâmplase. Nu știu cum – dar parcă era un secret al meu.

A doua zi, mama s-a dus iarăși cu hrană la cosași; iar când am rămas singur, am plecat din nou să-mi întâlnesc prietenii. Erau tot timizi, cel puțin la început, și nu se putea vedea dacă se bucură sau nu că am venit. Dar se aflau acolo la aceeași oră, ca și cum m-ar fi așteptat. Ne-am jucat din nou, asudând leoarcă în timpul jocului nostru tăcut – pentru că nici eu nu chiuiam și nu țipam, cum aș fi făcut cu siguranță în împrejurări asemănătoare, dar acum nici ei nu o făceau. Mi se părea că ne cunoaștem dintotdeauna. De data asta am

înaintat în pădure până la un luminiș și am zărit o căsuță așezată lângă peretele muntelui care atârna pe deasupra ei. Era cenușie și cam sumbră și nu ne-am dus până acolo.

Mama se întorsese acasă înaintea mea și m-a întrebat mirată pe unde am umblat. I-am spus că am fost să mă plimb prin pădure.

De atunci m-am dus mereu, în fiecare zi. Acasă erau toți atât de ocupați cu fânul, încât fusesem lăsat cam de capul meu și puteam ușor pleca. Copiii veneau un pic în întâmpinarea mea și nu mai păreau atât de timizi cu mine.

Mi-ar fi plăcut să văd cum arată mai îndeaproape casa în care locuiau, dar ei se purtau așa fel de parcă n-ar fi vrut să mi-o arate. Lor li se părea că-i mai bine să stăm acolo unde stam de obicei. Dar într-o zi mi-am luat inima în dinți și am îndrăznit să merg spre casă – și ei s-au luat după mine, un pic mai în urma mea. Era o casă obișnuită, dar nu avea nici grădină, nici bătătură în jur, dealul era gol și nelucrat, dând impresia de pustiu. Ușa era vraiște și, când copiii m-au ajuns din urmă, am intrat toți ușurel în casă. Era aproape întuneric și mirosea a aer închis. O femeie veni în întâmpinarea noastră, fără să ne dea binețe. Avea ochi duri și privea tot timpul la mine, fără să scoată o vorbă – și, nu știu de ce, mi se părea că are ceva rău în priviri. Pe obraz îi atârnau șuvițe de păr și gura mare, palidă, era plină de ură și de dispreț. Însă, de fapt, nu mă gândeam prea mult că arăta așa. Mă gândeam doar că e mama lor. Pe urmă am început să mă uit prin cameră.

— Cum a ajuns aici? îi întrebă pe copii.

— S-a jucat cu noi în pădure, au răspuns ei cam neliniștiți.

Ea se uită mirată la mine și apoi mă privi ceva mai blând, după cum mi s-a părut – dacă nu cumva începusem să mă învăț cu ea. Mi s-a părut chiar, la un moment dat, că seamănă cu fiica ei, așa cum îmi apăruse prima oară printre copaci, cu ochii ei larg deschiși.

Trecu câtăva vreme până m-am deprins cu semiîntunericul dinăuntru. Nu știu de ce – dar mi se părea ceva straniu. Nu era rău față de ceea ce aveam noi, totuși… Parcă nu te simțeai la fel. Și fiecare casă are mirosul ei; aici era greoi și apăsător, ceva rece și stătut, poate că unde se sprijinea de peretele muntelui.

Am dat ocol camerei – și simțeam ceva ciudat.

Într-un colț, aproape ascunsă, atârna un fel de sabie mare, lată și dreaptă, cu tăiș pe amândouă părțile; pe ea era o imagine a Maicii Domnului cu pruncul Isus și tot felul de inscripții și semne stranii. M-am dus să mă uit mai de aproape; niciodată nu mai văzusem așa ceva până atunci – și nu m-am putut opri să pun degetul pe ea. Deodată am auzit un oftat adânc și cineva hohotind de plâns.

— Cine plânge? am întrebat eu.

— Plânge?… Nimeni nu plânge aici, a răspuns mama copiilor.

Se uită la mine și privirea i se schimbă cu totul.

— Vino! îmi spuse ea și, luându-mă de mână, mă duse înapoi, la sabie, punându-mă s-o mai ating o dată.

Atunci am auzit iarăși oftatul acela adânc și parcă cineva care hohotea de plâns se auzea limpede.

— Sabia! a strigat ea trăgându-mă înapoi, în sabie e!

Mi-a dat drumul și s-a întors. S-a dus la plită și a mestecat ceva într-o oala care era pe foc.

— Al cui ești tu? m-a întrebat ea după o clipă, ștergându-se la gură ca și cum ar fi avut ceva pe buze, după cum mi s-a părut mie când m-a întrebat asta.

I-am răspuns că eram al lui Kristoffer din Vila, pentru că așa îl chema pe tata.

— Aha…

Copiii parcă înlemniseră, privind țintă, cu ochi sălbatici și înspăimântați.

Ea își văzu înainte de treabă. Dar când isprăvi, trase un scăunel spre ea și mă luă pe genunchi. Mă mângâie pe cap.

— Așa, deci… zise ea, uitându-se lung de tot la mine… Ar fi mai bine să merg cu tine până la ai tăi, adause apoi.

Se aranjă puțin, își puse altă fustă și o pălărie ciudată, cum nu mai văzusem niciodată. Pornirăm la drum.

— Pe-aici v-ați jucat, nu? mă întrebă ea când ajunserăm în pădure. Mi-a mai spus câte ceva în timp ce mergeam. Când și-a dat seama că sunt speriat, m-a luat de mână.

Eu nu pricepeam nimic și nu îndrăzneam să întreb.

Când am ajuns pe dealul unde era casa noastră, mama a ieșit ca o furtună din tindă – și era albă ca varul, cum nu o mai văzusem niciodată până atunci.

— Ce-ai făcut cu copilul meu? Dă-i drumu, n-auzi? Dă-i drumu, spurcăciune!

Ea îmi dădu imediat drumul, cu chipul plin de mânie – și arăta ca o fiară hăituită.

— Ce-ai făcut cu copilul meu?

— A fost pe la noi…

— L-ai ademenit în casa ta spurcată! strigă mama.

— Deloc. Singur a venit, dacă vrei să știi. Și când s-a apropiat de sabie și a atins-o, s-au auzit din ea un oftat și plânsete.

Mama se uita la mine nesigur, ezitând, cu ochii înspăimântați.

— Poate știi ce înseamnă asta, așa aș crede.

— Nu, nu știu.

— Că într-o zi va muri de sabia călăului.

Mama scoase un țipăt înăbușit și se uită la mine, albă ca varul, cu buzele palide, dar nu răspunse nimic.

— Credeam că s-ar cădea să-ți spun, dar văd că te-ai înfuriat, în loc să… Ia-ți potaia de plod și să știi că n-ai să mai auzi de noi înainte de-a sosi ceasul acela, dacă așa ți-a fost voia!

Se întoarse furioasă și plecă.

Mama întinse brațele spre mine, mă strânse la piept, mă sărută – dar privirea îi era fixă și străină. După ce mă băgă în casă, ieși repede pe ușă – și am zărit-o fugind pe câmp și strigând.

S-a întors acasă cu tata – și amândoi erau tăcuți și copleșiți. Țin minte că stam la fereastră și-i vedeam cum vin pe marginea ogorului.

Niciunul nu-mi spuse nicio vorbă. Mama începu să trebăluiască pe lângă plită. Tata se plimba prin odaie – nu se așezase, ca de obicei. Chipul său slab era țeapăn și nemișcat, ca neînsuflețit. Iar când marna ieși să aducă apă, tata mă trase în fața lui, se uită în ochii mei cu o privire temătoare și cercetătoare, pe urmă își întoarse privirea. Părinții nu vorbeau nici între ei. După un timp, tata ieși pe afară, se urcă pe deal, fără să facă ceva anume și stătu așa, privind în gol.

Au fost timpuri întunecate și apăsătoare. Rămâneam singur toată ziua, nimeni nu se interesa de mine. Și nimic nu mai era ca înainte, nici măcar pajiștea de pe colină, deși era soare și vreme bună. Am încercat să mă joc un pic, dar parcă nu mergea deloc. Când dădeau cu ochii de mine, copiii treceau fără să-mi spună nimic. Parcă nici nu m-ar fi cunoscut. Iar seara, când mă culca, mama mă strângea în brațe așa de tare că abia mai puteam răsufla.

Nu înțelegeam de ce totul era atât de trist și de schimbat. Nici când mi se întâmpla, câteodată, să am o bucurie, nu era ca mai înainte. Toată gospodăria părea pustie și tăcută, pentru că toată lumea tăcea. Doar uneori, când li se părea că sunt undeva, în altă parte, îi auzeam șoptind. Nu știam ce anume făcusem, însă era ceva groaznic, încât le era greu să se uite la mine. Am încercat să mă ocup cu ceva și să mă țin cât mai departe de ei, înțelegând că asta e dorința lor.

Mama se scofâlcise în obraji și nu mânca mai nimic. În fiece dimineață o vedeam plânsă. Îmi aduc aminte că m-am dus în spatele grajdului și am început să-mi fac o casă doar pentru mine, din pietre mici.

În sfârșit, într-o zi m-a chemat mama. Era și tata acolo. Când am venit, m-a luat de mână și am pornit spre pădure. Tata sta și se uita după noi. Când am văzut că o ia pe poteca pe care mergeam eu, atunci, pentru prima oară mi s-a făcut de-a binelea frică. Dar totul era, oricum, atât de trist încât m-am gândit că nimic mai rău nu s-ar putea întâmpla și m-am ținut după ea. M-am strâns de ea și am încercat să merg pe cărarea aceea cu pietre și rădăcini, făcându-i loc ca să poată umbla ea mai lesne. Obrazul i se subțiase atât de mult, încât abia puteai s-o mai recunoști.

Când ne-am apropiat și am început să urcăm spre casă, mama s-a

cutremurat. I-am strâns mâna cât am putut, ca să nu mai fie atât de necăjită.

În afară de copii și de femeie, de data asta mai era și un bărbat înăuntru. Era zdravăn și puternic la trup, iar chipul său cu buze groase, puternice și răsfrânte, era plin de cicatrici mari; avea o expresie crudă și sălbatică; ochii îi erau întunecați, cu vinișoare de sânge și complet gălbui. Niciodată nu văzusem om care să mă înspăimânte atât.

Nimeni nu dădu bună ziua. Femeia se duse la plită și răscoli focul atât de violent încât săriră scântei. Bărbatul, care la început ne aruncase o privire, se întoarse acum cu spatele.

Mama se oprise în prag și începu umil să-i roage ceva – ceva care mă privea pe mine, după câte am înțeles; n-am deslușit însă prea bine ce anume le cerea. Mereu le tot spunea că ar fi un mijloc, că totul ar depinde doar de bunăvoința lor.

Nimeni nu răspundea nimic.

Mama arăta atât de nefericită și de jalnică stând acolo, în picioare, încât mi se părea că nimic nu i se poate refuza. Dar ei nu-i aruncau nici măcar o privire. Ca și cum nici n-am fi fost de față.

Doar mama vorbea tot timpul, din ce în ce mai mișcător și mai rugător, cu vocea mată și desperată. E mare păcat cu ea, zicea mama, pentru că eu sunt singurul ei copil – și lacrimile îi umpleau ochii.

La urmă se opri și plânse tăcut – și așa, toate vorbele nu folosiseră la nimic.

Mie mi se părea totul atât de groaznic, încât nu mai știam ce să fac; m-am dus lângă copiii care se ghemuiseră într-un colț. Ne uitam înspăimântați unul la altul. Până la urmă, ne-am așezat pe banca de lângă perete; eram atât de epuizați, încât nu mai aveam putere să ne ținem în picioare.

Un timp am stat așa, în tăcerea aceea îngrozitoare. Deodată am auzit glasul bărbatului și am tresărit. S-a uitat la noi și mi s-a adresat mie:

— Haidem! a zis.

Tremurând, m-am strecurat spre dânsul și când a ieșit afară n-am îndrăznit decât să mă țin după el. Mama a ieșit de asemeni. Femeia s-a întors spre ea. Ptiu! a scuipat ea după mama.

Bărbatul și cu mine am coborât împreună, doar noi, cărarea care ducea la o pădurice de mesteacăn de lângă casă. Era straniu să mergi cu el – și eu mă țineam un pic mai la o parte tot timpul. Totuși, ne-am cunoscut mai bine mergând așa, alături. În pădurice era un izvor – poate că era al lor, pentru că am văzut acolo un căuș. Omul s-a lăsat în genunchi lângă izvor și și-a umplut pumnii cu apă limpede.

— Bea! mi-a zis.

Nu era greu de văzut că nu-mi voia răul. Am făcut bucuros ceea ce

mi-a spus – și nu mi-era deloc frică. Ai fi putut crede că va arata mai fioros de aproape, dar nu era deloc așa, părea mai blând, mai asemănător cu oamenii obișnuiți. Mă privi cu ochii săi grei, cu vinișoare de sânge, și-mi aduc aminte că m-am gândit că nici el nu pare deloc fericit. De trei ori mi-a poruncit să beau.

— Acum s-a dezlegat blestemul, zise el, pentru că ai băut din mâna mea. Nu trebuie să te mai temi. Și m-a mângâiat un pic pe cap.

Parcă s-ar fi săvârșit o minune!

El s-a ridicat și am făcut calea întoarsă. Soarele strălucea și păsărelele ciripeau în mestecăniș, mirosea a frunză și a scoarță de copac iar sus, lângă căsuță, mă aștepta mama cu ochii strălucind de fericire, când ne zări venind mână-n mână. Mă luă în brațe și mă sărută.

— Dumnezeu să te binecuvânteze! îi spuse ea călăului, însă acesta se mulțumi doar să-i întoarcă spatele.

Ne-am întors fericiți acasă.

•

— Da, da, au zis comesenii după ce s-a terminat povestirea.

— Așa-i, vezi bine.

— Sigur, sigur, ciudat să ai a face cu Necuratul; cine-ar putea zice altfel?

— Asta vine cam așa, ca și cum ar putea avea și ceva bun într-însul.

— Chiar așa.

— Și ce putere are! Poate să lege și să dezlege, după cum se vede.

— Păi!

— Ciudat lucru, n-am ce spune!

— Cred că maică-ta ar fi putut cere iertare nevestei călăului pentru că i-a vorbit așa de urât.

— Așa zic și eu, ea însă n-a făcut-o, oricum.

— Ei, ei…

Oamenii au căzut pe gânduri o clipă. Pe urmă au mai tras o dușcă și s-au șters la gură.

— De, călăul poate fi și bun. Se zice că a ajutat pe bolnavi, pe nenorociți și oameni loviți de năpastă, când toate leacurile nu erau bune la nimic.

— Da. Și că suferă și el, și asta-i adevărat. Și lui îi vine greu să-și facă meseria. Se știe doar că întotdeauna cere iertare condamnatului înainte de a-i lua viața.

— Desigur, doar nu-i mâniat pe cel care-l omoară! Poate că-i cel mai bun prieten al său, am văzut eu.

— Bun prieten, da! I-am văzut o dată că se țineau pe după gât când au venit!

— Nu mai spune!

— Da, erau atât de beți amândoi încât abia mai puteau umbla;

băuseră cât începuse în ei, dacă nu și mai mult, și uite-așa se clătinau pe picioare mergând spre locul execuției. Nu prea se deosebeau mult, însă cred că, oricum, călăul era mai beat. Ho! a făcut el când i-a tăiat capul.

Au râs și au mai băut un pic.

— Așadar, tu trebuie să mori de mâna călăului! Da, da, asta se poate întâmpla oricui.

— De bună seamă.

— Dar să aibă el puterea asta! E aproape o minune ce ne-ai spus. Dacă nu te-ar fi dezlegat, ai fi fost pierdut.

— Chiar și face minuni, te cred! E mai al dracului decât orice sfânt în treburi de-astea!

— În orice caz, sfinții și sfânta Fecioară fac cele mai mari minuni.

— Da Isus Cristos, care ne-a răscumpărat de toate păcatele?

— Asta se înțelege de la sine, măi țărane, da' n-are a face cu ce vorbim noi acum. Noi vorbeam de meșterul călău, dacă nu mă-nșel.

— Are, are o putere în el. Și e o putere a răului, asta-i sigur.

— Dar de unde-și trage puterea? De la Necuratul, asta-i! Și de aceea oamenii se înnebunesc după el. Se înnebunesc mai mult decât după orice pe lumea asta, mai mult decât după cuvântul Domnului și după cele sfinte.

— Dar cel pe care l-a ajutat e aici.

— Este, n-am ce zice!

— O fi!

— Poate că un preot n-ar fi putut să facă nimic.

— Niciodată n-ar fi putut, pentru că Necuratul era amestecat acolo, pentru că era în puterea lui.

— Păi, toate astea erau lucrări diavolești!

— Cum?…

— N-ați auzit? Când maică-sa i-a zis: „Dumnezeu să te binecuvânteze", călăul i-a întors spatele.

— Ptiu!…

— Să bem, ce dracu! Să lăsăm neroziile astea!

— Să vină berea!… Bere, bere am zis! Da' să fie tare!

— S-o scoată acuma din butoi!… Hei! nu din ăla cu degetul de hoț… E adevărat că ați pus în bere un deget de hoț?

Servitoarea se îngălbeni și neagă cu capul, bâiguind ceva.

— Tot satul știe c-ați pus! Hai, adă! Dracu s-o ia, bună și tare să fie! Ho! cum zicea ăla.

— Mai încet cu „ho"! Bine că mai ai gât, ca să ai ce uda!

— Păi, să ne veselim, cât mai e timp!

— Dracu însuși a făcut băutura asta; se vede după gust.

— Îhî, aici e cuibul dracului, dar au cea mai bună bere!

Beau. Se întind cu coatele pe masă.

— Mă întreb, zise cârpaciul, dacă mâine dimineață va fi vreo execuție, sau ce-o fi?

— De!…

— Te pomenești…

— Am spus așa pentru că gâdele e gata de treabă. Văd că s-a înțolit cu costumul ăl roșu.

— Da… cam așa pare.

— Dar n-ați auzit despre cineva anume că va fi executat?

— Nu.

— Nu face nimic. Auzim noi când o bate darabana.

— Hai să bem, moșule! Ai să te usuci, dacă stai așa.

Băură.

Intră un tânăr urmat de două femei.

— Ia te uită colo, au venit și curvele.

— Păi, unde-i meșterul călău, se strâng și oamenii lui.

— Aprinde lumânarea, să-ți vedem și noi târfele, mă băiete!

— Au mutre drăguțe, sunt de la tractir?

— Vezi bine.

— Nu vreți să stați aici, cu călăul? Nu îndrăzniți, hai?

— He, he!… îl cunoașteți poate prea bine.

— Ascultați, fetelor, ați trecut pe la spânzurătoare! E unul atârnat acolo și i-au furat toate hainele de pe el azi-noapte, de n-a mai rămas nici fir de ață pe el, așa că se poate vedea toată lucrarea minunată a Domnului… Ce mai… vedeți voi și așa destule de-astea! Da, da, toate muierile merg în pelerinaj acolo încă din zori, ca să vadă comedia, cică desagii spânzuraților sunt grozavi, ce mai, așa se zice… De ce vă hliziți? Luați bine seama la călău!

— Nu v-a bătut la stâlp niciodată?

— Au avut ele parte de asta, și stâlpul li se potrivea de parcă erau la ele acasă.

— Într-o zi o să vă ia la goană cu pietre din târg și va trebui să vă sfârâie călcâiele ca să scăpați cu fundul nevătămat.

Una dintre femei se întoarse spre ei:

— Tacă-ți fleoanca, măcelare, mai bine te-ai duce acasă, la muierea ta, care se întinde cu bărbații cât și noi, ba chiar și aseară a venit la casa noastră să se curvăsărească, pentru că la ea acasă e prea prost servită, așa zicea.

— Ia nu vă luați nasul la purtare. Și dacă vă închipuiți că-mi spuneți vreo noutate, vă înșelați, pentru că știu și eu pe unde umblă nevastă-mea. Da las' c-am s-o jupoi de vie!

— Crezi că ajută la ceva?

— O omor!

— Atunci chiar c-are să-i pară bine, o să se curvăsărească chiar cu dracu gol!

Omul mormăi ceva, ceilalți râseră de el.

— Vezi că pe muierile astea n-ai cum să le pedepsești, nici pe lumea asta, nici pe ailaltă.

— Da li se întâmplă și lor să fie arse, înecate sau tăiate cu securea ca și noi, ceilalți, mi se pare.

— Păi, călăul n-are niciun fel de milă față de ele.

— Asta-i!

— Și s-au văzut mulți călăi care preferă să aibă a face cu femei.

— Da, zău așa!

— E mai gingaș decât să ai a face cu niște bădărani de bărbați, sențelege.

— Cred și eu!

— N-am spus că le place. Nu întotdeauna. Eu am fost de față o dată când n-a putut s-o lovească.

— Cum așa?

— Bine, n-a putut s-o lovească pentru că i-a căzut cu tronc la inimă, acolo, la locul execuției.

— Nu mai spune!

— Și pe urmă?

— Toată lumea văzuse bine că se îndrăgostise de ea. Stă gâdele de se uită la ea și nu mai avea putere nici să ridice securea! Era tare frumoasă, nimic de zis; țin minte că avea un păr lung, negru și ochi primejdioși, dulci și înspăimântați de moarte, umezi ca ochii de jivină, iar chipul parcă i-l văd și-acuma în fața ochilor, atât era de frumos și de ales. Nimeni n-o cunoștea bine, era o femeie străină, venită de curând în oraș și nimeni n-o văzuse mai înainte. Nu. Nu-i de mirare că i-a căzut cu tronc așa repede. El se făcuse galben ca ceara și-i tremura mâna. „Nu pot”, a zis el așa de tare, încât cei din apropiere l-au putut bine auzi.

— Da? Ia te uită!

— Lucru de mirare, ce mai! Iar când oamenii au văzut dragostea din ochii lui, s-au muiat și au început să șușotească între ei, se vedea că li-e milă de el.

— Lesne de înțeles!

— Da. Și după ce a stat așa o clipă, a lăsat securea și i-a întins mâna. Și atunci s-au umplut și ochii ei de lacrimi, ca și cum dragostea ar fi avut putere și asupra ei, ceea ce nu era de mirare, dacă te gândești ce făcuse el, acolo, unde se afla. Când ar fi trebuit să fie călăul ei doară.

— Ei!

— Și cum s-au sfârșit toate?

— Păi, el s-a dus în fața judecătorului, împreună cu toată lumea și i-a spus că vrea s-o ia de nevastă – se știe că se poate da iertare, dacă așa vor ei. Iar poporul a cerut îndurare. Și atât lumea, cât și

judecătorul, s-au gândit cu toții că astă minunată putere a dragostei chiar la locul execuției era un semn limpede – și mulți au plâns. Așa a rămas. Preotul i-a binecuvântat și s-au văzut cununați.

— Dar ea a trebuit să fie însemnată cu fierul roșu de călău, că așa cere legea, și osânda trebuia să-și primească partea ei. Dar s-a ales doar cu atâta, după cum ați văzut.

— Mare minunăție!

— Da, așa s-a întâmplat.

— Și pe urmă ce a mai fost? A putut ieși ceva bun din asta?

— Da. Au trăit ca cei mai fericiți oameni acolo, în casa călăului, asta o spuneau și-o mărturiseau toți vecinii. Niciodată nu avuseseră un asemenea călău, ziceau ei, pentru că dragostea îl schimbase, așa cred; nu mai era ca înainte, și se ducea altă viață acolo în casă decât până atunci, când veneau la el, se înțelege, tot felul de lepădături. I-am văzut împreună de mai multe ori, când se aștepta un copil, și arătau ca toți îndrăgostiții, iar dânsa era tot atât de frumoasă, deși trebuia să poarte boneta infamantă a nevestei călăului și semnul acela urât pe frunte, se-nțelege, însă, cum vă spusei, era tare frumoasă.

Când sta să nască, au vrut să caute o moașă, ca toată lumea, pentru că se bucurau să aibă un copil, la fel cu toată lumea, cel puțin așa se spune. Dar n-au găsit, pe câte țin eu minte și s-au dus după o femeie care locuia peste drum de mine și au vrut s-o aducă cu orice preț, pentru că le era teamă c-ar putea merge greu nașterea, însă femeia aceea n-a vrut să vină în ruptul capului, și nici alta, se-nțelege, pentru că nu era vorba de oameni buni, oricum.

— Nu mi se pare deloc că a fost faptă creștinească să-i refuze.

— Dar înseamnă să te spurci, pricepi, și pe urmă să te duci să slobozi o femeie cinstită!

— Da, sigur.

— Ei, și se vede treaba că femeia se afla singură, pentru că el s-o fi întâmplat să nu fie acolo când i-a venit ceasul, așa, pe neașteptate i-a venit, și poate că n-a mers tocmai bine, nimeni nu știe prea bine cum s-a întâmplat, însă ea a recunoscut la judecată că și-a sugrumat copilul.

— Tiii, ce spui?… Așa a făcut?

— Cum a putut face asta?

— Spunea că atunci când l-a născut, după ce a mai prins putere ca să se ocupe un pic de copil și să-i șteargă sângele de pe chip, a văzut că avea un semn din naștere pe obraz; era o spânzurătoare. Ea fusese arsă cu fierul și tocmai era însărcinată când au ars-o și au căznit-o, așa zicea. Și nu voia ca pruncul să mai trăiască pe lumea asta, așa spunea, ca să poarte semnul acela, că ea îl iubise prea mult, și multe altele, vorbea cam fără șir, după cum am auzit, fusese născută pentru nelegiuiri, săraca, era limpede asta.

— Păcat de ea, ce să zic.

— Așa zic și eu.

— Ei, și-atunci a fost condamnată să fie îngropată de vie, pentru că acuma nu avea pe conștiință o crimă măruntă și el însuși a trebuit s-o acopere cu pământ. Am fost și eu de față și am văzut că lui nu-i venea deloc ușor, bineînțeles, că doar mereu o iubise, asta-i sigur, chiar dacă n-o mai putea iubi acuma, după grozăvenia pe care o făptuise. Sta și privea trupul ei frumos cum dispărea sub lopețile de pământ, iar cu capul a întârziat cât a putut de mult. Ea n-a scos niciun cuvânt tot timpul și poate că-și luaseră rămas bun mai înainte, după cum aș crede, și ea se uita la el cu chipul plin de dragoste. Când, la urmă, a fost silit să arunce pământ și peste față, s-a întors cu spatele. De, nu-i venea ușor. Dar a trebuit s-o facă, pentru că așa era pedeapsa.

Se zice că el s-a dus noaptea târziu și a încercat s-o dezgroape, poate că o mai găsea în viață, însă astea-s doar vorbe, trebuie să fi priceput el că femeia nu mai putea fi în viață.

— De altfel, curând după asta a plecat din ținutul nostru și nimeni nu știe ce s-a mai ales de dânsul.

— Ascultă-mă pe mine. Era păcat de ei!

— Însă ar fi putut să-și dea seama că niciodată nu va merge treaba și copilul va trebui să fie însemnat, ca și ei.

— Nici nu-i de mirare că avea semnul spânzurătorii.

— Așa se și cade.

— Păi sigur.

— Asta-i. Nu poți scăpa. Nici vorbă.

— Așa că până la urmă tot el i-a fost călăul.

— Da, el a fost.

— Ei, așa le-a fost scris.

De afară, în fața ușii se aud zgomote și țipete – și intră un bărbat, aproape prăbușindu-se, urlând la cineva din întuneric care venea după el și amenințându-l cu ciotul unei mâini tăiate:

— Asta-i minciună, țărănoi blestemat! Tu singur ai numărat doar și așa era, ce mai!

— Da-n zarurile tale era plumb, pungașule!

— Era pe dracu! Zi tu, măcelare, era, hai?

— Da de unde, de unde să fie? răspunse un băietan care se ținea aproape de omul cu mâna tăiată.

— Blestematul ăsta de băiat e amestecat în pungășiile tale și măsluiește pentru tine, ciungule, pentru că tu nu mai poți ține în mână nici cărțile, nici nimic! Erau însemnate, mă, însemnate, altfel niciodată n-ai fi putut să câștigi tot!

— Tacă-ți fleoanca, țărănoiule!

Ciungul se așează la o masă, privind pe furiș în jurul său. Când îl zări pe călău, făcu o strâmbătură. Era slab, cu obrajii supți, însă privirea îi

strălucea. Băietanul se ghemui lângă el pe bancă.

— He, he, să știi că lui Lasse i-a venit rândul!

— Nu simți că te strânge din spate când stai lângă călău, Lasse?

— Nu mai vorbi ca un porc, mă!

Ciungul se strecură încetișor până la capătul cel mai îndepărtat al mesei. Băiatul, după el.

— Tot acolo ajungi, afurisitule, strigă țăranul. Curând are să-ți ia tot ce mai ai.

— Da, da, acuma n-a mai rămas decât spânzurătoarea, Lasse. Nu mai are ce să-ți ia.

— Torni și tu la prostii, pentru că altceva nu mai știi. Nu mă spânzură nimeni pe mine!

— De, cine știe!

— Ce tot spui?…

Ciungul se trase mai aproape, ridicând din umeri.

— Bere! strigă el servitoarei care se grăbi să i-o aducă. Băiatul îi duse halba la gură și Lasse trase o dușcă bună. După ce-și mai trase sufletul, băiatul îi dădu din nou.

— Te-am înșelat, hai?… Se întoarse încet către țăranul care se așezase lângă ușă.

— Da, așa-i!

— Crezi tu că am eu nevoie să te înșel ca să-ți fur banii tăi nenorociți de țărănoi prăpădit? Se rostogolesc singuri în buzunarul meu pentru că nu pot suferi putoarea nădragilor tăi.

— Tacă-ți gura, mă!

Toți râdeau de țăranul care nu reușea să găsească nicio batjocură mai tare.

— Află, mă, că Lasse n-are nevoie să însemne cărțile sau să umble cu plumb, dacă așa vrea el.

— E mai șmecher ca tine, mă, și dacă te pui cu el, te strivește, mă țărane.

— Știe aceleași hoții ca și ceilalți. Eu nu pricep, mă, cum te-ai mai putut descurca, Lasse, după ce te-au aranjat așa bine.

— Ei! Nu-ți face tu grija asta. Se descurcă el, Lasse!

— Asta-i sigur!…

— Îmi aduc aminte când mi-au tăiat degetele… eram ca ăsta de lângă mine, zise el arătându-l pe băietan, și le-au bătut în cuie pe stâlp. He! Eu însumi am început să râd când le-am văzut acolo! Ha, ha, ha! „Uite degetele tale de hoț”, ziceau ăia. Eu însă râdeam și le spuneam că nu face nimic. Totdeauna se descurcă el, Lasse. Și chiar așa a și făcut!

Clipi tare de câteva ori și-și boți obrazul, împinse pe băiat cu ciotul mâinii, ca să-i mai dea bere. Și acesta se grăbi cu halba. Băiatul avea un obraz mic și vioi, iar ochii îi umblau în toate părțile. Era atent la

tot ce se petrecea în jurul său.

— Ehei, dar când au început să-ți taie mâinile, s-a schimbat socoteala.

— E, parcă mi-a păsat mie! E!

Se șterse de bere la gură cu ciotul.

Cârpaciul de la celălalt capăt al mesei se aplecă înainte și șopti ațâțat:

— Să știți că are la el mătrăgună!

— Ei, tot aia, zise Lasse, tare și răspicat. Nu vă speriați pentru mine. Am și băiatul aici. E iute de mână.

— Te cred!

Băiatul clipi din ochi, mulțumit de laudă.

— Asta-i fiul tău, Lasse?

— Pe cinstea mea, nu prea știu, dar cam așa aș zice, pentru că prea-mi seamănă.

— Cum nu știi, mă?

— Nu. În orice caz, târfa de Hanna e mă-sa, dar a părăsit-o, pentru că nu primea de la ea decât bătăi și niciodată de mâncare și a venit la mine să-l învăț un pic ce trebuie să știe ca să se descurce pe lume. E așa de silitor cum n-ați văzut voi niciodată… Sunt eu taică-tu, Jocke?

— Ei, mi-e totuna! rânji băiatul.

— Da, ai dreptate. Să nu mai vorbim de asta. Da-i bine la mine, hai? Ce zici, Jocke?

— Da! rânji băiatul.

— Nu te descurci tu cu mucosul ăsta. N-ai să mă faci să cred asta.

— Așa?

— Aha!…

— Ai tu puteri mai mari care te ajută!

— Vrei să spui care anume?

— De unde să știu eu!

— Te cred… Atunci la ce-ți tot bați gura de pomană?

Au tăcut o clipă. Pe urmă și-au tras cănile de bere lângă ei și au băut.

— Dar nici că ai mătrăgună nu-i adevărat?

— Ei, vorbe…

— Și cum ai reușit s-o smulgi din pământ, așa, ciung cum ești?

Aruncă priviri strălucitoare în semiîntuneric și-și contractă obrazul slab.

— Lasse ar face și altele, mai grozave, dacă ar fi nevoie.

— Cred și eu!

— Dar ca s-o scoți de sub spânzurătoare, nu-i chiar așa de ușor. Și fără nicio mână.

— Păi! Și se știe că moartea te-nhață dacă se aude vreun strigăt.

Traseră toți cu coada ochiului la ciung. El scutură o dată capul și

tresări de câteva ori.

— Are și aia și mai are și alte alea, știu eu ce spun! Cred că tu ți-ai vândut sufletul Necuratului încă de multă vreme, Lasse!

— Asta-i sigur!

— N-am spus eu?

— L-ați auzit?

— Dar strigoii nu te strâng în brațe noaptea?

— Ei… Nu când ești așa bun prieten cu dracu. Poți dormi liniștit ca un prunc.

— Te mai și lauzi, Lasse!

— Da, da! Le mai umfli! N-ai fi avut nevoie să umbli prin lume așa, schilodit!

— Meșterul călău te-a aranjat așa de bine de parcă ar fi crezut că ești proprietatea lui și nu a dracului!

Râseră de glumele lor. Ochii lui arzători le aruncau săgeți de ură.

— Și ce-mi pasă!

— Chiar deloc!

— Te-a aranjat ca orice hrană de călău!

— Ei, și? Tot nu l-au isprăvit de tot pe Lasse!

Vorbea cu voce stridentă, uitându-se urât la ei.

— Încă nu! Asta nu-i chiar atât de ușor, ascultați-mă pe mine!

— O fi! În orice caz, au început-o bine!

— N-au ei puterea asta să termine cu mine! strigă el, ridicându-se în picioare. Asta-i! N-au putere! Nu stă în puterea omenească s-o facă, află de la mine!

— Nu mai spune! Au făcut ei și mai rău!

— Pentru nimic în lume! Ceea ce am eu, nicio putere de pe lume nu-mi poate lua! Și băiatul ăsta o să mă moștenească!

— Ce? Ai și avere de lăsat, Lasse? L-ați auzit, oameni buni?

— Să știți că am! Mult mai mult decât oricare dintre voi! Îi las moștenire mătrăguna și tot iadul!

— Așadar, ai mătrăgună?!

— Am, lua-te-ar dracu! Vrei s-o vezi?

— Nu, nu!

— O am colea, pe piept. E făcută ca un om și cu ea poți să și furi și să faci de toate, că toate îți pică în mână, chiar dacă n-ai de nici unele.

Rămaseră cu gura căscată. Priviră speriați la el.

— Cum ai putut să faci rost de ea, nenorocitule? Pe dealul spânzurătorii?

— Unde alta? Chiar sub spânzurătoare, acolo unde se îngroapă leșurile când le dă jos vântul!

— Ai îndrăznit să te duci acolo? Noaptea?

— Sigur c-am îndrăznit! Dar e altceva decât să spui cu mămica „Tatăl nostru” când te culci. Tu n-ai fi îndrăznit!

— Nu, nu!…

— Oftau și gemeau de te lua cu groază…

— Cine?

— Morții, nu pricepi? Ieri au sărit la mine, când căutam! Așa au făcut, zău! I-am izbit cât am putut și să-i fi auzit ce se smiorcăiau și se văitau ca nebunii când îi bate ajutorul de călău, ca să-i mai potolească! Era o zarvă și-un urlet ca de pe ceea lume, credeam că-mi pierd mințile, și nu puteam deloc să-i dau la o parte!… „Dați-vă la o parte! urlam eu la nemernicii aceia de strigoi. La o parte, moroilor! Eu nu-s mort, sunt viu și am nevoie de viață!” Până la urmă, am izbutit să-i țin ceva mai departe de mine. Și atunci am văzut-o, că crescuse chiar lângă spânzurătoare, unde mai atârnau încă Petter măcelaru și alți câțiva. Am dat un pic la o parte pământul din jurul ei, cu ciotul, și pe urmă m-am lăsat jos lângă ea și am scos-o cu dinții.

— Eee! Așa ai făcut?

— Da! Așa am făcut! Pentru asta folosesc și câini, cei care nu îndrăznesc s-o facă singuri!

Privirile lor erau ațâțate și sălbatice.

— Și atunci a început să țipe! Țipa! Țipa, de-ți îngheța sângele în vine!… Dar eu nu-mi băgasem nimic în urechi, cum fac nenorociții ăia lași! am îndurat totul până la capăt!… am tras, am tras de rădăcină!… mirosea a moarte, a sânge și a distrugere!… urlau și mugeau cei de pe ceea lume!… dar eu n-aveam nimic în urechi!… Trăgeam, trăgeam mereu!… Pentru că *voiam s-o am*!

Se înfuriase ca un apucat. Ceilalți se traseră un pic înapoi.

— Iar când am reușit s-o smulg, a pârâit și a bubuit în jurul meu groaznic!… s-a deschis iadul și-a ieșit sânge și leșuri… s-a crăpat întunericul și a curs foc peste lume spaimă și strigăte!… și totul ardea!… ca și cum iadul s-ar fi slobozit pe pământ!… Am luat-o! Acuma-i a mea! Am țipat!

Se sculă în picioare și-și ridică brațele mutilate pe deasupra capului, ca o fantomă hidoasă și schiloadă, ochii de nebun parcă-i ieșeau din cap iar vocea pierduse orice expresie omenească.

— Am averi de lăsat moștenire, da! Am averi de lăsat! Lua-v-ar dracu!

•

Călăul sta nemișcat, privind grav și îndelung, în bezna adâncă.

•

Se adunase puhoi de lume acolo, era un murmur și-o vânzoleală grozavă, se auzeau glasuri, râsete și clinchet de pahare în semiobscuritatea sălii; globul din tavan se rotea încet, aruncând o lumină incertă albastră-violet cu reflexe verzui; dansatorii alunecau pe parchet undeva prin mijloc și se auzea vag muzica.

Dansul se prelungise în spațiul dintre mese și se întinsese în tot

localul; femei în toalete decoltate atârnau de bărbați cu ochii pe jumătate închiși, muzica își bubuia jazul.

O femeie frumoasă și plinuță întoarse capul peste umărul cavalerului său.

— Ia te uită, e și călăul aici, zise. Vai, ce interesant!

Lumina rătăcea peste mulțime, mesele străluceau palide și cadaverice, chelnerii alergau asudați printre murmure și strigăte, dopurile sticlelor de șampanie pocneau.

Un domn gras, cu plastronul umflat, înaintă înclinându-se amabil.

— E o mare cinste pentru noi să-l vedem pe domnul călău printre noi, rosti el, frecându-și mâinile politicos și fixându-și mai bine *pince-nez*-ul în fața ochilor săi mici și ascuțiți.

Dansul se opri și perechile se împrăștiară, așezându-se surâzătoare pe la mese.

— Știi că și călăul e aici?

— Ei! E aici?

— Da, da, uite-l acolo!

— E șic, ce mai!

Un tânăr cu o figură energică și copilăroasă înaintă în fața lui și luă poziția de drepți, cu brațul drept ridicat în sus.

— *Heil*! răcni el, rămânând o clipă în poziție de drepți. Făcu o scurtă întoarcere, bătu iar din călcâie, apoi se întoarse la locul său.

Vorbeau, râdeau; un calic în zdrențe dădu ocol meselor cu mâna-i slabă întinsă, până ce fu dat afară. „Fetele” ședeau pe la mese, savurându-și băuturile.

— Ce impresionant de șic e în hainele alea roșii!

— Da, impresionant!

— Și ce brutal pare!

— După mine, arată ca un codoș.

— O, nu, în niciun caz, trebuie să fii nebună! E un bărbat într-adevăr „bine”.

— De ce stă tot timpul cu fruntea în palme?

— De unde să știu eu?

— E șic.

— Da, da!

— Tu cum crezi că e când te culci cu călăul?

— Înnebunitor, dragă, sunt sigură.

Muzica începu iarăși, de data asta languros; cânta altă orchestră. Perechile lunecau în lumina albăstrie, brațe mici se agățau de umeri și ochii se închideau lasciv.

— Mâine va fi ceva deosebit?

— Nu știu sigur, dar se zice că vor executa o mulțime de oameni. Puțin îmi pasă, despre mine.

— Nu-i niciun rău în asta. Sunt destui oameni pe lume, oameni de

ordine, oameni adevărați. În orice caz, cei mai buni vor fi la adăpost, se știe bine.

— Desigur.

Un domn bătrân, milităros, plescăind din buze și mergând cu pas ferm și cadențat trecu pe lângă masa călăului.

— Excelent lucru ordinea, domnule călău! Poporul trebuie dresat ca să învețe să-i placă ordinea.

— Ce-i asta? Am comandat sec și ne-ai adus demi-sec! Ce-i porcăria asta!

— Scuzați, vă rog! Scuzați!

— Degeaba te scuzi! Ce serviciu, domnule! Și acuma, să așteptăm iar o veșnicie.

— Și a și destupat-o!

— S-o schimbe! Noi nu bem decât sec!

O burgheză bine hrănită, care fusese la toaletă, trecu legănându-se, iar când îl zări pe călău, bătu din palme.

— Ia te uită! Călău-i aici! Trebuie neapărat să-i spun lui Herbert!

Se duse și-și sprijini familiar mâna pe umărul călăului.

— Fiul meu cu siguranță că va fi grozav de bucuros să facă cunoștință cu dumneavoastră. Are o mare admirație pentru cei care varsă sângele, dragul de el!

Burgheza își îndreptă spinarea și îi căută pe ai săi, privind matern în jur.

Muzica răsuna languros, mângâind trupurile legănătoare și alunecătoare ale femeilor; un copil murdar se strecură pe ușa cu două batante și-și desfăcu țoalele, trecând de la masă la masă, ca să arate că-i dezbrăcat, până ce chelnerii îl înhățară și-l zvârliră afară.

— Dimpotrivă, domnilor! Violența este cea mai înaltă expresie a forțelor omenești, nu numai fizice, ci și spirituale! E un fapt care, datorită nouă, a devenit, în sfârșit, evident. Iar pe cei care cred altfel vom ajunge să-i convingem tocmai folosind violența și atunci vor crede cu siguranță – sau vă îndoiți cumva?

— Nu, nu, deloc!

— Da. Așa sperăm și noi!

— Am zis! Vom impune, ca o necesitate ineluctabilă, castrarea tuturor celor care gândesc altfel! Este inevitabil pentru consolidarea victoriei ideilor noastre. Dumneavoastră nu puteți dori, desigur, să îngăduim ca această contagiune să se răspândească printre generațiile viitoare. Nu, domnilor! Ne cunoaștem răspunderile.

— Da, da! Natural!

— Dar, dragul meu domn, sunteți încă atât de ridicol prizonierul trecutelor concepții comune! Pricepeți, niciodată nu va mai exista alt *Weltanschaunng*{3} decât al nostru. S-a terminat, pricepeți, s-a terminat cu toate celelalte!

— Da, da, sigur! Acuma am înțeles mai bine! Desigur, desigur! Natural!

— Da, nu-i așa, de îndată ce ieși din făgașul ideilor obișnuite începi să pricepi modul nostru cu totul nou de a vedea lucrurile. Doar la început îți pare un pic greu. De fapt, este realmente foarte simplu.

— Desigur.

— Ați fost vreodată de față la o bastonadă a răzvrătiților, bine organizată, așa cum facem lucrurile la noi acasă? Este realmente cel mai înălțător spectacol la care poți asista, vă asigur. Ai impresia că participi la ridicarea omenirii la o viață mai înaltă, la înnobilarea ei.

— Aș dori din suflet să asist la o astfel de ceremonie!

— S-a întâmplat să reușim convertirea unor bătrâni de peste optzeci de ani, când am stăruit îndeajuns.

— Extraordinar! Și când te gândești ce greu e altfel să răspândești în popor o adevărată convingere.

— Da! E într-adevăr unic rezultatul pe care-l obținem, vă asigur.

— Dar noi ne cunoaștem răspunderea față de generațiile care vor veni, pricepeți? Noi știm că acuma-i momentul! Cine gândește just acum, niciodată nu va mai gândi greșit de-acum încolo. Nu trebuie să uităm că trăim timpuri mărețe! Vremuri decisive pentru întreaga omenire și pentru dezvoltarea ulterioară a formelor de existență pe pământ.

— Sigur, sigur!

— Noi răspundem, vedeți!

— Clase! Nu mai există clase! Tocmai asta-i grandios și măreț în tot ce se întâmplă acuma! Nu mai există decât oamenii care gândesc ca noi și alții care stau la răcoare – și-i ținem acolo ca să învețe să gândească ca noi. Iar cei care vor reuși să iasă de-acolo, cu siguranță că vor fi învățat să gândească.

— Dumneavoastră înșivă puteți vedea – aici oamenii beau șampanie, sau, cum fac poate cei mai mulți, doar o simplă halbă de bere; burghezi, muncitori și unii ceva mai bine situați decât ceilalți, toți sunt egali. Și toți gândesc exact la fel – ca noi! Toți cei care sunt afară gândesc ca noi!

— Da, da!

— Aveți, în sfârșit, în fața dumneavoastră măreața, unica priveliște a unui popor unit și unitar! În care, de altfel, cei rătăciți se vor reîntoarce, să n-aveți nicio îndoială. Pe cei care refuză vom ști să-i punem la punct! Un popor adunat cu încredere în jurul închisorilor sale, așteptând cu încredere strigătul dinăuntru al câte unui convertit.

— Ce impresionant! Ce stare de spirit!

— Lumea n-a văzut niciodată așa ceva! Îți face impresia unei reculegeri colective – și mulți stau în poziția de drepți, așteptând gemetele convertiților; o adevărată venerație simt ei față de tot ce se

petrece aici, în secret, cu rasa lor. Este un spectacol patetic, în toată puterea cuvântului. Așa ceva numai la noi se poate imagina. Noi nu semănăm cu niciun popor de pe glob. Niciun pic!

— Da, e absolut necesar să avem un Dumnezeu numai pentru noi, și cât mai curând. Nu se poate pretinde ca poporul nostru sa adore un Dumnezeu al altor rase, rase inferioare. Poporul nostru e foarte religios, dar cere un Dumnezeu numai pentru sine! Reprezentările despre un Dumnezeu comun sunt un afront deschis adus întregii noastre concepții de viață și vor fi pedepsite de-acum înainte așa cum se obișnuiește și cu celelalte crime.

Un individ grosolan pătrunse în semiobscuritate, cerșind cu un rânjet grosolan, zgâlțâind mesele de se vărsau paharele când nu primea nimic.

În fund, într-un colț al localului, ședeau câțiva la o masă.

— Ce dracu! Ți-am comandat bere și cârnați și ne aduci șampanie? Ce naiba înseamnă asta? Crezi poate că suntem milionari, ca porcii ăia blestemați de acolo!

— Scuzați, credeam că domnii sunt din clasa de sus…

— Lua-v-ar dracu pe toți! Altă dată să te uiți mai bine, ca să nu te alegi cu vreun pumn între ochi, să te mai trezești!

Un soldat intră clătinându-se, se trânti la masa călăului și începu să-l ia la zor.

— Ce faci mutra asta tâmpită! De ce nu ești și tu în *feldgrau*[4], hai?… Ia uitați-vă la el!…

— Sst! șopti cineva de lângă el, nu vezi că e călăul?…

— Ba bine că nu! Dar îmi pare al dracului de caraghios!… Și zici că-i călău, hai?… Eh, și la ce-i bun? Mitraliera, zic și eu! Și grenadele!… asta-i altă chestie, pricepi? Nu te pricepi la meseria asta, se vede!

— Lasă prostiile! Se pricepe el bine… mai bine ca tine. Nu face pe nebunul, băiete. El și cu tine sunteți una, înțelegi?

— Dar ar trebui să umble cu mitraliera, ascultă ce-ți spun eu!… Unelte fine, moderne, pricepi?… Cu de-alde astea merge ca la moară!… Trebuie să te îmbraci în *feldgrau*. Bătrâne, aia-i!

— Nu te mai lăuda, tinere! Tu n-ai văzut mai multe războaie decât a văzut țucalul meu – asta o citesc pe mutra ta.

— Dar am să fac război, asta-i! Chiar dacă te-ar lua dracu! Vezi tu atunci ce n-ai mai văzut!

— Când o să pleci tu la război, nu?

— Da, eu și cu băieții noștri! Sunt băieți unul și unul, crede-mă! Băieți cu sânge rece!

— Bine zis, flăcăule!

— E bun băiat, deși a băgat în el ceva mai multă bere decât suportă creierul lui tânăr. E măreț lucru că avem asemenea tineri în țară! Bătrâni ca mine se înduioșează…

— Voi, moșnegii, cam bateți câmpii… nu pricepeți mai nimic!… Hai noroc și să trăiești, călăule! Îmi placi, auzi! Tu și cu mine vom face ordine în lume!… De ce nu bei? De ce dracu pari așa de trist? Ai necazuri, hai?

Mai încolo, la o masă, se râdea atât de tare încât consumatorii și chelnerii întoarseră capul; o femeie tânără se tăvălea de râs.

— E limpede că trebuie să avem război! Războiul e sănătate! Un popor care nu vrea război e un popor bolnav!

— Da, pacea e pentru sugaci și bolnavi, ei au nevoie de pace. Dar nu un bărbat zdravăn, în toată firea!

— Tranșeea este singurul loc unde se poate simți bine un bărbat adevărat. Ar trebui să locuim în tranșee și în timp de pace, și nu în case, care-i moleșesc pe oameni.

— Da, avem nevoie de baia de oțel a războiului! Un popor sănătos nu se poate lipsi de război mai mult de zece ani. Pe urmă începe să degenereze – dacă era sănătos, vreau să spun.

— Da. Și cel care pune capăt unui război e un trădător…

— Adevărat!

— Jos cu trădătorii! Jos cu trădătorii!

— Moarte lor!

— … chiar dacă învinge. Pentru că, în orice caz, aruncă, din rea credință, poporul în incertitudinea păcii. Se știe ce este un război pentru toată lumea, dar un popor în stare de pace este amenințat de toate primejdiile posibile.

— Așa este.

— Ei, trebuie să ne ferim de moliciunea asta nefastă. Copiii trebuie crescuți pentru război. Când învață să meargă, trebuie să meargă milităreșe, nu să se țină după poala mămichii!

— Da, treaba asta se poate organiza perfect. Copiii să fie luați în mână, să nu fie lăsați pe seama părinților iresponsabili.

— Nu, bineînțeles.

— Atunci viitorul va putea fi considerat ca asigurat.

— Fără îndoială!

— Vă aud vorbind de război, camarazi, zise un bărbat cu fața mutilată de o explozie, încât rămăsese doar partea de jos, restul nu era decât o jupuitură roșie; el se ridică nesigur de pe scaun. Inima mea se bucură! Sper că-mi va fi îngăduit să supraviețuiesc până în ziua când poporul se va reîntoarce pe vechiul și falnicul nostru câmp de bătaie. Și ca știința modernă să ajungă atât de departe ca să pot și eu participa. Mi-au citit dintr-o carte recent apărută că se crede că se va putea ajunge până acolo, încât să se poată vedea și deci să se țintească direct cu sufletul. În acest caz mă veți găsi în primele linii și cu un ochi sigur – pentru că sufletul, camarazi, l-am păstrat întreg!

— Bravo! Bravo!

— Falnic!

— Măreț!

— Asemenea oameni apar doar în vremuri mărețe!

— Războiul imprimă un semn de noblețe pe fruntea omului, după cum s-a mai spus! Se vede!

— Formidabil!

— Ce popor! Într-adevăr, invincibil!

— E clar că trebuie să propagăm învățătura noastră în toată lumea! Ar fi revoltător s-o păstrăm doar pentru noi. Iar dacă vreun popor n-ar vrea s-o accepte, îl vom extermina!

— Natural. E mai bine pentru orice popor să fie exterminat decât să trăiască fără să ia parte la măreția vremii noastre.

— Sigur!

— Lumea va începe să ne mulțumească când va pricepe ce năzuim.

— Da. Este absolut necesar ca după câtăva vreme lumea să dărâme ceea ce a construit! Altfel ar fi lipsită de adevărata copilărie spirituală! Iar demolarea este mai plină de sens decât simpla, pura construire banală. Trăim vremuri mari, falnice! Totdeauna se vor găsi harnice furnici lucrătoare care vor reconstrui lumea, nu-i nevoie să ne batem capul cu asta. Dar spiritele îndrăznețe care să măture dintr-o dată mica lume de jucării a oamenilor, încât s-o poți începe de la început, sunt oameni rari, apar doar când îi merităm.

— Poporul nostru e plin de sănătate! De aceea are curajul moral să declare deschis că iubește ceea ce alte popoare numesc opresiune. Doar rasele efeminate, degenerate caută să evite acest lucru. Toate popoarele puternice iubesc biciul și se simt foarte bine în umbra lui.

— Da, nu-i așa? Ce poate fi mai înălțător decât să vezi tineretul din generația noastră? Cu tineretul clădim! Tineretul curajos, nesentimental și modern. Pretutindeni trece de partea noastră, de partea celor tari! Tineretul eroic!…

— Măcar de-ar îndrăzni!

— A spus careva ceva?… Aha, am auzit eu prost.

La intrare era o mare înghesuială, oamenii murmurau și începeau să se ridice, să întindă mâna în sus, toate privirile îndreptându-se în aceeași direcție. Un freamăt străbătu sala.

— Trăiască ucigașii! Trăiască ucigașii!

Doi tineri bine îmbrăcați, cu aspect simpatic dar comun treceau printre rândurile de brațe și mulțumeau zâmbind amabil în dreapta și-n stânga. Tot localul se sculă în picioare, muzica de dans încetă și în locul acesteia orchestra cea mai distinsă intonă un imn care fu ascultat în picioare. În acest timp, trei chelneri se repeziră fără zgomot spre noii veniți, iar un oberchelner care venea după ei răsturnă o masă cu halbe de bere și o carafă cu vin roșu peste niște doamne care, cu voce scăzută și precipitată, respinseră scuzele sale rapide. Sala era

arhiplină, iar câțiva consumatori trebuiră să părăsească localul ca cei doi tineri să le poată lua locurile.

— Ce dracu, nu putem intra nicăieri fără să fim imediat recunoscuți?

— Da, la dracu, zise celălalt și, suflând fumul de țigară, își întinse picioarele pe sub masă, așteptând să fie serviți. Începe să fie penibilă chestia asta.

— De, dacă am fi știut ce plicticos e să devii ucigaș, cred că niciodată n-am mai fi tras în ăla. De altfel, părea un tip amabil.

— Da, însă după trup se vedea precis că nu-i de-ai noștri.

— Desigur. Era prea dat dracului.

Orchestra de negri începu din nou jazul și o femeie slabă, cu un copil într-un șal traversă localul fără ca personalul s-o remarce, încât după un moment putu să iasă.

— Ai să transporți și tu cadavre la noapte?

— Să transport cadavre?

— Da, vom transporta o parte din trădătorii împotriva noii concepții despre lume de la cimitir, într-o mlaștină, unde vor fi mai la locul lor.

— Aha!

— Ei? Nu vrei?

— Nu știu… Ce idee mai e și asta!

— Idee? Ideea care ne pune în acțiune, camarade!

— Păi… erau morți înainte ca să începem noi.

— Ei, și?

— De, îmi pare că-i prea de tot.

— Ce tot spui? *Nu vrei*? Refuzi?

— Refuz? Nu, am spus doar că-i cam tare.

— Tare! Poate crezi că-i o prostie!

— Nu, nu chiar asta.

— Ascultă-mă, propriu-zis ce gând ai? Scuipă tot ce gândești!

— Ce gândesc?… La ce dracu te legi de mine?

— Refuzi să asculți ordinul? Ai început să umbli cu micile tale idei, hai?

— Ia mai lasă-mă-n pace!

— Nu, nu! Nu scapi atât de ușor!

— Lăsați-mă-n pace, diavolilor!

— Ia auziți cum ne-a spus!

— Derbedeule! Refuzi? Ai de gând să dezertezi?…

— N-am refuzat nimic!

— Ba da!

— Nu mai sta la discuție cu un dezertor! Scurt!

S-a auzit o împușcătură și o bufnitură înfundată.

— Luați cadavrul.

— Ei, lasă-l acolo, nu supără pe nimeni.

Jazul zdrăngănea mai departe, iar o fată tânără întoarse capul cu gât subțire.

— Ce s-a întâmplat? întrebă ea.

— O fi tras în careva.

— Aha!

O clică dubioasă sta într-un colț, mai la întuneric.

— Știți ce cred eu că se va întâmpla mâine cu chestia aia de care se vorbește atâtea?

— Ei?

— Păi, cu totul altceva decât își închipuie mucoșii ăștia.

— Adică ce?

— Ehei!…

Își răsuci o țigară, o aprinse de la unul dintre ei și scuipă firișoarele de tutun.

— Știm și noi să apăsăm pe trăgaci, când e cazul. Dumnezeu știe dacă nu de la noi au învățat câteva lovituri – dacă ar fi nevoie să înveți așa ceva.

— La treburi de astea au toți ușurință de mână în zilele noastre.

— Sigur.

— Ar fi bine să se mai curețe un pic omenirea, nu? E multă nevoie.

— Da, nu aș avea nimic împotrivă să iau și eu parte, în colțișorul meu.

O femeie tânără se așeză liniștit la masa călăului. Arăta ca o cerșetoare, dar când își dădu la o parte șalul de pe cap, chipul îi strălucea într-o ciudată lumină. Ea puse încetișor mâna pe mâna călăului și acesta se întoarse spre ea – cu siguranță, era singurul chip pe care-l privise în tot timpul. Despre ea vom mai vorbi mai târziu.

Muzica se schimbă; cea mai distinsă orchestră, din celălalt capăt al localului, cântă un tango languros, după o veche melodie clasică. Era liniște și bună dispoziție în sală când se întâmplă că un domn avu nevoie să se ducă la pisoar. Când se întoarse, văzu câțiva negri șezând la o masă în dosul estradei și înfulecând în grabă niște sandvișuri. Domnului i se ridică sângele în obraji și se duse la ei.

— Cum v-ați permis, porcilor! Stați și mâncați printre albi?

Negrii se întoarseră mirați. Cel care era mai aproape se ridică pe jumătate de pe scaun și spuse:

— Cum? Ce dorește domnul?

— Ce doresc? Îți permiți să șezi aici și să mănânci, maimuță împuțită?

Negrul se ridică parcă mișcat de un arc și îl fulgeră cu ochii, dar nu îndrăzni să întreprindă nimic.

— Halloo, gentlemen! Halloo! strigă domnul furios către public, iar lumea alergă și se strânse în jurul lui și al negrilor. Ați mai văzut una ca asta? E nemaipomenit! Maimuțele astea stau și mănâncă printre

noi. Ce-i aici, cușcă de maimuțe? Așa credeți voi că-i aici?

— Trebuie să mâncăm și noi, ca și celelalte ființe! zise unul dintre negri.

— Dar nu printre oameni, câine!

— Să mâncați! Ați venit aici ca să cântați, au ca să mâncați!

— E o cinste să cântați pentru noi, pentru că binevoim să ne placă muzica voastră! Fiți însă buni și purtați-vă cuviincios, ca să nu vă linșăm! S-a înțeles?

— Treceți la locurile voastre!

— Ei! Ce mai așteptați?

Negrii nu aveau aerul că vor să execute ordinul.

— Asta-i rezistență pasivă, în toată splendoarea ei, domnilor! spuse un gentleman arătos, cu înfățișare distinsă.

— Ei, mai aveți ceva de zis?

— *Go on*{5}… Sus, pe estradă!

— Ne e foame! Trebuie să ne hrănim ca să putem cânta.

— Foame! Cine-a mai auzit una ca asta!

— Da, trebuie! Și avem dreptul, zise un flăcău mare și zdravăn, privind amenințător.

— Drept! Ai tu vreun drept? Ptiu!

— Sigur că am, zise negrul apropiindu-se.

— Ce? Așa răspunzi tu unui alb, derbedeule! Și îl lovi drept în obraz.

Negrul se ghemui, tremurând ca un animal, pe urmă sări fulgerător și-i dădu un pumn care-l întinse pe spate cât era de lung.

Se produse o agitație indescriptibilă. Toată lumea năvăli acolo, tot localul fu cuprins de o frenezie sălbatică. Negrii se strânseră grămadă, cu carpul ghemuit, gata de luptă, cu ochii injectați și dinții albi dezgoliți, ca niște animale noi, ciudate în jungla umană. Se auzi o împușcătură, și unul dintre negri se repezi urlând și sângerând printre albi, izbind furios în jurul său. Ceilalți îl urmară mugind, însă fură ținuți pe loc de revolvere; mai multe împușcături porniră deodată, iar negrii, sângerând, se ghemuiră sub mese și sub scaune.

— Vreți ori nu să cântați? strigă un domn blond și simpatic, îndreptându-și browning-ul înspre adăpostul lor.

— Nu! urlară negrii.

— Mai avem o orchestră! strigă cineva, încercând să liniștească un pic lucrurile. Mai avem una!

— La dracu cu dulcegăriile astea sentimentale! În picioare, maimuțelor!

Fură scoși din adăpostul lor și tumultul reîncepu, mai rău ca până atunci. Totul fu dat peste cap. Obiecte zburau prin aer ca niște proiectile asasine, oameni mărunți stăteau în picioare pe scaune și țipau. Negrii erau hăituiți prin toată sala.

— Ei, ce naiba! Suntem doar oameni civilizați!…

— Cum? Dacă mai spui o dată vorba asta, te-mpușc!

— Civilizați, pe dracu!

Un flăcău zdravăn, dintre negri, desigur că acela cu lovitura de pumn, pătrunse în mijlocul localului ca un sfarmă-piatră, răsturnând totul în calea sa, împărțind *knock-out*-uri mortale în dreapta și în stânga, până ce căzu doborât de un glonț bine țintit, apăsându-și mâna pe piept și cu un rânjet mare și gol pe buze. Cei rămași își adunară forțele împrăștiate, folosind scaunele ca arme, spărgând capetele celor pe care-i puteau ajunge. Luptau cu o furie oarbă, cu ura strălucind în ochii lor albi, până ce căzeau.

— Mușți, ticălosule, lașule! răcni un luptător în uniformă la un om de culoare aproape mort, care zăcea pe podea și-și încleștase fălcile în piciorul lui, apoi îndreptă țeava pistolului în jos și-i trimise un glonț. Negrii scoteau strigăte de război stranii, oribile, ca în pădurea virgină, însă albii nu se lăsau înspăimântați, reușeau să-i stăpânească cu armele lor; revolverele răpăiau ca mitralierele. Totul era doar o înspăimântătoare învălmășeală de luptă.

Cei doi tineri ucigași nu luau parte, priveau doar amuzați, ei își făcuseră partea.

La urmă, negrii care mai rămăseseră în viață fură înghesuiți într-un colț. Nu mai puteau să reziste mult – de voie, de nevoie trebuiră să se predea.

— Ei, așa da! Albii răsuflară ușurați.

— Sus, pe estradă!

Negrii fură îmbrânciți pe estradă și obligați să-și reia instrumentele.

Un domn puternic, în smoching, se așeză călare pe un scaun, în fața lor, cu țeava revolverului îndreptată spre ei.

— Care nu cântă, pac! zise.

Și negrii cântară. Sălbatic, atroce, cu ochii injectați, cu mâinile și obrajii însângerați, cântau ca înnebuniți. Era o muzică cum nu se auzise până atunci, fără sens, îngrozitoare, ca urletele nocturne în junglă, ca bubuitul tobei funebre când triburile se adună în pădurea virgină la căderea nopții. Un negru uriaș sta în față, cu dinții strânși și bătea toba ca un apucat în vârtejul furiei sale iar dintr-o rană deschisă, la cap, sângele îi curgea pe grumaji, înroșindu-i cămașa zdrențuită. Bătea, bătea mereu cu pumnii săi puternici, însângerați, și celelalte sunete se amestecau cu toba, formând un singur muget nearticulat.

Grandios! Grandios!

Albii dansau, săreau și zvâcneau după muzică. Se dansa peste tot, în tot localul acela imens – parcă era cazanul în clocote al unui vrăjitor. Chipurile erau aprinse în urma bătăii și din cauza căldurii sălii, emanații aspre și jilave pluteau peste tot, muribunzii horcăiau printre

mese, izbiți cu piciorul de perechile de dansatori. Globul se învârtea pe tavan, măturând cu lumina sa în toate culorile brasajul acela rânced. Femeile străluceau de dorinți nestăvilite, aruncând priviri fierbinți negrului aceluia mare, însângerat, strecurându-și piciorul între acelea ale partenerului, bărbații împingeau viguros cu abdomenele, excitați de priviri și de revolverul cald care atârna și se bălăbănea la spate ca un membru viril fumegător, suplimentar. Era un antren extraordinar.

Un domn, roșu ca focul de entuziasm și cu gulerul rupt în timpul bătăii, sări pe o masă de lângă călău și ridică browning-ul în sus.

— Victoria e a noastră, camarazi! Nimeni nu câștigă nimic dacă ni se împotrivește! Ordine! Disciplină! Sub acest semn vom învinge! Cu el vom clădi puterea noastră în lume!

Gesticula și striga; toți se adunară în jurul său ca să-l asculte.

— Și în această falnică zi, când am apărat principiul superiorității rasei noastre asupra oricărei alteia, avem norocul și bucuria să vedem printre noi pe reprezentantul a ceea ce socotim noi mai presus de orice pe lume! Călăul este aici, printre noi! Suntem mândri că-l avem printre noi, asta dovedind, dacă nu s-a știut până acum, că trăim vremuri mărețe! Că epoca dezonoarei și a slăbiciunii a trecut și că se arată zori noi pentru omenire! Statura lui puternică ne umple de încredere și curaj! El ne va conduce – numai pe el vrem să-l urmăm!

Te salutăm, conducătorule, cu simbolurile sfinte, simboluri a tot ce ne este mai sfânt și mai scump în viață și care vor deschide o nouă eră în istoria omenirii! Sângele e culoarea oamenilor! Și noi știm că suntem vrednici de tine! Noi știm că te poți încrede în noi când te slăvim cu al nostru: *Heil*! *Heil*!

Sări de pe masă și se apropie de cel omagiat, roșu la față și gâfâind.

Călăul îl privi fără să ridice capul, nu se mișcă și nu răspunse nimic.

Domnul cel înflăcărat rămase cam nedumerit și nu mai știu cum să continue.

— *Heil*! strigă el din nou, ezitând ușor, cu brațul în aer, iar toți cei din jur făcură la fel.

Călăul se uită la ei fără să scoată o vorbă.

— Dar… dar nu ești tu călăul? întrebă nesigur domnul.

Acela căruia i se vorbise își coborî mâna de pe frunte, unde fusese însemnat cu stigmatul infamiei – și un freamăt de entuziasm trecu prin mulțime.

— Da, cu sunt călăul! zise. Și se ridică în picioare, mare și înspăimântător în hainele lui de culoarea sângelui. Toate privirile se îndreptară înspre el și se făcu atâta liniște în sala aceea până atunci zgomotoasă, încât i se putea auzi respirația.

— Din zorile istoriei îmi tot fac meseria și se pare că încă n-am terminat, mai am încă de lucru. Milenii s-au petrecut, popoare au

dispărut din nou în noapte, însă eu am rămas în urma tuturor și, stropit de sânge, mă uit după ele, eu singurul care nu îmbătrânește. Credincios merg pe căile omenirii și nicio potecă pe care au mers ei n-a fost atât de tăinuită ca să nu înalț și eu alături un rug și să nu ud pământul cu sânge. Am fost de față încă de la începuturile voastre și vă voi urma până la sfârșitul timpurilor. Când pentru prima oară v-ați ridicat privirea spre cer bănuind un Dumnezeu, am tăiat pe un frate de-al vostru, oferindu-l ca jertfă. Îmi amintesc copacii bătuți de vânt și lumina focului care pâlpâia pe chipurile voastre când i-am smuls inima și am aruncat-o în flăcări. După aceea am tot jertfit mereu, zeilor și diavolilor, cerului și iadului vinovați și nevinovați în șiruri nesfârșite. Popoare am șters de pe fața pământului, împărății am distrus și pustiit. Tot ceea ce ați dorit de la mine. Secole în șir am dus la groapă, oprindu-mă o clipă, sprijinit în sabia mea care picura de sânge, până ce noile neamuri m-au strigat cu vocile lor tinere și nerăbdătoare. Valuri de oameni am biciuit până la sânge, până ce au amuțit pe veci murmurele lor neliniștite. Pentru profeți și mântuitori am înălțat ruguri. Viața omenească am cufundat-o în noapte și beznă. Totul am făcut pentru voi.

Din nou sunt chemat – și din nou vin. Privesc peste meleaguri – pământul are febră și-i încins, iar în aer se aude strigăt de pasăre bolnavă. A venit deci vremea rutului pentru rău! A venit deci vremea călăului!

Soarele intră în norii cei înăbușitori, iar globul său umed luminează a rău și a sânge închegat. Temut și apărat merg pe pământ și-mi strâng roadele. Stigmatul crimei e însemnat pe fruntea mea, însumi fiind un răufăcător condamnat pe veci. Din pricina voastră.

Sunt condamnat să vă slujesc. Și sunt credincios slujbei mele. Sângele mileniilor s-a așternut pe mine.

Sufletul meu e plin de sânge din pricina voastră. Ochii mei sunt umbriți și nu pot vedea când din desișurile omenești urcă spre mine urlete! Dărâm și sfărâm totul – cum vreți voi, cei care mă strigați! Sunt orbit de sângele vostru! Un orb, închis în adâncul vostru! Voi sunteți închisoarea mea, din care nu pot scăpa!

Când stau în casa mea, cu ferestrele cenușii – și afară pajiștile sunt liniștite și tăcute în serile cu flori și copaci, în marea și liniștita pace – atunci parcă mă înăbușă soarta. M-aș prăbuși dacă ea n-ar fi alături de mine.

Și se uită la ea, la femeia sărmană care părea o cerșetoare și-i întâlni privirea… Îmi întorc capul – pentru că n-aș mai putea îndura să văd pământul atât de frumos. Dar ea rămâne acolo și privește până ce se întunecă.

Ea este ca și mine, prizonieră în casa noastră comună, dar poate privi farmecul lumii și să mai trăiască încă.

Ea ține curată și frumoasă casa călăului, ca și cum ar fi o locuință omenească. Pe masa la care mănânc pune o față de masă. Nu știu cine este, dar e bună cu mine.

Când se întunecă, îmi mângâie fruntea și spune că semnul călăului nu mai e. Ea nu seamănă cu nimeni altcineva, ea mă poate iubi.

I-am întrebat pe oameni cine-i ea, dar nimeni n-o cunoaște.

Poate cineva să-mi spună de ce mă iubește și are grijă de casa noastră?

Casa mea e o casă de călău! N-aș da-o pe nicio altă casă! Doar gândul ăsta face să mă cuprindă o neliniște grozavă!

După ce a adormit liniștit în brațele mele, mă scol și potrivesc așternutul pe ea, mă culc – atât de ușurel, încât nu mă simte. Mă strecor în noapte, la treburile mele, văd cerul atârnând amenințător, clocind ceva, pe deasupra pământului… E bine că nu se trezește. E bine că sunt singur, cu ale mele, cu ceea ce trebuie să îndur.

Dar știu că ea mă așteaptă când mă întorc de la treburile mele, că ea mă întâmpină când mă întorc ostenit și mânjit de sânge.

De ce trebuie să îndur atâta? De ce să fie toate puse în spinarea mea? Toată neliniștea, toată vina, tot ce faceți voi! De ce trebuie ca tot sângele vostru pe care-l vărs să strige în mine, încât niciodată nu-mi aflu pacea! Blestemele criminalilor și jelaniile nevinovaților – de ce trebuie să îndure totul sufletul meu blestemat?

Condamnații mă încarcă cu destinul lor – nu-mi bat capul să-i ascult în timp ce-și așteaptă moartea lor mizerabilă, dar cuvintele lor rămân în mine. Voci de mii de ani strigă în mine, voci de care nimeni nu-și mai amintește, dar care trăiesc, trăiesc în mine! Mirosul sângelui vărsat de voi mă umple de scârbă și mă apasă cu o vină de neșters!

Trebuie să port în spate destinul vostru, trebuie să merg neobosit pe căile voastre, în timp ce voi v-ați aflat în mormânt liniștea frământărilor voastre.

Cine va săpa o groapă și mai adâncă, să mă ascundă! Ca să-mi aflu liniștea! Cine-mi va ridica povara blestemului de pe umeri și-mi va dărui pacea morții!

— Nimeni! Pentru că nimeni n-ar fi în stare să îndure ceea ce îndur eu!

Pe vremea când mai era un Dumnezeu, am plecat o dată ca să-i înfățișez pricina mea. Dar ce răspuns putea să-mi dea!

Mi-aduc aminte că era înainte de a fi stat să păzesc pe cineva care spunea că-i mântuitorul vostru. Voia să vă mântuiască pătimind și murind pentru voi. Voia să-mi ușureze mie povara.

N-am înțeles ce spunea, pentru că era un om slab – nu avea nici măcar puterea unui om obișnuit, după cum am văzut, ba chiar am râs de el. Își spunea Mesia și propovăduise pacea pe pământ, fiind condamnat pentru aceasta.

Încă din copilărie pricepuse că trebuie să sufere și să moară pentru oameni. A povestit o mulțime despre copilăria lui, cum fac ei întotdeauna, despre o țară pe care o numea Galileea și mai spunea că acolo era minunat – așa spun ei întotdeauna. Primăvara munții erau plini de crini și când sta el acolo între flori și privea câmpiile luminoase, a înțeles că era fiul lui Dumnezeu. Era un biet nebun, după cum mi-am dat eu repede seama, ascultându-l vorbind un timp. Și după ce a privit toate astea i-a fost limpede ceea ce trebuie să predice oamenilor, ce mesaj trebuie să le aducă și mesajul lui era: pace pe pământ. L-am întrebat de ce trebuie să moară ca să le aducă pacea însă mi-a răspuns că așa stăteau lucrurile, era un legământ tainic. Așa îi spusese tatăl său, prin asta înțelegând pe Dumnezeu însuși. Mai avea și o convingere religioasă ca de copil bun.

Dar când ceasul se apropie începu să fie neliniștit și să tremure ca ceilalți și de bună seamă că nu mai era așa de sigur de toate ca până atunci. Eu nu spuneam nimic, dar el era plin de neliniște pentru sine, iar din când în când privea în depărtări. Parcă ar fi simțit nevoia să-și revadă satul copilăriei și crini în jurul său, pe câmp.

Neliniștea lui creștea din ce în ce. Căzu în genunchi și începu să șoptească și să se roage. „Sufletul meu e trist până la moarte. Părinte scump, dacă e cu putință, îndepărtează această cupă de la mine.” A trebuit să pun gheara pe el când a sosit vremea.

Abia avea putere să-și poarte crucea, se clătina și se încovoia sub ea; mi s-a părut că-i prea jalnic, așa că i-am luat-o și i-am dus-o eu o bucată deloc. Eu am făcut asta și nimeni altul. Nu era grea față de ceea ce sunt eu învățat să duc pentru oameni.

Când l-am întins pe cruce, l-am rugat să mă ierte, cum se obișnuiește, înainte de a-l bate în cuie. Nu știu cum, dar parcă-mi părea rău să-i ridic viața. Atunci s-a uitat la mine cu ochii săi buni și neliniștiți, care nu erau ochi de ucigaș, ci doar ochii unui biet om nefericit. „Te iert, frate”, mi-a spus el, cu vocea lui slabă. Și unul de lângă dânsul a susținut că semnul de călău ar fi dispărut de pe fruntea mea când spunea asta, deși eu unul nu cred.

Nu știu de ce mi-a spus așa! Dar numai pentru că a făcut-o, mi se părea că-mi răstignesc fratele. A fost mult mai greu decât cu oricare altul pe care l-am avut în mână. Nu poți face așa ceva fără să fii silit câteodată să-ți privești victima – și nu știu cum, nu semăna cu nicio altă victimă de-a mea.

Nu pot să-i uit ochii, când mă privise! Când rostise vorbele acelea!

Îmi aduc aminte atât de bine! Eu, care port în mine atâtea glasuri și atâta sânge vărsat, tot ceea ce voi ați uitat de mult!

De ce să sufăr eu? De ce să plătesc eu greșelile voastre? De ce să fie azvârlite asupra mea păcatele voastre?

A trebuit de asemenea să-l biciuiesc în curtea închisorii, ca și cum

altfel n-ar fi putut muri, iar trupul său era plin de răni și umflat când l-am luat. Eram atât de scârbit de toate încât abia am putut să înalț crucea.

Dar oamenii s-au bucurat când am ridicat-o. Strigau și jubilau când l-au văzut în sfârșit atârnând acolo. Niciodată nu mai văzusem atâta bucurie la locul caznelor ca atunci când l-am răstignit pe el! Iar ei îl batjocoreau, îl înjurau pe nenorocitul acela pentru că crezuse că este Mesia și Crist și tot ce mai spuneau. Îl scuipau și făceau haz de el și de patimile lui. El ținea ochii închiși ca să nu-i mai vadă pe cei pe care ținea să-i mântuiască. Și poate că încerca să se gândească că era totuși regele lor și unsul lui Dumnezeu. O cunună de spini pe care i-o împletiseră atârna într-o parte și caraghios pe capul său însângerat. Mi-am întors privirea, scârbit de ce vedeam.

Dar înainte de a-și da duhul s-a întunecat peste tot pământul și l-am auzit de-acolo, de sus, strigând cu glas puternic: „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?" Abia am putut să mai îndur. Curând după asta a murit, ceea ce a fost mai bine. Și l-am coborât în grabă, pentru că venea *sabbat*-ul și nu mai putea rămâne răstignit acolo.

După ce toți plecaseră ca să se pregătească pentru *sabbat* și în sfârșit locul se golise, m-am așezat jos, acolo, la locul supliciului, înconjurat de mirosul cadavrelor și al murdăriilor care există întotdeauna în asemenea locuri. Îmi amintesc că am stat vreme îndelungată în noapte, sub cerul liber. Atunci mi-a dat prin minte s-o pornesc la drum ca să vorbesc cu Dumnezeu.

Am părăsit pământul și m-am urcat la ceruri unde cel puțin nu mai e atât de înăbușitor și de searbăd. Am mers, am mers, nu mai știu cât anume. Dumnezeu locuiește înspăimântător de departe.

În sfârșit, l-am zărit tronând – mare și puternic în fața mea, pe întinsul fără margini al cerului. M-am apropiat și am așezat securea mea însângerată lângă tronul său.

— Sunt sătul de meseria mea! i-am zis. N-am făcut destulă vreme slujba asta? Trebuie să mă slobozi acuma!

Dar el privea în gol nemișcat, ca împietrit.

— Ascultă-mă! Mi-e de-ajuns de când fac meseria de călău! Nu mai pot să îndur! Nu mai pot trăi în sânge și groază, în tot ceea ce tu îngădui să se întâmple! Și unde au să ajungă lucrurile, îmi poți tu spune? Am slujit cu credință și am făcut tot ce am putut, dar acuma nu mai pot! Nu mai îndrăznesc să merg mai departe! E de ajuns! Ascultă-mă!

Dar el nu mă vedea. Ochii săi mari priveau pustiiți și goi în spațiu, ca într-un deșert. Am fost cuprins de o spaimă și o desperare insuportabilă.

— Astăzi l-am răstignit pe propriul tău fiu! am strigat eu, sălbatic și furios.

Dar el nu și-a schimbat nicio trăsătură a chipului său aspru și insensibil. Era ca tăiat în piatră.

Am stat în tăcere și în frig, simțind cum mă îngheață vântul eternității. Nu era nimic de făcut. Nimic de spus. Nimic. Mi-am luat securea și m-am întors pe același drum.

Am priceput că nu era fiul său. El aparținea oamenilor și nu era de mirare că se purtase cu el așa cum obișnuiesc să se poarte cu ai lor. Era doar unul dintre ei înșiși, cel pe care îl răstigniseră. Călcam pe drumul întoarcerii furios, revoltat și tremurând.

El murise, ca toți ceilalți și își dobândise liniștea. Dar eu, suflet damnat, eram împins înainte, ca și până atunci, și pentru veșnicie. N-aveam decât să mă cobor pe pământ ca să găsesc din nou căile suferinței. Pe mine nu mă ajuta nimeni!

Nu. Nu exista niciun mântuitor. Cum ar fi putut face asta! Avea mâinile ca de adolescent, ți-era milă să bagi cuie în ele și să cauți locul între oasele fine. Mă întrebam dacă-l vor ține răstignit. Cum putea unul ca el să mântuie omenirea!

Când l-am înțepat între coaste ca să văd dacă-l pot da jos, era mort; murise cu mult mai repede decât mor ei de obicei.

Ce putea să facă, bietul de el? Cum ar fi putut să vă ajute? Și să-mi ușureze mie povara? Ce fel de Crist pentru oameni era el? Am înțeles pentru ce trebuie să vă slujesc! De ce strigați după mine!

Eu sunt Cristosul vostru, cu semnul călăului pe frunte! Eu v-am fost trimis vouă!

Război pe pământ între oameni de rea voință!

Pe Dumnezeul vostru ați ajuns să-l pietrificați! A murit de multă vreme! Dar eu, Cristosul vostru, eu trăiesc! Eu, gândul său atotputernic, fiul său, pe care l-a zămislit și l-a născut când era încă puternic, viu și știa ce voia! Cum s-ar fi gândit la astea de-acum? Acum se dezagregă ca un lepros pe tronul său, iar pulberea sa se împrăștie în vântul pustiu al eternității, departe, în hăul cerului. Dar eu, Cristos, eu trăiesc! Pentru că voi trăiți! Eu merg pe calea mea războinică prin lume și vă mântuiesc zilnic în sânge! Și pe mine nu mă veți răstigni!

Tânjesc după jertfa morții mele – așa cum o făcea bietul meu frate neajutorat. Să fii țintuit în cuie pe crucea mea și să-ți dai sufletul în marea și milostiva beznă. Dar eu știu că acea clipă nu va veni niciodată. Eu trebuie să-mi continuu lucrul meu. Atât timp cât existați voi. Crucea mea nu va fi niciodată ridicată! Iar când, în cele din urmă, îmi voi fi îndeplinit opera și nu-mi va mai rămâne nimic de făcut aici, voi hălădui ca un duh fără odihnă prin noaptea spațiului în locuința mortuară a tatălui meu – urmat de chinurile mele, de neliniștea mea privitoare la tot ce-am făcut pentru voi.

Și totuși, tânjesc după asta. Să se termine, ca să nu mai fie nevoie să

adun mereu păcate asupra mea.

Tânjesc după timpul acela când veți fi șterși de pe fața pământului și brațul meu va putea în sfârșit să cadă. Nicio voce răgușită nu se va mai ridica înspre mine, voi fi singur și, privind în jurul meu, voi înțelege că totul s-a îndeplinit.

Și voi pleca în noaptea veșnică, după ce voi arunca securea mea însângerată pe pământul pustiu, ca amintire a neamurilor care au trăit aici!

•

Se uita la ei cu privirea aspră și aprinsă. Împinse masa la o parte cu o îmbrâncitură și plecă spre ușă mânios.

Puse mâna pe ușă – dar femeia care stătuse lângă el și arăta ca o cerșetoare se ridică și îi vorbi cu glas limpede și liniștit, chipul ei strălucind de o fericire secretă și dureroasă.

— Tu știi că te aștept! Te aștept printre mesteceni când vii clătinându-te, mânjit de sânge. Și tu îți lași capul în poala mea și eu te iubesc. Îți sărut fruntea aprinsă și-ți șterg sângele de pe mână.

Tu știi că eu, te aștept.

El o privi cu un surâs potolit și trist.

De afară se auzea bătaia înfundată a tobelor – el stătu să asculte.

Pe urmă își strânse cureaua și ieși afară, în zorii cenușii.

• Piticul (1944)

Sunt înalt de 26 de degete, bine clădit, bine proporționat, doar capul să fie ceva cam mare. Părul nu e negru, ca la ceilalți, ci roșcat, foarte aspru și foarte des, dat pe spate începând de la tâmple și de la fruntea lată, deși nu chiar înaltă. Obrazul meu e fără barbă, în rest este întocmai cu al celorlalți oameni. Sprâncenele le am îmbinate. Forța mea fizică este considerabilă, mai ales când mă înfurii. Când s-a organizat o luptă între mine și Josafat, după douăzeci de minute l-am pus cu umerii la pământ și l-am sugrumat. De atunci am rămas singurul pitic aici, la curte.

•

Cei mai mulți pitici sunt bufoni. Trebuie să debiteze glume și să se maimuțărească în fel și chip, ceea ce îi face pe stăpâni și pe oaspeți să râdă. Personal, nu m-am înjosit niciodată cu așa ceva. Nici nu mi-a cerut nimeni. Aspectul meu însuși interzice o asemenea ocupație. Aerul meu nu se potrivește deloc cu farse ridicole. Și nu râd niciodată.

Nu sunt bufon. Sunt un pitic, nimic altceva decât un pitic.

Pe de altă parte, am o limbă ascuțită care poate că-i amuză pe câțiva din anturajul meu. Ceea ce e cu totul altceva decât să fii bufonul lor.

Spuneam că chipul meu este întocmai ca al celorlalți oameni. Asta nu-i chiar cu totul exact, pentru că e foarte brăzdat, plin de zbârcituri. Nu socot deloc că ăsta-i un mare cusur. Eu așa sunt făcut și nimeni nu-i vinovat că ceilalți nu sunt la fel. Mă înfățișez așa cum sunt, fără să mă înfrumusețez, nici să mă urâțesc. Poate că n-o fi chiar așa. Dar eu tocmai așa vreau să mă arăt.

Zbârciturile mă fac să par foarte bătrân. De fapt, nu sunt. Însă am auzit spunându-se că noi, piticii, ne tragem dintr-o rasă care-i mai bătrână decât aceea care populează acuma lumea și că de aceea noi suntem bătrâni chiar de când ne naștem. Dacă-i adevărat, ar însemna că avem cea mai veche origine. N-am nimic împotrivă să aparțin altei rase decât aceleia existente acum și ca acest lucru să se poată observa la mine.

Eu găsesc că fețele celorlalți sunt cu totul lipsite de expresie.

•

Stăpânii mei îmi sunt pe cât se poate de binevoitori, mai ales principele, care este un domn mare și puternic. Un om cu planuri mari, și care știe și cum să le înfăptuiască. E un om de acțiune deși e în același timp și foarte cult, care-și face timp pentru tot felul de lucruri și-i place să vorbească despre câte-n lună și-n stele. Propriile lui proiecte le ascunde vorbind despre câte altceva.

Ar putea părea inutil să te interesezi chiar de toate – dacă într-adevăr așa este – însă poate că le îmbrățișează. Toate pentru că e principe. Face impresia că pricepe și stăpânește orice ar fi, sau cel puțin că se străduiește. Nimeni nu poate nega că este o personalitate impunătoare. E singurul om din câți am întâlnit pe care nu-l disprețuiesc.

E foarte ipocrit.

•

Îmi cunosc prea bine stăpânul. Și tocmai de aceea nu pretind că-l cunosc deplin. Are o natură complexă, pe care nu-i ușor s-o pătrunzi. Ar fi o greșeală să spui că ascunde cine știe ce enigme, ăsta nu-i deloc genul său, însă, într-un anumit fel, este inaccesibil. Nici chiar eu nu-l înțeleg bine de tot și la drept vorbind nu sesizez de ce mă țin scai de el, cu fidelitatea unui câine. Pe de altă parte, nici el nu mă înțelege perfect pe mine.

Mie nu-mi impune cum le impune celorlalți, însă mă complac în serviciul unui stăpân care este impunător. Nu neg că este un om mare. Dar nimeni nu-i mare față de piticul său.

Mă țin după el constant, ca o umbră.

•

Principesa Teodora depinde foarte mult de mine. Îi port taina în inima mea. Niciodată n-am suflat vreo vorbă. Chiar dacă m-ar supune la cazne pe masa din camera de tortură, cu toate grozăviile ei, nici atunci n-aș trăda nimic. De ce? Nu știu. O urăsc, aș vrea s-o văd moartă, aș vrea s-o văd arzând în flăcările iadului, cu picioarele desfăcute, să văd flăcările cum îi ling stinghiile ei dezgustătoare. Urăsc viața ei perversă, scrisorile ei desfrânate pe care le trimite prin mine tuturor amanților ei, vorbele ei de dragoste care-mi ard inima. Dar nu divulg nimic. Zi de zi îmi risc viața pentru ea.

Când mă cheamă în apartamentul ei și-mi încredințează pe șoptite un răvaș, îl ascund sub haină, tremur din tot trupul și sângele mi se urcă la cap. Dar ea nu observă nimic, nu zăbovește nicio clipă asupra gândului că-i vorba de viața mea. De a ei, și de a mea! Doar zâmbește, cu surâsul ei aproape imperceptibil, pe jumătate absent și mă trimite pe drumul meu atât de primejdios. Ca și cum nici n-ar băga de seamă amestecul meu în viața ei secretă. Însă are încredere în mine.

Îi urăsc pe toți amanții ei. La toți aș vrea să mă reped și să-mi vâr în ei pumnalul, să le văd sângele curgând! Îl urăsc mai ales pe don Riccardo, pe care-l are de mai mulți ani și de care nu izbutește deloc să se despartă. Mi-e silă de el.

Uneori mă cheamă la ea înainte de a se scula din pat și mi se arată în toată nerușinarea. Nu mai e tânără, îi atârnă sânii când stă lungită în pat și se joacă cu bijuteriile, scoțându-le din scrinul pe care slujnica i-l ține în față. Nu pricep cum poate cineva s-o iubească. N-are nimic

din ceea ce un bărbat ar putea găsi vrednic de dorit. Atâta se vede la ea că totul a fost frumos odată.

Mă întreabă cu ce bijuterie cred eu că ar trebui să se gătească astăzi. Îi place să mă întrebe asta. Le lasă să se scurgă printre degetele ei fine și se întinde alene sub cuvertura ei de mătase grea. E o curvă. O curvă în patul unui principe puternic și măreț. Toată viața ei e numai iubire. Lasă giuvaericalele să se scurgă printre degete și, cu surâsul ei absent, le privește cum alunecă.

În clipele astea este ușor tristă, sau se face că este. Cu mișcări încete își prinde la gât un colier de aur și lasă ca rubinele mari să-și ardă jarul printre sânii ei – care încă mai sunt frumoși – întrebându-mă dacă face să poarte colierul acela. Stăruie un miros al ei în jurul patului care mă îngrețoșează. O urăsc, aș vrea s-o văd arzând în focul Gheenei. Însă îi răspund că tocmai pe acela trebuie să-l aleagă și ea îmi aruncă o privire recunoscătoare, ca și cum i-aș împărtăși durerea și i-aș dărui o consolare melancolică.

Uneori mă numește singurul ei prieten. O dată m-a întrebat dacă o iubesc.

•

O fi bănuind ceva principele? N-o fi bănuind nimic? Sau, poate, știe totul?

Se poartă ca și cum problema vieții ei intime nici n-ar exista pentru dânsul. Însă nu știi nimic, nu poți ști niciodată nimic sigur când e vorba de el. O frecventează în existența ei la lumina zilei, pentru că el însuși nu-i altceva decât o existență la lumina zilei, așa se pare, totul la el pare străbătut de lumina plină a zilei. E de mirare că un astfel de om îmi este de neînțeles – tocmai el! Poate, pentru că sunt piticul său. Dar, după cum am mai spus, nici el nu mă înțelege defel! Pe principesă o înțeleg mai bine. Și nici nu-i de mirare, pentru că pe ea o urăsc. Pe cei pe care nu-i urăști e greu să-i înțelegi, ești dezarmat, n-ai cum să-i pătrunzi.

Care-s relațiile lui cu principesa? Să fie încă amantul ei? Poate singurul ei amant adevărat? De aceea să fie el atât de netulburat de tot ceea ce face ea în rest? Eu, unul, sunt tulburat… oare el nu?

Nu-l pot înțelege deloc pe omul acesta imperturbabil. Superioritatea lui mă irită veșnic, îmi dă o senzație dezagreabilă, de care nu mă pot descotorosi. Aș vrea să fie ca mine.

•

Aici, la curte, mișună tot felul de oameni ciudați. Înțelepți care stau cu capul în mâini ca să găsească rostul vieții, înțelepți care cred că pot să urmărească mersul aștrilor cu ochii lor bătrâni, plini de urdori și să citească în ei destinele oamenilor. Lepădături bune de spânzurat și aventurieri care citesc poezii languroase damelor de la curte iar în zori zac prin șanțuri și varsă – unul a fost înjunghiat o dată în starea asta și

altul îmi amintesc că a fost bătut cu trăgătoarea de la șa pentru că a scris niște versuri injurioase despre cavalerul Moroscelli. Artiști care duc o viață destrăbălată și umplu bisericile cu pioase chipuri de sfinți, sculptori și desenatori care vor înălța noua campanilă a domului, visători și șarlatani de tot felul. Vin și se duc ca niște oameni fără căpătâi, cum și sunt, unii însă rămân vreme îndelungată de parcă ar aparține curții de aici – toți abuzează de ospitalitatea principelui.

E de neînțeles că lui îi place să-i vadă pe toți nechemații ăștia aici. Încă și mai de neînțeles este că poate să le asculte flecăreala lor prostească. Eu înțeleg că-și poate pleca o clipă urechea la poeții care-și debitează versurile și care trebuie socotiți un fel de bufoni, așa cum au fost întotdeauna pe la curți. Ei preamăresc puritatea și noblețea sufletului omenesc, marile evenimente și faptele eroice, și despre asta n-ai ce spune, mai ales dacă-l lingușesc pe el însuși în cântecele lor. Omul are nevoie să fie lingușit, altfel niciodată n-ar ajunge ceea ce e menit să fie, nici chiar în propriii săi ochi. Și există în prezent, ca și în trecut, multă frumusețe și măreție care n-ar fi fost niciodată măreție și frumusețe dacă n-ar fi fost preamărite în cântece. Ei cântă mai presus de orice dragostea, și bine fac, pentru că nimic nu are atâta nevoie să se prefacă în altceva decât ceea ce este. Doamnele devin melancolice și pieptul lor saltă de suspine, bărbații au o privire absentă, visătoare, pentru că toți știu cum stau de fapt lucrurile și pricep că așa ceva are nevoie de o deghizare deosebit de frumoasă. Eu înțeleg că e nevoie de artiști care să făurească chipuri de sfinți pentru oamenii din popor, ca aceștia să poată să se închine unor făpturi care să nu fie murdare și sărace cum sunt ei, chipuri frumoase și celeste de martiri, care și-au luat răsplata după cazne, care au primit haine scumpe și o cunună de aur pe frunțile lor, iar oamenii din popor să înțeleagă că, la rândul lor, vor fi răsplătiți, după ce-și vor încheia viața lor mizerabilă. Imagini care arată oropsiților că Dumnezeul lor a fost crucificat, când a încercat să îndrepte cumva lucrurile aici, pe pământ, încât cei mulți să priceapă că aici nu-i nicio speranță. Meseriașii ăștia naivi sunt necesari unui principe, însă nu reușesc să înțeleg ce au de făcut chiar aici la palat. Ei îi ajută pe oameni să trăiască, construind un templu, adevărată cameră de tortură frumos împodobită, în care oricine poate intra ca să-și afle pacea. Acolo Dumnezeul lor atârnă stăruitor pe crucea lui. Asta o pricep pentru că și eu sunt creștin, am fost botezat în aceeași credință ca și ei. Și botezul este valabil, deși a fost făcut doar în glumă la căsătoria ducelui Gonzagas cu donna Elena, când am fost dus la botezat în capela castelului, ca primul lor născut, pe care mireasa, spre uimirea tuturor, îl născuse chiar în ziua nunții. Am auzit de multe ori povestindu-i-se că a fost ceva foarte comic și însumi îmi amintesc că așa a fost, pentru că aveam optsprezece ani când s-a întâmplat asta, când principele m-a împrumutat pentru ceremonia

aceea.

Însă ceea ce nu pricep eu este că sunt oameni care pot să stea și să-i asculte pe cei care vorbesc despre rostul vieții. Pe filosofii cu gânduri adânci despre viață, despre moarte și despre cele veșnice, cu expunerile lor subtile despre virtute, onoare și cavalerism! Și pe aceia care-și închipuie că știu ceva despre aștri și care cred că există o legătură oarecare între soarta oamenilor și aștri. Sunt niște blasfematori, deși n-aș putea spune ce anume profanează și nici nu-mi pasă. Sunt niște bufoni care n-au nici cea mai mică bănuială că sunt astfel, și nimeni nu bănuiește că sunt, nimeni nu râde de ei și nimeni nu se distrează pe socoteala ideilor lor. De ce au fost chemați la curte, nu pricepe nimeni. Dar principele îi ascultă ca și cum vorbele lor ar avea o mare însemnătate și-și mângâie meditativ barba, punându-mă să le umplu cupele, care-s din argint, ca și a lui. Izbutesc să stârnească râsul numai atunci când mă saltă pe genunchi ca să le pot turna mai ușor vinul.

Cine cunoaște ceva despre aștri? Cine poate să descifreze secretul lor? Pot ei? Ei cred că pot să stea de vorbă cu universul și se bucură când primesc răspunsuri pedante. Ei întind harta lor astrologică și citesc pe cer ca într-o carte. Însă tot ei au scris cartea și aștrii merg pe calea lor misterioasă, fără să bănuie că acolo stă scris ceva despre ei.

Și eu citesc în cartea nopții. Însă nu pot s-o interpretez. Asta-i înțelepciunea mea, să văd scrisul și să pricep că nu poate fi interpretat.

Noaptea ei stau în turnul lor, în turnul de vest al castelului, cu lunetele și cu cvadranții lor, închipuindu-și că au intrat în legătură cu întregul univers. Iar eu stau în turnul opus al castelului, în care se află vechea locuință a piticilor și unde locuiesc singur de când l-am sugrumat pe Josafat, sub acoperișul scund, potrivit cu rasa noastră, cu ferestrele mici ca niște lucarne. Mai înainte locuiau acolo mulțime de pitici, adunați la întâmplare din toate colțurile lumii, din țări îndepărtate, chiar din regatul maurilor, daruri de pe la principi, papi și cardinali sau marfă de schimb, după cum e obiceiul pământului. Noi, piticii, nu avem patrie, nici tată sau mamă, noi ne naștem printre străini, oricare ar fi ei, ne naștem în secret pe la oameni obijduiți, ca să nu ni se stingă neamul. Iar când acești părinți străini descoperă că s-au procopsit cu o ființă de felul nostru, ne vând la prinții cei puternici ca să-i înveselim cu diformitatea noastră și să fim bufonii lor. Așa am fost și eu vândut de maică-mea, care și-a întors fața cu dezgust de la mine când a văzut la ce fel de ființă a dat naștere, neînțelegând că mă trag dintr-o rasă străveche. A luat douăzeci de scuzi pentru mine, cu care și-a cumpărat trei coți de postav pentru haine și un dulău de pază pentru oi.

Stau la fereastra mea de pitic și privesc în noapte, cercetând ca și ei.

N-am nevoie de lunete, nici de observatoare pentru că privirea mea este destul de pătrunzătoare. Citesc și eu în cartea nopții.

•

Există o explicație pentru interesul pe care-l arată principele tuturor acestor învățați, artiști, filosofi și cititori în stele, o explicație foarte simplă. Vrea să dobândească celebritate și renume pentru curtea sa și pentru sine cât mai multă stimă și notorietate.

Înțeleg deplin aceasta și o aprob.

•

Condotierul Boccarossa a sosit în oraș și s-a instalat cu o mare suită în Palazzo Geraldi, care era nelocuit după exilul acestei familii. A fost la principe într-o vizită care a durat câteva ore. Nimeni n-a fost de față.

E un condotier mare și vestit.

Lucrul la campanila a început și am fost să vedem cât de departe au ajuns. Se va înălța mai presus de cupola domului și când va bate clopotul se va auzi ca din slavă, din ceruri. E un gând frumos, așa cum ar trebui să fie toate gândurile. Vor atârna mai sus decât oricare alte clopote din Italia.

Principele e foarte preocupat de construcția aceasta, ceea ce e de înțeles. A studiat din nou desenele la fața locului și a fost entuziasmat de basoreliefurile cu imagini din viața Mântuitorului, cu care ține să-și împodobească partea de jos a campanilei. Nu s-a ajuns însă prea departe cu lucrarea.

Poate că nu se va încheia niciodată. Multe dintre lucrările arhitecturale ale stăpânului meu nu se sfârșesc niciodată. Stau pe jumătate terminate, frumoase ca ruinele cine știe cărui gând mare. Dar și ruinele sunt monumente comemorative ale celui care le-a înălțat și eu n-am negat niciodată că este un mare principe. Când se plimbă pe stradă, n-am nimic împotrivă să merg lângă el. Toți îl privesc, la mine nimeni nu se uită. Nici nu poate fi vorba altfel. Îl salută plini de respect ca pe o ființă superioară, însă numai din pricină că sunt o plebe lașă și lingușitoare, nu pentru că l-ar iubi sau ar avea oarecare stimă pentru el, așa cum crede. Dacă umblu singur prin oraș, lumea mă observă îndată și strigă vorbe urâte după mine: „Ăsta-i piticul lui! Dacă-i tragi un picior, înseamnă că-i tragi stăpânului său un picior!” Nu îndrăznesc să facă asta, însă aruncă după mine cu șoareci morți și alte spurcăciuni din grămada de gunoi. Când, exasperat, scot spada, izbucnesc în râsete grosolane. „Ce senior puternic avem!” strigă derbedeii. Nu pot să mă apăr, pentru că nu luptăm cu aceleași arme. Trebuie s-o iau la sănătoasa, cu hainele pline de murdării.

Un pitic știe întotdeauna despre toate mai multe decât stăpânul său.

•

La drept vorbind, n-am nimic împotrivă să îndur tot felul de

batjocuri pentru stăpânul meu. Asta arată că eu sunt o parte din el sau că, în orice caz, reprezint augusta lui persoană. Chiar plebea cea mai ignorantă înțelege că piticul unui senior este seniorul însuși, după cum castelul cu turnurile și crenelurile sale sunt el, curtea cu toată strălucirea și fastul său este el, iar călăul care face să se rostogolească acolo în târg capetele, și vistiernicul cu bogățiile nelimitate și administratorul castelului care împarte pâine la săraci în timp de foamete – toți sunt EL. Își dau seama câtă forță reprezint eu, și constatarea că mă urăsc mă umple întotdeauna de o mare satisfacție.

Mă îmbrac, atât cât îmi este posibil, la fel ca principele, din aceeași stofă și cu aceeași croială. Asta se aranjează ușor, pentru că bucățile care rămân când i se face lui o haină se întrebuințează pentru mine. La șold port întotdeauna o spadă, ca a lui, numai că mai scurtă. Și ținuta mea este la fel de impunătoare, în cazul că-ți dai osteneala s-o observi.

În felul acesta, sunt cu totul aidoma principelui, doar cu mult mai mic. Dacă m-ar privi cineva prin sticla aceea prin care nebunii din turnul din vest se uită la stele, ar putea să creadă că sunt chiar el însuși.

•

E o mare deosebire între pitici și copii. Se crede că sunt același lucru, pentru că sunt deopotrivă ca înălțime, însă de fapt nu-i deloc așa. Deseori, piticii sunt puși să se joace cu copiii, sunt obligați să facă asta, fără să se gândească nimeni că piticul este opusul unui copil, că el s-a născut bătrân. Piticii copii nu se joacă niciodată, pe câte știu eu – de ce să se joace? – ar fi ceva care te-nfioară, cu fața lor, zbârcită, ca de bătrân. Este o adevărată tortură să ne utilizeze pe noi, piticii, în felul acesta. Însă oamenii nu ne cunosc defel.

Stăpânii mei nu m-au silit niciodată să mă joc cu Angelica. Dar ea însăși m-a silit. Nu vreau să spun că a făcut-o din răutate, însă când mi-amintesc de timpul acela, mai ales de anii când ea era foarte mică, am impresia că aș fi fost supus unei răutăți rafinate. Fetița asta – cu ochii ei albaștri și rotunzi și cu gurița ei mofturoasă, pe care unii o găseau minunată – m-a chinuit aproape mai rău decât oricine de la curte. În fiecare dimineață puteai fi sigur că va veni, cu pași mărunți – când a început asta, abia învățase să umble! – în camera piticilor, cu pisicuța ei pe umăr.

— Piccolino, vrei să te joci cu noi?

Eu răspundeam:

— Nu pot nicicum, trebuie să mă ocup de lucruri foarte importante, ziua mea nu-i pentru joacă.

— Dar ce trebuie să faci? mă întreba ea cu impertinență.

— Nu-i ceva care poate fi explicat unui copil, răspundeam.

— Bine, dar în orice caz tu ai să ieși pe-afară, n-ai să stai să dormi

toată ziua aici! Eu m-am sculat de mult, de mult, de mult de tot!

Și trebuia să plec cu ea, neîndrăznind s-o refuz din pricina stăpânilor, deși turbam de ciudă. Mă lua de mână, ca și cum aș fi fost tovarășul ei de joacă; mereu mă ține de mână, deși nimic nu-mi face mai multă scârbă decât degetele umede ale copiilor. Strâng pumnul de furie și ea mă ține de pumn, neavând încotro, conducându-mă peste tot, pălăvrăgind continuu. La păpușile ei, care trebuie hrănite și îmbrăcate, la cățeii pe jumătate orbi care se târâie prin coșul lor așezat în fața cotețului cățelei, în grădina de trandafiri, unde trebuie să ne jucăm cu pisicul. Are un interes neslăbit pentru tot felul de animale, mai bine zis pentru puii lor, pentru tot ce e mic. De aceea poate să se joace cu pisicul la nesfârșit și e încredințată că și eu trebuie să iau parte la joc. Crede că și eu sunt copil, cu toate bucuriile posibile ale copilăriei. Eu? Pe mine nimic nu mă bucură.

Câteodată se întâmplă să-i treacă prin cap câte un gând inteligent, bunăoară când observă cât de plictisit și de acrit sunt; atunci se uită mirată la mine, la fața mea zbârcită, de bătrân.

— De ce nu-ți pare și ție că-i bine să te joci?

Iar când nu primește niciun răspuns din gura mea încleștată sau din ochii reci de pitic cu experiență milenară în ei, ochii ei de copil nou-născut se umbresc și rămâne câteva clipe tăcută.

Ce este jocul? O ocupație fără niciun rost – nimic alta. Un ciudat mod de-a „să ne facem că” în relațiile noastre cu tot felul de lucruri. Nu iei nimic drept ceea ce este, nu iei nimic în serios, doar „te faci”. Astrologii se joacă cu stelele, principii cu clăditul, cu bisericile, cu scenele de răstignire și campanilele; Angelica cu păpușile ei – toți se joacă, toți simulează ceva. Numai eu disprețuiesc simulația. Numai eu.

O dată m-am strecurat la Angelica, pe când dormea cu pisicuța aceea scârboasă lângă ea, în pat, și i-am tăiat gâtul jigodiei cu pumnalul. Pe urmă am aruncat-o pe grămada de gunoi din fața ferestrei castelului. Eram atât de furios că abia mai știam ce fac. Vreau să spun, știam eu prea bine, executam un plan care de mult îmi încolțise în gând, încă din timpul acelor dezgustătoare jocuri din grădina trandafirilor. Fetița a fost nemângâiată când a văzut că-i dispăruse pisica, iar când toți au spus că fără îndoială pierise, a căzut bolnavă de o boală necunoscută și a zăcut îndelung – încât, slavă Domnului, o bună bucată de vreme am fost scutit s-o văd. Însă după ce, în sfârșit, s-a pus pe picioare, se înțelege că a trebuit să ascult de nenumărate ori povestea necazurilor ei în legătură cu soarta iubitei sale pisicuțe și cu felul neînțeles cum a pierit. Nimeni nu-și bătea capul să afle cum dispăruse pisica, însă toată curtea era oarecum înspăimântată de o urmă de sânge care apăruse pe gâtul fetei, ceea ce putea fi interpretat ca un semn rău. Tot ceea ce poate fi interpretat ca o prevestire îi interesează teribil.

Efectiv n-am putut niciodată să am liniște, toată perioada ei de copilărie, în care timp doar jocurile s-au mai schimbat. Se agăța mereu de mine și mă lua de confident, deși nu voiam deloc să fiu duhovnicul ei. Uneori mă întrebam dacă predilecția ei inoportună pentru mine n-ar fi putut fi de aceeași natură cu atracția ei pentru pisoi, căței, rățuște și alte lighioane de-alde astea. Poate că nu-i plăceau adulții, poate că se temea de ei, poate că o speriaseră cumva. Asta nu era treaba mea! Dacă se simțea singură pe lume, nu era vina mea! Însă tocmai de mine trebuia să se încleștеze, chiar când crescuse și nu mai era un copilaș. Mama ei își bătuse capul cu dânsa numai atâta vreme cât arăta ca o păpușă oarecare – ea doar „se făcea", toți oamenii „se făceau că" – iar tatăl ei avea, bineînțeles, grijile sale la care trebuia să se gândească. Ori poate că mai avea și alt motiv ca să nu se intereseze de ea; dar despre asta n-aș vrea să vorbesc.

Abia pe la vreo zece-doisprezece ani Angelica începu să devină tăcută și închisă încât, în sfârșit, am putut să scap de ea. De atunci, slavă Domnului, m-a lăsat în pace și s-a ocupat doar de dânsa. Însă și astăzi fierb de mânie când îmi aduc aminte câte a trebuit să îndur din pricina ei.

Acum s-a făcut mare, a împlinit cincisprezece ani și curând va fi privită ca o doamnă. Dar a rămas tot copilăroasă, nu se poartă deloc ca o doamnă nobilă. Cine o fi tatăl ei mi se pare imposibil de aflat; s-ar putea să fie principele sau să fie copil din flori – și, dacă-i așa, degeaba te porți cu ea cum te-ai purta cu fata unui principe. Unii spun că e frumoasă. Eu nu pot descoperi nici urmă de frumusețe în chipul ei copilăresc, cu gura întredeschisă și cu ochii mari care par că nu pricep nimica.

•

Dragostea e ceva care moare. Și după ce moare, intră în putrefacție și poate ajunge pământ bun pentru o nouă dragoste. Dragostea moartă trăiește astfel o viață tainică în cea vie – așa se face că dragostea nu moare niciodată.

Dacă înțeleg bine, asta este experiența pe care a făcut-o principesa și pe care-și bazează fericirea. Pentru că nu-i nicio îndoială că este fericită. Ba chiar răspândește în jurul ei fericire, în felul său. În prezent, don Riccardo este cel fericit.

Poate că și principele este. Pentru că sentimentul pe care l-a trezit în ea odinioară este mereu viu. El „se face" că dragostea ei trăiește. Ei „se fac" amândoi că dragostea lor trăiește.

Principesa a avut odată un amant care, la porunca ei a fost supus caznelor pentru că o înșelase. L-a făcut pe principe, care nu bănuia nimic, să-l condamne pentru o crimă pe care n-o comisese niciodată. Numai eu știam cum s-au petrecut lucrurile cu-adevărat. Și am asistat la torturi ca să-i pot povesti după aceea cum le-a îndurat el. N-a suferit

ca un erou, ci cam ca toată lumea.

Poate că el o fi tatăl fetiței. Ce știu eu!

S-ar putea să fie principele. Pentru că principesa l-a convins cu cele mai fermecătoare mijloace și dragostea lor a cunoscut, pe vremea aceea, o nouă primăvară. Ea îl înlănțuia în fiecare noapte și-i oferea pântecele ei înșelător, însetat după ibovnicul pierdut. Îl mângâia pe principele său de parcă ar fi vrut să-l tortureze. Iar principele îi întorcea mângâierile ca-n primele lor nopți fierbinți de dragoste. Dragostea moartă își trăia viața ei plină de taină în dragostea cea vie.

•

Confesorul principesei vine în fiecare sâmbătă dimineața, la ceasul stabilit. Ea e de mult spălată și îmbrăcată și a stat vreo două ore în fața crucifixului. E foarte bine pregătită pentru confesiune.

N-are nimic de spovedit. Și nu din înșelătorie sau din disimulare; dimpotrivă, vorbește cu totul deschis, din toată inima. N-are nicio idee a păcatului. Nu știe deloc să fi făcut ceva rău. Poate se va fi mâniat un pic pe camerista care fusese cam stângace când i-a potrivit părul. Ea este ca o pagină nescrisă, asupra căreia confesorul se apleacă zâmbind, ca asupra unei fecioare neprihănite.

După rugăciune, după cufundarea în lumea celui răstignit, ochii ei sunt limpezi și interiorizați. Omulețul de pe crucea ei a suferit pentru dânsa și tot păcatul din suflet i l-a șters, chiar și amintirea lui. Se simte tare și întinerită parcă, dar în același timp într-o stare sufletească de pioasă și visătoare reculegere, o interiorizare care se armonizează cu chipul ei serios, nefardat și cu rochia ei neagră, simplă. Pe urmă scrie amantului ei un răvaș despre cum se simte, câteva rânduri liniștite și prietenoase, unde nu-i nicio vorbă despre dragoste și despre întâlniri. În această stare de spirit, ea nu suportă nici cel mai neînsemnat cuvânt ușuratic. Și eu trebuie să duc scrisoarea.

•

Nu-i nicio îndoială că este o credincioasă fervent. Pentru ea, religia înseamnă ceva esențial, ceva cu totul real. Are nevoie de religie și o folosește. E o parte din inima ei, din sufletul ei.

E și principele religios? Greu de spus. Natural, este în felul său, pentru că el este tot ce-i posibil, el îmbrățișează totul – însă asta se poate numi religiozitate? Lui îi place că există ceva ca religia, îi place să asculte vorbindu-se despre religie, să asculte discuții frumoase și subtile despre lumea ideilor religioase – cum ar putea ceva omenesc să-i fie străin? Îi plac zugrăvelile de la altar, madonele maeștrilor celebri și templele mărețe, frumoase, mai ales acelea clădite la porunca lui. Nu știu dacă asta-i religie. S-ar putea foarte bine să fie. Și, bineînțeles, e religios ca principe, tot atât de sincer religios ca și dânsa. El înțelege nevoia religioasă a poporului, înțelege că nevoia asta trebuie satisfăcută, iar ușa lui este întotdeauna deschisă celor care

doresc să și-o satisfacă. Prelați și tot felul de fețe bisericești intră și ies ca niște copii ai casei. Însă este el – ca și ea – cu adevărat religios pentru el însuși? Asta-i cu totul altă chestiune, despre care n-am de gând să vorbesc.

Că ea este o credincioasă fervent, după cum am mai spus, nu-i nicio îndoială.

Poate că amândoi sunt credincioși, fiecare în felul său.

•

Ce este religia? Multă vreme mi-am bătut capul cu întrebarea asta, dar zadarnic.

Mi-am bătut capul mai ales atunci când am fost constrâns să oficiez ca episcop, cu toate odăjdiile, la carnaval, cu câțiva ani în urmă și le-am dat sfânta comuniune piticilor de la curtea din Mantova, pe care principele lor îi adusese cu ocazia carnavalului. Ne-am strâns lângă un mic altar care fusese instalat într-o sală a castelului și în jurul nostru s-au așezat rânjind, toți oaspeții cavaleri, și nobili, și domnișori, în costumele lor de paiațe. Am ridicat crucifixul și toți piticii s-au lăsat în genunchi. „Acesta-i Mântuitorul! am început eu să predic, cu voce puternică și cu ochii arzând de pasiune. Acesta-i Mântuitorul tuturor piticilor, el însuși un pitic, care a pătimit sub marele principe Pilat din Pont și a fost răstignit pe o jucărie de cruciuliță spre veselirea și ușurarea tuturor oamenilor de pe pământ". Am luat apoi potirul și l-am ridicat în fața lor: „Acesta este sângele lui de pitic, întru toate păcatele mari sunt spălate și toate sufletele întinate albite ca neaua." Am luat sfânta cuminecătură și le-am arătat-o de asemeni, am mâncat și am băut în prezența lor, sub ambele specii, cum e datina, explicându-le sfintele taine cuprinse în ele: „Mănânc trupul său, care era diform ca al vostru. E amar ca fierea, pentru că e plin de ură. Mâncați toți din el! Beau sângele său și mă arde ca un foc pe care nimeni nu-l poate stinge. Ca și cum mi l-aș bea pe al meu propriu.

Mântuitorule al tuturor piticilor, focul tău pârjolească lumea întreagă!"

•

Am aruncat vinul peste cei care erau acolo, făcând ochi mari de mirare, galbeni la față din cauza sumbrei noastre comuniuni.

•

Nu sunt un blasfemator. Ei au fost, nu eu. Principele însă m-a pus în lanțuri câteva zile, pentru că avusese de gând să se amuze cu gluma aceea, iar eu stricasem totul, oaspeții simțindu-se foarte tulburați, înspăimântați chiar. Nu se găseau cătușe așa de mici pentru mine și a trebuit să se facă, deși fierarul se codise să se ostenească atât pentru un timp așa de scurt de pedeapsă, dar principele i-a spus că n-ar strica să le aibă, poate și pentru alt prilej. M-a eliberat curând, mai înainte decât hotărâse și am avut impresia că mă pedepsise mai ales din

pricina oaspeților, căci m-a slobozit îndată ce aceștia au plecat. Însă un timp oarecare după aceea a continuat să se uite întunecat la mine și nu-i prea făcea plăcere să ne aflăm singuri împreună, dând aproape impresia că-i cam speriat de mine.

Bineînțeles, piticii nu pricepuseră nimic. Se răspândiseră care încotro ca niște orătănii speriate și piuiau cu glasurile lor jalnice de castrați. Nu știu de unde au moștenit glasurile lor caraghioase; al meu e adânc și sumbru. Ei sunt înfrânți și castrați până în fundul sufletului și cei mai mulți sunt bufoni care fac de rușine neamul nostru prin glumele lor grosolane pe socoteala propriului lor trup.

Suntem o rasă vrednică de dispreț. De aceea l-am convins pe principe să-i vândă unul câte unul pe piticii de-aici, de la curte, ca să fiu scutit de a-i mai vedea – până ce am rămas numai eu. Îmi pare bine că au plecat toți și că locuința piticilor e pustie și goală, când stau acolo noaptea, cu gândurile mele. Mă bucur că s-a dus și Josafat; nu mai trebuie să-i văd mutra zbârcită de bătrân și să-i aud vocea pițigăiată. Mă bucur că am rămas singur.

Asta-i soarta mea, să-mi urăsc propriul meu popor. Propriul meu neam îmi pare vrednic de ură.

Dar mă urăsc și pe mine. Îmi mănânc propria-mi carne, plină de fiere. Îmi beau propriu-mi sânge otrăvit. Celebrez zilnic comuniunea mea singuratică, ca un sumbru mare pontif al neamului meu.

•

Principesa s-a purtat foarte ciudat după această întâmplare, care a stârnit atâta zarvă. În dimineața când am fost eliberat, m-a chemat la dânsa – și când am intrat în dormitorul ei – m-a privit tăcută, cu niște ochi gânditori și cercetători. Mă așteptasem la ocări sau la vreo nouă pedeapsă, dar când în sfârșit a început să vorbească, mi-a mărturisit că liturghia mea cu comuniunea îi făcuse o impresie adâncă, parcă ceva întunecat și teribil s-ar fi adresat cuiva din adâncul ei. Cum putusem eu să pătrund până în adâncul sufletului ei și să-i vorbesc?

N-am priceput nimic. Stăm și rânjeam în timp ce ea, lungită în pat, privea absentă undeva, dincolo de mine.

Mă întrebă ce cred eu că simte cineva când stă pironit pe o cruce? Biciuit, torturat, omorât? Și mai spuse că a înțeles că Mântuitorul o urăște. Că trebuie să fie plin de ură, când suferă din cauza ei.

Nu mi-am mai bătut capul ca să-i răspund, și nici ea n-a mai continuat conversația, rămânând tot lungită, cu privirea pierdută, visătoare.

Pe urmă a făcut un gest ușor cu mâna ei frumoasă, ceea ce însemna că nu mai are nimic cu mine, își strigă camerista ca să-i aducă rochia cea roșie-închis deoarece trebuia să se îmbrace.

Nici azi nu pricep ce-o fi apucat-o în dimineața aceea.

•

Am observat că uneori inspir teamă. Totuși, oamenii se sperie mai ales de ei înșiși. Ei cred că eu, piticul, îi înspăimânt; în realitate însă, îi sperie piticul dinăuntrul lor, ființa aceea asemănătoare omului, cu chipul ei de maimuță; ea își înalță capul din adâncul sufletului lor. Se sperie pentru că nu știu că au o altă ființă în ei. Se îngrozesc mai presus de orice când, din adâncul lor, iese la suprafață ceva din mocirla sufletului lor, ceva pe care ei nu-l mai simt și care nu mai are nimic a face cu viața lor reală. Când nimic nu iese la suprafață, nu se sperie, nu se simt îngrijorați de nimic. Umblă, înalți și impasibili, cu fața lor netedă care nu exprimă nimic. Dar întotdeauna e cineva înlăuntrul lor, cineva de care ei habar n-au; trăiesc în același timp, fără să știe, mai multe feluri de vieți. Ce ciudat de ascunși și de incoerenți sunt!

Și sunt diformi, deși diformitățile lor nu se văd.

•

Eu, unul, trăiesc întotdeauna numai viața mea de pitic. Nu mă amestec printre cei înalți și cu fața descrețită. Sunt întotdeauna doar eu însumi, întotdeauna același, trăiesc o singură viață. Eu n-am nicio altă ființă în mine. Și recunosc tot ce-i din mine, nimic nu iese la suprafață din adâncul meu, căci nimic nu-i cufundat în întuneric. De aceea nu mi-e niciodată frică de ceea ce-i înspăimântă pe ei, de acel oaspe bizar, necunoscut și tainic. Așa ceva nu afli la mine. La mine nu dai de niciun „altul”.

Teamă? Ce-i asta? Teamă să fie oare ceea ce simt când stau singur în camera piticilor, noaptea, și văd fantoma lui Josafat apropiindu-se de patul meu, când îl văd venind spre mine, cu paloarea morții pe față, cu urme vinete pe gât și cu gura căscată?

Nu simt nici neliniște, nici remușcări, nimic care să mă tulbure într-un fel oarecare, special. Când îl văd, mă gândesc doar că e mort și că de atunci sunt cu totul singur.

Vreau să fiu singur, nu vreau să mai văd pe nimeni. Știu bine că Josafat e mort. Asta nu-i decât fantoma lui, eu sunt complet singur în întuneric, așa cum am rămas de atunci de când l-am sugrumat.

Nu-i nimic de spaimă în toate astea.

•

A sosit la curte un om înalt, față de care principele se poartă cu cea mai ciudată considerație, aproape cu respect. A fost chemat aici, și principele spune că l-a așteptat multă vreme, iar acum se simte fericit că, în sfârșit, i s-a făcut cinstea acestei vizite. Efectiv, se poartă cu el de parcă ar fi un egal.

Nimeni la curte nu găsește că e ceva caraghios în asta, ba unii mai spun că acela e realmente un om mare și egalul unui principe. Dar nu umblă îmbrăcat ca un principe, ci destul de simplu. Ce este el propriu-zis și ce are remarcabil, n-am ajuns încă să descopăr. Poate că asta se

va întâmpla mai pe urmă. Se spune că va rămâne timp îndelungat aici.

Nu tăgăduiesc că are ceva care impune respect, purtându-se cu o demnitate mai naturală decât a celor mai mulți, fruntea îi este înaltă și, cum obișnuiesc oamenii să spună, gânditoare, iar obrazul, încadrat de o barbă cenușie, este nobil și în adevăr frumos. Are în el ceva distins și armonios, iar întreaga lui înfățișare poartă amprenta calmului și a stăpânirii de sine.

Mă întreb însă ce diformitate o fi având.

•

Remarcabilul oaspete își ia prânzul la masa principelui. Ei conversează tot timpul despre cele mai diferite subiecte și, în timp ce îmi servesc stăpânul – pentru că vrea întotdeauna ca eu să-l servesc – pot să-mi dau seama că este un om învățat. Știința sa pare că îmbrățișează tot ce există și pare interesat de orice. Încearcă să explice totul, dar, spre deosebire de alții, nu-i întotdeauna sigur că explicația lui e cea justă. După ce face o amănunțită expunere despre felul cum gândește în legătură cu ceva, rămâne uneori tăcut și absent, apoi îl aud reflectând: „Poate că nu-i chiar așa”.

Nu știu ce trebuie să gândesc despre asta. Ai zice că-i un fel de înțelepciune, însă poate că în realitate nu știe nimic precis și toată obositoarea construcție a concepției expuse este lipsită de sens. Experiența pe care am căpătat-o până acuma în legătură cu gândirea oamenilor mă face să cred că așa este. Însă mulți nu pricep că asta le-ar da prilejul să adopte o oarecare modestie. E posibil ca el să priceapă acest lucru.

Principele totuși nu-și pune atâtea întrebări ci îl ascultă ca și cum ar sta lângă un izvor limpede care murmură știință și înțelepciune. Îi soarbe cuvintele ca un umil școlar pe acelea ale învățătorului său, cu toate că, bineînțeles, păstrează demnitatea care se cuvine unui principe. Câteodată îi spune *il gran maestro*. Mă întreb care o fi motivul acestei insinuante umilințe. Stăpânul meu are întotdeauna un motiv când face ceva. Omul acesta învățat se face de cele mai multe ori că nu aude apelativul acela curtenitor. E posibil să fie realmente un om modest. Pe de altă parte, se pronunță uneori asupra unor chestiuni cu multă siguranță, apărându-și cu claritate și convingere concepțiile și găsind argumente cu o inteligență care pare ascuțită și pătrunzătoare. Așadar, el nu întotdeauna se îndoiește.

Vorbește însă întotdeauna cu un calm egal, cu o voce frumoasă și neobișnuit de limpede. Cu mine este prietenos și, într-un anumit fel, îmi arată interes. De ce, nu știu. Îți amintește uneori un pic de principe, așa mi se pare câteodată, însă n-am înțeles bine cum anume.

Oricum, nu e un ipocrit.

•

Remarcabilul străin a început să pregătească o lucrare la mănăstirea

franciscană Santa Croce, o pictură pe unul din zidurile laterale ale refectoriului{6}. E așadar pur și simplu un fabricant de chipuri de sfinți și prin urmare la fel cu mulți alții de aici. Asta-i deci partea lui „remarcabilă”.

Nu vreau să afirm că nu poate fi și altceva, și încă mult mai mult – sau că poate fi comparat cu simplii lui frați de breaslă. E mult mai impozant, trebuie s-o mărturisim, și e de înțeles de ce principele îl ascultă cu un interes deosebit. Dar faptul că îl ascultă neclintit și constant ca pe un oracol și că-l poftește zilnic la masa lui, asta-i cu totul neclar pentru mine. Meseria lui e în orice caz manuală, lucrează cu mâinile, deși cultura și gândirea sa îmbrățișează multe lucruri – atât de multe încât nu poate s-o facă bine! Cum lucrează mâinile nu știu, sper că-și cunoaște meseria, o dată ce l-a angajat principele, dar faptul că gândul lui se lasă antrenat de probleme încă necoapte, asta o mărturisește el însuși. Desigur, e un fantast. Cu toată claritatea și bogăția sa de idei, stă pe o temelie nesigură – și lumea căreia el îi dă viață e cu totul ireală.

Ciudat că n-am putut încă să-mi fac o părere definitivă despre el. De ce-o fi depinzând asta? Întotdeauna îmi fac o părere precisă despre cel cu care stau față-n față. Probabil că personalitatea, ca și statura lui, se înalță pe deasupra măsurii obișnuite. Nu știu de ce gândesc așa, de ce simt așa. Nu știu în ce constă de fapt superioritatea lui și dacă în realitate este chiar atât de superior. Poate că e la fel cu ceilalți oameni pe care i-am întâlnit.

În orice caz, sunt convins că principele are o prea înaltă opinie despre valoarea lui.

Se numește Bernardo, un nume cât se poate de obișnuit.

•

Principesa nu se interesează de el. E un om bătrân. Iar maniera lui bărbătească de a vorbi mi se pare că-i cu totul străină de ea. Când e de față la prolixele{7} lor schimburi de idei, stă tăcută și pare cu totul absentă. Nu cred că aude ce spune omul acela remarcabil.

Pe el însă, principesa îl interesează mult. O observă pe furiș, cu coada ochiului, am văzut eu. Se pare că îi studiază chipul, ca și cum ar căuta ceva în el, cu o privire gânditoare care devine din ce în ce mai meditativă. Ce-o fi având ea ca să-l captiveze?

Chipul ei nu prezintă doar niciun fel de interes. E ușor de văzut că-i o curvă, deși se ascunde sub o pojghiță pură și mincinoasă. Nu-i nevoie de cine știe ce spirit de observație ca să înțelegi asta. Și ce-are el de pândit de cercetat pe chipul ei depravat? Ce găsește captivant în el?

E adevărat că toate îl interesează. Poate să ia o piatră de jos – cum l-am și văzut – și să o examineze cu un interes extraordinar, o întoarce pe toate părțile și până la urmă o bagă în buzunar ca pe un lucru

prețios. S-ar părea că absolut orice îl poate captiva. O fi nebun?

Un nebun demn de invidiat! Cel pentru care o piatră e un lucru prețios este înconjurat pretutindeni de bogății.

•

E neînchipuit de curios. Scotocește în toate, despre toate vrea să știe și despre toate întreabă, îi întreabă pe muncitori despre sculele și metodele lor de lucru, îi critică și-i îndrumează. Din plimbările lui în afara orașului se întoarce acasă cu flori pe care le desface în bucățele ca să vadă cum sunt pe dinăuntru. Poate sta ore întregi să pândească zborul păsărilor, de parcă și asta ar fi ceva extraordinar. Uneori se oprește în fața capetelor de ucigași și de tâlhari trase în țeapă în fața porților castelului – și care sunt atât de vechi încât nimeni nu e în stare să se uite la ele – și le privește îndelung și meditativ ca pe niște enigme extraordinare și chiar le desenează cu un creion de argint. Acum câteva zile, când Francesco a fost spânzurat în piață s-a dus și el să se uite, amestecându-se printre copii, în față de tot, ca să vadă mai bine.

Putea fi ceva realmente interesant?

•

Puțin îmi pasă de tot ce scormonește el. Dar dacă mă mai atinge o dată, bag pumnalul în el! M-am hotărât s-o fac, oricât m-ar costa.

Aseară, când îi turnam vin, mi-a luat mâna ca să se uite la ea – eu mi-am retras-o furios. Dar principele a spus, zâmbind, că trebuie să i-o arăt. El a examinat-o amănunțit, a studiat-o cu o indiscreție insolentă, a studiat articulațiile degetelor și cutele mâinii și a încercat chiar să-mi tragă mâneca ca să-mi vadă brațul. Mi-am tras din nou mâna, brusc, turbat de mânie, fierbând în mine. Au râs amândoi în timp ce eu îi priveam cu ochii în flăcări.

Dacă mă mai atinge vreodată, îi vărs sângele!

Nu suport să mă atingă niciun om, nu suport niciun fel de jignire adusă trupului meu.

•

Umblă niște zvonuri ciudate, cum că el ar fi cerut principelui hoitul lui Francesco ca să-l taie pentru a vedea cum e făcut omul pe dinăuntru. Nu poate fi adevărat. E prea de necrezut. Și este imposibil să dea jos leșul, care trebuie să mai rămână spânzurat, să fie pildă pentru popor și pentru rușinarea și umilirea răufăcătorilor; așa a fost doară osânda și pentru ce să nu-l sfâșie corbii și pe ticălosul acela ca și pe ceilalți? De altfel l-am cunoscut bine și știu că merita orice pedeapsă, oricât de mare; de multe ori a strigat după mine vorbe urâte, pe stradă. Dacă îl ridică de acolo, înseamnă că pedeapsa lui nu-i aceeași ca și a celorlalți spânzurați.

Aseară am auzit vorbindu-se despre asta prima oară. Acuma e noapte și nu pot vedea dacă mai atârnă tot acolo cadavrul.

Nu pot să cred că principele ar putea consimți așa ceva.

•

E adevărat! Netrebnicul acela nu mai atârnă în spânzurătoare! Ba, am descoperit și unde l-au dus. L-am surprins pe bătrânul învățat în timpul infamei sale îndeletniciri.

Observasem că se pune ceva la cale jos, în subterană; fusese deschisă o ușă care nu se folosea niciodată. Observasem asta de ieri, deși nu mă mai gândisem la chestiunea aceea. Astăzi m-am dus acolo ca să cercetez mai îndeaproape cum stau lucrurile și am găsit ușa tot întredeschisă. Am intrat într-un coridor lung și întunecos și am dat de altă ușă, care nu era nici ea încuiată; m-am strecurat înăuntru fără să fac niciun zgomot – acolo, într-o cameră mare, stătea în fața luminii care cădea prin răsuflătoarea peretelui din miazăzi omul acela bătrân, aplecat peste cadavrul spintecat al lui Francesco! La început nu-mi credeam ochilor, dar era acolo, desfăcut, i se vedeau măruntaiele, inima și plămânii; arăta întru totul ca un animal. N-am văzut niciodată ceva atât de respingător, nu, niciodată n-aș fi putut să-mi închipui ceva atât de dezgustător ca măruntaiele unui om. Dar bătrânul sta aplecat deasupra lui, studiindu-l cu mare interes și, cu un cuțit foarte mic era gata să taie cu multă atenție pe undeva, pe lângă inimă. Era atât de captivat de ceea ce făcea, încât nici nu observă că intrasem în cameră. Nimic altceva nu părea să mai existe pentru el decât îndeletnicirea aceea scârboasă. La sfârșit, își ridică fruntea și privi cu o lucire de fericire în ochi. Chipul său era atât de extaziat, de parcă lua parte la o ceremonie. Am putut să-l observ cât mi-a plăcut pentru că stătea în plină lumină, pe când eu mă țineam în adâncul umbrei. De altfel, era cu totul pierdut în extazul său, ca un profet care vorbește cu Dumnezeu. Era ceva realmente respingător.

Egalul unui principe! Un principe care caută să citească dezlegarea tainelor în măruntaiele unui ucigaș! Care scormonește prin cadavre!

•

Astă-noapte au stat amândoi până după miezul nopții, au vorbit și-au tot vorbit ca niciodată până atunci. Se înflăcărau până la extaz cu vorbăria lor. Vorbeau despre natură, cât de nesfârșit de mare și de bogată este. Un unic mare context, o minune unică! Vine care poartă sângele prin corp după cum izvoarele conduc apa pe sub pământ, plămâni care respiră după cum oceanele răsuflă cu fluxul și refluxul, schelet care sprijină trupul după cum straturile pietroase sprijină pământul – țărâna fiind carnea lui. Focul dinlăuntrul pământului e ca fierbințeala sufletului și, ca și sufletul, a venit din soare, sfântul, bătrânul soare adorat, de unde purced toate, izvorul și obârșia oricărei vieți și care cu lumina lui luminează toate corpurile cerești din univers. Pentru că lumea noastră e doar una printre miile de stele fără număr ale Universului.

Parcă erau apucați. Și eu trebuia să-i ascult, orice ar fi zis, fără să pot obiecta nimic. Sunt din ce în ce mai convins că-i un nebun și că e pe cale să-l înnebunească și pe principe. E de neînțeles cât de moale și de supus e stăpânul meu în mâinile lui.

Cum poate să ia în serios toate fanteziile astea? Cum poate să creadă în coerența asta, în armonia divină din toate lucrurile, după cum zice bătrânul. Cum poate să folosească astfel de vorbe mari, frumoase și lipsite de sens? Minunile naturii! Eu mă gândesc la măruntaiele lui Francesco și mă țin să nu vărs.

Ce fericire, strigă amândoi entuziaștii, să privești în minunata împărăție a naturii! Și câte lucruri, nesfârșit de multe, ai descoperi dacă ai încerca să le explorezi. Și cât de puternic și bogat s-ar ridica omul dacă ar învăța să cunoască toate forțele astea ascunse și dacă le-ar putea întrebuința în folosul său. Elementele s-ar apleca supuse voinței lui, focul l-ar sluji cu umilință, strunit în pofida sălbăticiei lui; pământul va aduce roade însutite când se vor dezvălui legile creșterii plantelor, fluviile vor fi sclavii săi supuși și înlănțuiți iar oceanele vor purta corăbiile sale pe tot întinsul pământului, care plutește în spațiu ca un astru minunat. Ba chiar și aerul se va supune pentru că într-o bună zi omul va învăța să imite zborul păsărilor și, eliberat de greutatea proprie, va pluti ca ele, așa cum plutesc stelele, către un țel pe care nicio gândire omenească nu poate încă să-l cuprindă sau să-l prevadă.

A! Cât de falnic și de măreț e să trăiești! Cât de imens de insondabilă e viața omenească!

Bucuria lor n-avea hotar. Erau ca niște copii care visează jucării, așa de multe jucării, încât nici nu știu unde o să le pună pe toate. Îi cercetam cu privirea mea de pitic fără ca expresia chipului meu zbârcit și bătrân să se schimbe. Piticii nu sunt niște copii. Ei nu se joacă niciodată. Mă întindeam mereu ca să le umplu pocalul pe care-l goleau mereu în timpul nesfârșitei lor flecăreli.

Ce știu ei despre măreția vieții? De unde știu ei că-i mare? Nu-i decât un mod de a vorbi, le place lor să spună așa. Tot așa de bine s-ar putea afirma că-i mică. Că-i neînsemnată, complet lipsită de rost, o gânganie pe care o poți strivi cu unghia. Și dacă o strivești cu unghia, n-are nimic de obiectat împotriva cuiva. E tot atât de mulțumită de această nimicire a sa ca și de oricare alta. Și de ce n-ar fi așa? Și de ce ar fi atât de important să existe? Și, în general, de ce ar aspira la un lucru oarecare? Și în realitate de ce nu i-ar fi orice cu totul indiferent?

Să privești în sânul naturii! Ce fericire o mai fi și asta? Dacă într-adevăr ar putea, ar trebui să se înspăimânte, să se umple de groază. Ei cred că-i ceva pentru ei, pentru că cred că totul este pentru ei, pentru prosperitatea și bucuria lor, pentru ca viața lor să fie cu totul măreață și plină de farmec. Ce știu ei despre astea? De unde știu ei că natura se

preocupă de ei și de dorințele lor ciudate și puerile?

Ei cred că citesc în cartea naturii, cred că ea stă deschisă în fața lor. Își închipuie chiar că pot s-o răsfoiască, că pot citi acolo unde încă nu-i nimic scris, unde nu-i încă decât foaia goală. Nebuni încrezuți și fără minte! Nerușinata lor suficiență n-are niciun hotar!

Cine știe ce zămislește natura, ce roade ale viitorului ascunde în ea? Cine poate bănui ceva? Știe o mamă ce poartă în ea? Cum ar putea ști? Ea își așteaptă ceasul și numai atunci se va vedea ce anume a născut. Un pitic ar putea spune multe despre asta.

•

El modest? M-am înșelat rău de tot în privința asta. Dimpotrivă, este cel mai orgolios om pe care l-am văzut vreodată. Însăși ființa lui, însuși spiritul său este orgolios. Iar gândirea lui e atât de temerară, încât ar vrea să domnească peste o lume care nu-i aparține.

Poate părea modest pentru că, ocupându-se cu cercetarea tuturor lucrurilor posibile, i se întâmplă să recunoască pe față că nu știe cutare sau cutare lucru și că vrea numai să pună lucrurile în ordine, atât cât poate. Însă crede că cunoaște întregul, țelul tuturor lucrurilor și sensul lor. Modestia lui se aplică la lucrurile mici, dar nu și la cele mari. Ciudată modestie!

Toate lucrurile au, în felul lor, un rost, toate câte se întâmplă și toate cele cu care se ocupă oamenii. Dar viața însăși nu are rost și nici nu poate avea. Nici n-ar trebui să i se găsească.

Iată crezul meu.

•

Ce rușine! Ce dezonoare! Niciodată nu mi-a fost dat să îndur o asemenea jignire ca în ziua aceea teribilă. Voi încerca să descriu ceea ce mi s-a întâmplat, deși aș prefera să uit.

Principele mi-a poruncit să-l caut pe maestro Bernardo acolo unde lucra, la refectoriul de la Santa Croce, pentru că avea nevoie de mine. M-am dus, deși eram înfuriat că acest om orgolios, care-mi e străin, mă consideră drept un servitor. M-a primit cu cea mai mare amabilitate și mi-a spus că piticii l-au interesat întotdeauna foarte mult. M-am gândit că ce nu l-ar interesa oare pe cel care vrea să fie lămurit în privința măruntaielor lui Francesco și a stelelor de pe cer. Dar despre mine, piticul, nu știe nimic, continuam eu să gândesc. După alte câteva amabilități și vorbe goale, îmi spuse că ar vrea să-mi facă un tablou. Am crezut mai întâi că e vorba de portretul meu, pe care i l-a comandat poate principele și n-am putut decât să mă simt flatat, răspunzând totuși că nu vreau să fiu reprezentat în tablou. „De ce?" m-a întrebat el. I-am răspuns după cum era și natural: „Vreau să-mi posed eu însumi chipul". I s-a părut că-i o ciudățenie de a mea, a râs un pic, însă a mărturisit că, fără discuție, nu e absurdă. „Chipul dumitale e posedat, chiar dacă nu-i pictat, de o mulțime de oameni,

prin simplul fapt că-l privesc." Însă el voia să facă un desen, ca să observe cum sunt alcătuit – și trebuia să mă dezbrac ca să facă un studiu al corpului meu. Am simțit cum pălesc. De furie sau de frică, nu știu de care mai mult, dar m-au cuprins amândouă și am început să dârdâi din toată ființa.

El a remarcat violenta mea reacție la infamia lui. Și a început să-mi spună că nu-i nicio rușine sa fii pitic și să arăți cum ești. În fața naturii a simțit întotdeauna cel mai adânc respect, chiar când creează ceva ciudat, capricios, ceva în afară de obișnuit. Nu-i nicio dezonoare să te arăți în fața altui om așa cum ești și nimeni nu se posedă pe sine însuși în întregime. „Ba eu, da! am strigat plin de mânie! Eu mă posed pe mine însumi!"

Izbucnirea mea a primit-o cu deplin calm, da, chiar a urmărit-o cu un interes plin de curiozitate, ceea ce m-a aprins din ce în ce mai rău. Pe urmă mi-a spus că trebuie să înceapă lucrul – și s-a apropiat de mine. „Nu îngădui nicio ofensă adusă trupului meu!" am strigat eu, cu totul ieșit din fire. El însă nu s-a sinchisit deloc de asta, ba chiar, când a înțeles că n-am să mă dezbrac de bunăvoie, s-a pregătit s-o facă el în locul meu. Am reușit să-mi scot pumnalul din teacă – și el a părut foarte mirat când l-a văzut strălucindu-mi în mână. Dar mi l-a luat și l-a pus prudent undeva, mai departe. „Cred că ești periculos", mi-a spus privind ciudat la mine. Am simțit că rânjesc la expresia asta. Pe urmă a început liniștit să mă dezbrace și mi-a dezgolit corpul în modul cel mai nerușinat. M-am opus cu exasperare, am luptat cu el pe viață și pe moarte dar totul a fost inutil pentru că era mai tare decât mine. După ce și-a îndeplinit nerușinata lui acțiune, m-a urcat pe un postament așezat în mijlocul camerei.

Am stat acolo lipsit de apărare, despuiat, fără să pot face nimic alta decât spume la gură de furie. Ceva mai încolo stătea el, cu totul netulburat, studiindu-mă, observând rece și fără milă dezonoarea mea. Eram cu totul la cheremul privirii lui nerușinate care mă cerceta, ca și cum ar fi pus stăpânire pe mine ca pe un bun al său. Să fiu astfel expus privirilor altui om este o înjosire atât de adâncă încât parcă și acum o mai simt. Îmi mai amintesc încă sunetul creionului său de argint lunecând pe hârtie, poate același creion de argint cu care desena capetele uscate în fața porților castelului și alte lucruri abominabile. Privirea lui era schimbată, ascuțită ca un vârf de cuțit, era cumva ca și cum m-ar fi pătruns cu ea.

Niciodată n-am urât atâta oamenii ca în clipele acelea atroce. Ura acționa atât de eficace asupra mea încât aproape credeam că-mi pierd cunoștința și uneori mi se întuneca totul în fața ochilor. Există ceva mai josnic decât ființele astea, ceva mai vrednic de ură?

În fața mea, pe un perete lateral, vedeam marea lui pictură despre care se spunea că va fi o capodoperă. Încă nu făcuse mare lucru dar mi

se părea că reprezintă Cina cea de taina, Crist și ucenicii săi la cina iubirii. Mă uitam ca ieșit din fire la cei care ședeau la masă, cu chipurile lor pure și solemne, crezând că sunt pe deasupra tuturor lucrurilor, strânși în jurul cerescului lor stăpân, el cu aureola supranaturală deasupra capului. Mă gândeam cu bucurie că în curând vor pune mâna pe el și că Iuda, care sta ghemuit în colțul său, îl va trăda. Încă e iubit și cinstit, mă gândeam, încă șade la cina iubirii – în timp ce eu stau aici cu rușinea mea! Dar va veni și dezonoarea lui! Curând nu va mai sta împreună cu ai săi, ci va spânzura singuratic pe o cruce, trădat de ai săi. Și el va atârna pe cruce la fel de gol cum stau eu aici, înjosit într-un mod atât de infam. Expus privirilor tuturor, rușinat și batjocorit. De ce n-ar sta și el așa? De ce să nu sufere aceeași rușine? Tot timpul a fost înconjurat de dragoste, s-a hrănit cu dragoste – în timp ce eu m-am hrănit cu ură. Cu ură m-am alăptat din prima clipă, sucul ei amar l-am supt, stăteam la sânul plin cu fiere al mamei, în timp ce pe el l-a alăptat blânda și dulcea madonă, cea mai tandră și mai dulce între femei și a supt cel mai dulce lapte matern cu care s-a hrănit vreodată un muritor. Stă acolo atât de inocent și de blând și-și închipuie că nimeni n-ar putea să-l urască sau să-i vrea răul. Dar de ce nu? De ce nu? Crede că trebuie să fie iubit de toți oamenii de pe pământ pentru că purcede de la tatăl său ceresc. Câtă naivitate! Câtă copilărească ignoranță! Tocmai de aceea oamenii îi poartă atâta pică în inimă, din cauza inferiorității lor. Omenirii nu-i place să fie violată de Dumnezeu.

Mă mai uitam încă la el când, după ce mă eliberase de înspăimântătoarea mea înjosire, mă oprisem în pragul acestei camere drăcești unde am trăit cea mai adâncă umilire. „Curând vei fi vândut pentru câțiva scuzi nobililor și preamăriților oameni, îmi ziceam, și tu ca și mine!”

Și mânios, i-am trântit ușa lui și marelui său maestru Bernardo, care rămăsese cufundat în contemplarea acestei mari opere, părând chiar că m-a uitat cu totul, după ce mă făcuse să îndur asemenea cazne.

Nici nu vreau să-mi mai aduc aminte de povestea asta de la Santa Croce, ba chiar încerc s-o uit. Dar mai e ceva la care nu mă pot împiedica să gândesc. În timp ce mă îmbrăcam, fără să vreau, mi-au căzut ochii pe niște desene împrăștiate pe-acolo, care reprezentau cele mai stranii ființe, monștri pe care nimeni nu i-a văzut și care nici nu există. Era ceva între om și animal, femei cu aripi de liliac întinse între degetele lor lungi și păroase, oameni cu chip de șopârlă, cu picioarele și partea de jos a corpului ca de broască râioasă, alții cu cap fioros de vultur pleșuv și gheare desfăcute în loc de brațe, învârtindu-se în zbor ca niște diavoli; ființe care nu erau nici bărbați și nici femei, ele se asemănau cu monștrii marini, cu tentacule șerpuitoare și ochi reci, plini de răutate, ca ai oamenilor. M-am simțit înmărmurit de

monștrii aceștia înspăimântători și încă n-am putut scăpa de imaginea lor, parcă-i văd mereu în fața mea. Cum poate fantezia lui să se ocupe cu asemenea orori? De ce evocă el creaturile astea respingătoare, fantomatice? De ce le-a imaginat? Trebuie să fie ceva care-l îndeamnă spre asta, deși asemenea făpturi nu există în natură. Poate că simte nevoia lor, cu toate că nu există. Sau, cine știe, tocmai din cauza asta. Nu pricep nimic.

Cum poate fi alcătuit sufletește cel care concepe lucruri atât de îngrozitoare? Lucruri care te îngheață de groază, dar care lui îi fac atâta plăcere?

Când vezi chipul său mândru, deopotrivă demn și rafinat, nu-ți vine deloc să crezi că el a realizat imaginile astea odioase. Dar, în realitate, așa este. Asta dă mult de gândit. Trebuie să aibă ființele astea cutremurătoare în el, ca toate celelalte lucruri pe care le-a creat.

Trebuie de asemeni să mă gândesc la felul cum mă privea când mă desena, cât era de schimbat; părea cu totul alt om, de-a dreptul crud, cu o privire diabolică.

El nu este deci acela care se face că este. E oarecum la fel cu ceilalți oameni.

E aproape de neînțeles că același om l-a făcut pe Crist stând pur și plin de slavă la cina iubirii.

•

Aseară, Angelica trecea prin sală. Când ajunse în dreptul principelui, acesta îi spuse să stea o clipă jos, cu lucrul ei de mână pe care tocmai fusese să-l caute. Ea n-a făcut-o cu plăcere, deși nu a îndrăznit să arate nimic; ea evită întotdeauna să șadă la un loc cu ceilalți, neplăcându-i viața de curte; de altfel, nici nu arată ca o fiică de principe. Și cine știe dacă este fata principelui? Ar putea prea bine să fie o bastardă. Dar messer Bernardo habar nu are. El o privește cum stă acolo cu ochii lăsați în jos și cu gura întredeschisă în chipul acela prostesc și continuă să o privească ca și cum ar fi cine știe ce lucru remarcabil – toate i se par lui remarcabile. Poate o minune a naturii, așa ca mine, sau una dintre pietrele lui ciudate, care-i atât de prețioasă încât o ia de pe jos și o admiră? Șade tăcut și pare de-a dreptul mișcat, deși ea doar stă acolo, nu scoate nicio vorbă și pare foarte stingheră. Era aproape penibil că se întrerupsese conversația.

Nu știu de ce s-o fi emoționat el. Poate că-i părea rău că Angelica nu-i frumoasă; el se pricepe doar la frumos și știe ce înseamnă asta. Poate de aceea are în privire ceva melancolic și tandru. Poate, nu știu – și nici nu mă sinchisesc de fel.

Femeia, se înțelege, ar fi vrut să plece cât mai repede de acolo. Nici n-a stat mai mult decât a fost constrânsă, până ce principele l-a întrebat pe Bernardo dacă poate pleca. Și primi permisiunea. Se ridică repede, timidă, cu obișnuitele ei mișcări colțuroase, pentru că ea se

mișcă întotdeauna ca un copil. E remarcabil cât este de lipsită de orice grație.

Se înțelege că era îmbrăcată tot atât de simplu ca de obicei, aproape sărăcăcios. Ea nu se sinchisește cum e îmbrăcată – și nici ceilalți, de altfel.

•

Cred că marele maestru Bernardo nu are deloc liniște în munca lui. Trece de la una la alta, începe una, dar n-o sfârșește. De ce oare? Ar trebui să se ocupe numai de Cina sa cea de taină, ca s-o termine odată. Însă nu face asta. Trebuie să se fi plictisit de ea. În schimb, s-a apucat de portretul principesei.

Principesei s-ar părea că nu-i convine să fie pictată. Dar așa vrea principele. O înțeleg, nu-i greu s-o înțeleg. Te poți contempla pe tine însuți într-o oglindă, dar când te depărtezi de oglindă nu vrei ca propria-ți imagine să rămână mai departe, încât alt om să o poată prinde. Înțeleg de ce principesa, ca și mine, nu vrea să i se zugrăvească portretul.

Să nu fii stăpân pe tine însuți! Ce gând îngrozitor! Să nu fii stăpân pe tine însuți! Să mai aparții și altora! Să nu fii stăpân pe propriul tău chip! Să fie al oricui îl privește! Și corpul tău! Să poată alt om să-ți posede corpul! Simt o groaznică repulsie să mă gândesc la asta.

Vreau ca eu însumi să fiu singurul posesor a tot ce e al meu. Nimeni nu trebuie să-și însușească ceea ce-mi aparține, nimeni nu trebuie să atenteze la ce-i al meu. Și vreau să mă posed și după moarte. Nimeni să nu scormonească prin măruntaiele mele. Nu vreau să le privească niciun străin, deși n-ar putea fi la fel de scârboase ca ale ucigașului aceluia, Francesco.

Acest messer Bernardo care își vâră nasul prin toate, plin de interes și de curiozitate pentru orice, mă face realmente să-l urăsc. La ce i-or fi folosind toate astea? La ce scop rezonabil ar putea folosi? Și-mi este cu totul insuportabil gândul că are în păstrarea lui un tablou de-al meu și că, așadar, mă posedă. Asta-i ca și cum n-aș mai fi al meu, ca și cum m-aș afla acolo, la el, în Santa Croce, printre înfiorătorii lui monștri.

Iată deci că și principesa va fi pictată! Trebuie să îndure și ea același ultragiu ca și mine! Mă bucur că și ea, cu ocazia asta, va fi expusă privirii lui nerușinate, că o va stăpâni și pe ea.

Dar ce interes poate ea prezenta, curva asta? Eu niciodată n-am găsit în ea nimic interesant și o cunosc doară mai bine decât oricare altul.

Vom vedea ce va putea să creeze… Pe mine mă lasă rece.

Nu cred că-i un adevărat cunoscător de oameni.

•

Maestro Bernardo m-a uimit într-adevăr. M-a uimit în asemenea

măsură, încât am stat și m-am gândit aproape toată noaptea.

Aseară au stat și au vorbit despre obișnuitele lor probleme înalte. Însă el avea sufletul înnegurat, se putea observa. Sta cu o mână în barba sa mare, visător și cufundat în gânduri care păreau că nu-i aduc nicio bucurie. Dar era plin de foc, pasionat când vorbea – deși nu era un foc vizibil, ci unul care mocnește sub cenușă. Nu semăna deloc cu sine însuși; ai fi putut crede că e un altul cel pe care-l asculți.

Gândirea omenească, spunea el, nu poate, la urma urmelor, decât infinit de puțin. Aripile ei sunt puternice, dar destinul care ne-a fost dat e și mai puternic. Nu ne îngăduie să scăpăm de el nici să ajungem mai departe decât vrea el. Drumul nostru este determinat; după un mic avânt care ne umple de speranță și de bucurie, suntem aduși înapoi, ca șoimul de frânghiuța din mâna șoimarului. Când vom dobândi libertatea? Când va fi lăsată slobodă frânghiuța și șoimul se va putea înălța în slavă?

Când? Se va întâmpla asta vreodată? Sau, dimpotrivă, taina existenței noastre e tocmai faptul că suntem legați de mâna șoimarului și niciodată nu vom putea scăpa de ea? Dacă s-ar întâmpla vreo schimbare, atunci n-am mai fi oameni și soarta noastră n-ar mai fi o soartă umană.

Și totuși, suntem astfel creați încât, mereu ademeniți de spațiu, credem că-i aparținem. Spațiul se află veșnic deasupra noastră, se deschide în fața noastră ca ceva pe cât se poate de real. Este tot atât de real ca și captivitatea noastră.

De ce există acest spațiu infinit, dacă noi nu-l vom putea niciodată cuprinde? se întreba el. Care este rostul acestei măreții nemărginite din jurul nostru, din jurul vieții, dacă noi tot ca niște prizonieri neajutorați suntem, și dacă viața tot așa rămâne. Închisă în ea însăși? La ce-or mai fi folosind dimensiunile acestea mari? De ce micul nostru destin, valea noastră îngustă trebuie să aibă vecinătăți atât de puternice? Suntem noi mai fericiți din cauza asta? Nu pare. Pare mai curând că suntem și mai nefericiți, zicea el.

L-am observat bine, am remarcat expresia tristă a chipului său și oboseala stranie a privirii lui bătrânești.

Devenim noi mai fericiți căutând adevărul? continua el. Nu știu. Eu doar îl caut. Toată viața mea a fost o unică și neobosită căutare a adevărului și am crezut că-l bănui de câteva ori, mi s-a părut că întrezăresc ceva din cerul acela pur – însă niciodată nu mi s-a deschis realmente cerul, ochii mei s-au îmbibat de spațiul său infinit, fără ca să înțeleg ceva precis. Asta nu ne este îngăduit. De aceea și toate străduințele mele în privința asta au fost zadarnice. Poate de aceea toate lucrurile pe care le-am atins au rămas semi-adevăruri, lucruri neduse la capăt. Cu durere mă gândesc la opera mea și cu durere și melancolie trebuie să le privească ceilalți – ca pe un tors. Neajuns la

capăt, neterminat este tot ce am creat. Las totul neterminat în urma mea.

Dar asta-i de mirare?

Asta-i soarta omenirii. A strădaniilor omenești, soarta inevitabilă a lucrărilor omenești. Nu-i nimic altceva decât o încercare, o simplă încercare către ceva care nu poate fi atins niciodată, care întrece puterile noastre. Toată cultura umană este prin ea însăși doar o năzuință către ceva inaccesibil. Însuși spiritul uman ce altceva este decât un tors?

La ce folosesc aripile, dacă niciodată n-au să ne poată ridica în văzduh. Pot fi mai curând o povară decât o eliberare. Suntem apăsați de ele. Le târâim după noi. Până la urmă, ajungem să le urâm.

Și simțim o ușurare când șoimarul, după ce s-a obosit de jocul său crud, ne trage gluga peste cap, astfel încât suntem scutiți de a mai vedea ceva.

Stătea abătut și întunecat, cu o trăsătură de amărăciune în jurul gurii iar ochii ardeau în el ca un jar primejdios. Eram într-adevăr extrem de mirat. Era același om care nu cu mult înainte fusese entuziasmat de măreția nețărmurită a omului, care predica atotputernicia lui, care profetiza că omul va domni ca un rege atotputernic în necuprinsul său regat, care înfățișa omul aproape ca pe un zeu.

Nu mă pricep la oameni ca el. Nu-l înțeleg deloc.

Iar principele stă și ascultă, captivat de cuvintele marelui său maestro, deși sunt atât de diferite de tot ceea ce a auzit până acum din gura lui. El gândește întru totul ca celălalt. E realmente docil, trebuie s-o spun.

Cum se leagă toate astea împreună, una de alta? Cum poate concepe lucruri atât de potrivnice și cum poate vorbi despre toate cu o convingere la fel de adâncă? Pentru mine, care sunt întotdeauna același, care niciodată nu sunt schimbător, lucrul e cu totul de neînțeles.

Am vegheat toată noaptea și am încercat să-i pricep, însă n-am izbutit. Nu pot să-mi dau seama de nimic.

Faptul de a fi om e oare o unică, mare și minunată bucurie? Sau e doar ceva lipsit de speranță, cu totul lipsit de sens, deznădăjduit?

Care-i răspunsul?

•

A încetat să mai lucreze la portretul principesei. Zice că nu-l mai poate termina, că în ea e ceva în care nu poate pătrunde, nu se poate lămuri. Deci și ăsta rămâne neterminat. Ca și Cina cea de taină, ca tot ceea ce începe. Am avut norocul să văd o dată portretul în camera principelui și nu înțeleg ce lipsă o fi având. Mi s-a părut că-i excelent. El a pictat-o exact așa cum este, ca o curvă destul de bătrână. Este

aidoma, cu totul drăcesc de aidoma. Chipul ei desfrânat, cu pleoape grele, surâsul pervers și un pic absent, totul e aidoma. Și tot sufletul ei e în portret, cutremurător dezvăluit.

În orice caz, e un mare cunoscător de oameni.

Ce lipsește? El crede că mai e ceva care lipsește. Ce anume? Ceva care face ca încă să nu fie ea, ceva esențial? Ce-ar putea fi? Nu înțeleg deloc.

Dar dacă spune el că e neterminat, apoi așa trebuie să fie. Toate vor rămâne neterminate în urma lui, așa a spus doară. Totul este doar o încercare către ceva care niciodată nu poate fi realizat. Toată cultura umană nu-i decât o încercare – ceva cu totul irealizabil. Și din pricina asta totul este complet lipsit de sens.

Bineînțeles că-i așa. Cum ar trebui să arate viața dacă n-ar fi lipsită de sens? Lipsa de sens este însăși baza vieții. Pe ce altă bază ar putea fi ea așezată, ca să nu se clatine? O idee mare poate fi subminată de o altă idee mare – și pe urmă împrăștiată, și distrusă. Dar lipsa de sens este inaccesibilă, indestructibilă, de nezdruncinat. Este o bază reală și de aceea a fost aleasă. De aceea e nevoie de atâta bătaie de cap ca să înțelegi asta.

Asta o știu de la mine însumi. Ființa mea o știe.

•

Aici se petrece ceva, n-aș putea spune ce anume. Simt doar un fel de neliniște plutind în aer – ce-o fi, nu știu. Nu ca atunci când se întâmplă ceva direct. Nu așa. Dar se simte că trebuie să se întâmple ceva.

Totul se petrece aparent normal. La palat totul își urmează cursul obișnuit. E chiar mai multă liniște decât de obicei, pentru că sunt foarte puțini oaspeți și niciun fel de recepție, cum se obișnuia înainte vreme în această perioadă a anului. Dar nu știu cum – tocmai asta îmi dă senzația că e pe cale să se întâmple ceva deosebit.

Eu stau mereu de veghe, iau seama la toate – dar nu descopăr nimic neobișnuit. Și nici în oraș. Nimic deosebit. Totul e ca mai înainte. Totuși, ceva este. Sunt sigur.

Mă înarmez cu răbdare și mă aștept la orice.

•

Condotierul Boccarossa a plecat și Palazzo Geraldi e din nou gol. Nimeni nu știe încotro a luat-o, de parcă l-ar fi înghițit pământul. S-ar putea crede că a fost o ruptură între el și principe. Mulți au găsit de mirare că principele, cu înalta lui cultură a putut să frecventeze atât de mult un om atât de grosolan. N-am fost de aceeași părere. E foarte adevărat că Boccarossa este o persoană neobișnuit de grosolană și principele e un om deosebit de rafinat și de cultivat. Dar și el se trage dintr-un neam de condotieri, deși se pare că mulți au uitat asta. N-a trecut chiar așa de mult de când erau condotieri, doar câteva

generații. Și ce înseamnă câteva generații?

Nu-mi vine să cred că au avut prea mari dificultăți ca să se înțeleagă unul pe altul.

•

Nimic nu se întâmplă, dar tensiunea rămâne în aer. O simt – și nu mă înșel eu în treburi de-astea. Aici se va întâmpla ceva.

Principele este preocupat de ceva cu un fel de febrilitate. Dar de ce? Primește o mulțime de vizite, se închide la el cu fel de fel de oameni pentru întrevederi secrete. Nimic nu transpiră. Ce-or fi punând la cale?

Mai vin aici și curieri care se strecoară în palat în mai mare taină, uneori chiar noaptea. În general, sunt nenumărați cei care tot vin și pleacă mereu, cu tot felul de însărcinări: guvernatori, consilieri, comandanți de trupe, căpetenii ale vechilor familii, ale vechilor neamuri războinice pe care străbunii principelui le-au supus odinioară. Acum nu se mai poate spune că e liniște în palat.

Maestro Bernardo se pare că n-are niciun amestec cu tot ce se petrece aici. Principele are acum relații cu oameni de cu totul alt gen. În general, se pare că bătrânul învățat nu mai înseamnă nimic acum, cel puțin nu atât ca înainte vreme.

Nu pot decât să aprob asta. Juca un rol prea important aici, la curte.

•

Presimțirea mea că se va petrece ceva deosebit s-a adeverit deplin. Nu-i nicio îndoială în privința asta.

O grămadă de lucruri care nu pot fi neglijate indică aceasta. Astrologii au fost chemați la principe și s-au întreținut îndelung cu el, atât astrologul curții Nicodemus cât și celelalte bărbi lungi care trăiesc aici ca niște paraziți. Este un semn în privința căruia nu te poți înșela. Iar principele a avut convorbiri îndelungi cu mesagerii familiei Medici, cu reprezentantul republicii de negustori a Veneției, ba chiar și cu arhiepiscopul, reprezentantul Sfântului Scaun. Acestea și diverse alte întâmplări care demne de luat în seama din ultimele zile par că tind toate spre aceeași direcție.

Trebuie să se plănuiască vreo campanie militară. Astrologii trebuie să fi fost chemați spre a fi consultați dacă stelele sunt favorabile – niciun principe înțelept nu neglijează ca, înainte de orice, să se lămurească în privința asta. Bieții oameni fuseseră ținuți cam în umbră în timpul cât principele era în relații doar cu messer Bernardo care, cu siguranță, crede și el în puterea stelelor, însă pare să aibă o altă părere în privința asta; punct de vedere pe care astrologii îl consideră ca o erezie, o rătăcire diavolească. Dar acum principele gândește desigur că-i mai bine să fie de partea celor ortodocși, care se învârt peste tot și ne copleșesc cu minunățiile lor. Iar negocierile cu diverși reprezentanți au ca scop să ne asigure sprijinul sau cel puțin

neutralitatea asupra celor ce se vor întâmplă.

Atitudinea Sfântului Părinte față de aceste planuri e lucrul cel mai important, aș crede eu. Fără binecuvântarea lui Dumnezeu, nicio acțiune omenească nu poate izbuti.

Sper că a dat-o, pentru că eu doresc demult ca, în sfârșit, să fie din nou război.

•

E război! Nasul meu, care a mai cunoscut așa ceva și mai înainte, îl miroase peste tot, în starea de tensiune, în tainele și chipurile oamenilor – și chiar în aerul pe care-l respir. E ceva aţâţător în toate astea, ceva pe care-l cunosc prea bine. Simți din nou că trăiești, după timpul acela înăbușitor când nu se întâmplă nimic, când totul era plin doar de o vorbărie fără rost. E bine când omul mai face, în sfârșit, și altceva decât să pălăvrăgească.

Toți oamenii, de fapt, vor război. Războiul înseamnă o simplificare, pe care o simți ca o ușurare. Toți oamenii gândesc că viața e ceva prea încurcat. Așa este, în felul cum trăiesc ei. În sine și pentru sine viața nu-i deloc complicată, dimpotrivă, te uimește prin simplicitatea ei. Însă ei n-o înțeleg niciodată. Ei nu înțeleg că e mai bine când o lasă așa cum este. Ei nu pot niciodată s-o lase în pace, ei vor s-o utilizeze pentru tot felul de scopuri ciudate. În orice caz, ei gândesc că-i minunat să simți că trăiești.

Principele, în sfârșit, s-a trezit din apatie. Chipul său e plin de energie – barba scurtă și tăiată pieziș, obrajii slabi și lipsiți de sânge, privirea rapidă veghează, fără să se remarce, ca o pasăre răpitoare în zona ei de acțiune. Trebuie să fie vorba de prada sa prea iubită, vechiul dușman implacabil al neamului său, cel după care umblă.

Îl vedeam azi urcând scările palatului, urmat de aproape de comandantul gărzii; cred că au fost să inspecteze ceva pregătiri militare – o dată intrat în palat, și-a aruncat capa servitorului care-l întâmpinase, rămânând în haina lui roșie, elastic și flexibil ca lama unei săbii, cu un surâs orgolios pe buzele lui fine. Parcă ar fi cineva care și-a lepădat deghizamentul. Totul în el radiază o neîmblânzită forță de acțiune. Totul îl arată ca pe un om de acțiune.

Totdeauna am știut că așa este.

Astrologii au declarat că momentul este pe cât se poate de potrivit pentru război, că nu putea fi un moment mai bine ales. Au făcut horoscopul principelui și au găsit că e născut în zodia Leului. Nu-i nicio noutate, se știa asta chiar de la nașterea lui, când această circumstanță a agitat mult fantezia anturajului său, ca un promițător semn de bun augur, dând prilejul la multă mirare și la o anumită neliniște printre oamenii din popor. Tocmai din pricina aceasta se numește Leone. În apropierea zodiacului său, se găsește în prezent Marte și steaua roșie a acestui zeu al războiului peste scurt timp se va

găsi chiar în dreptul puternicei constelații a principelui; celelalte fenomene cerești care exercită influență asupra sorții principelui sunt de asemenea favorabile. Astrologii pot deci în deplină siguranță să garanteze un rezultat fericit al campaniei militare. Ar fi aproape de neiertat să nu profiți de această ocazie unică!

Nu mă mir deloc că ei prezic întotdeauna așa cum dorește principele, mai ales după ce tatăl principelui a pus o dată să fie ciomăgit un cititor în stele care susținuse că o nenorocire amenința dinastia – întrucât calculase că o stea rea, care lăsa foc și pârjol după sine, se arătase pe cer tocmai o dată cu sângeroasa urcare la tron a străbunului său, prezicere care nu s-a realizat nici în timpul altor generații ale familiei principelui.

Nu mă mir deloc, după cum am mai spus – și de data aceasta sunt și eu cu totul mulțumit de ei. Sunt foarte capabili în știința lor și, în sfârșit, au făcut ceva folositor. Pentru că este important ca principele, soldații și tot poporul să creadă că stelele sunt favorabile acțiunilor lor și se interesează de ele. Acum stelele au vorbit și toți sunt foarte mulțumiți de ce au zis.

Eu nu vorbesc niciodată cu stelele, însă oamenii da.

•

Din nou sunt foarte mirat de maestro Bernardo. Aseară, principele și cu el au avut din nou o conversație intimă și au stat, ca de atâtea ori mai înainte, până târziu în noapte la un însuflețit schimb de idei. A fost clar pentru mine că bătrânul învățat nu și-a pierdut deloc importanța, așa cum crezusem, și că meditațiile și cercetările sale l-au făcut să se rupă de actual și de lumea tulbure a realității prezente. N-a fost deloc așa. M-am înșelat cu totul.

M-a iritat faptul că am greșit, deși nimeni nu pătrunde și nu descifrează oamenii mai bine decât mine.

Când am fost chemat să-i servesc și să le aduc vin la amândoi, ca de obicei, i-am văzut aplecați deasupra unor desene ciudate pe care la început n-am putut să le dezleg. Am avut mai târziu ocazia să le văd mai bine și să aud cum erau explicate în cursul convorbirii. Ele reprezentau cele mai îngrozitoare mașini de război, destinate să împrăștie moarte și spaimă printre dușmani; care de luptă ce coseau oamenii cu niște coase lungi încât membre omenești ar fi zăcut peste tot pe pământ și alte născociri diavolești, tot pe roate, pe care caii în galop le trăgeau înainte, în rândurile dușmane și pe care nimeni, nici cu cea mai mare vitejie, nu putea să le oprească, care acoperite, pline cu trăgători invulnerabili, ce puteau, după cum explica el, să spargă frontul cel mai puternic, croind drum pedestrimii. Erau acolo mașinării de omorât atât de hidoase, încât nu puteam înțelege cum fuseseră concepute și pe care eu, care din nefericire nu-mi putusem consacra viața artei războiului, nu le pricepeam tocmai bine. Și

mortiere, bombarde, falconete care aruncă foc, pietre și ghiulele de fier ce smulg capetele și brațele soldaților, totul desenat foarte verosimil și amănunțit, încât aceste desene erau de un interes palpitant. Învățatul i-a descris, pătrunzând în miezul lucrurilor, ce acțiune au aceste nenorocite instrumente de distrugere și ce abominabile ravagii vor face – vorbind foarte liniștit și calm, ca despre oricare alt lucru cu care se ocupă spiritul său. Se vedea că i-ar fi plăcut mult să observe cum funcționează mașinile în realitate – și dorința lui e ușor de înțeles, minunate cum sunt mașinile astea, mai ales că însuși le-a inventat.

Așadar, cu de-alde astea s-a ocupat maestro Bernardo și le-a lucrat în timp ce se ocupa și de multe altele, cum ar fi cercetările lui asupra naturii, asupra tuturor tainelor ei, desfacerea în bucăți a florilor, studiul pietrelor și bârâiala prin leșul lui Francesco – pe care îmi amintesc că într-o anumită ocazie îl descria principelui ca pe o mare și insondabilă capodoperă a naturii – și cu Cina cea de taină în Santa Croce, cu Crist tronând suprapământesc printre ucenicii săi la cina iubirii, luată în comun, și cu Iuda ghemuit în colțul său, el, care urma să-l trădeze.

Și sunt sigur că totul l-a captivat și l-a absorbit în aceeași măsură. De ce n-ar fi la fel de entuziasmat de aceste minunate mașini ca și de toate celelalte? Corpul omenesc este poate o mașină cu o construcție foarte ingenioasă, deși în ceea ce mă privește nu găsesc asta: dar mai sunt și mașini pe care omul și le-a făcut singur.

Ciudat că principele se interesează nu de aceste sinistre unelte de moarte – care, cel puțin mie mi se par eficace pentru că doar arătându-le ar putea produce panică, punând o întreagă armată pe fugă – ci de acelea care nu par cine știe ce și nu mărturisesc o fantezie atât de puternică și de macabră, însă care, după părerea lui, ar fi mai eficiente. Toate mașinile astea îngrozitoare aparțin mai curând viitorului, declară el. Dar tot ce este în mod practic realizabil trebuie să fie întrebuințat. Instrumente pentru cucerirea fortificațiilor, o metodă remarcabilă pentru a mina un bastion și a-l arunca în aer, ingenioase îmbunătățiri ale catapultelor și ale tunurilor de asediu, pe care inamicul încă nu le cunoaște – tot lucruri despre rare ei discutaseră în amănunțime de mai multe ori și care în mod practic erau parțial utilizabile.

Tot acest material impozant, incredibila bogăție de idei a maestrului, inspirația lui fecundă care pare că nu cunoaște hotar, trezea în cel mai înalt grad admirația principelui, care nu contenea să laude în cei mai entuziaști termeni marele geniu al acestui om învățat. Niciodată puterea gândirii și a imaginației sale nu se arătase astfel! Se adânciră toată noaptea în această excitantă lume a fanteziei și schimbară între ei păreri pătimașe întru totul la fel cu acelea din cele

mai fecunde seri ale lor.

Iar eu îi ascultam cu bucurie, pentru că și sufletul meu era de data asta plin de entuziasm și de admirație.

Acum înțeleg perfect de ce l-a chemat principele la el pe marele messer Bernardo și de ce s-a purtat cu el în felul în care a făcut-o în timpul ședерii lui aici, tratându-l ca pe un egal, arătându-i în fel și chip înalta sa prețuire, cea mai măgulitoare atenție. Înțeleg de asemeni viul său interes pentru toate eruditele sârguințe ale lui Bernardo, pentru cercetările lui asupra naturii, pentru știința lui fără pereche, atât cea utilă cât și cea inutilă, pentru fina și debordanta sa judecată asupra artei maestrului, asupra Cinei de taină din Santa Croce și a celorlalte opere de care s-a ocupat acest om atotștiutor. Înțeleg perfect!

E un mare principe!

•

Astă-noapte am avut un vis urât. Se făcea că-l văd pe maestro Bernardo sus, pe un munte înalt, cu statura lui impunătoare, cu părul cărunt și fruntea înaltă de gânditor iar în jurul capului său se roteau o mulțime de monștri cu aripi de liliac, toate lighioanele înspăimântătoare pe care le văzusem în desenele lui de la Santa Croce. Zburau în jurul său ca niște diavoli, dar aveai impresiei că el domnește asupra lor. Chipurile lor fantomatice semănau cu niște șopârle și niște broaște râioase, în timp ce chipul lui era serios, sever și nobil ca de obicei. El se purta exact așa cum se poartă întotdeauna. Dar iată că, încetul cu încetul, corpul său se transformă, devine pipernicit și diform și îi cresc niște aripi boțite de care îi atârnă două picioare păroase la fel ca la liliac. Păstrând aceeași expresie solemnă pe chip, începe să dea din aripi, se ridică și zboară laolaltă cu toate celelalte creaturi fioroase, dispărând în bezna nopții.

Nu mă sinchisesc eu de vis. Nu înseamnă nimic și îmi este cu totul indiferent. Realitatea este singurul lucru care înseamnă ceva.

E clar că e diform, bănuiesc eu asta de multă vreme.

•

Condotierul Boccarossa a trecut granița în fruntea a patru mii de oameni! El înaintase deja în țara inamică două mile mai înainte ca *il Toro*{8}, surprins cu totul de atac, să apuce să întreprindă ceva!

Asta-i noutatea nemaiauzită care azi a pătruns ca un fulger prin oraș, nemaiauzita întâmplare care preocupă mintea tuturor!

În cel mai adânc secret, marele condotier și-a adunat trupele de mercenari în cele mai inaccesibile regiuni muntoase, lângă granița de sud și cu o șiretenie drăcească a pregătit norocosul atac. Nimeni n-a bănuit nimic – nici chiar noi înșine. Doar principele, adevăratul autor al genialului plan de atac. E aproape de neconceput! Abia poți îndrăzni să crezi că-i adevărat!

Acum zilele casei Montanza sunt numărate și detestabilul Lodovico – tot atât de urât de propriul său popor ca și de noi, după câte se spune – își va frânge în sfârșit ceafa sa de taur și va fi ultimul din neamul său infam.

A fost bine dus de nas – cu toată viclenia lui! Cu siguranță, bănuise el că principele urzește planuri ca să-l atace, dar știa că la noi armata nu s-a mobilizat și de aceea se socotea în deplină siguranță. Și cu atât mai puțin se aștepta la un atac în acea parte a țării, unde terenul e atât de impracticabil – și unde nici n-a făcut măcar fortificații de graniță! S-a terminat cu *il Toro*! Ora răfuielilor a sosit.

În oraș domnește o însuflețire de nedescris. Oamenii se strâng în grupuri pe străzi, gesticulând și vorbind cu înfrigurare – ori stau tăcuți, privind la detașamentele care mărșăluiesc prin fața lor, propriile trupe ale principelui care încep să se adune și nu se știe de unde au venit, de parcă ar fi răsărit din pământ. Se vede că totul a fost foarte bine pregătit, în secret. Toate clopotele bat, bisericile sunt pline și numai cu greu poți să te strecori înăuntru. Preoții înalță rugi fierbinți pentru război; e clar că toate se bucură în cel mai înalt grad de binecuvântarea bisericii. Nici nu s-ar putea altfel. Va fi un război glorios!

Poporul jubilează. Mai ales aici, la curte, entuziasmul și admirația pentru principe sunt nețărmurite.

•

Trupele personale ale principelui vor fi așezate în alt dispozitiv, vor trece granița de est pe larga vale a fluviului – vechea și clasica rută a invaziilor. Aici e vorba doar de o zi de marș; iar jos, în câmpie, unde terenul este potrivit pentru o luptă regulată și pământul este îmbibat cu un sânge glorios, acolo se vor uni cu armata condotierului! Ăsta-i planul de bătaie! L-am ghicit!

Nu sunt absolut sigur dacă ăsta-i planul, însă, prinzând câte o vorbă de ici, de colo, ba una, ba alta, am ajuns la această concluzie. Mă simt cuprins de patima de a mă lămuri despre toate, de a urmări totul, vreau să ascult pe la uși, să mă ascund după dulapuri și după draperii ca să aud cât mai mult posibil despre marile evenimente care se vor petrece.

Ce plan de atac! Va duce în mod absolut la izbândă! De partea asta a granițelor se găsesc cu siguranță fortificații. Dar vor cădea. Poate se vor preda fără să se mai opună, pentru că orice rezistentă e fără rost. Poate îi vom asalta. În orice caz, nu ne vor putea opri. Nimic nu ne poate opri, pentru că însuși atacul a fost atât de neașteptat, atât de fulgerător.

Ce geniu al bătăliilor e principele! Ce vulpe vicleană! Ce șiretenie, ce calcul! Și câtă grandoare în toată concepția campaniei militare!

Mă simt plin de mândrie că sunt pitic la un astfel de principe.

•

Toate gândurile mele se învârt în jurul aceleiași întrebări: cum aș face să merg și eu la război? Trebuie să merg! Dar cum, cum aș putea să-mi realizez visul? N-am niciun fel de instrucție militară, cel puțin nu în înțelesul obișnuit. Nimic din ceea ce se cere unui comandant, nici măcar unui soldat. Dar aș putea totuși să port o armă! Pot să mă lupt cu sabia, ca orice bărbat! Sabia mea e tot atât de bună ca oricare alta! Poate nu-i la fel de lungă. Dar sabia scurtă nu-i și cea mai puțin periculoasă! Asta o va simți dușmanul pe pielea lui!

Sunt bolnav de gândurile astea care mă macină, de teamă să nu fiu lăsat acasă, laolaltă cu femeile și copiii, de teama că nu voi fi și eu acolo când se va întâmpla ceva. Și măcelul cel mare va fi poate tocmai la început.

Ard de dorul sângelui!

•

Plec și eu! Plec și eu!

Azi-dimineață mi-am luat inima în dinți și m-am mărturisit principelui, exprimându-i dorința mea fierbinte de a lua parte la campanie. Mi-am prezentat cererea cu atâta patimă, încât am putut să-mi dau seama că l-a impresionat. Am avut și norocul să pic cu cererea mea tocmai într-un moment când era într-o stare de suflet foarte propice. Și-a trecut mâna prin părul său scurt, așa cum face când e bine dispus, iar ochii lui negri sclipeau când mă privea.

Desigur că voi merge la război, mi-a spus. Va participa și el însuși și bineînțeles că mă va lua cu dânsul. Poate oare un principe să se lipsească de piticul său? Cine altul ar putea oare să soarbă credința din pocalul său de vin, adăugă el, aruncându-mi un surâs amuzat.

Plec și eu! Plec și eu!

•

Mă aflu instalat într-un cort ridicat pe o colină cu câțiva pini, de unde ai o perspectivă splendidă asupra dușmanului, care se află jos, în vale. Pânza cortului, care-i în culorile principelui, cu borduri late, aurii și roșii, fâlfâie în vânt, excitant ca o fanfară. Sunt echipat întru totul la fel cu principele, platoșă și coif, iar pe șold sabia atârnată de un portsabie de argint. Se apropie apusul soarelui și pentru moment sunt singur. Prin deschizătura cortului aud vocile comandanților stabilind planul de atac pentru mâine dimineață, iar în depărtare se aude cântecul îndrăzneț și melodios al soldaților. Jos, pe câmpie, zăresc cortul lui *il Toro*, alb cu negru, și oamenii care se agită pe acolo; sunt atât de mici încât par cu totul nepericuloși – iar mai în depărtare, spre stânga, călăreți fără echipament și goi până la mijloc, adăpându-și caii în fluviu.

De mai bine de o săptămână suntem pe câmpul de bătaie, timp plin de fapte măreațe. Campania s-a desfășurat întru totul așa cum

prevăzusem. Am luat cu asalt fortificațiile de la graniță, după bombardamentul cu incomparabilele bombarde ale lui messer Bernardo, a căror eficacitate n-o mai văzuse nimeni până atunci, iar garnizoana s-a predat, plină de spaimă din pricina acestei teribile canonade. Cu trupele insuficiente pe care *il Toro* le-a aruncat în grabă împotriva noastră și pe care a trebuit să le ia din efectivele pregătite pentru a opri înaintarea lui Boccarossa, am avut câteva bătălii înverșunate, care însă s-au terminat cu victoria noastră, căci inamicul ne era mult inferior. Între timp, armata lui Boccarossa, care întâmpina o rezistență din ce în ce mai slabă pe câmpie, devasta și ardea tot ce întâlnea în cale și așa, tot pustiind, se trăgea spre nord, ca să facă joncțiunea cu noi. Ieri pe la prânz a avut loc acest contact atât de dorit și atât de important pentru desfășurarea ulterioară a acțiunii. Acum suntem unificați în zona dealurilor, între câmpie și munți, constituind împreună o armată de peste cincisprezece mii de oameni, dintre care două mii de călăreți.

Am fost de față la întâlnirea dintre principe și condotierul său. A fost un moment istoric, cu totul de neuitat. Principele, care întinerise într-un chip care stârnea uimirea tuturor, purta un echipament falnic, cu platoșă și apărătoare de brațe din argint aurit, iar pe coif avea două pene, una galbenă și una roșie, care se legănară când, înconjurat de principalii săi comandanți, îl salută pe renumitul său camarad de arme. Chipul său palid și nobil căpătase o ușoară roșeață iar pe buzele lui fine se odihnea un surâs din inimă, cordial; totuși, cum e totdeauna la el, într-un anumit fel reținut și prudent. În fața lui stătea Boccarossa, puternic și lat în spate, cu un trup care-mi părea de uriaș. Aveam senzația bizară că nu-l mai văzusem niciodată până atunci. Venea direct din luptă. Purta o armură de oțel care părea simplă în comparație cu a principelui, și a cărei unică podoabă era un cap de animal din bronz fixat pe platoșă, un leu furios care scotea limba din botul larg deschis. Coiful n-avea panaș, și niciun ornament de niciun fel, doar că stătea strâns lipit de cap. Capul acesta îmi părea cel mai înspăimântător pe care-l văzusem vreodată. Fața grasă și ciupită de vărsat, cu niște fălci care numai ele ar putea să te bage în sperieți, buze groase, de un roșu închis, strânse puternic, formând o gură care părea că niciodată nu s-ar putea deschide, iar privirea, care zăcea ascunsă în fundul ochilor, părea că ar putea supune un potrivnic fără altceva, doar arătându-i-se cum este. Era înfricoșător la vedere. Însă mai mult decât oricine altcineva îmi făcea impresia că este un om, un om în toată puterea cuvântului. Trebuie să mărturisesc că mi-a făcut o impresie de care n-am să mă pot elibera niciodată. E ca o viziune a ceva – nu știu bine a ce anume. Poate a omenirii, când realmente e capabilă de ceva. Stăteam ca vrăjit și mă uitam la el cu privirea mea bătrână, care a văzut de toate, cu ochii mei de pitic unde sălășluiesc

milenii.

Era laconic, nu vorbea aproape deloc. Ceilalți însă vorbeau. Cu o ocazie oarecare – la o remarcă a principelui – a zâmbit. Nu știu de ce am spus că a zâmbit – însă era ceea ce la ceilalți oameni se poate spune că-i un zâmbet.

Mă întreb dacă nu cumva n-o fi și el ca mine, care nu pot zâmbi?

N-are fața așa de netedă ca ceilalți. Și nu-i doară un nou-născut, ci om dintr-o spiță veche, deși nu chiar atât de veche ca a mea.

Mi se părea că principele, într-un anumit sens, arăta neînsemnat față de el. Spun asta cu toată admirația pe care o port stăpânului meu, așa cum am mărturisit-o fățiș în ultima vreme de multe ori, admirație care-i deosebit de mare.

Sper să-l văd în luptă.

Așadar, mâine în zori se va da bătălia cea mare. Te-ai fi gândit că bătălia va începe de îndată ce ambele noastre armate vor face joncțiunea și înainte ca Lodovico să aibă prilejul de a-și trage sufletul și de a-și aduna forțele risipite – așa cum acum a reușit efectiv să facă. I-am atras atenția principelui, însă mi-a răspuns că trupele au nevoie mai întâi de un pic de odihnă. În afară de asta, trebuie să arăți un anumit cavalerism față de adversar, trebuie să-i dai răgaz să-și așeze trupele în ordinea de bătaie înainte de a începe o luptă atât de importantă. Mi-am exprimat puternica mea îndoială față de înțelepciunea și justețea unei astfel de arte militare. „Înțelept sau nu, mi-a răspuns – eu sunt un cavaler. Trebuie să mă comport ca atare. Tu însă te poți purta cum vrei.” Am dat din cap. Niciodată nu-ți poți da seama ce-i cu oamenii ăștia ciudați. Mă întreb cum o fi privind lucrurile Boccarossa.

Cât despre faptul că *il Toro* a folosit bine răgazul nu-i nicio îndoială. Toată ziua ne-am putut convinge de asta de pe înălțimile de aici. A putut chiar să-și aducă întăriturí.

Se înțelege însă că, în orice caz vom învinge: e evident. Și e poate un avantaj pentru noi faptul că a strâns câți mai mulți oameni a putut, pentru că vom putea ucide cu atât mai mulți. Cu cât dușmanii sunt mai numeroși, cu atât e mai mare victoria. Ar fi trebuit să priceapă că, oricum, va fi învins și că ar fi mai bine dacă n-ar avea atâtea trupe. Dar e un om arogant și încăpățânat ca un taur.

Ar fi însă o mare greșeală să crezi că-i inofensiv. E viclean, fără scrupule, ingenios și cu adevărat un comandant strălucit. Ar fi fost un inamic teribil, dacă războiul nu l-ar fi surprins pe neașteptate. Cât de important a fost faptul că atacul nostru s-a produs atât de brusc se înțelege din ce în ce mai mult și ne vom aminti de asta în decursul întregii campanii.

Cunosc în detaliu planul atacului proiectat pentru mâine dimineață. Noi, adică armata principelui, vom ataca în centru, iar Boccarossa în

flancul stâng. Așadar, nu vom forma un singur front, ci pe două, ceea ce-i foarte natural, pentru că avem două armate. Inamicul, care are numai una, va fi nevoit să lupte pe două fronturi. E limpede că aceasta îi va solicita mult mai multe eforturi decât nouă. De rezultat nu ne putem însă îndoi. Natural, trebuie să ne pregătim ca să avem și ceva pierderi. În general, va fi foarte sângeros, după cum socot eu. Dar fără jertfe nu obții nimic. Iar bătălia este extrem de importantă, rezultatul ei va avea fără îndoială consecințe asupra întregii desfășurări ulterioare a războiului. În asemenea circumstanțe, merită să sacrifici o bună parte din oameni.

Mă interesează din ce în ce mai mult secretele artei războiului, care până acum îmi erau tăinuite. Iar viața de campanie, cu varietatea istovelilor ei, mă atrage în cel mai înalt grad. Ce existență minunată! Ce eliberare pentru corp și pentru suflet e participarea la război! Parcă devii alt om! Niciodată nu m-am simțit atât de bine! Ce ușor respir! Cât de sprinten mă mișc! Mă simt ușor ca fulgul!

Niciodată n-am fost atât de fericit! Într-adevăr, simt că niciodată n-am fost fericit până acum.

Așadar, mâine! Mâine!

Mă bucur ca un copil de bătălia asta.

•

În graba cea mare, aștern câteva rânduri.

Am obținut victoria, o victorie strălucită! Inamicul se retrage în totală dezordine, încercând zadarnic să-și adune șirurile decimate. Îi urmărim! Drumul spre Montanza, oraș niciodată cucerit până acum, stă deschis în fața noastră.

De îndată ce frământările bătăliei îmi vor îngădui, voi face o amănunțită descriere a acestei remarcabile lupte.

Faptele vorbesc de la sine – cuvintele și-au pierdut orice sens. Am schimbat condeiul pe sabie.

•

În sfârșit, am și eu puțină tihnă ca să scriu. Lupta și continua înaintare ne-a răpit tot timpul – câteva zile – și ar fi fost imposibil să te gândești la orice altceva. Uneori n-am avut timp nici să ne înălțăm cortul pentru noapte și am campat afară, pe câmp, prin plantații de pini și de măslini, înfășurați în mantalele noastre, cu capul sprijinit de o piatră. Ce viață minunată! Însă acum, lucrurile s-au mai liniștit. Principele spune că am avea nevoie de ceva răgaz – și poate că are dreptate. Chiar și succesul continuu – cu timpul, te sleiește de puteri.

Acum stăm doar la o jumătate de milă de oraș și îl privim cum se așterne în fața noastră, cu crenelurile și turnurile lui, bisericile, campanilele și vechiul castel al Montanzei situat pe o înălțime, în mijlocul unui grup de case simple, totul înconjurat de un zid de apărare înalt – un adevărat cuib de bandiți. Putem auzi cum bat

clopotele bisericilor, probabil că se roagă lui Dumnezeu să-i mântuiască. Vom face așa fel ca bunul Dumnezeu să n-aibă ocazia să-i miluiască. *Il Toro* și-a strâns toate trupele de rezervă în fața noastră – între noi și oraș. A mobilizat pe toți războinicii pe care a putut pune mâna. Dar nu va fi destul, a avut pierderi prea mari. Deznodământul e sigur și de data aceasta. Un general atât de mare ca el ar trebui să înțeleagă că poziția lui e deznădăjduită. Cu siguranță că se gândește să facă tot ce-i stă în puteri, să recurgă la ultimele lui forțe pentru a-și schimba soarta, pentru a-și salva orașul.

O încercare cu totul lipsită de sens. Soarta dinastiei Montanza s-a decis într-o dimineață istorică, cu vreo săptămână mai înainte, iar acum e pe cale să se îndeplinească.

Voi încerca mai jos să dau o descriere minuțioasă și exactă a măreției și incomparabilei bătălii.

Lupta a început prin atacul simultan al ambelor noastre armate, așa cum prevăzusem. De acolo, de pe deal, era o priveliște măreață, o sărbătoare pentru ochi și pentru toate simțurile. Fanfarele cântau, stindardele se desfășurau, steagurile fluturau în vânt deasupra șirurilor de soldați, bine aliniați, în uniforme multicolore. Goarne de argint răsunau pe deasupra priveliștii care abia se luminase de ziuă, iar pedestrimea cobora panta. Inamicul aștepta, așezat în formație strânsă și amenințătoare. De îndată ce adversarii, înarmați până în dinți, se întâlniră, începu lupta corp la corp. A fost sângeroasă chiar din prima clipă. Se vedeau cum cădeau oamenii de ambele părți, răniții care încercau să se târâie, dar erau doborâți sau pur și simplu călcați în picioare – și începuseră să se audă gemetele obișnuite în luptă. Cumpăna bătăliei se apleca când într-o parte, când în alta, în unele locuri se părea că domină ai noștri, în altele, inamicul. Boccarossa s-a făcut mai întâi că luptă pe același front cu noi, dar cu încetul formația trupelor sale s-a transformat într-un arc de cerc și a căzut în flancul inamicului. Acesta a părut surprins de periculoasa manevră și s-a apărat cu multă greutate. Victoria părea că-i la îndemâna noastră, cel puțin așa mi s-a părut mie. Trecuseră câteva ore și soarele ajunsese la amiază.

Deodată s-a întâmplat ceva înspăimântător. Trupele noastre de lângă fluviu începură să dea înapoi. Fură împinse îndărăt de apăsarea aripii drepte a lui *il Toro* și înghesuite din ce în ce mai mult în spate, fără să facă altceva decât încercări slabe și stângace ca să reziste. Păreau că au pierdut complet orice dorință de luptă. Slăbeau din ce în ce mai mult și era evident că urmăreau mai mult decât orice să-și salveze pielea.

Nu-mi credeam ochilor. Nu puteam înțelege ce s-a petrecut, mai ales pentru că noi le eram de fapt mult superiori, fiind aproape de două ori mai numeroși. Simțeam că îmi fierbe sângele de rușine pentru această

nemaivăzută lașitate. Turbam, zbieram și băteam din picioare, îi amenințam cu pumnii, în mânia mea neputincioasă, urlam la ei și-i înjuram – le strigam ura și disprețul meu. La ce folos! Natural, nu mă auzeau – și continuau mereu să dea înapoi. Credeam că-mi pierd mințile. Și nimeni nu le venea în ajutor! Nimeni nu părea să se preocupe cât de puțin de situația lor dificilă. De altfel, nici nu meritau altceva!

Deodată l-am văzut pe principe, care conducea centrul, făcând un semn unor detașamente plasate în spatele lui. Se puseseră în mișcare înaintând pieziș înspre fluviu și, cu forțe proaspete, începură să sfărâme liniile inamice. Irezistibili, luptară pas cu pas până lângă malul fluviului și, ajunși acolo, scoaseră un strigăt sălbatic de bucurie. Orice retragere devenise imposibilă! Între cinci și șapte sute de oameni erau complet încercuiți. Erau prinși ca într-o pungă și nu mai aveau altceva decât perspectiva iminentei lor nimiciri.

Rămăsesem cu gura căscată. Nici nu-mi putuse trece prin minte o asemenea viclenie de război. Luasem totul drept lașitate! Îmi bătea inima, îmi tresălta pieptul de bucurie. După tensiunea aceea groaznică, simțeam o minunată ușurare.

A urmat o scenă extraordinară. Din toate direcțiile trupele noastre presau și-l sileau pe inamic să dea înapoi și să se strângă pe un teren din ce în ce mai mic, între linia de bătaie și malul fluviului. Până la urmă s-au pomenit atât de înghesuiți, încât abia mai puteau să se miște iar noi, cu o teribilă forță superioară, începurăm să-i nimicim. A fost o baie de sânge cum nu mai văzusem niciodată. Și nu numai baie de sânge, pentru că au fost împinși spre fluviu, azvârliți cu grămada în apă, înecați ca niște pisoi. Se luptau pentru viața lor cu valurile agitate ale fluviului, dădeau din mâini, strigau disperați după ajutor și nu prea se purtau ostășește. Aproape niciunul nu știa să înoate, de parcă n-ar mai fi văzut niciodată apă. Cei care reușeau să se cațăre din nou pe țărm erau îndată masacrați, iar cei care încercau să ajungă pe malul celălalt, erau târâți de curentul furios. În mod practic, nimeni nu a reușit să se salveze.

Dezonoarea noastră se transformă într-o strălucitoare biruință!

Acum evenimentele se desfășurară într-un ritm violent. Centrul se aruncă asupra dușmanului ca o furtună, aripa stângă la fel, în dreapta atacară trupele lui Boccarossa cu o nouă și crescută furie. Iar de pe dealuri sosi călărimea proaspătă, odihnită, năvălind cu lăncile întinse, amestecându-se în luptă cu o forță înspăimântătoare, producând un haos de nedescris în armata lui *il Toro*, sleită de puteri și șovăitoare. Curând, toată această apărare desperată se transformă într-o fugă sălbatică. Și, cu cavaleria în frunte, am pornit pe urmele lor, ca să folosim la maximum această victorie unică. Principele se gândi în fel și chip cum să utilizeze toate posibilitățile care i se ofereau. O parte

din armată, atât pedestrași cât și călărime, se desprinse deodată și porni în altă direcție decât ceilalți, intrând printr-o vale laterală: în mod vădit, ca să taie drumul inamicului. N-am putut să vedem prea mult timp cum s-au mai desfășurat lucrurile, pentru că muntele ne ascundea mișcarea armatelor. Totul dispăru deodată în spatele viilor, de cealaltă parte a câmpiei unde până atunci se dăduse lupta.

Acum începu agitația și însuflețirea sus, la noi, printre corturi. Caii fură înhămați la căruțe și toate bagajele fură încărcate în grabă, arme și echipament de tot felul. Oamenii alergau în toate părțile, convoaiele erau gata de pornire. Am plecat cu căruța în care se afla cortul principelui, șezând la spate. S-a dat semnalul de plecare și în sfârșit am coborât spre câmpul de bătaie. Acum totul era acolo gol și pustiu, rămăseseră doar morții și răniții. Erau atât de mulți încât nici nu puteai să înaintezi decât trecând peste ei. Cea mai mare parte erau morți, dar alții se jeluiau și gemeau. Propriii noștri soldați strigau ca să-i luăm cu noi, însă asta era cu totul imposibil pentru că trebuia să ne grăbim ca să ajungem armata. Războiul te înăsprește, te înveți cu toate. Dar chiar așa ceva nu mai văzusem niciodată până atunci. O bună parte din cai zăceau alături de celelalte leșuri. Am trecut pe lângă unul care avea toată burta sfârtecată și măruntaiele îi ieșiseră afară, lângă el, pe pământ. Am simțit că mi se face rău și credeam chiar că am să vărs. Nu știu ce m-a apucat. Am strigat la surugiu să-i dea drumul mai tare. El a plesnit din bici și a mânat mai repede.

E ceva foarte ciudat. Am remarcat deseori că, în anumite privințe, sunt uimitor de sensibil. Realmente, nu pot suporta să văd anumite lucruri. Așa mi se întâmplă și când îmi aduc aminte de măruntaiele lui Francesco. Anumite lucruri, în sine foarte naturale, sunt totodată ciudat de grețoase.

Ziua era pe sfârșite. Chiar o zi ca asta și tot se termină. Soarele care mai rămăsese un pic deasupra muntelui dinspre vest își arunca ultimele sale raze pe deasupra câmpului de bătaie care era mărturia a atâta eroism, onoare și înfrângere. Amurgul se așternea peste toate, în timp ce eu ședeam hurducat în căruța mea și priveam în urmă.

Scena se cufunda în întuneric; drama sângeroasă care se jucase aparținea istoriei.

•

Am un neașteptat de prielnic timp pentru a scrie, pentru că plouă. Toată ziua a plouat cu găleata de parcă s-ar fi deschis zăgazurile cerului. Toarnă într-una de sus, neîntrerupt, fără nicio oprire.

Bineînțeles, e penibil. În tabără e multă murdărie și mult noroi. Potecile dintre corturi sunt numai clisă, în care te afunzi până la genunchi; baliga cailor și a oamenilor plutește în toată leorcăiala asta. Tot pe ce pui mâna e jilav, și murdar, și-i neplăcut să umbli cu orice. Și îndată ce ieși din cort, te udă până la piele. Prin acoperișurile

corturilor picură și înăuntru totu-i ud. E foarte neplăcut și, natural, influențează dispoziția multora. În fiecare zi speri că mâine dimineață va fi vreme frumoasă, însă de îndată ce te trezești auzi din nou cum picură neîncetat pe pânza cortului.

Nu înțeleg la ce-o fi folosind ploaia asta care nu se mai termină. Împiedică toate acțiunile războinice, oprește mersul războiului. Tocmai acuma, când trebuia să culegem roadele tuturor succeselor noastre. Ce mai plouă!

Soldații sunt plictisiți. Stau lungiți, dorm sau joacă zaruri. Bineînțeles, nu mai au niciun fel de dispoziție războinică. Iar *il Toro* cu siguranță că-și întărește trupele între timp, n-am niciun fel de îndoială. În timp ce noi nu devenim deloc mai puternici. Nu sunt îngrijorat din cauza asta, însă, oricum, mă necăjesc.

Nimic n-are o influență mai proastă asupra stării de spirit a unei armate decât ploaia. Tensiunea spectacolului încetează de a mai valora ceva și strălucirea se șterge; tot ceea ce e legat de excitația și strălucirea orbitoare a unei acțiuni războinice dispare. Splendoarea și măreția faptelor de arme s-a dus. Dar trebuie să reacționezi împotriva părerii că războiul nu-i o distracție, ci e ceva sângeros de serios. E moarte, înfrângere, distrugere. Nu-i o viață agreabilă, nu-i un joc de-a războiul împotriva unui dușman mereu inferior. Trebuie să te înveți să le suporți pe toate. Eforturi, lipsuri, suferințe de tot felul. Este absolut necesar.

Dacă indispoziția asta se întinde în rândul trupei, poate deveni periculoasă. Mai avem multe de îndurat până la victoria finală. Dușmanul nu este încă doborât de tot, chiar dacă în curând va fi. Și trebuie să recunoaștem că a reușit să se retragă foarte abil după înspăimântătoarea înfrângere de la fluviu, pentru că n-am reușit să-l capturăm. Și acum cu siguranță că adună noi trupe. Avem nevoie de vechea noastră dispoziție războinică pentru a-l nimici până la sfârșit.

Totuși, principele nu pare deloc indispus. El face parte dintre aceia care realmente iubesc războiul – sub toate formele. Este calm, liniștit și plin de energie, întotdeauna cu aceeași egală și strălucită seninătate. Și e întotdeauna plin de curaj și de certitudinea victoriei. Un minunat soldat! În campanie, el și cu mine ne asemuim grozav!

Singurul lucru pentru care sunt împotriva lui – și pe care nu i-l voi ierta niciodată și care mereu dă prilejul la cele mai amare reproșuri din partea mea – este faptul că nu vrea să mă lase în linia întâi. Nu înțeleg de ce-mi refuză acest lucru! De ce mă oprește? Mă milogesc și-l rog de fiecare dată când se dă o luptă; o dată chiar l-am rugat în genunchi și i-am îmbrățișat picioarele, udându-i-le cu lacrimi. Dar el se face că nu mă aude sau râde de mine sau spune ceva cam așa, că aș fi prea prețios pentru el și că n-ar vrea să mi se întâmple ceva. Să mi se întâmple! Nici nu-mi doresc altceva! Nu pricepe ce însemnătate are

asta pentru mine. Nu înțelege că eu tânjesc din tot sufletul după luptă, mai mult decât oricare dintre oamenii săi, cu o pasiune mai fierbinte și mai adâncă decât ceilalți. Pentru mine războiul nu este un joc, e ceva sângeros de serios. Vreau să lupt, vreau să omor! Nu ca să mă disting, ci pentru faptul în sine, pentru acțiunea în sine. Vreau să văd oamenii căzând, vreau să văd în jurul meu moarte și distrugere. El nici nu bănuie cum sunt făcut eu. Mă lasă doar să-i servesc vinul și să-l îngrijesc, însă mă oprește să ies din cort și să mă amestec în vălmășagul bătăliei, deși ard de dorință. Nu am voie decât să mă uit la ceilalți, în timp ce gândurile mele sunt numai la luptă. E o umilință insuportabilă. În toată povestea asta, eu n-am ucis niciun singur om! El habar n-are la ce caznă grea mă supune.

N-am spus deci tot adevărul când am susținut că sunt cu totul fericit.

Alții, dacă nu principele, au observat dorința mea de a lupta. Dar ei nu simt, cum nici el nu simte, cât de serioasă, cât de adâncă e dorința asta. Ei văd că mă învârtesc peste tot echipat complet, cu sabia, ceea ce le atrage atenția. Părerea lor despre mine și despre rolul pe care-l am în această campanie îmi este cu totul indiferentă.

Natural, aici sunt mulți dintre cunoscuții mei. Curteni și alții dintre aceia pe care-i vezi mereu pe la curte, războinici renumiți, descendenți ai unor familii vestite care s-au remarcat în războaie de-a lungul secolelor, seniori de rang ales care doar datorită rangului lor ocupă anumite funcții. Pe toți ofițerii superiori îi cunosc foarte bine și, natural, și ei mă cunosc pe mine. Ei sunt cei care, împreună cu principele, conduc efectiv acțiunile militare. Pe drept cuvânt s-ar putea spune că principele s-a înconjurat de cea mai strălucitoare pleiadă a războinicilor țării.

Ceea ce mă irită este faptul că don Riccardo ia și el parte la luptă. Lăudăros și palavragiu, se bagă peste tot, mai ales prin preajma principelui și, cu glumele lui tâmpite, provoacă râsul grosolan al celor din jur. Cu tenul său fraged și prea rumen de țăran, și cu dinții lui mari și albi pe care și-i arată mereu, pentru că mereu râde, pare un tip grozav de prost. Chiar numai felul în care își dă capul pe spate și obiceiul său de a-și răsuci mereu cârlionții bărbii sale negre, e ceva insuportabil de văzut. Nu pricep cum poate principele să-l țină în preajma lui.

Încă și mai puțin pricep, natural, cum poate principesa găsi ceva atrăgător la această persoană vulgară, cu toată vechimea spiței sale. Dar asta nu-i treaba mea și, de altfel, nu-i treaba nimănui. La urma urmelor, nu mă interesează deloc.

Când se spune că ar fi viteaz, nu încetez să mă mir. Cel puțin eu nu pricep nimic. A fost și el ca și ceilalți la bătălia de la râu, dar că s-ar fi distins în vreun fel oarecare, asta n-o cred absolut deloc. Eu nici nu l-

am văzut pe acolo. Probabil că el însuși a povestit că a luat parte la lupte. Și cum toți sunt gata să-l asculte de îndată ce deschide gura, a reușit să fie crezut. Dinspre partea mea, nu cred nicio clipită c-ar fi dat dovadă de vitejie. Un înspăimântător fanfaron – asta-i. El și viteaz! Îți vine să râzi numai când te gândești!

Principele, da, e viteaz. Pe el îl vezi pretutindeni unde-i pojarul mai mare, sireapul său alb și creasta coifului său ușor de recunoscut se văd mereu acolo unde-i lupta mai înverșunată iar dușmanul poate și el să-l vadă, dacă dorește să ajungă la el, pentru că își expune mereu viața. Îi place lupta corp la corp, pentru ea, în sine, se vede foarte bine că-l bucură. Și Boccarossa e viteaz, bineînțeles. La drept vorbind, nu știu dacă vitejie este cuvântul potrivit. E ceva prea puțin și nu dă o imagine exactă a ceea ce este el în luptă. El înaintează, așa mi s-a povestit, într-un chip care-i înspăimântă chiar și pe cei mai înăspriți luptători. Și ceea ce-i mai înspăimântător e faptul că nu acționează sălbatic și excitat în luptă, ci își exercită meseria cu buzele strânse, cea mai metodică și mai cu sânge rece ucidere. Luptă adeseori pe jos, ca și cum ar vrea să fie mai aproape de victima sa. Dă impresia că iubește baia de sânge în sine și că-i place să ucidă. Modul de a lupta al principelui și al celorlalți pare aproape un amuzament de copii față de cum luptă acesta. N-am văzut asta cu ochii mei, pentru că întotdeauna am stat prea departe de el ca să-l pot urmări, am auzit doar povestindu-se. Nici nu pot să spun cât de mult mă îndurerează faptul că n-am putut fi martor la așa ceva.

Astfel de oameni, ca principele, și ca el, sunt viteji, fiecare în felul său. Cât despre don Riccardo! E chiar caraghios să-l pomenești alături de ceilalți doi.

Lui Boccarossa și trupelor sale le place să pârjolească țările prin care trec, încât realmente devastează și pradă, cu siguranță mai mult decât socoate principele că ar fi necesar pentru mersul războiului. Pentru că și el, bineînțeles, e de părere că trebuie să devastezi. Pe unde trec ei aproape că nu mai rămâne nimic. S-ar părea că principele și condotierul său au păreri diferite în privința asta. Trebuie să spun că eu înclin mai curând spre părerea lui Boccarossa. Țara inamică e țară inamică și trebuie să te porți ca atare. Asta-i legea războiului. Poate părea crud, dar războiul și cruzimea merg mână în mână – și nu poți face nimic în privința asta. Trebuie să nimicești oamenii care se află în luptă și să devastezi țara, încât nimic să nu se mai poată ridica. Și ar putea fi foarte periculos să mai rămână dușmani în urma ta și să rămâi cu spatele descoperit. Sunt sigur că Boccarossa are dreptate.

Principele pare că uită uneori că se află în mijlocul dușmanului. El chiar se poartă cu populația într-un mod pe care-i imposibil să-l aprobi. Ca, de exemplu, atunci când a ajuns într-un sat de munte murdar și s-a oprit să se uite la o petrecere țărănească, ascultând pe

fluierașii lor de parcă ar fi fost o muzică pe care să merite să o asculți. Nu înțeleg cum a putut să-i placă. Și cum de i-a venit să se ducă să stea de vorbă cu oamenii aceia simpli. Așa ceva îmi este cu totul de neînțeles. Tot atât de neînțeles ca și ceea ce făceau țăranii – un fel de sărbătoare ca să cinstească strângerea recoltei, după câte spuneau. O femeie însărcinată a turnat vin și untdelemn de măsline pe o bucată de ogor, după care toți s-au așezat roată în jurul ei și s-au ospătat, trecându-și de la unul la altul pâine, vin, brânză de capră își alte gustări și băuturi. Principele s-a băgat și el între ei, mâncând cu ei, lăudându-le măslinele și ceea ce, după câte se vedea, brânza aceea cu totul groaznică și uscată, iar când urciorul acela vechi și murdar a ajuns în dreptul lui, l-a pus la gură și a băut și el vin ca și ceilalți. Părea ceva de prost gust. Niciodată nu-l văzusem comportându-se astfel și n-aș fi crezut niciodată că poate îi astfel. Întotdeauna face câte ceva care mă uimește peste măsură, într-un fel sau altul.

Când i-a întrebat pe oameni de ce a făcut acele gesturi femeia aceea, ce semnificație aveau toate astea, ei au luat un aer misterios și jenat, râzând doar cu înțeles cu mutrele lor de țărani proști. La urmă au mărturisit că făceau asta ca pământul să le dea vin și untdelemn în anul care vine. Ce caraghioși sunt! Parcă pământul ar ști că ei au turnat vin și ulei și ar înțelege ce înseamnă asta. „Așa facem noi în toți anii la vremea asta”, au spus. Și un moș, bătrân tare, cu o barbă lungă zbârlită, năclăită de vin, s-a apropiat de principe, cu capul plecat și l-a privit încrezător în ochi: „Așa au făcut părinții noștri și așa facem și noi”.

Pe urmă s-au ridicat toți în picioare și au început jocul. Stângaci și țărănește, bătrâni și tineri laolaltă, chiar și bietul bătrân, care era cu un picior în groapă. Iar fluierașii cântau din fluierele lor ciobănești făcute acasă, care n-aveau decât câteva note, încât aceleași sunete reveneau mereu. Eu nu înțeleg cum principelui putea să-i placă să asculte muzica asta, lipsită de orice artă. Dar amândoi, el și don Riccardo – care era cu principele, bineînțeles, e întotdeauna cu el – parcă ar fi uitat cu totul că era război și că se aflau printre dușmani. Și când oamenii aceia din popor începură să cânte cântecele lor tărăgănate și melancolice, nu au mai putut să plece de acolo. Și au rămas până la lăsarea serii, când a trebuit neapărat să se întoarcă. Poate că până la urmă au înțeles că ar putea fi periculos să stea acolo când începe să se întunece.

Ce frumoasă seară, spuneau amândoi, când, în sfârșit, ne-am înapoiat spre tabără. Iar don Riccardo, care întotdeauna vrea să se arate sentimental, ori de câte ori are ocazia, a început să dea drumul la tot felul de vorbe umflate, tot oprindu-se mereu ca să asculte fluierele și cântecele care se auzeau din cătunele acelea cățărate pe munte, cu cocioabele lor vechi și murdare.

Tot în seara aceea, don Riccardo intră în cortul principelui, aducând cu el două curtezane pe care le găsise în tabără, unde reușiseră să pătrundă într-un mod de neînțeles, venind din oraș, de-a dreptul prin linia frontului, fără îndoială cu speranța că vor fi mai bine plătite la noi, unde așa ceva lipsea cu desăvârșire. „O femeie poate prea bine să se culce cu dușmanul”, ziceau ele. Mai întâi principele a fost șocat și eram sigur că se va înfuria, alungându-le și pedepsindu-l pe don Riccardo pentru insolența lui de necrezut; dar, spre mirarea mea nespusă, izbucni în hohote de râs, o luă pe una dintre ele pe genunchi și strigă să aducă vinul nostru cel mai de preț. Încă nu mi-am revenit din uimirea pe care mi-au provocat-o cele ce am fost silit să văd în noaptea aceea. Aș fi dat oricât ca să nu fi fost acolo și ca să scap de scenele acelea care-mi fac greață. Dacă aș ști cum au ajuns aici femeile acelea! Dar femeile, și mai ales femeile de felul lor, sunt ca șobolanii, nu cunosc niciun obstacol, rod orice. Tocmai mă pregăteam să mă retrag în cortul servitorilor când a trebuit să mă opresc și să-i servesc, nu numai pe principe și pe don Riccardo, ci chiar și pe dezmățatele acelea boite, care miroseau de la distanță a pomadă venețiană și a corp de femeie gras și încins. Mi se părea ceva îngrozitor de respingător.

Don Riccardo îndruga verzi și uscate despre ce frumoase sunt, în special despre una pe care putea s-o admire mai mult, despre ochii, părul și piciorul ei, pe care-l arătă și principelui, deși ea încerca să-l împiedice și imediat el se întoarse către cealaltă și o laudă cu cuvinte tot atât de măgulitoare, ca să nu se simtă în niciun fel neglijată. „Toate femeile sunt frumoase! strigă el. Tot farmecul vieții de la ele vine. Dar cele mai fermecătoare sunt curtezanele care-și închină toată viața lor dragostei pe care n-o trădează niciodată.” S-a purtat atât de prostește și cu atâta lipsă de gust încât eu, deși îl socotisem întotdeauna cel mai vulgar și mai nătâng om, nu crezusem totuși că ar putea să fie atât de surprinzător de ridicul și de caraghios.

Au băut vin cu nemiluita și încetul cu încetul au început să se înfierbânte, iar don Riccardo, se înțelege, a devenit scârbos de sentimental începând să vorbească despre dragoste și să declame o grămadă de poezii insuportabile, mai ales câteva sonete de dragoste despre una, numită Laura, încât femeilor le-au dat lacrimile. El râdea, cu capul pe genunchii uneia dintre ele, principele pe genunchii celeilalte, iar fetele le căutau în cap, suspinând din când în când la auzul vorbelor acelea meșteșugite. Don Riccardo se odihnea în poala celei mai frumoase și nu m-am putut împiedica să nu observ atunci, și mai târziu în cursul nopții, felul ciudat în care îl privea din când în când principele în timp ce femeile acelea idioate păreau din ce în ce mai captivate și mai vrăjite de el și de tot ce spunea și făcea. Femeilor le plac întotdeauna mai mult bărbații proști și neînsemnați, pentru că

le amintesc de ele însile.

Dar deodată don Riccardo se ridică și spuse că trebuie să se termine cu gândurile astea de dragoste lăcrimoasă, că e vremea de băut și de veselit! Și s-a pornit o orgie totală, cu băutură, cu glume și râsete, indecențe și povești deocheate atât de grosolane, încât mi-e imposibil să le repet. Când era cheful mai în toi, principele se ridică deodată și închină în cinstea lui don Riccardo: „Mâine vei purta steagul meu în luptă!" Don Riccardo păru cu totul încântat de neașteptata cinste care i se făcea și-i străluceau ochii.

— Sper că va fi cu primejdie! strigă el, împăunându-se în fața femeilor, ca să-l vadă mai bine cât e de curajos.

— Nu se știe niciodată, dar s-ar putea să fie, răspunse principele.

Iar don Riccardo îi luă mâna și i-o sărută cu umilință și recunoștință ca un cavaler față cu seniorul său:

— Scumpul meu principe, să-ți amintești ceea ce mi-ai făgăduit în timpul acestei petreceri vesele.

— Poți să fii sigur. N-am să uit.

Curtezanele se gândiră tocmai că-i ceva cât se poate de măreț și urmăriră scena cu ochii aprinși. Dar se uitau mai ales la acela care urma sa poarte steagul în luptă.

După acest intermezzo continuară, ca mai înainte, orgia lor deșucheată, devenind din ce în ce mai scandaloși și nerușinați în purtările lor unul față de altul, încât eu, care trebuia să fiu martor la toate astea, m-am simțit cuprins de rușine și de scârbă. Se îmbrățișau și se sărutau, roșii în obraz, înfierbântați de dorințele lor murdare, desfrânați și gâfâind. Era ceva neînchipuit de respingător. Deși la început femeile s-au făcut că nu se lasă, și-au scos rochiile de pe ele, rămânând cu pieptul gol, iar cea mai frumoasă dintre ele avea sfârcurile sânilor roz și o aluniță pe unul dintre ei, nu așa de mare, însă era imposibil să n-o bagi în seamă. Mirosul bustului ei, când mă apropiam s-o servesc, îmi făcea greață. Mirosea la fel cu principesa când stătea dimineața în pat, însă de ea nu mă apropiasem niciodată atâta. Când don Riccardo o apucă de sâni, m-a cuprins atâta scârbă și atâta ură față de omul acela pervers, încât l-aș fi sugrumat cu mâinile goale sau l-aș fi ucis cu pumnalul meu ca sângele său murdar să i se scurgă tot din trup și niciodată să nu mai poată îmbrățișa o femeie. Cu scârbă și cu aversiune stam și mă gândeam ce ființe dezgustătoare sunt oamenii. De-ar arde odată toate creaturile astea în focul iadului!

Lui don Riccardo, care era ocupat mai mult cu cea mai frumoasă, care nu voia deloc să-i dea pace, îi veni până la urmă una din ideile sale idioate, adică se gândi să joace în zaruri, ca să vadă cine s-o aibă, principele sau el. Asta conveni tuturor, chiar și principelui, iar femeia despre care era vorba hohoti în râs și se lăsa pe spate, cu bustul ei gol, încântată că poate fi gajul unui asemenea duel. O găseam

respingătoare și nu puteam pricepe cum de este socotită frumoasă și atrăgătoare și cum se poate cineva lupta pentru un câștig atât de dezgustător. Era blondă, cu tenul deschis, avea ochi mari, albaștri și era plină de păr subsuoară, iar eu o găseam de-a dreptul respingătoare. N-am priceput niciodată de ce au oamenii păr subsuoară și simt o intensă neplăcere când îl văd, mai ales dacă-i transpirat. Noi piticii n-avem așa ceva și ni se pare murdar și indecent. Dacă eu aș avea păr acolo sau în altă parte pe corp decât pe cap, acolo unde are rost ca oamenilor să le crească păr, m-aș simți grozav de rușinat.

A trebuit să aduc zarurile și principele a dat primul, ieșindu-i un șase și un unu. Cel care făcea primul cincizeci de puncte urma s-o aibă. Continuară să dea cu schimbul, iar femeile se aplecau pe deasupra lor, interesate în cel mai înalt grad de rezultat, comentând mersul jocului cu observații deșănțate, strigăte și hohote de râs. Principele câștigă și toți se ridicară în picioare, strigând și râzând.

Imediat după aceea tăbărâră pe femei, fiecare pe a lui, smulgându-le veșmintele și se purtară cu ele într-un mod atât de execrabil, încât, ieșindu-mi cu totul din fire, am zbughit-o din cort și abia ajuns afară am vărsat tot din mine. Eram rece tot și mi se făcuse pielea găină. Clănțănind din dinți, m-am strecurat în paiele mele, între bucătar și bădăranul acela de grăjdar care miroase a cal și care întotdeauna, când se scoală dimineața ca să țesale caii, îmi dă câteva picioare, nu știu de ce. Îi place să dea cu piciorul în mine, așa zice.

Dragostea oamenilor unul pentru altul e ceva ce nu pricep. Mie îmi face scârbă. Toate lucrurile la care am fost martor în noaptea aceea mi-au făcut scârbă.

Asta se întâmplă poate pentru că eu sunt altfel de ființă, mai fină, mai delicată, mai sensibilă și de aceea nu mă împac cu multe lucruri care pe ceilalți, nu-i impresionează. Nu știu. Niciodată n-am experimentat ceea ce numesc ei dragoste și nici nu simt vreo dorință pentru așa ceva. Într-o zi mi s-a oferit o pitică, o femeie frumoasă, cu ochi mici și pătrunzători ca ai mei, cu fața zbârcită și corpul ca un pergament vechi, așa cum trebuie să fie omul. Dar ea nu-mi trezi niciun fel de sentiment, deși mi-am putut da seama că frumusețea ei nu avea nimic respingător, nu era ca a celorlalte. Poate că asta s-a întâmplat din pricină că principesa fusese aceea care mi-o oferise; ea voia să ne unească, așa cum se fac toate împerecherile, pentru că voia ca femeia să-i facă un copil de pitic, ceea ce și-ar fi dorit foarte mult pe vremea aceea. Asta s-a întâmplat înainte de a o fi născut pe Angelica, și ar fi vrut să se joace cu copilul acela. I se părea că un copil-pitic ar fi tare amuzant, așa zicea. Însă eu n-am vrut să-i fac serviciul acesta și nici să-mi înjosesc rasa dând urmare rușinosului ei proiect.

De altfel, greșea închipuindu-și că i-am putea dărui un copil. Noi, piticii, nu facem copii, suntem sterili prin însăși natura noastră. Noi nu ne îndeletnicim cu continuarea vieții și nici nu dorim așa ceva. Și nici n-avem nevoie să fim fecunzi, pentru că neamul omenesc își naște singur piticii săi, nu-i nevoie să ne batem noi capul. Noi ne naștem din creaturile acestea orgolioase, în aceleași dureri ca și ei. Rasa noastră este mereu zămislită de ei, și în felul acesta, și nu altfel, trebuie să apărem noi pe lume. Asta-i rațiunea adâncă a sterilității noastre. Noi aparținem neamului acesta – și totuși nu-i aparținem. Suntem niște oaspeți în vizită. Bătrâni, zbârciți, oaspeți multimilenari, într-o vizită care nu se termină niciodată.

Dar gândurile mele m-au îndepărtat de la ceea ce voiam să povestesc. Nu despre asta voiam să scriu.

A doua zi dimineața, don Riccardo purtă într-adevăr steagul principelui. S-au auzit o mulțime de vorbe despre întâmplările care s-au petrecut acolo și despre anumite circumstanțe legate de luptă, însă eu am părerea mea, bineînțeles, despre tot ce ar putea să se ascundă sub toate astea. Se spune că principele, printr-un ordin ciudat, a expus fără rost viața lui don Riccardo, că la un moment dat moartea lui era dată ca sigură când el, cu o foarte mică trupă de călăreți, a ocupat o poziție extrem de periculoasă. Și se afirmă că ar fi luptat cu un curaj extraordinar, lucru căruia eu nu-i dau absolut nicio crezare. Adunând în jurul steagului pe putinii oameni care-i mai rămăseseră, a trebuit să lupte împotriva forțelor inamice superioare. Iar când lupta ajunsese la extremă violență, principele s-a repezit spre ei, fie că lupta se încinsese așa de mult, încât n-a mai putut să stea departe de un joc atât de periculos, fie poate din alt motiv. Urmat de câțiva oameni, s-a aruncat înspre dușmanii care-l înconjuraseră pe don Riccardo, ca și cum ar fi vrut să-i vină în ajutor. Dar deodată calul său primi o împunsătură de lance în piept și se prăbuși. Principele fu aruncat la pământ și rămase trântit în mijlocul dușmanilor. Faptul acesta l-a făcut pe don Riccardo atât de sălbatic și atât de „curajos”, încât, împreună cu oamenii săi, a spart încercuirea și, cu puterile deznădejdii, a izbutit, împreună cu ce mai rămăsese din călărețiii principelui, să țină piept dușmanului până ce-au venit ajutoare. Don Riccardo s-a ales cu o mulțime de răni sângerânde. Se insinua ca don Riccardo pricepuse că principele îi dorea moartea, însă el acționase așa cum o făcuse, salvând viața stăpânului său.

Toată povestea asta eu n-o cred deloc. În multe privințe îmi pare neverosimilă. O relatez numai pentru că așa s-a auzit povestindu-se despre întâmplările dramatice de azi-dimineață. Eu însă am un cu totul alt punct de vedere în această privință, din cauza cunoașterii aprofundate a persoanei lui don Riccardo. Îl cunosc pe don Riccardo mai bine decât oricine altul. Nu-i el omul acela.

Lucrurile au fost de bună seamă înflorite de părerea generală despre don Riccardo și despre propria lui părere despre sine. A devenit un fel de legendă, o legendă pe care nimeni nu se sinchisește s-o cerceteze mai la temelia ei, legendă după care el ar fi vitejia în persoană și tot ceea ce ar face e nobil, solemn și grandios. Toată pricina acestei credințe este neîntrecuta lui aptitudine de a se face remarcat, încât în toate felurile atrage atenția asupra sa. Vanitatea sa ridicolă își pune amprenta atât pe activitatea militară cât și pe conduita sa, luată în general și în tot ceea ce face. Cât despre vitejia de care se face atâta caz, nu-i decât pur și simplu prostie. Cutezanța lui nesocotită este luată drept curaj.

Dacă e chiar atât de teribil de viteaz, dacă se expune la toate pericolele posibile, după cum spune, de ce nu moare? Într-adevăr, de ce nu moare? Nimeni nu l-ar regreta, cel puțin nu eu.

Cu ocazia asta, s-a ales cu o mulțime de răni. Nu poți însă ști dac-o fi adevărat; în ceea ce mă privește, am toate motivele să mă îndoiesc. Oricum, nu-i ceva periculos. Trebuie să fie doar niște zgârieturi, așa cred. În orice caz, de atunci, câtăva vreme am fost scutit să-l mai văd.

De altfel, se pare c-ar fi adevărat că a avut obrăznicia să lupte cu culorile principesei, pe care se zice că ea i le-ar fi ales înainte de a porni noi la luptă și că în dimineața aceea le purta la coif luptând pe față, în văzul tuturor, pentru doamna inimii sale. Când lupta atât de vitejește pentru steagul principelui, lupta așadar pentru iubita sa. Și când a salvat viața principelui, a luptat pur și simplu pentru ea. Și abia cu puțin înainte îmbrățișase altă femeie. Probabil că direct din brațele ei plecase la luptă, împodobindu-se cu culorile iubirii lui mari și aprinse. Dragostea lui adevărată îmbobocise ca o floare frumoasă, minunată, pe deasupra vizierei lui ridicate, în timp ce trupul său era încă înfierbântat de destrăbălarea lui infidelă. Dragostea omenească e ceva plin de taine. Nu-i deloc de mirare că-i atât de greu s-o înțelegi.

Pline de taină sunt și raporturile dintre acești doi oameni care sunt legați de aceeași femeie. Există între ei un fel de înțelegere secretă în privința asta? Uneori mai că-mi pare așa. O fi salvat don Riccardo în adevăr viața principelui, așa cum se spune? Nu cred. Poate că o fi făcut-o, dar în acest caz doar din fanfaronadă, ca să-l răsplătească pe principe după maniera cavalerească, pentru că acesta îi voise moartea și ca să arate tuturor ce generozitate puțin întâlnită are, uimindu-l și pe principe. Așa cum s-ar potrivi cu don Riccardo. Și așa o fi, cum vor să facă să se creadă, că principele a avut de gând să-l salveze pe don Riccardo când s-a aruncat în vălmășagul luptei, ca să-l apere cu prețul vieții sale, după ce nu demult îi dorise moartea? Nu știu. Nu pricep prea bine lucrurile astea. Poți, în același timp, să iubești și să urăști un om?

Îmi aduc aminte că în timpul nopții privirea lui prevestea moartea.

Dar îmi amintesc și de ochii săi pierduți, visători când asculta declamațiile despre dragoste ale lui don Riccardo, inefabila dragoste care ne umple într-atâta cu focul său, încât toată ființa noastră arde în văpaia ei. Poate că dragostea nu-i decât o poezie frumoasă care nu conține nimic, cel puțin nimic precis, dar care tuturor le place mult de tot să o asculte, când se declamă din inimă și frumos? Nu știu. Dar n-ar fi cu totul imposibil. Oamenii ăștia sunt un fel de stranii falsificatori de bani!

Ceea ce m-a mai mirat, a fost purtarea principelui față de curtezanele din noaptea aceea. Totdeauna crezusem că el e mai presus de orice. Oricum, asta-i ceva care nu mă privește. Și m-am deprins ca să-mi apară altfel decât mi-l închipui. Despre toate astea am vorbit cu precauție unui camerier, a doua zi, exprimându-mi mirarea pentru tot ce s-a întâmplat. El nu era deloc mirat. Principele avusese întotdeauna amante, zicea el, doamne de la curte sau din oraș, printre care și curtezane renumite, iar în prezent o avea pe Fiametta, domnișoara de onoare a principesei. Principelui îi place foarte mult să schimbe, mă lămuri el hohotind de râs că eu nu știam nimic.

M-am mirat că asta scăpase privirii mele, atât de ascuțite de obicei. Admirația mea fără margini pentru stăpânul meu trebuie să mă fi orbit de-a binelea.

Nu-mi pasă c-o înșală pe principesă. O urăsc și nimic nu mă bucură mai mult decât să știu că e înșelată. Și, la urma urmelor, pe don Riccardo îl iubește. Lui îi scrie vorbele acelea fierbinți de dragoste, pe care trebuie să i le duc purtându-le la piept. Aș dori din inimă sa fie omorât.

•

În sfârșit, ploaia a stat.

Azi, când am ieșit din cort, soarele strălucea peste tot peisajul înconjurător, iar munții se zăreau limpezi, cu claritate, de jur împrejur, deși, bineînțeles, totul era încă plin de umezeală, și peste tot murmurau pârâiașe care nu existaseră până atunci. Era o dimineață foarte reconfortantă. Cerul era limpede și în fața noastră se așternea pe o înălțime vechiul oraș tâlhăresc al familiei Montanza – aproape că și uitasem cum arată – dar acum puteam zări fiecare casă dinlăuntrul zidurilor și fiecare ambrazură a vechii fortărețe, iar ici și colo se zăreau micile cruci aurite de pe biserici și campanile, toate foarte limpezi acum, după ploaie. Nu va mai trece mult și orașul va fi cucerit și ras de pe fața pământului.

Toți erau bucuroși că puteau să iasă pe afară și să se plimbe în aerul proaspăt, însuflețit de vremea frumoasă și din nou dornici de luptă. Toată descurajarea, toată apatia parcă a fost spulberată în vânt. Toți tânjesc după luptă. Mă înșelam deplin când credeam că ploaia a slăbit moralul armatei. Abrutizarea a ținut cât și ploaia.

Pe potecile dintre corturi e mișcare și însuflețire. Soldații își curăță armele, aruncându-și tot felul de glume, valeții cavalerilor le freacă armurile ca să le facă strălucitoare, caii sunt țesălați și duși la adăpat în pârâiașele care curg pretutindeni printre dealurile plantate cu măslini: totul arată pregătirile care se fac pentru bătălia ce ne stă înainte. Tabăra a redevenit ceea ce fusese mai înainte, iar războiul își va relua strălucirea și aspectul sărbătoresc așa cum, fără nicio discuție, îi stă bine. Soldații în uniformele lor superbe, cavalerii în armuri, caii cu harnașamentul lor minunat, bătut în argint sclipitor, totul sclipea și strălucea la soare.

Am stat mult și am studiat cetatea, scopul campaniei noastre. Arată puternică, cu zidurile și cu întăriturile sale ar putea părea de necucerit. Însă noi o vom cuceri, cel puțin cu ajutorul prețios al lui messer Bernardo. Am văzut noile lui berbece și catapulte, instalațiile de abordaje și înspăimântătoarele, nemaiîntâlnitele lui bombarde de asediu, cărora nicio fortificație de pe lume nu i se poate împotrivi. Noi vom ști să trecem peste orice-ar fi, să sfărâmăm și să mărunțim orice – poate chiar să răzbim printr-un tunel pe sub ziduri, cum ne spunea el într-o seară – să luptăm cu toate mijloacele imaginabile, cu toate născocirile marelui său geniu, făcute ca să reușim și vom năvăli în cetate, vom năvăli pe ulițe răspândind moartea și nimicind totul în jurul nostru. Va începe pârjolul, pustiirea, până ce totul va fi ras de pe fata pământului. Nu va mai rămâne piatră peste piatră. Iar norodul acela de tâlhari și de hoți își va primi în sfârșit răsplata. Vor fi stârpiți sau luați prizonieri, încât să nu mai rămână decât ruine fumegânde ca amintire a supremației puternicilor Montanza de odinioară. Sunt convins că principele va trata cu asprime pe vechiul său dușman ereditar. Iar cum se vor comporta oamenii lui Boccarossa, nici nu îndrăznesc să mă gândesc. Va fi ultimul și decisivul nostru triumf.

Dar mai întâi trebuie să spulberăm armata de aici, dintre cetate și noi. E ușor de văzut că a crescut considerabil ca forță – exact așa cum am prevăzut eu. Unii spun că e o armată puternică, aproape tot așa de mare ca a noastră, numărând și trupele lui Boccarossa. E exagerat. Se întinde pe o suprafață mai mare decât înainte, dar să spui că-i uriașă, înseamnă să te lași prea mult impresionat de dușman, socot eu. Principele s-a întunecat un pic când a zărit-o prima oară, dar pe urmă s-a însuflețit, ținând seama de forțele dușmanului, înveselindu-se pe față, cu gândul că se apropie încheierea socotelilor, că i se oferă în sfârșit posibilitatea unei adevărate bătălii înverșunate. Așa arată un adevărat soldat! Nu se îndoiește nicio clipă de izbânda noastră și nici ceilalți comandanți nu se îndoiesc deloc, după câte știu eu.

Trebuie să fie interesant să iei parte la asaltul unei cetăți. Până acum, n-am avut niciodată ocazia asta.

•

Stau la obișnuitul meu loc, în încăperea piticilor. Acolo, la pupitrul care face parte din mobilierul camerei și care-i foarte comod pentru mine când scriu, continuând să notez evenimentele extraordinare și fatidice la care am luat parte. Poate că vor produce mirare, însă explicațiile mele le vor lămuri.

Am câștigat lupta. Știam că o vom câștiga, după cum știam că nu va fi fără pierderi. De amândouă părțile au căzut numeroși oameni, bineînțeles că mai mulți de partea lor. De acum, le va fi greu de tot să ne mai opună vreo rezistență. Dar și la noi bătălia a însemnat mare vărsare de sânge, cum s-ar spune. Mai ales ziua a doua a fost foarte sângeroasă. Dar de ce ai soldați, dacă nu ca să-i întrebuințezi? N-a fost chiar atât de teribil cum tot vorbeau unii.

Motivul pentru care stăm acum acasă este că principele a trebuit să se înapoieze pentru a reorganiza toate forțele în vederea terminării glorioase a războiului. Și, după câte am putut să prind, pentru a putea procura mijloacele bănești necesare unui asemenea țel. O astfel de întreprindere înghite fără îndoială sume importante. Se pare că principele a început să negocieze cu Signoria venețiană. Negustorii ăștia au mai mult decât le trebuie și treaba ar putea să se facă repede. După aceea ne vom întoarce din nou pe câmpul de bătaie.

Se afirmă că Boccarossa și trupele sale cer o soldă mai mare și că s-ar plânge că încă nu și-au încasat drepturile cuvenite. Ar putea să ne facă mari greutăți din cauza asta. Nu m-aș fi așteptat deloc ca ei să se agațe atât de mult de această latură a războiului, pentru că nimeni nu se aruncă în luptă cu atâta eroism ca ei și nimeni nu se teme atât de puțin de moarte. Eu credeam că lor le place războiul în sine, așa cum pot spune că fac eu. Poate însă că nu trebuie să le ceri un asemenea dezinteres. E poate foarte natural faptul că ei vor să fie și plătiți. Bine, bine, au să-și primească banii!

Se mai vorbește și de alte neînțelegeri dintre principe și ei – dar câte nu se mai spun! Gând o armată a suferit pierderi sângeroase și nu totul merge așa cum ar trebui, apare cu ușurință o anumită nemulțumire. Nimeni nu-i mulțumit de mersul lucrurilor și fiecare dă vina pe celălalt, se simte oarecare epuizare și fiecare măsoară greșelile celuilalt. E drept că soldații lui Boccarossa se luptă nebunește, dar poate că nu pentru a îndeplini planurile mărețe ale principelui, la care poate că nici nu se gândesc prea mult. Dar toate astea sunt lucruri neînsemnate și cu totul întâmplătoare.

De altfel, nu mă interesează prea mult toate astea și cu atât mai puțin trivialitățile economice legate de un fapt ca războiul; de aceea nu mai stărui asupra lor. Toate se vor lămuri curând.

E teribil de neplăcut să stai acasă. Viața de aici pare atât de neînsemnată, atât de fără niciun rost când vii direct de pe câmpul de luptă. Timpul trece greu, nu știi de ce să te apuci și parcă ți-e

paralizată toată energia. Dar nu-i decât o problemă de zile. În curând vom pleca din nou.

Oamenii de pe aici sunt de-a dreptul caraghioși; mă refer la servitori și la ceilalți care n-au fost în război. N-au nicio idee despre ce-i vorba, parcă nici n-ar ști că țara e în război. Când mă văd umblând de colo până colo în armură, se miră de parcă n-ar ști că așa-i pe front. Altfel ai fi realmente o pradă ușoară, ar fi ca și cum te-ai expune la o moarte sigură. Ei spun că nu-i nicio primejdie acolo. Oricum, e război. Și curând mă voi înapoia acolo. Oricând mă pot aștepta la ordinul de plecare al principelui și trebuie să fiu mereu gata. De aceea port armura. Însă ei nu pot pricepe.

Pentru că ei înșiși nu au luat parte la campanie, nu pot să-și dea seama ce înseamnă aceasta. Dacă încerci să le sugerezi o cât de mică idee despre viața de front și despre primejdiile ei, par neîncrezători, ca proștii, neascunzându-și invidia. Încearcă să dea de înțeles că eu n-aș fi luat parte la război în măsura în care vreau să se creadă și că n-am avut niciun rol în bătăliile despre care povestesc, că n-am fost amestecat atât cât fac să se creadă și că n-aș fi luat parte la bătălie în măsura în care povestesc. E ușor de văzut că în spatele vorbelor lor se ascunde gelozia. N-am luat parte! Ei nu știu că sabia mea e încă plină de sânge, în teaca ei, după ultima noastră bătălie. Nu le-o arăt pentru că nu pot să sufăr lăudăroșenia cazonă care înflorește din belșug pe câmpul de luptă și în care, de exemplu, don Riccardo excelează. Pun doar mâna pe mânerul sabiei și-mi văd liniștit de drum.

S-a întâmplat că – în timpul luptei aceleia mari care a ținut două zile – să fim constrânși să ocupăm o înălțime, între flancul nostru drept și cetate. Ne-a costat mult. Dar poziția noastră strategică s-a îmbunătățit considerabil. Principele s-a urcat îndată pe vârful colinei ca să-și dea seama de posibilitățile pe care ni le oferea noua cucerire și eu, bineînțeles, m-am luat după dânsul. Sus de tot era un castel aparținând lui Lodovico, foarte frumos așezat și înconjurat de chiparoși și piersici. Câțiva soldați și cu mine am cercetat castelul ca să vedem dacă nu se ține ascuns vreun dușman care ar putea să ne ia prin surprindere, amenințând viața principelui. Însă acolo nu era decât o pereche de servitori bătrâni care erau atât de neputincioși, încât fuseseră lăsați acolo, iar principele a poruncit sa fie lăsați în pace. Totuși, am coborât în pivnițe, unde nimeni nu se gândise să caute și unde ar fi putut fi ascuns prea bine cineva. Am dat pe neașteptate de un pitic care cu siguranță făcea parte din curtea lui Lodovico – avea o mulțime de pitici – și care rămăsese acolo pentru un motiv oarecare. S-a înspăimântat grozav când m-a zărit și a rupt-o la fugă într-un gang întunecos. Am strigat „Stai!” dar nu s-a oprit la strigătul meu, de unde am înțeles că n-avea intenții prea curate. Dacă era armat sau nu n-am putut să știu și fugărirea lui prin gangul strâmt și întortocheat a fost

foarte captivantă. La urmă s-a strecurat într-o odaie unde se găsea o ieșire prin care avea de gând s-o șteargă, dar până să ajungă la ușă, l-am ajuns eu din urmă. Gemând jalnic, și-a dat seama că s-a sfârșit cu el. L-am fugărit ca pe un șoarece de-a lungul pereților, știind că nu-mi poate scăpa. În sfârșit, l-am înghesuit într-un colț și am vârât spada în el. N-avea nicio armură și nici altceva din cele obișnuite pe câmpul de bătaie, ci era îmbrăcat cu un fel de jachetă caraghioasă, de catifea albastră, cu dantele și zorzoane la gât, exact ca un copil. L-am lăsat să zacă acolo unde căzuse și m-am înapoiat afară, la lumina zilei și la luptă.

N-am povestit asta nimănui pentru că nu mi s-a părut că-i ceva prea remarcabil. E o bagatelă, ceva foarte obișnuit în timp de război. Și nici nu se făcea să bat toba; mi-am făcut pur și simplu datoria mea de ostaș. Nimeni n-a știut de asta, nici principele, nici nimeni altul. Nimeni nu bănuie că sabia mea e plină de sânge și că va rămâne ca o amintire a participării mele la războiul acesta.

Îmi pare rău, într-un anumit sens, că mortul era un pitic, pentru că aș fi preferat să fi fost unul dintre oamenii aceștia pe care-i urăsc atâta. Lupta ar fi fost și mai palpitantă. Însă îmi urăsc și propriul meu popor, și propria mea rasă e vrednică de ură. Iar în timpul luptei, mai ales când am dat lovitura mortală, am simțit o excitație bizară, ca și cum aș fi îndeplinit un rit al unei religii, cu totul necunoscute. Am simțit același lucru când l-am sugrumat pe Josafat, o plăcere irezistibilă de a stârpi propria-mi rasă. De ce? Nu știu. Nu pricep deloc. Asta o fi soarta mea, să doresc nimicirea propriei mele rase?

Avea vocea aceea pițigăiată de castrat ca toți piticii, ceea ce m-a întărâtat și mai mult. Vocea mea este adâncă și gravă.

E o rasă dezonorată și vrednică de dispreț.

De ce nu sunt și ei ca mine?

•

Principesa a încercat azi-dimineață să lege cu mine o conversație despre dragoste. Era foarte sentimentală și plângăreață – nu știu de unde-i venise – însă ar fi avut fără îndoială motiv, dacă ar fi știut anumite lucruri. Pe urmă a schimbat-o, cu felul ei nestatornic de a fi, și a început să glumească pe tema asta. Se așează în fața oglinzii și puse camerista să-i descurce părul, în timp ce ea trecea de la glumă la serios, amestecându-le între ele, într-o conversație pe care am găsit-o deosebit de supărătoare și de nepotrivită. Voia cu orice preț să mă convingă să mă pronunț în această chestiune. M-am ținut foarte rezervat. Însă ea insista. Am avut vreodată un mic amor? Am negat în mod hotărât, cu o mină acră. A rămas mirată și nu voia să mă creadă. M-a asaltat din nou, din ce în ce mai îndeaproape. Până la urmă i-am declarat, ca să scap, că dacă realmente ar fi să iubesc pe cineva, aș iubi un bărbat.

S-a întors spre mine, m-a privit și a izbucnit în niște hohote de râs din inimă; până și camerista râdea.

— Un bărbat! a strigat ea cu o voce sâcâitoare, de parcă ar fi fost ceva amuzant în asta. Un bărbat? Și care anume! Boccarossa poate? și aici au început amândouă să hohotească de râs, de credeam că se îneacă. M-am înroșit, pentru că tocmai la el mă gândisem. Lor, când au văzut că roșesc, li s-a părut lucrul și mai comic.

Nu puteam găsi nimic comic în asta. M-am uitat la ele cu o privire rece ca gheața, disprețuitoare. Găsesc că-i ceva urât, ceva care te urâțește, râsul ăsta. Când văd că li se deschide brusc gura oamenilor și se descoperă gingiile roșii, am o senzație deosebit de neplăcută. Și n-am nicio vină că simt o caldă admirație pentru Boccarossa, un sentiment care are poate o anumită ardoare. Văd în el un adevărat om.

Ceea ce m-a iritat mai mult a fost faptul că îngălata aceea de cameristă râdea și ea, și încă într-un chip mult mai vulgar decât Madame. Personal, mă pot resemna ca principesa să râdă un pic de mine – deși în fiece clipă aș vrea să-i pot schimba batjocura într-o seriozitate sângeroasă, să-i pot răspunde la întrebările ei despre dragoste în chipul cel mai teribil, s-o pot lămuri ceea ce realmente poate fi dragostea pentru cineva. Pot să suport astea, cum am mai spus, pentru că, în orice caz e stăpâna mea și-i de sânge princiar. Dar ca o creatură atât de vulgară ca servitoarea aceea să îndrăznească sa râdă de mine, asta mă înfurie grozav. Fetișcana asta totdeauna s-a purtat obraznic cu mine, totdeauna a încercat să-și deie importanță și să facă pe deșteapta, nu numai o dată și-a bătut joc de mine pentru că nu pot să deschid anumite uși la palat. Ce-o privește pe ea? E-o țărăncuță obraznică și grosolană care ar avea nevoie de gârbaci.

În ceea ce îl privește pe Boccarossa, nu-i nicio mirare că îl admir. Eu însumi sunt o fire războinică.

•

Zilele trec într-o așteptare atât de plictisitoare, încât nu știi de ce să te apuci.

Ieri am fost trimis cu un comision la maestro Bernardo, la Santa Croce. Stă acolo ca de obicei și continuă să lucreze la Cina lui. Deseori m-am mirat că nu-i și el la luptă, cu noi, ca să-și vadă funcționând mașinile pe care însuși le-a creat. Credeam că realmente ar trebui să-i placă să le vadă funcționând. Iar acolo ar putea avea oricâte cadavre ar vrea, ca să le studieze, și ar face mari progrese în știința sa.

L-am găsit cu totul cufundat în contemplarea eminentei sale opere, atât de absent încât nici n-a observat că am intrat. Iar când și-a ridicat privirea, părea că gându-i călătorește undeva, departe. Se părea că nici n-a băgat de seamă că eram îmbrăcat în armură, deși nu mă mai văzuse niciodată așa mai înainte. Fără îndoială că a băgat de seamă,

însă nu a arătat niciun fel de mirare sau de interes deosebit. „Ce vrei, prichindelule?” m-a întrebat, uitându-se prietenos la mine. Mi-am prezentat comisionul, deși eram înfuriat de felul cum îmi vorbise. Pe urmă am plecat, nemaiavând niciun motiv ca să rămân. Am aruncat doar o privire în fugă la capodopera lui și nu mi s-a părut c-ar fi mai gata decât o văzusem ultima oară. Niciodată nu termină nimic. Oare cum poate să-și bată capul cu ceva un timp atât de înspăimântător de lung?

Nu m-a întrebat nici cel mai mic lucru despre război, deși putea să priceapă că vin direct de acolo. Am avut impresia că-l lăsa cu totul rece.

•

Signoria a refuzat să ne mai împrumute bani. Trimisul ei ne-a explicat că nu ne vor mai da niciun împrumut de acum încolo. E de neînchipuit! Cu totul de neînțeles! Ei socot că războiul a mers prost. Prost? Ce nerușinare! Prost? N-am făcut altceva decât să învingem tot timpul! Am pătruns adânc în țara dușmană, până la capitală, și acum suntem pe cale s-o cucerim, ca să culegem roadele succeselor noastre excepționale. Și tocmai acum trebuia să fim împiedicați! Când cetatea e acolo și așteaptă să fie cucerită, dărâmată, pârjolită, rasă de pe fața pământului. E revoltător! Nu-ți vine să crezi că-i adevărat. Negustorii ăștia murdari să ne împiedice să obținem victoria finală? Pur și simplu pentru că nu vor să se despartă de mizerabilii lor bani? Nu! Imposibil! Ar fi o culme a rușinii!

Principele trebuie să găsească o ieșire. Bineînțeles, va găsi. Ceva atât de meschin ca banii nu poate împiedica un mare și glorios război. E exclus.

Tot palatul mișună de ordonanțe, soli străini, consilieri și comandanți. Curierii aleargă ca suveicile între principe și front.

Am înnebunit de atâta excitație.

•

Mercenarii lui Boccarossa refuză să mai lupte! Vor să-și primească solda, în primul rând ceea ce li se cuvine și de acum înainte dublu ca până acuma. Iar până nu vor primi ceea ce pretind, nu vor mai face nimic. Principele, care n-are de unde să facă rost de atâția bani, încearcă să-i ademenească cu jaful și cu perspectiva unei prăzi bogate, de îndată ce va fi cucerită cetatea. Ei răspund că nu se știe dacă cetatea va fi într-adevăr cucerită, pentru că până acum n-a mai fost niciodată. Și mai întâi de toate trebuie învinsă armata lui *il Toro* și pe urmă să se gândească la un lung asediu, că lor nu le place asediul, socotind că-i ceva plicticos. Iar în timp ce asediază, n-au prilej de jaf. De altfel, au avut pierderi mari, mai mari decât socotiseră. Asta i-a indignat peste măsură. Le place să omoare, dar nu să fie omorâți, ziceau ei. Cel puțin nu pentru o astfel de soldă mizerabilă. Expresiile

lor n-au niciun fel de lustru de curtoazie sau de diplomație.

Ce va mai fi de acum încolo? Cum se vor mai desfășura lucrurile?

Dar principele va găsi cu siguranță o soluție. E un adevărat diavol în privința asta. Îi plac piedicile, măreția lui se arată mai bine atunci. Iar propria noastră armată, niciodată învinsă până acum, continuă efectiv să stea sub zidurile Montanzei. Să nu uităm!

•

Războiul se va sfârși! Trupele vor fi retrase dincoace de graniță, se vor întoarce acasă și totul s-a sfârșit. Sfârșit!

Cred că visez! Trebuie să fie un vis, un coșmar atroce. Nu poate fi adevărat! Trebuie să mă trezesc și să-mi dau seama că a fost doar un vis sinistru, odios.

Dar e adevărat. Adevărat! Adevăr amar și de neînțeles. Îți iei capul în mâini și din toată ființa ta refuzi să crezi că s-a putut întâmpla.

Avariția, dezonoarea, trădarea, toată josnicia omenească strânsă laolaltă a învins eroica noastră armată și i-a smuls armele din mâini. Trupele noastre veșnic învingătoare care, acoperite de glorie, stau puternice și amenințătoare în fata porților dușmanului, se vor retrage fără o lovitură de sabie, înșelate, trădate, abandonate, se vor întoarce acasă, acasă, cu toate că nu doresc nimic mai mult decât să învingă sau să moară. E o tragedie revoltătoare, criminală.

Marele nostru război, cel mai glorios din istoria țării, să se termine în felul acesta!

Parcă sunt paralizat de durere și de mânie. Niciodată în viața mea n-am fost atât de mișcat și niciodată n-am simțit o asemenea rușine. Sunt răscolit pe dinăuntru, plin de amărăciune, de scârbă, de furie. Și în același timp mă simt ca paralizat, mă simt cu totul neputincios. Cum aș putea eu să intervin în desfășurarea rușinoasă a evenimentelor și să le schimb? Cum aș putea să împiedic cursul acestei drame sumbre? Nu pot face nimic. Absolut nimic.

S-a sfârșit! Totul s-a sfârșit! Sfârșit!

Când am auzit și când, în cele din urmă am priceput deplin cele ce auzisem, am evitat pe toată lumea, m-am strecurat în camera piticilor ca să fiu singur cu mine însumi. Mă temeam ca simțămintele să nu mă depășească, mă temeam că nu o să mă mai pot stăpâni, și asta nu se cuvine. Și imediat ce am ajuns în cămăruța mea, am izbucnit în nestăpânite hohote de plâns. Recunosc. Nu puteam să-mi mai țin plânsul. În furia mea neputincioasă mi-am apăsat ochii cu pumnii strânși și am plâns. Am plâns.

•

Principele nu mai iese din cameră și nu primește niciun fel de vizită. Mesele le ia tot acolo, cu totul singur. Eu îl servesc și – în afară de servitorul care aduce mâncarea – sunt singurul om care-l vede. Pare cu totul calm. Dar ce ascunde sub masca asta palidă nu-i ușor de spus.

Chipul său este aproape alb ca varul, înconjurat de barba neagră iar privirea sa neliniștită parcă nu vede nimic. Parcă abia observă prezența mea și niciun cuvânt nu-i iese de pe buzele subțiri și palide. Bietului servitor îi e mereu frică de el. Dar e un poltron.

Când i-a sosit vestea cu refuzul Veneției, vestea că blestemata republică de negustori vrea să-l împiedice să poarte război, a făcut o criză de furie. Nu-l mai văzusem niciodată până atunci așa. Spumega cu totul de furie și era groaznic de privit. Ieșindu-și cu totul din fire își scoase pumnalul și-l înfipse în birou aproape până în plăsele. Dacă nevolnicii negustori l-ar fi văzut în clipa aceea, sunt sigur că banii ar fi apărut pe masă la iuțeală.

Ceea ce cu siguranță că-l supără mai mult e faptul că niciodată n-a putut să utilizeze genialele invenții ale lui messer Bernardo. Tocmai acum ar fi trebuit să le folosească. E sigur că, folosindu-le, ar fi cucerit cetatea și victoria ar fi fost foarte aproape. De ce n-ar fi învins?

Accesul lui de furie mi-a făcut plăcere! Pe urmă însă mi-am spus că, poate, nu-i atât de puternic pe cât pare. De ce o fi atât de dependent de alții? Și chiar de ceva atât de josnic și de murdar ca banii? De ce n-a aruncat invincibila noastră armată împotriva cetății, de ce n-a făcut-o una cu pământul? Nu-i acesta rostul unei armate?

Eu doar întreb. Nu sunt general, nu mă pricep poate la meșteșugul războiului. Dar sufletul meu e plin de durere și de himere despre destinul nostru de neînțeles.

Mi-am scos armura. Cu durere și cu ciudă am agățat-o în camera piticilor. Atârnă neputincioasă ca o biată marionetă în cuiul ei. Umilită. Dezonorată.

Curând se vor împlini patru săptămâni de când e pace. O stare de spirit sumbră plutește peste palat, peste oraș, peste toată țara.

E de mirare cum deprimarea și indispoziția te cuprind în timpul unei stări de pace prelungite; de pe acum se poate observa cum se petrece aceasta, cum atmosfera devine densă, apoi înecăcioasă; se lasă ceva fad care umple toate sufletele de scârbă. Soldații demobilizați sunt nemulțumiți, nimic nu le este pe plac, iar cei care au rămas acasă sunt iritabili și înțepători față de ceilalți, poate pentru că războiul nu și-a atins scopul. Viața de toate zilele se scurge lent și fără rost pe vechiul ei făgaș, fără nicio bucurie și fără niciun țel. Toată speranța pe care o adusese războiul s-a dus pe apa sâmbetei.

La curte viața parcă s-a stins sub suflarea morții. Aproape nimeni nu mai intră și nu mai iese pe poarta principală; noi, cei care ținem de curte, de cele mai multe ori folosim celelalte intrări. Niciun străin nu mai vine în vizită, nimeni nu s-a anunțat, nimeni n-a fost invitat. Sălile stau pustii și chiar curtenii abia se arată. Coridoarele sunt goale, aproape niciodată nu întâlnești pe nimeni, iar treptele răsună doar la câte un pas izolat. Face impresia a ceva fantomatic, a castel părăsit.

Iar înăuntru, în camera lui izolată, principele se plimbă de colo până colo sau, cufundat în gânduri, șade la masă, lângă gaura ca o rană deschisă și necicatrizată, pe care a făcut-o cu pumnalul. Întunecat și amenințător, privește în gol, rumegând cine știe ce planuri.

E o epocă tristă și jalnică. Cu greu se târâie ziua până ce se face iar noapte.

E un timp absurd de prielnic pentru a scrie, pentru a mă ocupa cu relatarea experiențelor vieții mele personale și a gândurilor mele, dar nu simt niciun fel de bucurie. Stau mai toată vremea la fereastră și mă uit la fluviul care curge lent, galben-cenușiu prin fața zidurilor castelului pe care lasă urme verzi ca fierea.

Fierea care în țara lui *il Toro* a fost cândva martoră măreței noastre victorii.

•

Nu, asta-i ceva prea de tot! E mai revoltător decât toate cele întâmplate în zilele acestea groaznice! se cutremură pământul sub mine și-mi pierd credința în orice!

Cine ar fi gândit una ca asta? – principele e de părere că el și casa Montanza trebuie să se împace și să facă legământ că niciodată nu vor mai purta război unul împotriva celuilalt! Vor curma acest război permanent și se vor angaja solemn ca să-i pună capăt pentru totdeauna. Niciodată nu va mai ridica armele unul împotriva celuilalt! Se pare că *il Toro* ar fi refuzat la început, înfuriat de atacul nostru recent. Însă principele a insistat, din ce în ce mai zelos. De ce țin popoarele noastre să se distrugă unul pe altul, la ce folosește războiul acesta fără niciun rost? De două secole se tot luptă fără ca vreunul să învingă definitiv și amândouă popoarele n-au avut decât de pierdut din acest război veșnic. Nu ne-a adus decât nevoi și mizerie. N-ar fi oare cu mult mai bine ca să trăim în pace și bună înțelegere, încât țările noastre să înflorească și să fie fericite, așa cum ar fi trebuit să fie de totdeauna? Lodovico a început, încetul cu încetul, să asculte propunerile principelui și a găsit că sunt chibzuite. Până la urmă, a răspuns că acceptă propunerile și că primește invitația pentru tratativele referitoare la pacea veșnică și semnarea solemnă a tratatului.

Cred că lumea a înnebunit. Pace veșnică! Niciodată război! Ce vorbe goale, ce copilării! Poți schimba însăși ordinea lumii? Ce nesăbuință! Și câtă infidelitate față de trecut, față de toate marile tradiții! Să nu mai fie niciodată război! Sângele să nu mai curgă niciodată, iar onoarea și eroismul să fie socotite niște nimicuri! Să nu mai răsune niciodată trâmbițele de argint, călărimea să nu mai pornească niciodată la atac cu lăncile aplecate, trupele să nu se mai încaiere niciodată și să nu-și mai găsească o moarte eroică pe câmpul de bătaie? Și nimeni să nu mai pună un hotar orgoliului nemăsurat și

îngâmfării? Niciun Boccarossa să nu mai meargă cu sabia lui lată, cu obrazul ciupit de vărsat și buzele strânse ca să arate acestei rase care sunt puternicii care domnesc peste ei? Să se dărâme înseși temeliile vieții?

Împăcare! Se poate închipui ceva mai rușinos? Împăcare cu dușmanul de moarte! Ce perversitate, ce falsificare și ce respingătoare denaturare! Și ce înjosire, ce umilință pentru noi! Pentru armata noastră, pentru cei căzuți! Ce dezonoare pentru eroii noștri, care s-au sacrificat cu totul inutil! E atât de odios, încât te cutremuri!

Așadar, astea le frământa el în minte! Deseori mă miram ce-ar putea fi – așadar, *asta* a fost! Iar acum, are o dispoziție mai bună, a început să poată din nou vorbi ca de obicei, pare chiar foarte înviorat și mulțumit de sine. I se pare poate că a ajuns la neobișnuită ingeniozitate, o idee strălucitoare și „mare".

Nu există cuvinte pentru disprețul meu nemărginit. Credința mea în principe, în stăpânul meu, a primit o lovitură din care nu-și va reveni niciodată. În ochii mei a căzut atât de jos, cât poate cădea un principe. Pacea veșnică! Armistițiu veșnic! Niciodată, pe veci, niciun război! doar pace, pace! Într-adevăr, nu-i ușor să fii piticul unui astfel de stăpân.

•

Tot palatul e întors pe dos din cauza recepției acesteia idioate. Te împiedici de găleți și de cârpe, gunoaiele stau grămadă peste tot locul și praful îți intră în gât când se aruncă pe fereastră murdăriile. Vechi covoare care nu fost ținute la pod sunt așternute pe dușumele și se calcă pe scenele de dragoste pastorale. Altele vor fi atârnate pe pereți ca să înfrumusețeze rușinoasa „sărbătoare a păcii și a împăcării". Camerele de oaspeți care n-au mai fost locuite de ani de zile sunt dereticate și servitorii aleargă de colo până colo ca nebunii, le sfârâie călcâiele, ca să termine totul la timp. Toți sunt indignați de ideea asta tâmpită a principelui, mai ales că trebuie să te spetești muncind. Palazzo Geraldi a fost de asemeni aranjat; va fi și el folosit, desigur că escorta lui Lodovico va fi încartiruită acolo. Se zice că arăta ca o cocină de porci după ce Boccarossa și suita sa fuseseră găzduiți acolo. Magaziile au fost umplute cu grămezi de alimente, sute de boi, viței, oi, pe care bieții oameni, la porunca administratorului castelului, au fost nevoiți sa le aducă, nemaivorbind de grâu și de nutreț pentru cai; oamenii sunt de bună seamă necăjiți și o nemulțumire generală domnește în toată țara. Eu cred că, dacă ar putea, s-ar revolta împotriva principelui și a ideii lui prostești cu „sărbătoarea păcii". În rezervații sunt uciși cerbi, fazani, și iepuri sunt prinși în curse și uciși, iar în munte sunt vânați mistreții. Șoimarii curții vin la bucătărie cu prepelițele, potârnichile și bâtlanii lor, sunt tăiați porumbei, claponii sunt cercetați în curtea păsărilor – se încearcă grăsimea lor de castrați

– sunt aleși păunii pentru marele banchet de gală care va avea loc zilele astea. Croitorii lucrează costume bogate din țesături scumpe de Veneția pentru principe și principesă – pentru asta fac credit, dar ca să purtăm război, nu! – și pentru toii patricienii din oraș probează și iar probează, aleargă încoace și încolo. Arcuri de triumf sunt ridicate în fața palatului și de-a lungul întregii străzi pe unde va trece Lodovico cu suita sa. Se instalează un baldachin în fața porții castelului, în vestibul se bat în cuie covoare și tapiserii la ferestre. Muzicanții repetă cât e ziua de mare de-ți vine să înnebunești, și poeții curții scriu niște aiureli care vor fi jucate în marea sală a tronului. Tot ce se face nu-i decât o pregătire în vederea acestei sărbători idioate! Nimeni nu vorbește despre altceva. Toată curtea e pe jar, și oriunde te învârți e dezordine, nu poți să faci un pas fără să te izbești de cineva sau să te încurci de ceva, fiece lucru e smintit de la locul lui și-i o dezordine indescriptibilă.

Sunt atât de furios, de-mi vine să crăp.

•

Dușmanul și-a făcut intrarea solemnă în capitala noastră, care s-a gătit și s-a împodobit în cinstea lui mai mult ca oricând. Precedați de treizeci de trompeți și flautiști călări, înconjurați de garda lor personală, îmbrăcați în haine verzi cu negru, cu lăncile cu vârful în sus, Lodovico Montanza și guguștiucul său de fiu, Giovanni Montanza, călăresc pe străzi urmați de o aleasă suită de cavaleri și nobili, după care vin două sute de arcași, tot călări. Lodovico călărea un armăsar negru, cu șaua de catifea verde-închis brodată cu fir de argint și harnașamentul bătut în argint, salutat de „aclamațiile poporului” – poporul aclamă totdeauna când i se poruncește acest lucru, fiindu-i totuna despre cine-i vorba. Acum își închipuie că sunt vrăjiți de perspectiva unei păci veșnice. Trei heralzi, pe care principele i-a trimis înaintea lui, îi anunță sosirea și motivul vizitei, iar toate bisericile din oraș trag clopotele. Degradarea noastră nu ar fi putut fi inaugurată într-un chip mai strălucitor. Li s-a dat chiar salutul de onoare de pe metereze de bombarde care țințeau spre cerul senin – în loc să fi țintit înspre cei care soseau. Calul fiului principelui s-a speriat de zgomot sau poate de altceva și era să-l trântească la pământ, însă el a redevenit imediat stăpân pe animal și a călărit mai departe, roșu în obraji. Are un aer copilăros – nu poate avea mai mult de șaptesprezece ani. Cu toate astea, poporul se întreba dacă n-o fi un semn rău. Ei pândesc întotdeauna semnele în ocazii „solemne” și acesta a fost singurul lucru care le-a dat prilej să-și folosească istețimea.

În fața porții palatului, Lodovico a descălecat și a fost salutat de principe printr-un discurs pompos și emfatic. Lodovico ni s-a arătat ca un om scurt și îndesat, cu obrajii rotunzi și netezi, atât de plini de sânge, brăzdat de vine roșii și cu o ceafă groasă de taur. Barbă n-are

decât pe obraji, și aceea rară, încât nu s-ar putea spune că-i împodobește obrazul care și așa nu-i prea frumos. Ochii săi cercetători încearcă să privească amabil, însă nu trebuie să te încrezi prea mult în el, toți știu cât e de ticălos. Pare coleric și parcă oricând gata să lovească.

Ziua s-a scurs în ceremonii de recepție, mese și convorbiri despre tratatul dintre cele două state, discuții despre ciudățeniile pe care trebuie să le conțină și redactarea finală. Seara s-a dat o reprezentație teatrală în latină, înspăimântător de plicticoasă, din care n-am priceput un cuvânt și, după câte știu, nici nimeni din toți ceilalți. Pe urmă s-a dat în limba obișnuită o comedie indecentă, pe care toți au priceput-o mult mai bine. Toți s-au distrat de minune de grosolăniile și porcăriile ei. Mi s-a părut ceva grețos. În sfârșit, ziua s-a terminat și stau singur în odaia mea, bucurându-mă de singurătate. Nimic nu-ți poate dărui atâta satisfacție ca singurătatea. E bine că aici, în camera piticilor, tavanul e atât de scund, altfel ar mai fi băgat cine știe ce invitați. Ar fi fost groaznic!

Dacă fiul principelui e frumos, precum se spune, apoi cred că, în orice caz, frumusețea nu de la taică-su a moștenit-o. Când a apărut călare alături de Lodovico, cu calul acoperit cu valtrapuri albastre și cu haine de aceeași culoare, lumea a găsit că-i chipeș. Se poate. Eu, unul, găsesc că-i prea delicat, prea lipsit de virilitate, cu ochii lui de căprioară, părul lung, negru și tenul său delicat care roșește pentru orice fleac. Poate că-i vina mea, dar nu pot aprecia astfel de înfățișare. După părerea mea, un bărbat trebuie să arate a bărbat. Se spune că seamănă cu mamă-sa, frumoasa și preamărita Beatrice, care a fost foarte distinsă și care, deși a murit de zece ani, se zice că ar fi deja în paradis.

După-amiază l-am zărit plimbându-se cu Angelica în grădina de trandafiri. Și puțin mai târziu i-am văzut plimbându-se pe malul fluviului, azvârlind bucăți de pâine lebedelor. În amândouă ocaziile am putut observa că vorbesc împreună. Nu prea pricepeam ce putea el să vorbească cu un copil atât de prost. El nici nu-și dă seama cât e de urâtă, pentru că altfel s-ar feri de societatea ei. Poate că și el o fi tot atât de prost.

Don Riccardo, bineînțeles, ia parte la toate, se bagă la toate ceremoniile, se înfige în față, ca de obicei, cu orice ocazie. Rănile sale sunt vindecate. Ce tot spun eu? Nu se mai vede nicio urmă, doar că un braț e cam țeapăn. Așa a fost cu eroismul său.

•

De trei zile îi aveam pe dușmani în cetate. Festivitățile în cinstea lor se țin lanț și nu mai pot avea o clipă de liniște. Am fost prea obosit aseară ca să mai fac vreo însemnare și de aceea scriu acum, dimineața, câteva rânduri în grabă despre întâmplările zilei și impresiile mele.

Amândoi principii au ieșit călări din cetate încă dinainte de răsăritul soarelui, petrecând câteva ore la vânat cu șoimul pe pajiștile din partea de apus a orașului. Lodovico e pasionat de vânătoare, iar principele are o aleasă colecție de șoimi, printre care câțiva foarte rari pe care i-a primit în dar de la regele Franței, și a căror măiestrie îi place s-o arate. Pe urmă au prânzit câteva ore, după care a urmat un concert pe care a trebuit să-l ascult, cu toate că muzica e lucrul cel mai groaznic pe care-l cunosc. Pe urmă a urmat un dans maur, cu muzică, și pe urmă s-au produs câțiva jongleri care au stârnit mare admirație, fiind singurul lucru care merita să fie văzut. Imediat după asta au început din nou să mănânce. Continuând mult timp din noapte, când s-a jucat o pantomimă rușinoasă, cu bărbați și femei cu îmbrăcăminte atât de strânsă pe corp, încât aproape că păreau goi. Cei mai mulți erau beți ca niște porci. Cu asta programul zilei a luat sfârșit și m-am dus la culcare, căzând în pat mort de oboseală.

Principele e tot timpul într-o dispoziție sărbătorească, amabil, șarmant, cum aproape niciodată nu mai fusese văzut. Evident nu știe ce să mai facă pentru ca „oaspeții" lui să se simtă bine; atâta îi corcolește, de ți se face rău. Mă dezgustă doar când îl văd. S-ar părea că el și *il Toro* sunt cei mai buni prieteni din lume, cel puțin dă impresia că este cel mai sincer prieten. La început, Lodovico era cam rezervat și poate un pic bănuitor, însă toate au dispărut până la urmă. De altfel, a venit aici cu o puternică gardă personală și o forță de câteva sute de oameni. Poți să te întrebi de ce-i nevoie de atâția războinici ca să închei o pace veșnică. Dar așa s-o fi obișnuind în ocazii de astea. Și un principe nu poate, desigur, să se prezinte ca oaspete la altă curte fără o suită atât de mare. Ei – știu eu prea bine că așa sunt obiceiurile. Dar nu pot să îndur să văd toți dușmanii ăștia în jurul meu, fără să mișc un deget.

Atitudinea stăpânului meu este o adevărată taină pentru mine – cum poate el să se poarte așa de rușinos cu dușmanii noștri ereditari! Numai pricep nimic. Dar asta nu-i ceva extraordinar – asta-i soarta mea, să nu-l pricep niciodată pe omul ăsta. N-aș vrea să mă mai agit cu atâtea probleme, ci doar să repet ceea ce am mai spus, anume că disprețul meu pentru el nu cunoaște nicio limită.

Pe Giovanni și pe Angelica i-am văzut ieri împreună – și nu numai o dată. Păreau că se plictisesc. Seara i-am văzut din nou stând jos, pe malul fluviului, însă nu mai hrăneau lebedele și nici nu mai vorbeau, ci stăteau tăcuți unul lângă altul, privind cum curge apa. Poate că nu mai au ce să-și spună.

Ce-ar mai fi de notat? N-a mai fost nimic. Astăzi se va semna în cadru solemn tratatul de pace veșnică, după care va urma marele banchet festiv, cu cele mai diferite distracții, durând un timp nedeterminat în noapte. Sunt foarte întristat și simt un imens dezgust

pentru toate.

•

Principele mi-a mărturisit ceva, ceva atât de glorios încât numai gândind la asta simt că amețesc. Nu pot să spun despre ce-i vorba, nici măcar o vorbuliță. E o taină numai între noi doi. Niciodată nu pricepusem până acuma cât de mult suntem una.

Sunt infinit de fericit. Asta-i tot ce pot mărturisi.

Deseară la ora șase începe marele banchet de gală. Este punctul culminant al festivităților și, cu excepționalele preparative care se fac, va fi fără îndoială ceva remarcabil. Mă simt ca și cum mi-ar veni să explodez.

E un mare principe!

•

Voi transcrie acuma relatarea desfășurării ultimei zile și mai ales marele banchet care a pus capăt solemnei festivități pentru pace cu ocazia acordului dintre casa principelui nostru și casa Montanza, precum și întâmplările care au urmat.

Mai întâi, am fost strânși în sala tronului și ni s-a citit tratatul de pace fermă dintre statele noastre. Era conceput în termeni eleganți și solemni și cuprindea stipulații privitoare la demolarea fortărețelor de graniță și comerțul liber între cele două țări ale noastre, precum și anumite facilități pentru schimburile comerciale. Apoi a urmat semnarea: cei doi principi, urmați de înalții lor demnitari, au înaintat până la masă și și-au pus semnătura pe două mari documente care erau întinse acolo. A fost ceva foarte solemn. Imediat după asta a răsunat o fanfară de șaizeci de trompeți așezați la trei pași interval lângă cei patru pereți ai sălii, alternând cei îmbrăcați în culorile principelui nostru cu cei în culorile casei Montanza. Pe urmă, cu maeștrii de ceremonie în frunte, toată adunarea a fost condusă în marea sală de oaspeți. În sunetele unui marș festiv compus cu această ocazie. Imensa sală strălucea în lumina a cincizeci de candelabre de argint și două sute de facle ținute de lachei în livrele aurite și chiar de băieți culeși de pe stradă și care erau îmbrăcați în zdrențe, stând cu picioarele lor murdare pe lespezile de pe jos, mirosind destul de urât când ajungeai prea aproape de ei. Pe întreaga lungime a sălii fuseseră puse cinci mese, încărcate cu minunată argintărie și majolică, imense platouri cu mâncăruri reci și fructe de toate culorile, ca și douăzeci de mari grupuri de figuri din zahăr, care, după câte mi s-a spus, reprezentau scene din mitologia greacă, o religie păgână pe care nu o cunosc prea îndeaproape. Pe masa din mijloc totul era doar aur, candelabre, fructiere, farfurii, carafe de vin și pocale, iar acolo luaseră loc cei doi principi și toate persoanele cu sânge princiar și în afară de ei, cei mai de neam mare dintre ai noștri și ai casei Montanza. Principele era în fața lui *il Toro*, având-o alături pe principesă,

îmbrăcată într-o rochie stacojie, cu mâneci de damasc alb, brodat cu pietre prețioase și cu broderii de aur peste pieptul ei plin. Pe cap avea un fileu de argint brodat cu diamante care înfrumusețea urâtul ei păr castaniu; și cum ea, fără îndoială, petrecuse mai multe ore pentru a se împodobi, se putea vedea mai bine decât de obicei că obrazul ei prea gras și lipsit de frăgezime fusese pe vremuri foarte frumos. Zâmbea cu zâmbetul ei obișnuit. Principele purta o haină de catifea neagră strânsă pe corp, simplă de tot, cu mâneci prin care se vedea căptușeala de mătase galbenă plisată. Părea zvelt și tânăr, suplu ca o lamă de sabie. Era un pic închis în sine, însă trebuie să fi fost bine dispus, pentru că din când în când își trecea mâna prin părul său negru, tuns scurt, așa cum face când e bine dispus. Simțeam pentru el un puternic devotament. *Il Toro* purta o haină scurtă, foarte lată în umeri, verde-închis, dintr-un material fin și scump, împodobit cu blană de zibelină, peste un costum roșu stacojiu și un lanț masiv de aur pe care-l purta în jurul gâtului. În toaleta asta părea încă și mai lat în umeri, și mai îndesat, iar ceafa lui de taur ieșea, roșie și încăpățânată, de sub gulerul cafeniu de zibelină. După chip părea plin de amabilitate și de caritabilă politețe, dar chipul omului nu-i ceva în care să te poți încrede. După corp îl vezi ce fel de animal este.

Natural, don Riccardo era instalat în această parte a mesei, chiar în unul dintre cele mai distinse locuri, deși ar fi trebuit să se așeze la altă masă. El se bagă întotdeauna în față, iar principele bineînțeles că nu se poate lipsi de el – și principesa nici atâta. Pălăvrăgește și-i dă mereu înainte, chiar de la început, mângâindu-și mulțumit barba neagră și creață. M-am uitat la el cu o privire de gheață, al cărei sens nu-l pricepe nimeni în afară de mine. Dar destul despre asta.

Aproape singuri – dacă se poate spune asta, cu toate că, natural, ședeau la masă împreună cu toți ceilalți – Giovanni și Angelica erau alături. Asta pentru că sunt cam de aceeași vârstă și era natural să fie așezați alături. Unde mai pui că amândoi sunt de sânge princiar, cel puțin el. Căci ea s-ar putea foarte bine să fie un copil din flori. Erau singurii tineri printre multe sute de oaspeți și păreau mai curând copii decât adulți; de aceea, cum spuneam, erau oarecum singuri. Îți părea că au nimerit acolo mai mult din greșeală. Biata Angelica își făcea în seara aceea debutul în lume și era împopoțonată într-o rochie de mătase albă cu mâneci lungi și strâmte din brocart de aur; iar pe cap, peste părul ei prea blond, purta o bonetă brodată cu perle și fir de aur. Natural, arăta groaznic. Mai ales pentru cei care se obișnuiseră să o vadă întotdeauna îmbrăcată mai mult decât simplu, chiar sărăcăcios, făcea o impresie ridicolă, părea costumată. Gura o ținea întredeschisă, ca de obicei, iar obrajii ei de copil erau îmbujorați de timiditate. Ochii ei mari și albaștri străluceau de parcă n-ar fi văzut niciodată până atunci ceva atât de uimitor ca lumânările. Giovanni de asemenea

părea jenat de prezența atâtor oameni, cărora le arunca din când în când câte o privire speriată. În orice caz, are ceva mai multă bună-creștere decât dânsa; s-ar părea mai curând că timiditatea se datorește firii sale. Purta un costum de catifea albastră cu guler brodat cu aur și un medalion rotund, atârnat de un lănțuc fin, care se spune că ar închide portretul mamei sale, aceea despre care se afirmă că e în paradis (dar cine poate ști? S-ar putea prea bine să se chinuie în focul purgatoriului). O fi trecând drept frumos, bănui eu, am auzit mai mulți oaspeți șoptind ceva despre asta și îndată după aceea i-am auzit numindu-i „o pereche frumoasă"; am înțeles că trebuie să aibă o stranie concepție despre frumusețe. În orice caz, nu pe gustul meu. Sunt de părere că un bărbat trebuie să arate a bărbat. Când te uiți la el nu-ți vine să crezi că e fiu de principe și un Montanza. Cum ar putea unul ca dânsul să domnească peste un popor și să stea pe un tron? În ceea ce mă privește, nu cred că va ajunge vreodată.

Cei doi copii nu iau parte la conversație și par stingheriți dacă îi privește cineva. Nu vorbesc mult între ei, însă am remarcat că se uită mereu unul la altul cu priviri ciudate și zâmbesc tainic când li se întâlnesc privirile. M-am mirat când am zărit-o pe fată zâmbind – pentru că, de când era mică o știu că zâmbește foarte prudent, ca și cum ar sonda terenul. Poate că era conștientă că n-are un surâs frumos. De altfel, după părerea mea, niciodată nu-i frumos când oamenii râd.

După ce le-am studiat cu atenție purtarea, am devenit din ce în ce mai curios să știu ce se petrece de fapt cu ei. Abia se atingeau de mâncare și priveau doar în farfurie. Am mai putut să-mi dau seama că mâinile lor se strângeau pe furiș pe sub masă. Când câte cineva din preajma lor, întorcându-se spre vecin, îi observa, se pierdeau de tot și începeau să vorbească între ei foarte agitat, roșii în obraji ca focul, încetul cu încetul am priceput că era ceva între ei – că se iubeau. Iar descoperirea aceasta a avut un ciudat efect asupra mea. Abia am putut să pricep de ce mă emoționase atâta și mă impresionase atât de urât.

Dragostea e întotdeauna ceva respingător. Dar dragostea dintre ăștia doi, care nu-s decât o pereche de copii nevinovați, mă scârbise mai mult ca oricând. Fierbeam de ironie și de indignare că fusesem martor la o scenă ca asta.

Dar deocamdată să lăsăm chestiunea asta. M-am ocupat prea mult de acești copii care, în fond, nu sunt personajele principale la acest banchet. Mai bine să continuu a descrie banchetul.

După ce oaspeții au terminat gustarea rece care era, după cum am spus, din abundență pe masă, apăru în ușă mareșalul curții, călare pe o iapă albă cu șaua purpurie – și anunță cu voce puternică primele douăsprezece feluri, care apărură imediat după aceea purtate de numeroși camerieri, iar doi trompeți, care îi țineau calul de dârlogi,

sunară un marș. Bucatele aburinde răspândiră un miros de carne, sos și grăsime care se întinse prin toată sala, iar eu, care abia pot îndura duhoarea de mâncare, credeam că mă îmbolnăvesc. Seneșalul păși fudul ca de obicei, cu pieptul umflat ca un cocoș, se apropie de masa principelui și începu să taie friptura, rațele și claponii, grăsimea picurând de pe degetele mâinii stângi cu care ținea friptura, în timp ce cu mâna dreaptă mânuia un lung cuțit de decupat, ca un scrimeur care face o demonstrație a artei sale periculoase. Oaspeții începură să înfulece și mie începea să-mi vină rău; simțeam greața aceea pe care o simt întotdeauna când văd oamenii mâncând, mai ales când sunt atât de hulpavi. Deschid o gură mare într-un chip dezgustător, ca să intre în gură o îmbucătură cât mai mare, și mușchii fălcilor lucrează precis tot timpul, pot vedea cum limba învârte mâncarea în gură. Cel mai neplăcut la vedere, la masa principelui, era *il Toro*, care se îndopa ca un grobian, înghițind totul cu un apetit oribil. Și avea o limbă urâtă, de un roșu bolnăvicios, lată ca o limbă de bou. Principele, dimpotrivă, nu e lacom. El mâncă în seara aceea încă mai puțin decât de obicei și abia se atinse de băutură. O dată l-am văzut ridicând paharul numai pentru el însuși și, adâncit în gânduri, se uită la culoarea sa verzuie ca și cum ar fi contemplat lumea prin el. Ceilalți beau vârtos. Servitorii se agitau tot timpul în jurul lor, umplându-le cupele și paharele.

Fură aduși nisetri aurii, crapi și știuci în mari farfurii de majolică, stârnind admirația prin felul cum erau aranjați, enorme galantine înfășurate în ornamente artistice de ceară, încât nu puteai să știi ce conțin, pateuri în formă de cap de cerb și de vițel, purcei de lapte la tavă, mâncăruri aurii de pasăre, dulci și înmiresmate și câte alte feluri aromate, gătite cu prepelițe, fazani și bâtlani. Iar pe urmă, niște paji îmbrăcați în vânători au adus un mistreț întreg rumenit, cu flăcări ieșind din botul deschis care fusese umplut cu o substanță combustibilă, încât mirosea foarte urât din cauza asta. Fete îmbrăcate ca nimfe-vânătoare – mai curând dezbrăcate decât îmbrăcate – apărură și împrăștiară pe jos niște prafuri frumos mirositoare ca să alunge mirosul acela grețos, însă a fost și mai rău, o zăpușeală de-a dreptul scârboasă. Îmi venea greu să respir.

Il Toro ceru să fie servit cu friptură de mistreț de parcă n-ar mai îi mâncat nimic până atunci. Și toți ceilalți și-au luat porții uriașe din carnea aceea de un roșu-închis care, deși mustea de sânge, a fost socotită ca o delicatesă. Era oribil să-i vezi începând iarăși să clefăie din fălci, cu mustul picurându-le pe gură și pe barbă; parcă aș îi fost martor la ceva rușinos; eu, care întotdeauna evit să mănânc împreună cu alții, și care niciodată nu mănânc decât strictul necesar, mă simțeam din ce în ce mai mult scârbit de oamenii aceștia mari, roșii ca focul și umflați, care parcă n-ar fi altceva decât niște burți. Era ceva tot atât de respingător să-l vezi pe seneșal cum spinteca mistrețul, cum

scotea bucăți pline de sânge, rămânând până la urmă scheletul cu bucăți de carne atârnând pe el.

Don Riccardo mânca cu mâna stângă și avea un servitor anumit care-i tăia carnea în bucăți, iar dânsul băga în el cantități mari și bea groaznic de mult vin. Chipul său era inundat de un surâs idiot și cu brațul său valid ducea mereu cupa la buze. Era îmbrăcat cu un costum de catifea roșu-închis, care voia să exprime pasiunea – el se îmbrăca mereu pentru doamna inimii sale. Privirea lui era tot mai focoasă, tot mai aprinsă și când ți-era lumea mai dragă începu să gesticuleze și să declame niște prostii de poezii, întorcându-se către oricine voia să-l asculte – în afară de principesă. Vorbe emfatice despre dragoste și dragostea de viață îi curgeau de pe buze așa cum vinul îi cursese în gâtlej. Ochii principesei străluceau ori de câte ori o privea – și îi răspundea cu surâsul ei misterios, în timp ce restul timpului stătea semi-prezentă și semi-absentă, ca de obicei în timpul unei petreceri. Trăgeau din când în când unul la altul cu coada ochiului, când credeau că nu-i observă nimeni, iar privirea ei avea o strălucire umedă, aproape maladivă. Eu îi observam mereu. Nu încetam deloc să-i supraveghez, deși ei nici nu bănuiau. Nici nu bănuiau ce frământ eu în mine. Cine poate ști ceva despre asta? Cine să știe că eu, piticul, ascund taine în sufletul meu, acolo unde nimeni nu poate pătrunde? Cine știe ceva despre sufletul de pitic, cel mai misterios dintre toate, acolo unde stă ascunsă soarta lor? Cine ar bănui cine sunt eu de fapt? Poate că-i mai bine pentru ei că nu știu nimic. Dacă ar ști, s-ar înspăimânta. Da, dacă ar ști, surâsul le-ar încremeni pe buze iar buzele li s-ar ofili și usca pentru totdeauna. Niciun vin de pe lume n-ar putea să le mai umezească și să le înroșească.

Ar mai fi un vin care să le poată umezi? Ar mai putea surâde vreodată?

Mă uitam de asemenea la Fiametta care, desigur, nu stătea la masa principelui, dar era bine plasată, mai bine decât s-ar fi cuvenit rangului ei. E nou venită la curte și până astăzi nu m-am uitat mai atent la ea, fapt pe care acum îl găsesc destul de inexplicabil. Are o frumusețe care atrage atenția, înaltă și dreaptă, tânără și totuși destul de coaptă, pregătită pentru lume. Are chipul bronzat, foarte mândru și aspru, cu trăsături pure și regulate, ochi negri de cărbune în care nu strălucește decât o scânteie. Am remarcat că principele arunca din când în când câte o privire nesigură înspre ea, ca și cum ar fi vrut să-i ghicească gândurile pe chipul ei impasibil, sau, poate, starea sufletească. Fiametta însă nu se uita niciodată la el.

Deodată se stinseră aproape toate luminile în sală, în timp ce se auzea o muzică excitantă, care nu se știa bine de unde venea. Și în întuneric apărură doisprezece dansatori mauri cu torțe aprinse în dinți, începând un dans furtunos care ne-a tăiat respirația la toți. Când

se învârteau ca un cerc de foc în jurul capului lor negru, când roteau rapid făcliile în aer, când le aruncau în sus și le prindeau în dinții lor albi de animale sălbatice. Jucau cu focul un joc periculos și toți priveau pe jumătate fascinați și pe jumătate înspăimântați la aspectul lor straniu și plin de cruzime. Desigur, se înghesuiau mai mult pe lângă locurile unde ședeau principii – și când învârteau făcliile, cădeau scântei pe masă. Cu chipurile lor întunecate, care se zbârceau într-o grimasă oribilă când mușcau din facle, păreau niște duhuri ieșite din infern de unde aveai impresia că au adus focul. Și de ce nu și l-ar fi aprins acolo? De ce nu și-ar fi muiat făcliile în flăcările iadului? Eu stăteam cu chipul meu bătrân de pitic ascuns în întuneric și mă uitam la duhurile astea și la dansul lor straniu și neliniștitor, care dădea impresia că a fost învățat de la diavolul însuși.

Și, ca pentru a arăta originea lor și a aminti despre împărăția morții căreia toți oamenii îi vor aparține odată și odată, răsuciră la sfârșit făcliile și le stinseră rapid pe dușumea, dispărând subit, de parcă i-ar fi înghițit pământul.

A trecut un mic fior prin sală mai înainte de a se aprinde din nou luminile și am remarcat – cu ochii mei de pitic, care văd mai bine în întuneric decât ai oamenilor – că unii dintre oaspeți puseseră mâna pe mânerele pumnalelor gata la orice.

De ce? Era vorba doar de câțiva dansatori pe care principele îi adusese din Veneția pentru a-și distra oaspeții.

De îndată ce sala fu din nou luminată din plin mareșalul curții se înfățișă din nou pe iapa sa albă în pragul ușii și strigă cu glas tare „Pavoni!”, acompaniat de fanfare ascuțite pentru „evenimentul” serii, cel mai minunat și mai fin fel de mâncare, și deodată apărură cincizeci de servitori purtând pe deasupra capetelor lor tăvi de argint uriașe, încrustate cu nestemate și având pe ele tot atâția păuni, auriți și cu coada desfăcută în evantai, cu toate culorile sale. Aceasta a stârnit un entuziasm idiot și proasta dispoziție până atunci cu stingerea făcliilor, care semnifica moartea, totul dispăru într-o clipă. Ființele astea sunt ca niște copii, un joc îi face să-l uite pe celălalt. Dar jocul pe care-l joc eu cu ei nu-l vor uita niciodată.

După ce au rămas cu gurile căscate în fața somptuosului fel de mâncare, au început să-l înfulece, ca pe toate celelalte care fuseseră până mai atunci pe masă în fața lor. Banchetul o luă iar ca de la început cu aceste păsări orgolioase pe care nu le pot suferi și care îmi amintesc de oameni – poate de aceea le admiră și le consideră ca o delicatesă. După ce păunii au fost devorați, s-au adus alte feluri, fazani, claponi, prepelițe și iarăși rațe, nisetru, crapi și vânat care sângera, încât scârba mea a ajuns până la greață. După aceea au urmat mormane de prăjituri, bomboane și dulciuri aromate cu mosc, de tot soiul, în care s-au repezit de parcă până atunci n-ar fi mâncat toată

noaptea. Pe urmă au tăbărât asupra lucrărilor acelora artistice, pe care tot ei le declaraseră frumoase, reprezentând grupuri de zeități grecești, le-au sfărmat până ce n-au mai rămas decât câteva resturi; încât mesele murdărite arătau de parcă ar fi fost prădate de barbari. Mă uitam la ravagiile din sală și la oamenii aceia asudați și înfierbântați cu cea mai mare scârbă.

Maestrul de ceremonii își făcu intrarea în sală și ceru liniște. El anunță reprezentarea uneia dintre cele mai frumoase alegorii, compusă la grațioasa poruncă a principelui de către poeții curții pentru distrarea și edificarea preacinstiților oaspeți. Scribii slabi și palizi care stăteau mai în fund, la o masă simplă, își ciuliră urechile și priviră și mai prostește ca până atunci, așteptând agitați și orgolioși reprezentarea genialei lor opere care, prin profunzimea și simbolistica ei, trebuia să constituie punctul culminant al serbării.

Pe o estradă așezată de-a lungul zidului apăru zeul Marte în armură sclipitoare, declarând că a hotărât să-i silească pe cei doi puternici luptători Celefon și Calixt la o luptă care-i va acoperi de glorie veșnică, onoare și, mai presus de orice, va arăta oamenilor puterea și măreția lui de zeu al războiului, arătând cum oamenii nobili, la ordinul său, își varsă sângele într-o luptă eroică, supunându-se voinței sale. Câtă vreme curajul și cavalerismul vor dăinui pe pământ, aceste virtuți prețioase vor fi doar în slujba lui și nu a altuia, termină el și se retrase. Cei doi eroi apărură pe scenă și imediat ce se zăriră, se repeziră unul la celălalt, încât săbiile sclipiră și lunga scenă de scrimă care urmă fu mult admirată de toți cei din sală, pricepuți la de-alde astea. Eu însumi trebuie să recunosc că erau niște spadasini cu totul remarcabili, încât această parte a spectacolului mi-a plăcut foarte mult. În timpul luptei se făceau că-și provoacă unul altuia răni groaznice și, epuizați de ele, ca și cum ar fi pierdut tot sângele, căzură jos, rămânând ca morți.

Zeul războiului își făcu din nou apariția și ținu un logos solemn despre lupta lor glorioasă care le-a adus amândurora o moarte eroică, precum și despre neînvinsa lui putere asupra sufletelor omenești și asupra lui însuși, care, aici pe pământ, e cel mai puternic dintre toți zeii din Olimp.

După ce se îndepărtă, se auzi o muzică dulce și calmă și, după o clipă, apăru zeița Venus, însoțită de domnișoarele ei de onoare, dând cu ochii de cei doi luptători zăcând la pământ, răniți în modul acela oribil și, cum spuse ea, scăldându-se în sângele lor. Domnișoarele de onoare se plecară asupra lor, jeluindu-se că niște bărbați atât de frumoși și atât de falnici au fost atât de zadarnic despuiați de puterea lor omenească și de viață, iar stăpâna lor declară, în timp ce ele deplângeau soarta tristă a eroilor, că, fără îndoială, crudul zeu Marte i-a ațâțat la lupta aceasta fără rost. Domnișoarele de onoare au fost de

aceeași părere – însă i-au amintit totuși că Marte îi fusese iubit și că ea, cu toată blândețea-i cerească, l-a ținut înlănțuit în brațe. Dar Venus afirmă că asta nu-i decât o calomnie rușinoasă; cum ar fi putut zeița dragostei sa iubească această zeitate sălbatică, barbară, urâtă și disprețuită de toată lumea, chiar de propriul său tată, marele Jupiter? Pe urmă, zeița făcu câțiva pași și-i atinse cu bagheta ei fermecată pe cei doi luptători căzuți, care se ridicară sprinteni și vioi, și își întinseră mâna pentru o pace și prietenie veșnică, făgăduind că niciodată nu se vor mai lăsa ademeniți de crudul zeu Marte la nicio luptă sângeroasă și aducătoare de moarte.

Zeița ținu atunci un discurs lung și mișcător despre o dragoste pe care o lăudă ca fiind cea mai puternică și mai blândă din toate puterile, obârșie a tuturor lucrurilor și izvor dătător de viață, grațioasă putere care umple de tandrețe forța însăși și care prescrie legile cerești pentru creaturile de pe pământ obligând pe toți muritorii să i se supună, făcând să se schimbe și să se purifice sufletele aspre și grosolane, metodele principilor și obiceiurile popoarelor, acționând asupra dragostei dintre oameni și a carității care triumfă, într-o lume devastată și mânjită cu sânge, cu cavalerismul și noblețea puse în slujba sa și dăruiește neamurilor alte virtuți decât gloria războiului și zgomotul armelor. Și, cu bagheta ei magică ridicată în sus, anunță că, prin atotputernicia ei divină, va cuceri pământul și-l va preschimba într-un lăcaș fericit al dragostei și al păcii veșnice.

Dacă eu aș putea râde, atunci aș fi râs în timpul acestui ingenios epilog. Dar această efuziune sentimentală a trezit un ecou viu, și mulți au fost cuprinși de emoție, încât aceste cuvinte frumoase au fost urmate de o tăcere aproape evlavioasă. Scribii care produseseră această operă priveau plini de mulțumire și-și atribuiau lor tot meritul succesului, deși nimeni nu se gândea la ei. Fără nicio îndoială că ei considerau această alegorie bogată, plină de aluzii, frumoasă și cu vorbe înălțătoare, singurul lucru semnificativ din toată festivitatea, întrucât slăvea tratatul de pace veșnică între casa noastră princiară și casa Montanza. Eu însă mă întrebam dacă cel mai important lucru nu era ceea ce urma să se întâmple.

Aveam, ca de obicei, locul meu în spatele princiarului meu stăpân pentru ca, familiarizat cum eram cu dorințele lui, să i le ghicesc înainte de a și le exprima, poate că uneori chiar înainte de a le bănui el însuși și, în felul acesta, să i le îndeplinesc ca și cum aș fi o parte din el însuși. La un moment dat, mi-a făcut un semn pe care nimeni în afară de mine nu l-a remarcat și care însemna că trebuie să-l servesc pe *il Toro*, pe fiul său și pe fruntașii săi cu vinul acela prețios care este numai sub mâna mea și pe care numai eu mă pricep să-l prepar. Mi-am adus carafa de aur și am turnat mai întâi pentru *il Toro*. Își scosese de pe el blănița deoarece se încălzise prea rău din cauza băuturii și

rămăsese în haina lui stacojie, scurt și cărnos, cu sângele urcat la cap, căci obrajii îi erau plini de un roșu urât. Lanțul de aur i se încolăcise atât de bine în jurul gâtului încât părea un prizonier. I-am turnat până i-am umplut cupa. În jurul corpului său îmbuibat cu mâncare stăruia un iz de sudoare, de râgâieli și de aburi de vin. Iar eu simțeam cum mi se face rău în apropierea ființei acesteia atât de respingătoare și de bestiale. O mai fi existând ceva atât de respingător ca omul? gândeam eu, continuând să merg de-a lungul mesei pentru a servi pe câțiva dintre cei mai distinși nobili, generali și înalți seniori care erau așezați la masa principelui. Pe urmă am umplut cupa de aur a lui Giovanni. Observând că Angelica se uită la mine cu ochii ei tâmpi, albaștri-deschis, tot atât de prostești și mirați ca atunci când era copil și pricepea după chipul meu acru de pitic că nu vreau să mă joc cu ea. Când m-am apropiat, și-a retras mâna din cea a lui Giovanni; am văzut eu bine, și-am mai văzut că s-a îngălbenit, fără îndoială temându-se că am descoperit rușinosul lor secret. În privința asta avea dreptate. Văzusem cu scârbă apropierea crescândă dintre ei, cu atât mai criminală cu cât ei țin de două neamuri dușmane și pentru că nu erau decât doi copii nevinovați, care se lăsau atrași în mrejele amorului. Observasem roșeața lor, culoarea aceea pe care o ai când sângele este înfierbântat de dorințe păcătoase, impulsurile care-ți fac greață când le privești. Remarcasem cu dezgust acest amestec de nevinovăție și de dorință trupească, atât de deosebit de grețos și care face dragostea dintre oamenii de vârsta lor mai dezgustătoare decât orice. Cu plăcere i-am umplut cupa, care era goală doar pe jumătate; însă n-avea nicio importanță întrucât turnam din vinul meu.

La urmă m-am apropiat de don Riccardo și i-am umplut și lui cupa până la buză, deși nu primisem ordin. Dar sunt și ordine pe care însumi mi le dau. Și când am văzut că principele se uita la mine, i-am înfruntat cu calm privirea. Era ciudată. Așa e uneori privirea oamenilor. Niciodată a unui pitic. Era ca și cum tot sufletul i-ar fi plutit la suprafață – și cu groază, neliniște și dorință, pândea ce fac eu. Ca și cum din adâncul sufletului său s-ar fi ivit niște monștri acvatici temători de lumină, lunecând unii peste alții cu spinările lor băloase. O ființă bătrână ca mine n-are niciodată o asemenea privire. M-am uitat drept în ochii lui, sperând că a remarcat că nu-mi tremură mâna.

Știu ce vrea. Însă mai știu și că e un cavaler. Eu nu sunt cavaler. Eu sunt doar piticul cavalerului. Eu îi ghicesc dorințele chiar înainte de a le exprima, poate chiar înainte de a le bănui el însuși – și le execut ca o parte din el însuși, chiar poruncile care încă nu i s-au înfiripat bine. E minunat să ai un astfel de mic *bravo*, care execută tot felul de misiuni.

În timp ce umpleam cupa lui don Riccardo, care, natural, era goală până la fund, ca de obicei, el s-a dat pe spate, hohotind de râs, încât

barba îi stătea drept în sus, iar gura larg deschisă, cu dinții albi, părea o gaură mare. Am putut să mă uit adânc în gâtlejul lui. Cât de neplăcut e să vezi râsul unui om, am mai spus. Dar să-l vezi pe nebunul acesta care „iubește viața", care găsește că-i strașnic de amuzantă și râde cu gura plină atât de vulgar, e ceva deosebit de dezgustător. Gingiile și buzele erau foarte umede și lacrimile îi curgeau din glanda aceea mică și murdară din coltul ochiului, de unde plecau mici vinișoare de sânge, pe deasupra ochilor căprui-închis, nenatural de strălucitori. Mărul lui Adam i se umfla pe sub barba neagră și scurtă. La mâna stângă am recunoscut un inel cu rubin pe care principesa i-l dăduse odată, când zăcea bolnav și pe care l-am purtat la piept, învelit într-una din dezgustătoarele ei scrisori de dragoste. Totul la el îmi făcea o scârbă adâncă.

Nu știu de ce râdea, dar mi-e cu totul indiferent: în ceea ce mă privește n-aș fi găsit nimic amuzant, cu siguranță. În orice caz, râdea pentru ultima oară.

Îmi îndeplinisem misiunea. Acum așteptam alături de acest petrecăreț nebun și desfrânat urmarea evenimentelor, simțind mirosul său și al catifelei hainei sale stacojii care trebuia să simbolizeze pasiunea.

Acum principele, stăpânul meu, ridică paharul său verzui și întorcându-se cu un surâs amabil spre onorații săi oaspeți, spre Lodovico Montanza și strălucitoarea sa suită așezată în jurul mesei, natural, în special spre *il Toro* care ședea în fața lui. Chipul său palid, aristocratic, distins și rafinat, se deosebea mult de celelalte, care erau toate încălzite și umflate. Cu vocea lui dulce, agreabilă și totuși bărbătească, îi pofti să ciocnească o cupă pentru pacea veșnică care va domni de-acum încolo între cele două state, între casele lor princiare și între popoarele lor. Luptele lungi și fără rost se terminaseră, și o nouă epocă va răsări, aducându-ne tuturor fericire și binecuvântare. Se vă realiza, în sfârșit, antica maximă „pace pe pământ". După aceea și-a golit paharul și înalții oaspeți și-au golit în același timp cupele de aur într-o tăcere solemnă.

Cu privirea absentă, stăpânul meu s-a așezat cu paharul încă în mână părând că contemplă lumea prin el.

Larma serbării a început iarăși, și nu știu precis cât a durat – astfel de lucruri sunt greu de socotit, pierzi noțiunea timpului. Eu eram copleșit de o extraordinară, insuportabilă tensiune – și de furie că Giovanni nu se atinge de băutura lui. Arzând de mânie, am văzut cum Angelica, cu un surâs palid, trase cupa spre ea, făcându-se ca și cum ea însăși ar fi vrut să bea. Sperasem că amândoi vor gusta băutura, că din cauza dragostei vor dori să bea din același izvor. Însă niciunul din ei nu se atinse de băutură. Poate că blestemata aceea de fată bănuia ceva, poate că fierbințeala pasiunii lor nu mai avea nevoie de vin.

Simțeam cum fierbe fierea în mine. De ce să trăiască? Lua-i-ar dracul!

Don Riccardo, dimpotrivă, bău totul dintr-o înghițitură. Goli cu această ocazie ultima sa cupă în cinstea principesei, închinându-se, ca de obicei „doamnei inimii sale". Încercând să se arate spiritual până la urmă, făcu un gest comic înspre mâna sa dreaptă, inutilă, și ridică cu mâna stângă cupa cu excelenta băutură pe care i-o servisem, zâmbind cu surâsul său cunoscut, în realitate doar grosolan. Ea îi răspunse la zâmbet, întâi mai poznaș și pe urmă cu privirea aceea umedă și languroasă pe care o găsesc atât de scârnavă. Nu pricep cum poate cineva să aibă o asemenea privire.

Deodată *il Toro* scoase un muget ciudat și privi drept înainte cu ochii bizar de ficși. Doi dintre oamenii săi, care stăteau de aceeași parte a mesei princiare se grăbiră să vină lângă el, dar în aceeași clipă începură să se clatine, se agățară de marginea mesei și căzură pe locurile lor unde începură să se zvârcolească în chinuri, spunând printre gemete că ar fi fost otrăviți. Nu prea i-a înțeles mai nimeni. Dar câțiva dintre ceilalți, care încă nu se simțeau așa de rău, strigară în toată sala: „Am fost otrăviți!" Toți s-au sculat brusc în picioare și a început o învălmășeală de nedescris. Oamenii lui *il Toro* din celelalte părți ale sălii au năvălit cu pumnalele scoase și cu alte arme albe înspre masa din mijloc, repezindu-se la oamenii noștri și căutând să-și facă loc spre principele nostru. Dar oamenii noștri săriseră și ei, apărându-se și apărându-și principele, și toată sala era un tumult de nedescris. O mulțime de morți și de răniți căzură de amândouă părțile, iar sângele curgea gârlă. Era ca un câmp de bătaie în mijlocul meselor puse, cu luptători rubiconzi și beți care, după ce șezuseră prietenește alături unul de celălalt se pomeniră deodată într-o luptă pe viață și pe moarte. Se auzeau strigăte din toate părțile, acoperind gemetele și horcăielile muribunzilor. Blesteme oribile invocau toate duhurile infernului aici, în locul unde se comisese cea mai îngrozitoare dintre crime. Eu m-am cățărat pe un jilț ca să pot vedea mai bine tot ce se întâmplă în jurul meu. Înnebunit de o sălbatică excitație, stam acolo și contemplam extraordinarele urmări ale intervenției mele, cum seceram această rasă vrednică de dispreț care nu merită altceva decât să fie distrusă. Cum sabia mea puternică trecea prin ei, necruțătoare și nimicitoare, cerând pedeapsă și răzbunare pentru toți și pentru toate! Cum îi trimiteam să ardă pe veșnicie în focul iadului. Arde-i-ar focul iadului pe toți! Toate ființele astea care se numesc oameni și care te umplu de scârbă și de dezgust. De ce-or mai fi existând? De ce se ghiftuiesc, râd, iubesc și se întind atât de orgolios peste tot pământul! De ce-or fi mai existând trișorii aceștia mincinoși și ipocriți, aceste ființe perverse și nerușinate ale căror virtuți sunt încă și mai criminale decât păcatele lor! Arde-i-ar focul iadului! Mă simțeam ca Satana însuși înconjurat de toate duhurile iadului pe care oamenii le cheamă

în legămintele lor nocturne și care acum mișună în jurul lor cu chipurile lor rânjitoare, smulgându-le sufletele din trupurile puțind încă și ducându-le în împărăția morții. Cu o bucurie pe care n-o mai trăisem niciodată până atunci și care mă făcu aproape să-mi pierd cunoștința, simțeam cât sunt de puternic pe pământ. Simțeam cum lumea se umple de groază și de ruină prin mine și o sărbătoare strălucitoare se transforma într-un loc de distrugere și de spaimă. Eu pregătisem fierturile, iar prinți și seniori se frământau în chinurile morții sau se bălăceau în sângele lor. Le-am oferit băutura mea și oaspeții meselor îmbelșugate se îngălbeneau și niciun surâs nu mai schimbau între ei. Nimeni nu mai ridica o cupă, nimeni nu mai lălăia despre dragoste și dragostea de a trăi. Pentru că băutura îi făcuse să uite ca viața ar fi ceva minunat și frumos și o ceață groasă se întindea greoi peste toate, ochii se voalau și totul se întuneca. Am răsturnat faclele și le-am stins, făcând întuneric. I-am adunat, cu ochii lor absenți, la comuniunea mea nocturnă unde s-au împărtășit cu sângele meu otrăvit, din care inima mea bea zilnic, dar care pentru ei înseamnă moartea.

Il Toro rămăsese nemișcat, cu chipul vânăt, falca de jos și barba rară trase puternic în jos, ca și cum s-ar fi gândit să muște ceva cu colții lui cafenii. Ochii îi ieșiseră din orbite, galbeni și împânziți de sânge, arătând într-adevăr groaznic. Tocmai atunci când îl priveam își răsuci furios gâtul încordat, atât de turbat, încât ți se părea că vrea să-l smulgă, și capul său greoi căzu într-o parte. Corpul său îndesat de taur se încordă pe spate ca un arc, îl scutură un fior de parcă ar fi primit un cuțit și își dădu duhul. Toți oamenii lui de la masa princiară se răsuceau în chinuri infernale, dar n-a mai ținut mult până ce nu s-a mai auzit nimic și nu a mai rămas nici urmă de viață în ei. Cu don Riccardo s-a întâmplat așa: s-a tras puțin pe spate, cu ochii mijiți, ca și cum ar fi vrut să savureze băutura mea, cam așa cum făcea când gusta un vin deosebit de prețios, pe urmă a azvârlit deodată brațele în lături ca și cum ar fi vrut să îmbrățișeze lumea întreagă, a căzut pe spate și a rămas mort.

Nimeni n-a avut posibilitatea, în timpul luptei și a învălmășelii aceleia, să se ocupe de ei: fiecare murea cum putea. Doar Giovanni, care ședea pe aceeași parte cu *il Toro* și care, datorită blestematei aceleia de fete nu gustase din băutura mea, se repezise înspre tatăl său și se aplecase asupra corpului său oribil ca și cum și-ar fi închipuit că-l poate cumva ajuta. Dar un bărbat puternic, cu pumnii ca de fier, își făcu drum până la el tocmai când bătrânul tâlhar își dădea sufletul și-l înhață pe tânăr, târându-l ca pe o mănușă și scoțându-l din sală. Laș cum se știe că este, s-a lăsat dus și ne-a scăpat. În felul acesta ne-a scăpat. Lua-l-ar dracul!

Mesele fuseseră răsturnate și ceea ce fusese pe ele era călcat în

picioare în învălmășeala luptătorilor care, ca turbați, căutau să-și verse sângele unul altuia. Toate femeile au rupt-o la fugă țipând, dar în mijlocul dezastrului am văzut-o pe principesă stând împietrită, ca neînsuflețită, cu trăsăturile înțepenite și privirea sticloasă. Tenul cadaveric contrasta cu fardul care-i mai rămăsese încă pe obrazul ei aproape bătrân, dând impresia de ceva comic. Câțiva servitori reușiră s-o ia din sala aceea groaznică și ea îi urmă, lipsită de voință, ca și cum n-ar îi fost conștientă unde se află și unde-i dusă.

Oamenii lui *il Toro* se retrăgeau cu încetul spre ieșiri; deși erau puțini la număr, continuau să lupte. Lupta continuă pe scări și toți se luară după ei, până în piață. Acolo sosiră între timp gărzile lui Montanza, care fuseseră chemate din Palazzo Geraldi și oaspeții, puternic presați din toate părțile, cu ajutorul gărzilor reușiră să se salveze ieșind din oraș. Altfel, cu siguranță că ar fi fost nimiciți până la ultimul om.

Am rămas singur în sala ceea părăsită, care era aproape în întuneric pentru că toate candelabrele zăceau răsturnate pe jos. Numai băieții aceia zdrențăroși, și mai presus de orice flămânzi, scotoceau peste tot cu faclele lor, căutând printre trupurile morților resturi de mâncare și delicatese tăvălite, pe care le înghițeau cu o necrezută lăcomie și iuțeală, căutând în același timp să ascundă sub țoale cât mai multă argintărie puteau. Când nu mai îndrăzniră să rămână acolo, stinseră făcliile și se strecurară afară cu prada lor, desculți, iar eu rămăsei singur în sală. Am privit netulburat în jurul meu, adâncit în gânduri. În lumina tremurătoare a făcliilor care mai aruncau ultimele lor flăcări zăceau pe lespezi, printre bălți de sânge și fețe de masă pline de sânge și călcate în picioare și resturi de mâncare de la acest mare ospăț, cadavrele ciopârțite ale prietenilor și ale dușmanilor laolaltă. Hainele de gală erau zdrențuite și murdărite, iar chipurile muriseră în luptă, în furie sălbatică. Eu stam acolo și priveam totul cu chipul meu bătrân.

Dragostea de aproapele! Pacea veșnică! Cât le place acestor ființe să vorbească despre ei înșiși și despre lumea lor cu cuvinte mari și frumoase.

•

A doua zi dimineața când m-am prezentat ca de obicei la principesă, în dormitorul ei, am găsit-o culcată, cu totul apatică, cu ochii goi și buzele uscate. Gura era închisă, ca și cum n-ar mai fi trebuit niciodată să se deschidă, părul în dezordine și decolorat, întins ca o singură șuviță pe perna boțită. Mâinile se odihneau nemișcate și neputincioase pe cuvertură. Cu siguranță că nu-și dădea seama de prezența mea, deși stăteam în mijlocul camerei și-o priveam, așteptând să-și exprime vreo dorință. Am avut prilej s-o studiez cât mi-a plăcut. Fardul îi mai rămăsese încă pe față, ca ultimă mărturie a vreunei bucurii; pielea obrazului era veștejită și uscată, și gâtul, cu toată plinătatea lui, era

tot zbârcit. Ochii ei atât de expresivi mai înainte, erau cenușii și ficși. Toată strălucirea lor dispăruse. Nimeni n-ar fi putut crede că avusese ceva frumos cândva, că putuse fi îmbrățișată și iubită de cineva. Gândul ăsta părea straniu. Era doar o bătrână, o femeie urâtă în patul ei.

În sfârșit.

•

Curtea e în doliu. Și-a pierdut măscăriciul. Astăzi va avea loc înmormântarea. Toți curtenii, toți cavalerii și toți nobilii l-au însoțit, și, bineînțeles, propriii lui subalterni care, cu siguranță, îl regretau cu totul sincer, căci fusese un stăpân nepăsător și risipitor. O grămadă de oameni stăteau și căscau gura în stradă, pe unde trecea cortegiul; se pare că bieții oameni avuseseră părere bună despre personajul acesta ușuratic. Lor le plac în mod deosebit astfel de oameni. În timp ce ei înșiși rabdă de foame, le place să audă vorbindu-se despre o viață ușuratică și fără griji. Se spune că știu tot felul de istorioare despre el, aventurile lui, glumele cele mai reușite, și le repetă în colibele lor murdare de lângă palat. Acum li se oferă plăcerea de-a asista la strălucitele lui funeralii.

Principele mergea în fruntea procesiunii, cu capul plecat, ca doborât de durere. Atât de bine se pricepe să se prefacă întotdeauna, încât e demn de admirație. La drept vorbind, n-ar trebui să fie ceva de mirare. Prefăcătoria e ceva în însăși firea lui.

Nimeni nu îndrăznea să murmure ceva. Ce-și spun oamenii în cocioabele sau în palatele lor n-are nicio importanță. Evenimentul a fost prezentat drept o greșeală nefastă. Don Riccardo a dat peste băutura cu vinul otrăvit care fusese hărăzit înalților oaspeți. Setea lui nestinsă era binecunoscută, și el și-a dat singur moartea, de bună seamă. De altfel, oricine poate crede ce vrea. Faptul că Montanza și oamenii lui au fost otrăviți i-a bucurat pe toți.

Principesa n-a luat parte la înmormântare. Stă tot așa, culcată, nemișcată, departe de toate și refuză să mănânce. N-aș putea spune că refuză; mai bine zis nu spune nimic, dar nici nu bagă nimic în gură. Camerista aceea proastă se tot învârte în jurul ei, cu ochii roșii și rătăciți, și-și șterge obrajii aspri, palizi și supți.

Nimeni nu mă bănuie. Pentru că nimeni nu știe cine sunt.

•

S-ar putea prea bine ca principele să-l plângă într-adevăr. Așa-i el făcut, încât nimic nu e imposibil. Aș crede că îi place să-l plângă, socotind că-i ceva nobil și frumos. Un doliu cavaleresc, impersonal, e ceva întotdeauna înălțător și dă un sentiment plăcut. De altfel, ținea mult la el, dorindu-i în același timp moartea. Acum, după moartea lui, cu siguranță că i-a devenit drag. Până acum, mereu câte ceva împiedica și tulbura sentimentul de prietenie. De data aceasta așa ceva

nu mai există. După ce a făcut cum a vrut, se simte din ce în ce mai legat de defunct.

Toți vorbesc despre don Riccardo. Vorbesc despre cum trăia, cum a murit, ce-a spus o dată și ce-a spus altă dată, ce generos a fost în cutare ocazie, ce suflet cavaleresc avea, ce vesel și ce viteaz era. Într-un anumit fel, e mai viu decât oricând. Așa se întâmplă cu cel care a murit de curând. Dar trece repede. Nimic nu-i mai sigur decât că vei fi uitat.

Ei spun că nu-l vor uita niciodată. Și prin minciuna despre farmecul său deosebit și minunat speră să-l țină veșnic viu. Ei au ciudată repulsie față de moarte, mai ales când e vorba de morții lor. Crearea mitului e în plină desfășurare, iar cei care cunosc adevărul despre acest destrăbălat, acest măscărici nerod, cu mintea seacă, rămâne uluit văzând până unde s-a ajuns. Nu-i jenează nici într-un fel faptul că tot ce spun n-are nimic a face cu adevărul, ei cred că don Riccardo nu era decât veselie, și poezie, și Dumnezeu mai știe ce, nici lumea nu mai e cum era de când nu i se mai aud hohotele de râs și glumele, iar ei au rămas cu jale în suflet și pustiiți de când nu mai este el. Tuturor le place teribil de mult să-l bocească. Iar principele ia parte generoasă la acest divertisment. Ascultă melancolic vorbele de laudă și mai adaugă din când în când și el câte ceva care face o impresie cu atât mai frumoasă, cu cât provine de la el.

De altfel, cred că, în orice caz, e foarte mulțumit de micul său asasin plătit, de micul său *bravo*. Deși, natural, nu arată acest lucru. Nu mi-a spus niciun cuvânt, nici nu m-a lăudat, nici nu m-a mustrat. Un principe nu-i dator să-i bage în seamă pe servitori.

Mă evită. Așa face întotdeauna după lucruri de astea.

•

Durerea principesei nu se exprimă în niciun fel. Nu știu ce-o fi însemnând asta – poate înseamnă că suferă foarte mult. Stă tot timpul în pat cu ochii larg deschiși.

Eu i-am provocat durerea. Dacă e cu totul desperată, vina-i a mea. Dacă s-a schimbat și niciodată nu va mai fi cum a fost mai înainte, vina-i a mea. Și dacă zace în pat ca o femeie urâtă și bătrână și nu-i mai pasă cum arată, vina-i a mea.

Niciodată n-aș fi crezut că am o putere atât de mare asupra ei.

•

Asasinatul l-a făcut pe principe foarte popular. Toți spun că e un mare principe. Niciodată n-a triumfat astfel asupra dușmanilor săi și n-a fost obiectul unei asemenea admirații. Toți sunt mândri de el și socot că a dovedit o excepțională viclenie și energie.

Unii însă se întreabă dacă va ieși ceva bun din asta. Afirmă că au presimțiri rele. Totdeauna se găsește cine să aibă presimțiri rele. Dar cei mai mulți sunt încântați și-l aclamă de îndată ce se arată pe

undeva. Aproape toți sunt fascinați de acest principe care nu dă înapoi de la nimic.

Poporul se așteaptă acuma la vremuri de liniște și de fericire. Ei socot că bine a făcut principele decapitându-i pe vecini, încât nu vor mai putea să ne tulbure și să ne împiedice să fim fericiți.

Ei nu se gândesc niciodată la altceva decât să fie fericiți.

•

Mă întreb ce planuri mari o mai fi făurind. Dacă se gândește să se arunce din nou asupra dușmanului și să mărșăluiască direct împotriva capitalei, ca să pună stăpânire pe toată țara. Ar fi simplu acum, după ce toți conducătorii și oamenii însemnați au fost îndepărtați. Copilul acela, Giovanni, n-are de ce să ne sperie; nu ne va produce nicio dificultate tânărul acela laș, care fuge de îndată ce se ivește ceva.

E clar că se gândește să culeagă roadele omorului. Contrariul ar fi fără sens. Nu poate să se mulțumească cu ce are acum. Când semeni, trebuie bineînțeles, să și culegi.

Se vântură câteva zvonuri prostești cum că oamenii lui Montanza, plini de mânie, au pus mâna pe arme ca să-l răzbune pe principe și pe oamenii lui. Bineînțeles, nu-s decât palavre. Că sunt furioși, e de înțeles. Chiar și trebuia să le aștepți la asta. Dar că vor pune mâna pe arme ca să-l răzbune pe un astfel de principe, nu merită să crezi. Și chiar dacă ar face-o, nu înseamnă nimic. Un popor fără conducător nu-i decât o biată turmă de oi.

•

Un unchi de tată al tânărului Giovanni s-ar părea c-ar fi pus mâna pe putere. Probabil că el a jurat răzbunare. Asta pare ceva mai vrednic a fi crezut. Poporul nu-și răzbună principii – și, la urma urmei, de ce-ar face-o? El o duce la fel sub toți și se bucură dacă scapă cel puțin de câte una dintre năpastele astea.

Se zice că ar fi un om pe măsura lui *il Toro* însuși, însă căruia nu i s-a îngăduit niciodată să joace vreun rol. Ercole Montanza e numele lui, și ar putea fi un om periculos, deși nu e războinic. Se spune că ar fi luat frânele în mână ca să salveze țara de pericolul mortal în care socoate că s-ar afla și că în același timp încearcă să-l îndepărteze pe tânărul moștenitor al tronului, pe care-l consideră prea moale ca să fie principe, în timp ce el însuși este sânge curat Montanza și chiar, după propria-i părere, foarte capabil să fie conducător. Asta-i mai plauzibil. Seamănă întru totul cu ceea ce se întâmplă de obicei pe lume.

Poate că începe să se adeverească ceea ce prezisesem eu: tânărul cu ochi de căprioară și cu medalion la gât nu se va urca niciodată pe tron.

•

Forțe importante se zice că ar fi fost strânse ca să ceară răzbunare, și au și început să se scurgă aici în țară prin valea fluviului. În fruntea

lor e Boccarossa care, împreună cu trupa sa de mercenari, e gata să moară pentru noul Montanza, contra unei solde duble decât aceea pe care i-o dădea principele nostru. Ei pustiesc și pârjolesc totul, gândindu-se în primul rând să-i omoare pe ceilalți.

Comandanții noștri au strâns în mare grabă trupe ca să le oprească înaintarea. Din nou, orașul e plin de soldați în drum spre front, ca să-și facă meseria.

Principele nu se ocupă chiar de nimic.

•

Resursele noastre în oameni sunt foarte limitate pentru că atâția au căzut în primul război. Nu-i ușor să strângi oameni utilizabili și capabili de luptă. Au fost adunați între timp toți cei care mai rămăseseră, aproape cam tot atâta cât adunase și Montanza, pentru că și el suferise mari pierderi, care l-au lipsit de ostașii cei mai buni. Entuziasmul nu mai era același, dar s-au supus bucuroși, înțelegând că-i inevitabil. Au înțeles că trebuie să se resemneze cu soarta și că nu trăiești numai ca să fii fericit.

•

Năvălitorii se îndreaptă spre oraș și nu pot fi opriți decât temporar. Trupele noastre nu pot să le reziste mult timp și sunt mereu silite să dea înapoi. De pe front vin mereu rapoarte monotone și supărătoare despre retrageri și pierderi.

Pe unde a trecut dușmanul țara e pustiită. Satele au fost jefuite și arse, iar locuitorii care au fost găsiți au fost omorâți. Vitele le-au furat, le-au tăiat și fript la focul de tabără, ceea ce prisosește au cărat cu ei în furgoane, ca să le fie de folos mai târziu. Recoltele de pe câmp au fost arse. Soldățimea lui Boccarossa își face acum de cap. Nu mai lasă nimic viu în urma lor.

•

Refugiații dau năvală în oraș, prin toate porțile, cu căruțele arhipline cu tot felul de lucruri ciudate, oale, așternuturi și boarfe murdare, tot felul de vechituri de-ți vine să râzi. Unii mână o capră sau duc de coarne o vacă jigărită, și toți par groaznic de înspăimântați. Nimeni nu vrea să-i primească și nu pricepe de ce-au venit aici. Stau și dorm în piață, laolaltă cu vitele lor, iar orașul începe să arate a sat noroios; miroase groaznic prin preajma lor.

•

Trupele noastre se retrag neîncetat. Dușmanul cred că nu mai este departe de oraș – nu știu prea exact și informațiile sunt atât de contradictorii încât nu mai poți să ții seama de ele. Mereu aceleași rapoarte plictisitoare, că am rezistat, însă pe urmă ne-am retras și că acuma ne gândim să rezistăm, dar că ne vom retrage iarăși. Continuă să curgă valuri de refugiați, umplând orașul cu animalele, bulendrele și vaietele lor.

Ciudat război!

•

Pricep indiferenta principelui și de ce lasă totul pe seama ofițerilor săi. Nu-l interesează defensiva, nu-l amuză. E ca mine – îi place să atace. Noi avem gustul atacului. Nu-i nicio plăcere să te aperi, e doar o veșnică monotonie, fără nicio strălucire, fără nicio excitație. Și la ce-ar folosi? E ceva cu totul lipsit de rost. Nimănui nu-i poate plăcea să se ocupe cu defensiva. Plictisitor război!

•

De pe zidurile orașului s-au putut zări oamenii lui Montanza și ai lui Boccarossa. Da, în seara asta am putut vedea de la fereastra mea, de sus, din camera piticilor, cum luminează pe câmp focurile lor de tabără. Era un spectacol fascinant în beznă.

Aproape că-mi pot închipui chipurile mercenarilor cum stau în jurul focului și vorbesc despre acțiunile din timpul zilei. Aruncă în foc câte o rădăcină de măslin și trăsăturile lor apar aspre și hotărâte în lumina flăcărilor. Sunt oameni care-și țin soarta în propriile mâini și nu trăiesc cu neliniștea continuă a ceea ce li se poate întâmpla. Își aprind focul în orice țară ar fi și nu le pasă de la ce popor își primesc hrana. Nu se întreabă sub ce principe servesc – pentru că, oricum ei nu se servesc decât pe ei înșiși. Obosiți, se trântesc la pământ în întuneric și se odihnesc până la măcelul de a doua zi. Ei sunt un popor fără țară însă tot pământul le aparține.

E o seară frumoasă. Aerul de toamnă e pur și plin de miresmele muntelui; cu siguranță că pe cer strălucesc stelele. Am stat vreme îndelungată la fereastră privind nenumăratele focuri. Acum trebuie să mă odihnesc și eu. E chiar ciudat că pot vedea focurile astea, care sunt atât de îndepărtate, dar stelele nu le pot vedea, nu le-am putut niciodată vedea. Ochii mei nu sunt ca ai altora, dar n-au niciun cusur pentru că pe pământ disting totul foarte clar.

•

Mă gândesc deseori la Boccarossa. Îl văd în fața mea: puternic, aproape uriaș, cu obrazul ciupit de vărsat, fălcile ca de animal și privirea înfundată în adâncul ochilor. Și la chipul de leu de pe armura lui, la botul acela rânjitor care scoate limba la toată lumea.

•

La rândul lor, trupele noastre au început să se scurgă în oraș, după o bătălie care s-a dat chiar sub ziduri. A fost o bătălie sângeroasă, care ne-a costat multe sute de morți, ca să nu mai vorbim de toți răniții care s-au strecurat prin porțile orașului sau au fost târâți de femeile care ieșiseră din oraș ca să-și caute pe câmpul de luptă fiii și soții. Soldații noștri se aflau într-o situație jalnică – când, în cele din urmă, au reușit să se retragă înapoia zidurilor. După venirea lor domnește o mare zarvă în orașul care parcă-i gata să explodeze, plin de soldați,

răniți și grămezi de refugiați de la țară. Peste tot, numai zăpăceală și, natural, cea mai proastă stare de spirit. Oamenii dorm pe străzi, deși a început să fie destul de frig noaptea, și chiar ziua poți da peste oameni care dorm, sleiți de puteri, și peste răniți de care nimeni nu se îngrijește, deși au uneori un fel de bandaje. Totul e dezolant, și gândul la asediul care urmează, pentru că dușmanul a și împresurat orașul din toate părțile, nu-i tocmai potrivit ca să ne alunge descurajarea.

Face oare să te împotrivești unuia ca Boccarossa? În ceea ce mă privește, n-am crezut niciodată în succesul acestui război.

Dar se spune că orașul va fi apărat până la ultima picătură de sânge. Și se mai aude că ar fi bine întărit, că ar putea rezista mult, ba chiar că ar fi inexpugnabil. Așa sunt toate orașele înainte de a fi cucerite. Eu am părerea mea despre inexpugnabilitatea asta.

Principele s-a trezit, și a luat comanda apărării. E rău văzut și abia mai este salutat, fără niciun fel de aclamații. Oamenii gândesc că omorârea lui Montanza și a oamenilor săi a fost un act nebunesc, care nu putea duce decât la un nou război și la mizerie.

•

Principesa s-a sculat din pat și a început să mănânce un pic, dar nu mai e ca înainte. A slăbit mult și pielea obrazului, care până acuma era plină, e uscată și cenușie. E cu totul alta. Rochiile atârnă pe ea ca și cum ar fi fost croite pentru altcineva. Se îmbracă în negru. Dacă spune ceva, vorbește încet, parcă șoptește. Gura parcă i s-a uscat de tot, și slăbiciunea dă cu totul altă expresie feței sale decât înainte, ochii sunt duși în fundul capului, nenatural de arzători și cu cearcăne negre.

Stă ore întregi în rugăciune în fața crucifixului până o dor genunchii și înțepenește de-abia se mai poate ridica. Ce rugăciuni o fi făcând nu putem ști, natural, dar dacă se tot roagă înseamnă că nu-i ascultată, deoarece o ia de la început în fiecare zi.

Niciodată nu-și părăsește camera.

•

Se pare că maestro Bernardo îl ajută pe principe să întărească fortificațiile și născocește tot felul de meșteșuguri ca să apere mai bine orașul. Se zice că munca se desfășoară cu multă energie, zi și noapte.

Am cea mai mare încredere în arta și îndemânarea maestrului Bernardo. Însă cred că nu poate nimic împotriva lui Boccarossa. Bătrânul maestru e un spirit puternic, iar gândirea și știința lui îmbrățișează multe, aproape totul. Fără îndoială că dispune de puteri mari, pe care le-a cucerit de la natură și care realmente îl ascultă, poate chiar împotriva voinței lor. Boccarossa însuși îmi face impresia că ar fi una dintre aceste forțe; oricum, este ascultat fără împotrivire și cu multă bunăvoință. Cred că e un om mult mai aproape de natură.

Bernardo e schimbat. În ciuda trăsăturilor lui mărețe și nobile, mi-a inspirat totdeauna o anumită neîncredere.

Cred că lupta va fi inegală!

Dacă i-ai vedea alături! Bernardo cu fruntea lui gânditoare și Boccarossa cu fălcile de animal, pline de putere nu-ți mai vine să te îndoiești cine va fi mai tare.

•

În oraș a început lipsa de alimente. Aici la curte, natural, nu se observă nimic, dar se zice că poporul rabdă. Nici nu-i de mirare, cu atâta suprapopulație. Refugiații sunt din ce în ce mai mult detestați, fiind, pe bună dreptate, considerați ca pricina lipsei de merinde. Sunt o adevărată povară pentru populația orașului. Toată lumea îi detestă – mai ales din pricina copiilor lor, murdari și plângăcioși, care cerșesc prin oraș. Se mai spune că fură de câte ori pot. Pâinea se împarte de două ori pe săptămână, dar foarte puțină, pentru că nimeni nu se aștepta la un asediu, și rezervele sunt neînsemnate. Curând vor lua sfârșit. Acei refugiați care aduseseră cu ei o capră sau o vacă, și la început se hrăniseră cu lapte, au tăiat animalele acelea slabe, aproape pierite de foame, nemaiavând cu ce să le hrănească, iar cu carnea și-

au mai ținut viața o vreme, mai putând să o și schimbe pe făină sau pe altele de-ale gurii. Acum nu le-a mai rămas nimic, dar locuitorii orașului pretind că au ascuns carnea, ducând-o mai bine decât ei înșiși; eu însă nu cred asta, pentru că nu arată a fi bine hrăniți. Sunt slabi și par cu totul sleiți de puteri. Nu spun asta pentru că aș avea vreo simpatie pentru oamenii ăștia. Împărtășesc antipatia locuitorilor orașului pentru ei. Apatici ca toți țăranii, stau cea mai mare parte din timp fără să facă nimic, cu ochii holbați. N-au a face unii cu alții și s-au împărțit pe sate, petrecându-și cea mai mare parte a timpului în taberele lor murdare, așezate în diferite unghere ale pieței, unde își țin boarfele, socotindu-se oarecum la ei acasă. Seara stau la foc, dacă au putut să facă rost de ceva de ars, vorbind în limba lor prostească din care abia poți înțelege câte o vorbă. De altfel, nici nu prea merită să înțelegi ce spun.

Murdăria și putoarea oamenilor ăstora care zac în piață și pe străzi este îngrozitoare. Pentru mine, care sunt foarte curat și foarte grijuliu cu corpul meu, precum și foarte simțitor față de tot ce mă înconjoară, toată murdăria asta e un adevărat chin. După părerea multora scârba pe care o simt pentru excrementele omenești și mirosul pe care-l răspândesc ar fi exagerată. Iar ființele astea simple sunt ca animalele cu care s-au obișnuit să trăiască, făcându-și nevoile acolo unde-i apucă. E o porcărie de nedescris. Aerul duhnește și, în ceea ce mă privește, evit cât mai mult să ies pe stradă sau în piață. Nu mai am nevoie să fac atâtea comisioane de când cu extraordinara schimbare a principesei și de când, din fericire, a murit don Riccardo.

Toți oamenii ăștia fără casă stau și dorm pe străzi noaptea și acum, când a venit iarna neobișnuit de aspră, nu cred că le e prea cald în zdrențele lor. Se spune că în fiece dimineață găsești câțiva înghețați, că un pachet de boarfe rămâne pe jos în loc să se scoale ca ceilalți și dacă te uiți mai bine la el, vezi că nu mai suflă. Dar mor mai mult de lipsuri decât de frig, în special bătrânii, care, natural, nu mai au nici putere de rezistență, nici căldură naturală. Nimeni n-are ceva împotriva faptului că mor, pentru că nu sunt decât o povară pentru ceilalți, și oricum sunt prea mulți oameni în oraș.

Oamenii lui Boccarossa nu duc lipsă de nimic. Au toată țara de jefuit, dacă au chef, și fac incursiuni din ce în ce mai lungi și mai ades decât au nevoie. Dau foc la sate după ce au luat ce-au vrut și, în timpul nopții, se văd deseori cum se ridică focurile până la cer. Ținutul de jur împrejur a fost de multă vreme complet pustiit.

Vreun atac asupra orașului, oricât ar fi de curios, n-au întreprins. Asta mă miră pentru că ar fi ușor de făcut. Poate că se gândesc că-i mai lesne să-l înfometeze mai întâi, mai ales că între timp pot să prade toată țara fără nicio împotrivire.

•

Angelica umblă de colo până colo fără să facă nimic. Mai înainte obișnuia să se ocupe cu lucrul de mână. Stă mai mult pe malul râului, stă și dă de mâncare la lebede sau doar se uită cum curg valurile. Câteodată stă toată noaptea la geam, uitându-se la focurile de tabără ale dușmanului, la corturi și la câmpia pustiită. Poate că se gândește la prințul ei.

E ciudat ce mutre idioate au oamenii când iubesc și mai ales când iubesc fără nădejde. Expresia chipului lor devine straniu de prostească și nu pot înțelege cum se poate susține că dragostea îi face pe oameni mai frumoși. Ochii ei sunt, dacă-i posibil, și mai șterși, și mai inexpresivi decât înainte, iar obrajii sunt palizi, cu totul altfel decât în timpul banchetului. Dar gura s-a mărit, buzele sunt cumva mai pline și se vede că nu mai e un copil.

Eu sunt singurul care cunosc secretul ei păcătos.

•

Spre mirarea mea, principesa m-a întrebat astăzi dacă cred că Cristos o urăște. Am răspuns, după cum era și adevărat, că nu știu nimic despre asta. S-a uitat la mine cu privirea ei arzătoare, părând într-un fel tulburată. Da, trebuie s-o urască, pentru că nu-i dă deloc liniștea pe care i-o cere. Și trebuie s-o urască din pricina tuturor păcatelor ei. Am găsit că asta-i foarte de înțeles și i-am spus-o. A părut calmată pentru că eram de aceeași părere cu ea, și s-a lăsat să cadă pe-un jilț, suspinând adânc. Nu știam ce-aș mai putea face acolo pentru că, așa ca de obicei, n-avea niciun ordin să-mi dea. Când, după un moment, am întrebat dacă pot pleca, mi-a răspuns că n-are nicio putere ca să hotărască ceva în privința asta, uitându-se atât de rugător la mine ca și cum ar fi vrut s-o ajut. Am găsit situația penibilă și mi-am văzut de drum, iar când eram în prag, s-a aruncat în genunchi în fața crucifixului și a început să-și recite rugăciunile cu o mină desperată, frământând rozariul între degetele ei slabe.

Toate astea mi-au făcut o impresie ciudată și tulburătoare. Ce s-o fi întâmplat cu bătrâna asta smintită?

Este evident că ea crede cu toată seriozitatea că o urăște. A revenit asupra acestor lucruri astăzi. Toate rugăciunile ei nu servesc la nimica, zicea dânsa, pentru că el încă n-a iertat-o. El n-o ascultă și, făcându-se că nici n-o bagă în seamă, nu o lasă totuși nicio clipă să se liniștească. E ceva atât de groaznic, încât nu mai poate suporta. I-am spus că, după părerea mea, ar trebui să se adreseze confesorului ei, care întotdeauna a arătat o atât de caldă înțelegere pentru greutățile ei sufletești. Principesa a dat din cap: a făcut ea asta, dar nu i-a ajutat la nimic. El n-o pricepe deloc. Confesorul credea că ea e fără prihană. Am rânjit când am auzit vorba asta a șmecherului de călugăr. Mi-a cerut atunci propria mea părere despre ea. I-am spus că o consider ca pe o femeie păcătoasă și că sunt sigur că va arde veșnic în focul

iadului. Atunci a îngenuncheat în fața mea, frângându-și mâinile, încât i se albiseră nodurile degetelor, gemând și suspinând și rugându-mă să-i dau iertare și s-o dezleg de amara ei nenorocire. Am lăsat-o să stea așa și să se frământe la picioarele mele, pe de o parte pentru că n-aveam niciun mijloc s-o ajut, pe de altă parte pentru că socoteam că se cuvine să sufere. Mi-a luat mâna, udându-mi-o cu lacrimi și încercând să mi-o sărute, însă eu mi-am retras-o. Asta a făcut-o să geamă și să se jeluie și mai rău, fiind într-o stare completă de rătăcire și agitație. „Mărturisește-ți păcatele!" i-am spus, luând o figură foarte severă. Și ea a început să-și mărturisească toate păcatele, viața ei desfrânată, legăturile ei vinovate cu oameni pentru care diavolul îi inspirase dorințe, plăcerea pe care o simțea când era cu totul prinsă în plasa satanei. Am forțat-o să-mi descrie mai îndeaproape păcatul și groaznica satisfacție pe care i-o dădea precum și numele celor cu care a avut relații păcătoase. Ea a ținut seama de ordinul meu și am avut o imagine înspăimântătoare a vieții ei rușinoase. Însă despre don Riccardo n-a spus nimic, și i-am atras atenția. S-a uitat rugător la mine și parcă îi venea greu să înțeleagă ce spun. Și ăsta era tot păcat? Am lămurit-o că ăsta era cel mai greu dintre toate. Se părea că nu înțelege tocmai bine și se uita la mine mirată și aproape cu îndoială însă pe urmă s-a putut vedea că începuse să cugete asupra celor ce-i spusesem, asupra acestei idei care până atunci îi fusese străină, și că e neliniștită de gândurile care-i veneau. Am întrebat-o dacă nu-l iubise mai mult decât pe oricare? „Da", răspunse ea șoptit, abia auzit, și începu din nou să plângă, dar nu ca până atunci, ci așa cum plâng oamenii în general. A continuat, și atât de mult, încât nu-mi mai făcea nicio plăcere să stau acolo și s-o aud, așa că i-am spus că trebuie să plec. S-a uitat rugător și desperat la mine, întrebându-mă dacă nu-i pot aduce vreo mângâiere. Ce-ar putea face ca Isus să se îndure de ea? I-am spus că e o trufie să dorească așa ceva, că ea e atât de plină de păcate, încât e cu totul natural ca Mântuitorul să nu-i asculte rugăciunile. Nu ca să mântuie pe una ca ea se jertfise el. Mă ascultă cu umilință și-mi spuse că ea însăși simțea exact același lucru. Nu era vrednică să i se asculte rugăciunile. Da, asta era ceea ce simțea întotdeauna când stătea în genunchi și se ruga în fața chipului Mântuitorului. Oftând, însă mai liniștită, se așeză și începu să vorbească despre sine, ca fiind cea mai mare păcătoasă, cel mai decăzut dintre toți oamenii și că niciodată nu va putea să primească un har ceresc. „Am iubit mult, zise. Dar pe Dumnezeu și pe Fiul său nu i-am iubit, și, de aceea, nu-i decât prea drept ca să fiu astfel pedepsită."

Pe urmă mi-a mulțumit că am fost atât de bun cu ea. A fost o ușurare să se spovedească chiar dacă, după cum își putea prea bine da seama, nu putea să primească absoluțiunea. Și pentru prima oară

putuse plânge.

Am lăsat-o acolo, cu ochii încercuiți de roșeață și părul zbârlit ca un vechi cuib de coțofană.

•

Principele și Fiametta sunt mereu împreună. Rămân deseori singuri după masa de seară, și rămân și eu ca să-i servesc. Principele obișnuia să rămână câteodată, serile, și cu principesa, dar mult mai rar. Fiametta e cu totul alt tip; e rece, stăpânită, inaccesibilă și o adevărată frumusețe. Chipul ei întunecat e mai aspru decât al oricărei femei pe care am văzut-o vreodată și, dacă n-ar fi atât de frumos, s-ar observa că n-are în el niciun dram de bunătate. Ochii ei negri de culoarea cărbunelui, cu scânteierea lor, exercită o mare putere de subjugare.

Bănuiesc că-i rece și în dragoste și că nu se dăruie mult fără să ceară foarte mult în schimb, cerând supunere completă de la cel care-i împărtășește dragostea. Și principelui poate că-i place așa și se simte bine. Răceala e poate tot atât de apreciată ca și dragostea și căldura, ce știu eu?

În ceea ce mă privește, n-am nimic împotriva ei. Dar toți ceilalți au. Servitorii, cu care se poartă de parcă ar fi pleavă, nu se deprind deloc cu ea pentru că nu-i stăpâna lor, ci doar o ibovnică. Iar pe celelalte doamne de la curte nu le tratează ca pe egalele ei – mă întreb dacă a mai făcut-o vreodată, dacă a mai socotit vreodată pe cineva egal cu ea. Asta nu pare însă o îngâmfare obișnuită, ci mai degrabă o mândrie înnăscută. Natural, te înfurie. Însă nimeni nu îndrăznește să crâcnească, pentru că s-ar putea prea bine să ia locul principesei dacă Doamna nu s-ar mai întoarce.

Toată curtea zice că din setea de a domina s-a lăsat „sedusă”, și că sângele ei e rece ca de pește, ceea ce-i semn de mare depravare. Nu înțeleg ce vor să spună pentru că, în comparație cu altele care se dedau la tot felul de nerușinări, ea nu face impresia că ar fi atât de depravată.

Principele este cu siguranță cu totul subjugat, și se arată totdeauna în prezența ei foarte spiritual și politicos. Altminteri, e mereu neliniștit, pare iritat, nervos și lesne își iese din fire cu servitorii – ceea ce nu făcea niciodată înainte – și chiar cu persoane mai însemnate. Se zice că e foarte iritat din pricina evenimentelor și, nu mai puțin, de nemulțumirea poporului față de el, nemaifiind ceea ce se cheamă un om popular. Flămânzii, care vin până aici și cer pâine chiar sub ferestrele castelului, cu siguranță că-l indispun.

Găsesc că-i nedemn pentru un principe să dea atâta importanță la ceea ce gândește sau la ceea ce simte poporul. Poporul totdeauna țipă dintr-o pricină oarecare. Dacă ar fi să ne sinchisim de tot ceea ce strigă poporul, unde am ajunge?

Se spune că principele a poruncit să fie biciuit în secret bătrânul

astrolog al curții, Nicodemus, ca și pe celelalte bărbi lungi pentru prezicerile lor atât de extraordinar de favorabile. Nu-mi pare de necrezut, pentru că tot așa făcuse și tată-său, însă de data aceea pentru că prezicerile nu fuseseră atât de favorabile pe cât le dorea principele.

Nu-i ușor de citit în stele. Și să faci așa fel ca oamenii să fie mulțumiți cu ce scrie în ele.

•

Situația orașului se înrăutățește din ce în ce. Trebuie să spunem că acum e foamete. În fiecare zi mor oameni de foame sau de frig; nu-i chiar atât de ușor de știut. Străzile și piața sunt pline de cei care nu mai pot să se ridice de jos și au devenit parcă indiferenți la orice. Alții umblă de colo până colo, slabi, căutând ceva care s-ar putea mânca sau care cel puțin le-ar amăgi senzația de foame. Pisicile, câinii și șobolanii sunt vânați cu mult zel și considerați ca niște delicatese. Șobolanii, care înainte vreme erau priviți ca o plagă pentru taberele de refugiați, unde erau atrași de grămezile de murdării, au devenit o pradă căutată. Dar se spune că acum au început să dispară și-i din ce în ce mai greu să-i găsești. Se pare că i-a lovit un fel de boală, pentru că găsești peste tot șobolani morți, așa că lipsesc tocmai acum, când ar fi mai mare nevoie de ei.

Nu mă miră deloc că șobolanii nu mai pot trăi laolaltă cu niște oameni ca ăștia.

•

S-a întâmplat ceva de necrezut. Voi încerca să povestesc întâmplările cu calm și pe înțeles în ordinea în care s-au întâmplat. Nu-i prea simplu, pentru că eu însumi am luat parte activă și importantă la desfășurarea lor, și încă mă simt cuprins de emoție. Pentru că acum totul s-a terminat – și, aș zice, s-a terminat cu bine – am toate motivele ca să fiu mulțumit de rezultat și de propria mea intervenție, așa că voi folosi o parte din noapte ca să notez ceea ce s-a petrecut.

Când aseară, târziu, stăteam la fereastra mea de sus, din camera piticilor, și priveam spre tabăra lui Boccarossa, cum fac deseori înainte de a mă duce la culcare, văd deodată o siluetă omenească strecurându-se printre copacii de pe marginea asta a fluviului în direcția palatului, spre aripa dinspre răsărit. Mi s-a părut ciudat ca cineva să aibă vreo treabă pe acolo la ora aceea, și m-am întrebat dacă ar putea fi cineva din personalul curții. Era lună plină, dar multă ceață, încât abia puteam să-l deslușesc. Părea înfășurat într-o capă și se repezi cât putu de repede spre aripa castelului dispărând prin mica portiță de-acolo. Se putea crede că-i cineva de-ai casei, după cât se descurca de bine. Însă ceva în purtarea lui îmi trezi bănuielile, căci tot ce făcea părea ciudat. M-am hotărât să lămuresc lucrurile și am

dispărut în noapte, trecând prin aceeași poartă ca și el. Pe scări era întuneric beznă, însă eu cunosc toate scările palatului la fel de bine ca și pe aceea, pentru că mai demult fusesem silit să urc de nenumărate ori pe ea. Ducea, printre altele, la camera Angelicăi. Iar acum ducea numai la ea, pentru că niciuna dintre celelalte camere nu mai sunt de mult folosite.

M-am strecurat binișor până la ușa ei și am tras cu urechea. Spre marea mea uimire – deși, în bănuiala mea, mă cam așteptam la asta – am auzit înăuntru două glasuri. Unul dintre ele era al lui Giovanni!

Vorbeau pe șoptite, dar cu auzul meu foarte bun, am înțeles ce-și spuneau. Era clar că sunt martorul unei mișcătoare și nesfârșite „fericiri". „Iubitule!" suspina una dintre voci și „Iubito!" șoptea cealaltă, drept răspuns. Iubito! și Iubitule! – nimic altceva nu mai spuneau și conversația nu prezenta niciun fel de interes și înțeles pentru altcineva. Dacă situația n-ar fi fost atât de înspăimântător de gravă, aș fi găsit repetiția asta monotonă și cu totul caraghioasă. De fapt nu era nimic amuzant în toate astea. Am simțit un fior de gheață prin tot trupul auzind cât de afectuos și imprudent foloseau ei acest cuvânt, netrecându-le prin minte ce însemna, căci altfel ar fi fost cuprinși de groază. După aceea i-am auzit pe cei doi criminali sărutându-se de câteva ori și mărturisindu-și unul altuia dragostea, cam copilărește și cam bâlbâindu-se.

Te treceau fiori de groază.

Am șters-o imediat. Unde-l puteam găsi pe principe? Să fi rămas în sufragerie, unde-l lăsasem cu Fiammetta abia de-o oră? Eu îi servisem, ca de obicei, până ce mi-a spus că nu mai are nevoie de mine.

N-are nevoie de mine! Expresia îmi părea ciudată în timp ce, sprijinindu-mă cu mâna pe zid, coboram în cea mai mare grabă treptele în întuneric. De piticul tău ai întotdeauna nevoie.

Am traversat curtea în fugă până la bolta care leagă palatul vechi de cel nou. Treptele și gangurile erau și aici, natural, cufundate în beznă. Am mers înainte și am ajuns în sfârșit, un pic gâfâind, în fața ușii duble. Nu se auzea nimic. Totuși, puteau foarte bine să fie înăuntru. Natural, am vrut să mă încredințez. Spre desperarea mea, n-am putut să întredeschid ușa, neajungând la clanță. Am mai ascultat un timp. Pe urmă m-am îndepărtat, fără să știu nimic sigur.

M-am dus spre dormitorul principelui. Nu-i departe, însă e la etajul de sus. Am ajuns la ușa lui și am început din nou să ascult. Dar nu auzeam nimic, niciun zgomot care să-mi arate că e cineva în cameră. Poate că doarme? N-ar fi deloc imposibil. Pot îndrăzni să-l trezesc? Nu, nici vorbă, nici prin vis n-aș fi putut face aceasta. Însă aveam o misiune de o nemaipomenită importantă. Niciodată nu avusesem ceva atât de important.

Mi-am luat inima în dinți și am bătut la ușă. N-a răspuns nimeni.

Am început din nou, bătând cât puteam cu pumnul. Niciun răspuns.

Sigur, nu era acolo. Știu ce somn ușor are. Unde să fie? Am devenit din ce în ce mai nervos. Cât timp pierdut! Unde ar putea fi?

O fi oare la Fiametta? S-or fi retras acolo ca să nu fie deranjați? Era ultima mea speranță.

Am coborât ca o furtună scările și am traversat curtea. Fiametta locuiește în cealaltă parte a palatului, probabil, ca să mascheze legăturile ei cu principele. Ca să ajung acolo a trebuit să străbat pieziș curtea.

Am ajuns sub bolta cuvenită, însă, cum nu cunosc așa de bine acea parte a castelului, am avut multă greutate ca să nimeresc; am urcat pe o scară greșită și a trebuit să cobor și s-o iau de la început: era tare greu de nimerit prin coridoarele și gangurile acelea, cu totul întunecoase, și, din ce în ce mai necăjit de timpul pierdut, mă tot repezeam fără să reușesc să dau de ce doream. Mă simțeam ca o cârtiță care merge prin galeriile ei căutându-și prada. E adevărat că, la fel cu o cârtiță, văd în întuneric, ca și cum ochii mei ar fi făcuți pentru asta. Știam de asemenea înspre ce parte a castelului dădea fereastra ei, și, încetul cu încetul, am reușit să mă orientez și să ajung la ușa cea bună.

Am ascultat. Era cineva înăuntru? Da!

Mai întâi am auzit râsul rece al Fiamettei. Nu mai auzisem până atunci râsul ei, dar am priceput că al ei trebuie să fie. Era un pic aspru și poate un pic silit, totuși excitant în felul său. Pe urmă, am auzit o clipă râsul principelui, scurt și reținut. Am răsuflat ușurat.

Pe urmă am auzit foarte bine glasurile lor, deși nu deslușeam și ce spuneau, aflându-se prea departe în interiorul odăii. Duceau o adevărată conversație și nu schimbau între ei doar mereu același cuvânt. Dacă despre dragoste vorbeau, nu știu, însă n-aș crede, nu cred că se auzea așa. Deodată s-a făcut liniște. Oricât mă sileam, n-am mai auzit nimic. Dar după un moment am distins un sunet gâfâit, dezagreabil și am înțeles că făceau ceva rușinos. Mi s-a făcut un pic greață. Deși nu credeam că în starea de tensiune în care mă aflam mi se va face în adevăr rău, am ieșit o clipă pe coridor, atât de departe cât am îndrăznit să mă îndepărtez ca să nu risc să-l scap pe principe și am așteptat. Am așteptat atât cât am crezut necesar ca să nu mai fiu nevoit să aud sunetul acela scârbos. Mi s-a părut că am stat o eternitate.

Când, în sfârșit, m-am înapoiat la ușă, i-am auzit vorbind indiferent despre ceva, nu știu ce. Schimbarea neașteptată m-a mirat și m-a bucurat, sperând că în curând îmi voi putea îndeplini misiunea. Nu dădeau impresia că se grăbesc, ci continuau să stea în pat la nesfârșit, discutând, desigur despre lucruri lipsite de importanță. Mă înfuria groaznic să-i aud așa, gândindu-mă că poate se pierde un timp

ireparabil. Dar nu puteam să fac nimic. Nu îndrăzneam să-mi fac cunoscută prezența, să-i surprind în această situație.

În sfârșit l-am auzit pe principe sculându-se și îmbrăcându-se, continuând să discute ceva cu ea, fiind clar că nu sunt de acord. M-am îndepărtat iar la o oarecare distanță de ușă, pândind în întuneric.

Când a ieșit, a venit drept spre mine, fără să știe. „Înălțimea voastră!" am șoptit eu, ținându-mă prudent la o oarecare distanță de el. S-a înfuriat groaznic când a remarcat prezența mea, și m-a insultat în chipul cel mai rușinos. „Ce faci tu aici? Pe cine spionezi? Monstruleț mizerabil! Șarpe veninos! Unde ești? Am să te fărâm!" Și a început să bâjbâie pe culoar, după mine, căutându-mă prin toate ungherele cu mâinile întinse. Dar, bineînțeles, n-a putut să pună mâna pe mine în întuneric. „Lăsați-mă să vorbesc! Lăsați-mă. Să vă spun despre ce-i vorba!" am dat eu lămuriri cât mai calm puteam, deși îmi ieșisem cu totul din fire. Și în sfârșit m-a lăsat să vorbesc.

Atunci i-am azvârlit în față știrea că fiica lui e pe cale să fie violată de fiul lui Lodovico Montanza, care se strecurase în castel ca să-și răzbune tatăl și să o acopere de dezonoare pe ea și întreaga lui casă.

— Asta-i minciună! mi-a strigat.

— Nu, e adevărat! am strigat, pășind îndrăzneț lângă el. E în camera ei și cu ochii mei am fost martor la pregătirea crimei. Ajungi prea târziu acum, faptul s-a și petrecut, cu siguranță, dar poate că îl mai găsești la ea.

Am priceput că acuma mă credea, pentru că s-a oprit ca lovit de trăsnet.

— E imposibil! spuse, începând totuși să meargă în mare grabă spre ieșire. E imposibil! repetă. Cum a putut să intre în oraș? Și în palat – care-i păzit?

I-am răspuns, încercând din răsputeri să mă țin după el, că nici eu nu pricep, însă l-am văzut mai întâi jos, pe malul fluviului, poate că pe acolo venise, s-o fi strecurat cu o plută sau așa ceva, cine mai poate ști ce-i în stare să găsească un zăpăcit de flăcăiaș ca acela? – și pe urmă s-a strecurat direct în curtea castelului.

— Imposibil! susținu el. Niciun om nu poate intra în oraș peste fluviu, printre fortărețele celor două maluri, cu bombarde și arcași care veghează zi și noapte. E de neconceput.

— Da, e de neconceput, am recunoscut. E cu totul de neînțeles, nici dracu însuși n-ar pricepe cum a ajuns aici – dar tânărul e totuși aici. Sunt absolut sigur că vocea lui am auzit-o.

Am ajuns în curte. Principele s-a dus repede în direcția intrării principale ca să dea ordin să se întărească paza cât mai strict în tot castelul, încât să fie sigur că nu ne scapă. Precauția lui era bine întemeiată și înțeleaptă – dar nelegiuitul poate că era deja departe! Poate că amândoi fugiseră! Bănuiala asta groaznică m-a făcut să alerg

prin curte cât mă țineau picioarele și să urc scara care ducea la ușa Angelicăi.

Am pus urechea la ușă. Nu se auzea nimic! *Au fugit*! Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, după cursa aceea violentă și din cauza excitației violente la gândul că ar fi putut să scape, dacă nu cumva din cauza bătăilor inimii nu mai puteam auzi alte sunete. Am încercat să mă liniștesc, să respir calm și regulat – și am ascultat iarăși. Nu, nu se auzea nici cel mai mic zgomot în cameră. Turbam! Credeam că înnebunesc! În sfârșit, nemaiputând rămâne în nesiguranța aceea, am întredeschis ușurel ușa. Am reușit să nu fac aproape niciun zgomot. Prin crăpătura ușii am putut vedea că înăuntru e lumină – dar niciun sunet, nimic care să arate că se află vreun om acolo. M-am strecurat înăuntru. Și acolo mi-am regăsit liniștea sufletească. La lumina lămpiței cu ulei, pe care uitaseră să o stingă, am putut să-i văd, spre bucuria mea, dormind alături, unul lângă celălalt, în patul ei. După ce făcuseră cunoștință cu instinctul animalic al dragostei, adormiseră unul lângă altul ca doi copii osteniți.

Am luat lampa și m-am apropiat ca să-i luminez. Stăteau cu obrajii întorși unul spre celălalt, cu buzele întredeschise, roșii și încă înfierbântate de crima oribilă pe care o comiseseră și de care acum, pentru că dormeau, nu păreau să fie conștienți. Genele le erau umede și deasupra buzelor mai sus aveau picături de sudoare. Îi cercetam în prostească lor lipsă de griji, uitarea lor de pericol și de lumea întreagă în somnul lor aproape inocent. Asta o fi ceea ce oamenii numesc fericire?

Giovanni era așezat la marginea patului, cu o șuviță din părul său negru atârnându-i pe frunte și cu un surâs slab pe buze, ca și cum s-ar fi gândit că a înfăptuit ceva cu adevărat norocos. În jurul gâtului îi atârna lănțucul fin de aur cu medalionul care conținea chipul mamei lui, aceea despre care se zicea că e în paradis.

Atunci l-am auzit pe principe și pe oamenii săi pe trepte și imediat după aceea a intrat în cameră urmat de doi paznici, dintre care unul ținea o faclă. Camera s-a luminat dar nimic nu i-a tulburat pe cei doi din somnul lor adânc. Aproape clătinându-se, principele a înaintat spre pat și a privit nemaiauzita lui rușine. Și palid de mânie ca un mort, trase sabia unuia dintre paznici și cu o lovitură furioasă despărți capul lui Giovanni de trup. Angelica sări din somn și cu ochii măriți de groază văzu cum iubitul ei însângerat este smuls din pat și aruncat pe grămada de gunoi din fața terestrei. Pe urmă își pierdu cunoștința și rămase așa, în timp ce noi părăseam camera.

Principele tremura după acțiunea sa atât de bine dusă la capăt și l-am văzut cum s-a sprijinit de clanță ieșind din cameră. Am părăsit și eu imediat locul și m-am retras la mine. Mergeam încet, nemaiavând nicio grabă. Jos, în curte, am zărit făclia care-i lumina calea

principelui dispărând sub o boltă, ca și cum ar fi stins-o întunericul.

•

Angelica zace cu febră mare, doctorul nu înțelege nimic, și ea nu și-a recăpătat cunoștința. Nimeni nu simte nicio milă pentru ea, întrucât pare evident că n-a opus nicio rezistență când a fost violată, iar rușinea ei este socotită ca o dezonoare atât pentru principe cât și pentru întregul principat. E îngrijită de o femeie bătrână. Nimeni de la curte nu vine s-o vadă.

Leșul criminalului său de ibovnic a fost aruncat în fluviu, după ce s-au săturat să-l tot vadă zăcând lângă zidurile castelului. Se zice că nu s-ar fi scufundat în vârtejuri, ci ar fi fost cărat de valuri până în mare.

•

O foarte ciudată molimă a început să-și facă apariția în oraș. Începe cu tremurături și cu groaznice dureri de cap, se zice, pe urmă se umflă ochii și limba, încât nu mai poți vorbi cu șir, iar trupul se înroșește rău de tot și prin piele zemuiește un sânge murdar. Bolnavii strigă tot timpul după apă pentru că arde un foc în ei. Doctorii nu le pot da niciun ajutor – parcă pot vreodată? Aproape toți cei care au fost atinși de boală an murit, nici nu știu cât de mulți pot fi.

Aici, la curte, n-avem niciun caz de boală, natural. Se răspândește printre cei mai săraci și cei mai flămânzi, cu deosebire printre refugiați și asta se datorește nemaipomenitei porcării din taberele lor și de pretutindeni în oraș. Nu mă miră că mor din pricina murdăriei care-i împresoară.

Angelica nu poate suferi de boala asta. Febra ei seamănă întocmai cu aceea pe care a avut-o cu o anumită ocazie, în copilărie, nu-mi aduc bine aminte când și în ce împrejurare. Totdeauna a fost bolnavă în felul ei și din pricini care altora nu le produc niciun fel de boală. Ba da, acum îmi aduc aminte, s-a întâmplat atunci când i-am tăiat capul pisoiului ei.

•

Molima se întinde din ce în ce, zi de zi. Nu numai săracii sunt atinși de boală, ci oricine se întâmplă. Casele sunt pline de gemete, străzile și piața la fel, pentru că au cam tot atâția locuitori ca și casele. Când treci pe stradă poți vedea bolnavi cum se zvârcolesc în zdrențele lor, pe pietrele străzii, scoțând țipete puternice și desperate. Durerile trebuie să fie deosebit de grele și de aspre pentru că îi aduc pe unii în pragul nebuniei. O plimbare prin oraș se zice că ar fi ceva cu adevărat groaznic, iar descrierile pe care le-am auzit sunt pline de detalii respingătoare și aproape de nesuportat. Răsuflarea bolnavilor este o duhoare oribilă, iar pe trup apar bube urâte care se deschid și-și revarsă conținutul dezgustător. Nu pot să ascult descrierile astea fără să simt că-mi vine rău.

Nu sunt mulți cei care se mai îndoiesc că refugiații ar fi cei care

poartă vina acestei ciume înspăimântătoare; de aceea îi urăsc și mai mult ca până acum. Dar unii zic că nu trebuie luate astfel lucrurile, fiind vorba de pedeapsa lui Dumnezeu pentru marile păcate ale oamenilor. Ei zic că poporenii suferă ca să fie purificați de Domnul de păcatele lor, ca să-i facă să i se supună mai răbdători Lui.

N-am nimic împotrivă să socot asta ca o pedeapsă. Dar că Dumnezeul lor ar fi cel care le-a trimis flagelul, asta n-o mai știu. S-ar putea foarte bine să fie și altă putere, mai întunecată.

Stau la fereastra mea de sus, din camera piticilor și mă uit în jos, peste oraș.

•

Principesa duce o viață ciudată. Camera pe care n-o părăsește niciodată este în permanentă în semiîntuneric, în fața ferestrelor atârnând draperii grele. Zice că nu-i vrednică să se bucure de lumina soarelui. Zidurile sunt goale, nu sunt nici scaune, nici masă, ci doar un scaun de închinat sub un crucifix. Arată ca o chilie de mănăstire. Patul a rămas, dar principesa nu se mai culcă în el, ci pe o grămadă de paie, pusă pe podea, și pe care n-a mai schimbat-o, devenind din ce în ce mai murdară și mai urât mirositoare. E înăbușitor, miros greu; când intru acolo abia pot să respir aerul acela stătut. La început, când intri, nu vezi nimic și trebuie cu încetul să te deprinzi cu lumina slabă. Pe urmă dai de ea, pe jumătate îmbrăcată, cu părul în dezordine, cu totul indiferentă la cum arată. Ochii îi sunt încinși de febră iar obrajii slabi și supți pentru că se mortifică și abia se mai atinge de mâncare. Țăranca aceea tâmpită, camerista, umblă de colo până colo, jeluindu-se că nu mănâncă nimic și nu primește nimic din ce-i dă. Câteodată gustă câte ceva, ca s-o facă pe proasta aceea să nu mai plângă. Cât despre cameristă, e rumenă și umflată căci bagă în ea cât poate. Jeluindu-se cu glas mare, înfulecă toate bucatele alese și gustoase pe care le refuză stăpână-sa.

Cea mai mare parte din timp penitenta și-o petrece în fața crucifixului, în genunchi și recitându-și rugăciunile sale zadarnice. Ea știe că nu folosesc la nimic și înainte de a începe, face o rugă specială către Mântuitorul ca să-i îngăduie să i se adreseze din nou. Câteodată, lasă desperată rozariul și-și țintuiește ochii săi arzători spre Mântuitor, improvizându-și singură rugăciunile. Dar el tot n-o ascultă și principesa e tot atât de neușurată, după ce, în sfârșit, se ridică, ca și atunci când a început. Deseori nu are putere să se ridice fără ajutorul servitoarei și se știe sigur că se întâmplă ca, din slăbiciune, să pice și să rămână întinsă pe podea până ce vine camerista, dă de ea și o târâie pe paiele ei.

Ea se consideră vinovată de toate nenorocirile care ne-au lovit. Păcătoșenia ei este cauza tuturor suferințelor și a tuturor grozăviilor care s-au întâmplat. Cât de mult își dă seama de ceea ce se petrece în

jur, nu pot ști, nu pot crede că este prea conștientă. Dar în orice caz trebuie să aibă un fel de presentiment obscur că tot ce o înconjoară e plin de groază. Totuși, cred că-i este totul indiferent pe lumea asta și socoate tot ce se întâmplă ca total lipsit de importanță. Trăiește în lumea ei, având-și propriile probleme și griji.

Acum a înțeles că dragostea față de don Riccardo e cel mai mare păcat al ei. Prin el se legase cel mai mult de viață, socotind c-ar fi lucrul cel mai de preț. Ea spune că l-a iubit mai mult decât orice, că sentimentul pentru el îi umplea toată ființa și o făcea fericită. Nu trebuie să iubești prea mult un om. Numai pe Dumnezeu poți să-l iubești astfel.

Nu știu în ce măsură prăbușirea ei se datorește faptului că i-am deschis eu ochii asupra vieții ei criminale și asupra pedepselor iadului care o așteaptă. Eu i-am descris chinurile damnaților și ea a ascultat cu smerenie explicațiile mele. Din vremea aceea a început să se flagelleze.

Este întotdeauna plină de recunoștință că vin s-o văd. Evit însă s-o vizitez prea des.

•

Angelica s-a pus din nou pe picioare după boală; acum nu mai stă în pat. Dar nu se arată la masă și mai ales, niciodată la curte. Am văzut-o doar de câteva ori în grădina de trandafiri sau stând pe malul fluviului, privind undele. Ochii ei au devenit, dacă e posibil, mai mari și cu totul sticloși. Parcă n-ar vedea nimic cu ei.

Am remarcat că purta la gât medalionul lui Giovanni, cu o pată de sânge pe el. L-o fi găsit în pat și l-o fi luat ca o amintire de la el. Dar ar fi putut să se gândească să-l spele mai întâi de sânge.

Mi-a dat prin gând că mama e în paradis, în timp ce fiul ei va arde în focul iadului, pentru că a murit în somnul adânc al păcatului, fără rugăciuni și sacramente. În felul acesta, nu se vor întâlni niciodată. Poate se va ruga Angelica pentru sufletul lui. Dar rugăciunile ei cu siguranță că nu vor fi ascultate.

Nimeni nu știe ce gânduri o fi având. N-a scos un cuvânt, după ce s-a trezit din noaptea aceea, sau mai bine zis, după ultimul cuvânt către iubitul său. Care-o fi fost cuvântul acela, după câte știu eu în ce-a constat conversația lor, mai c-aș putea să-l ghicesc.

Colindă de colo până colo, fără rost, și toată lumea o ocolește.

•

Cei care socot ciuma și toate celelalte ca pe o pedeapsă a lui Dumnezeu de care nu trebuie să încerci să scapi, ci să aduci laude și mulțumire Preaputernicului, umblă pe străzi mărturisindu-și credința și biciuindu-se pentru a-l ajuta să le mântuiască sufletele. Sunt cete de oameni cu ochii înfundați în orbite, atât de slăbiți de foame încât n-ar putea să se țină în picioare dacă n-ar fi cuprinși de extaz. Poporul îi

urmează pretutindeni și se zice că purtarea lor e pe cale să provoace o adevărată renaștere religioasă. Lași tot ce ai, casă, pe aproapele tău, chiar pe părinții în agonie, ca să te unești cu ei. Când ți-e lumea mai dragă, câte unul scoate un strigăt dement de bucurie, se bagă printre ei și, cu țipete sălbatice, începe să se biciuiască. Atunci toți încep să aducă laude Domnului, iar poporul de pe străzi cade în genunchi. Viața pământească, a cărei urâțenie n-o mai văd, devine ceva cu totul indiferent și fără nicio valoare. Se gândesc doar la sufletul lor.

Se zice că preoții se uită cam strâmb la acești fanatici pentru că depărtează poporul de biserică și de propriile ei procesiuni solemne, cu chipuri de sfinți și copii care leagănă cădelnițele cu tămâie frumos mirositoare pe străzile împuțite. Ei spun că acești autoflagelatori n-au destulă credință și că prin exagerările lor grosolane se lipsesc de mângâierile religiei. Dumnezeu nu-i poate privi aprobator și bucuros. Dar eu socot că, dacă cineva e cu adevărat credincios, e tocmai acela care-și ia atât de în serios credința. Preoților nu le place însă să le ia cineva învățămintele prea în serios.

Mai sunt și unii asupra cărora ororile din jurul lor fac un cu totul alt efect, care iubesc acuma viața mai mult decât oricând. Spaima de moarte îi face să se agate cât pot mai mult de viață. În câteva palate ale orașului se zice că o țin zi și noapte într-o petrecere dedându-se la cele mai sălbatice destrăbălări. Și printre cei mai săraci și mai nenorociți se găsesc mulți care se poartă la fel, atât cât le îngăduie mijloacele, care se agață de singurul viciu care le mai este dat săracilor. Se agață de viața lor nenorocită și nu vor s-o piardă cu niciun chip, iar când în porțile castelului li se distribuie bucăți de pâine poți să-i vezi pe acești bieți nenorociți aruncându-se asupra dumicaților, gata să se sfâșie unul pe altul.

Se zice, pe de altă parte, că se găsesc și unii care se jertfesc pentru aproapele lor, care-i îngrijesc pe bolnavi până ce ei înșiși iau boala. Umblă indiferenți față de moarte și de orice și se pare că nu bănuiesc la ce se expun. Se aseamănă cu istericii religioși, deși se manifestă în alt mod.

Din asta reiese, dacă ar trebui să cred relatările care ajung la urechile mele, că oamenii de aici din oraș trăiesc exact ca mai înainte, fiecare după felul său și după construcția lui sufletească, doar că mai exagerat și mai isteric – iar rezultatul este, din punctul de vedere al lui Dumnezeu, cu totul indiferent. Mă întreb de aceea dacă în realitate poate fi el acela care le-a trimis epidemia și celelalte încercări.

•

Astăzi Fiametta a trecut prin fața mea. Nu mă învrednicește nici cu o privire, natural. Dar cât e de frumoasă și indiferentă în răceala ei față de tot ce-o înconjoară! În toată această lume respingătoare și înfierbântată, face efectul unei adieri răcoroase. Totdeauna e ceva

proaspăt în făptura ei și în ființa ei mândră și inaccesibilă, ceva care provoacă liniște și siguranță – ea nu se lasă copleșită de urâciunile vieții, le stăpânește chiar. Pe neobservate, într-un chip cât se poate de distins și ca ceva de la sine, începe să ia locul principesei și să umple locul ei gol ca stăpână la curte. Ceilalți pricep din ce în ce mai mult că nu-i nimic de făcut în privința asta și se resemnează. Nu poți să n-o admiri.

Dacă oricine altcineva ar fi trecut prin fața mea fără să mă învrednicească cu o privire, m-ar fi înfuriat groaznic. Pentru că ea a făcut-o, găsesc că-i pe cât se poate de natural.

Pricep foarte bine de ce o iubește principele. Eu însumi n-aș putea s-o fac, dar asta-i cu totul altceva… Aș fi putut eu oare să iubesc pe cineva? Nu știu. În acest caz aș fi iubit-o pe principesă. În loc de asta, o urăsc.

Și totuși, simt că ea ar fi fost singura pe care ar fi fost posibil s-o iubesc. Cum poate fi astfel, nu pricep, e ceva cu totul de neînțeles.

Dragostea este realmente ceva despre care nu poți să știi nimic.

•

Angelica s-a înecat în fluviu.

Trebuie s-o fi făcut aseară sau azi-noapte, pentru că nimeni n-a văzut-o. Dar a lăsat o scrisoare care nu îngăduie nicio îndoială că și-a luat viața în acest chip. S-a căutat toată ziua cadavrul ei, cât ține fluviul de-a lungul orașului asediat, dar zadarnic. Or fi dus-o valurile, ca pe Giovanni.

E o zarvă teribilă la curte. Toți sunt tulburați și nu pot să-și închipuie că a murit. Eu găsesc că-i ușor de înțeles. Iubitul ei a murit și acum a murit și ea. Toți se vaită, bocesc și se învinovățesc de câte în lună și-n stele. Mai presus de orice, vorbesc de scrisoare. Își povestesc conținutul ei unul altuia și și-o citesc necontenit. Se zice că principele a părut foarte emoționat când a luat cunoștință de scrisoare, însă mai ales a fost mișcat de cele ce s-au întâmplat. Domnișoarele suspină și hohotesc, izbucnind în lacrimi la cuvintele mai mișcătoare ale scrisorii. Nu găsesc nimic strașnic în scrisoare. Și scrisoarea nu schimbă nimic, nici crima care a fost comisă și pe care nu demult, erau toți de acord s-o condamne. Nu conține nicio noutate.

Am auzit-o până la saturație, de atâtea ori, încât aproape că o știu pe de rost. Sună cam așa!

> *„Nu mai vreau să rămân cu voi. Ați fost atât de bun cu mine, dar eu nu vă înțeleg. Nu înțeleg cum ați putut să-mi luați de lângă mine iubitul, pe el, care venise de departe, din altă țară, ca să-mi spună că există ceva care se numește dragoste.*
>
> *Nu știam că există așa ceva. Dar de îndată ce l-am zărit pe Giovanni, am priceput că dragostea-i singurul lucru care există pe*

lume; toate celelalte nu sunt nimic. În clipa când l-am întâlnit, am priceput de ce până atunci viața îmi păruse atât de ciudat de grea.

Nu mai vreau să rămân aici, unde Giovanni nu-i, ci să plec după el. M-am rugat lui Dumnezeu și mi-a promis că-l voi întâlni și vom rămâne veșnic unul alături de celălalt. Dar unde se gândește să mă ducă, asta n-ar putea spune. Trebuie doar să mă culc liniștită în fluviu și el mă va duce unde trebuie.

Nu trebuie să credeți că mi-am luat viața, pentru că am făcut doar ceea ce mi s-a cerut. Și eu nu sunt moartă, ci am plecat pentru a fi veșnic împreună cu iubitul meu.

Am luat medalionul cu mine, deși nu-i al meu, pentru că așa mi s-a cerut. L-am deschis și chipul dinăuntru m-a umplut de dorința de-a fugi de lumea aceasta.

El m-a rugat să vă spun că v-a iertat. Eu însămi vă iert din toată inima.

Angelica"

Principesei i-a intrat în cap că e vinovată de moartea Angelicăi. Pentru prima oara arată oarecare interes copilului ei. Se biciuiește mai rău ca oricând pentru a se izbăvi acest păcat, nu mănâncă absolut nimic și-l roagă pe Mântuitor s-o ierte.

Mântuitorul nu răspunde nimic.

•

Azi-dimineață principele m-a trimis cu o scrisoare la maestro Bernardo, la Santa Croce. Nu s-a mai arătat de mult la curte și, cu întâmplările din ultima vreme, aproape că uitasem de el.

M-am dus cu mare silă în oraș, unde nu mai fusesem de când s-a ivit ciuma. Nu pentru că m-aș teme de boală, dar pentru că mă tulbură foarte neplăcut, am aproape un fel de groază să privesc anumite lucruri. Neplăcerea mea s-a dovedit a fi foarte motivată pentru că ceea ce am fost silit să văd a fost într-adevăr înspăimântător. Dar a fost în același timp și o remarcabilă experiență, care mi-a umplut sufletul cu amara ei sălbăticie și sentimentul zădărniciei și al decadenței generale. Bolnavi și muribunzi îmi mărgineau calea, iar cei care muriseră erau culeși de frații gropari în capele lor negre cu găuri fioroase pentru ochi. Siluetele lor apăreau peste tot, dând o nuanță fantomatică ansamblului. Mi se părea că merg prin împărăția morții. Chiar și cei vii păreau însemnați cu semnul morții. Cu ochii în fundul capului, slabi, abia se târâiau pe străzi, dând impresia unor strigoi ai timpurilor când viața aparținea încă pământului. Cu siguranța somnambulilor – ceea ce era un lucru, într-un anumit fel, dezagreabil de observat – evitau să calce pe grămezile de boarfe așternute

pretutindeni în calea lor și despre care deseori nu știai dacă-s vii sau nu. Ceva mai dezolant decât victimele astea ale bolii abia poți să-ți închipui și trebuia mereu să întorc capul, ca să nu mi se facă rău. Uneori de-abia aveau câteva zdrențe uzate pe ei prin care puteai vedea buboaiele respingătoare, ca și culoarea vineție a corpului, care indica sfârșitul apropiat. Unii căutau să arate prin țipete sălbatice că sunt încă în viață, în timp ce alții zăceau inconștienți, dar cu mișcări continue și fără rost ale membrelor, ca și cum ar fi pierdut orice control asupra lor. Niciodată până atunci nu văzusem o asemenea înjosire a omului. La unii strălucea privirea fără fund a nebuniei și cu toată vlăguirea lor se repezeau la cei care aduceau apă de la fântâni pentru bolnavi, smulgându-le vasul atât de brusc încât aproape toată apa se vărsa pe jos. Alții se mai târâiau încă pe străzi ca niște animale ca să ajungă la mult doritele fântâni, care păreau a fi țelul acestor nenorociți. Erau ființe care, pentru a se agăța încă de viața asta mizerabilă, încetau să se mai comporte ca oamenii și pierdeau orice sentiment al demnității umane. Nu mai vorbesc despre putoarea acestor nenorociți, pentru că doar gândindu-mă mi se face greață. În piață erau ruguri de bușteni unde ardeau grămezi de cadavre și aerul înțepător răzbătea peste tot. În fumul subțire care plutea peste tot orașul răsunau într-una clopotele de înmormântare ale bisericilor.

L-am găsit pe maestro Bernardo cufundat în contemplarea Cinei sale, la fel ca în alte dăți. Sta cu capul său încărunțit puțin aplecat și părea mai bătrân. La Cina sa, Cristos frângea pâinea și o împărțea tuturor. În jurul părului și al frunții era aceeași lumină supranaturală ca întotdeauna. Caliciul cu vin dădea ocolul mesei acoperite cu o față de masă de in, albă ca zăpada. Nimeni nu flămânzea și nu înseta aici. Dar bătrânul cu pensulele sale părea frământat de gânduri apăsătoare.

N-a răspuns când i-am spus că am pentru el o scrisoare de la principe, făcând doar o mișcare care însemna că pot s-o las undeva. Nu se lăsa smuls din lumea sa. Ce fel de lume?

Am părăsit Santa Croce plin de gânduri.

În drum spre casă am trecut prin fața campanilei, aceea care, cu orologiul ei, se va înălța mai sus decât oricare alta. În timpul războiului, se înțelege, munca a fost părăsită și campanila a fost dată uitării. E pe jumătate gata, cu ultimul rând de pietre inegal și dezordonat pentru că s-a oprit lucrarea. Arată ca o mină. Dar basoreliefurile de bronz cu scene din viața Mântuitorului sunt gata și foarte reușite.

Adică exact cum am prevăzut eu.

•

Tot palatul este îmbrăcat în negru. Zidurile și mobilele sunt acoperite cu îmbrăcăminte neagră, se merge vorbindu-se în șoaptă și cu pași înfundați. Domnișoarele poartă rochii de atlaz negru și toți

curtenii haine de catifea neagră și mănuși negre.

Toate acestea din pricina morții Angelicăi. Viața ei n-a avut niciodată vreo importanță. Dar oamenilor de aici le place în mod formal să fie în doliu. Doliul pentru don Riccardo – care în fine a închis ochii – a încetat din cauza doliului pentru ea. Nu se discută despre cum era defuncta, pentru că nu s-ar găsi la ea nimic, absolut nimic care să prezinte cel mai mic interes – și de altfel nimeni nu știe cum era. Dar o jelesc. Pretutindeni auzi suspinându-se pentru soarta acestei fiice de principe, ba chiar și a lui Giovanni, deși era de-ai dușmanului, dintre cele mai detestate dintre familiile princiare. Se suspină pentru dragostea lor, de care acum nimeni nu se mai îndoiește și pentru moartea provocată de dragostea lor. Dragostea și moartea sunt subiectele preferate ale acestor oameni, care găsesc că-i grațios să plângă moartea, în special dacă se unește cu dragostea.

Principele pare foarte abătut. Cel puțin asta e impresia mea – se închide în sine și nu face nimănui confidențe. Nici cel puțin mie, care sunt dintre cei care se bucură de încrederea lui. Dar poate că așa era până acum. Acum s-ar părea că, dimpotrivă, aproape că mă evită. Mă folosește mai puțin ca înainte. Și scrisoarea către Bernardo, de exemplu, nu mi-a dat-o el direct, ci printr-un curtean.

Uneori cred că aproape a început să se teamă de mine.

•

Servitoarea, țăranca aceea durdulie a principesei, s-a îmbolnăvit. În sfârșit, are și ea nasul palid. Mă întreb ce i s-o fi întâmplat?

E ciudat, dar eu n-am nici cea mai mică teamă de ciumă. Simt în mine că nu pot s-o iau, că nu pot să fiu atins de boală. De ce? Nu știu, pur și simplu, simt asta.

Asta-i ceva pentru oameni, pentru ființele de care sunt înconjurat. Nu pentru mine.

•

Principesa decade din ce în ce. E ceva aproape chinuitor să-i vezi declinul, dizolvarea care se petrece în ea și toată neîngrijirea, indiferența și murdăria care o împresoară. Singurul lucru care mai persistă încă din distinsa ei obârșie și personalitate este încăpățânarea și tăria sufletească cu care își acceptă destinul și împiedică anturajul să aibă vreo influență asupra sa.

De la îmbolnăvirea cameristei sale, nimeni nu mai are voie să intre la ea și murdăria din cameră e mai rea decât oricând. Acum nu mai mănâncă niciun fel de mâncare și e atât de slabă încât abia pricep cum de poate să se mai țină în viață.

Numai eu o mai vizitez. Ea se milogește să vin s-o ajut în nefericirea ei, ca să-și poată mărturisi păcatele în fața mea.

•

Sunt foarte agitat. Vin direct de la ea și sunt încă plin de

sentimentul aproape înspăimântător al puterii pe care o am uneori asupra oamenilor. Am să descriu vizita asta.

Mai întâi, când am intrat, n-am văzut nimic, ca de obicei. Pe urmă au apărut ferestrele, ca părți mai luminate ale pereților, cu toate perdelele groase, iar pe urmă am văzut-o zăcând la picioarele crucifixului, ocupându-se cu veșnicele ei rugăciuni. Era atât de adâncită în rugăciune, încât nu m-a auzit deschizând ușa.

Camera era înăbușitoare și abia puteam să respir. Mi se făcea greață. Totul mă îngrețoșa. Mirosul, semiîntunericul, corpul ei prăbușit, umerii săi slabi, indecent de goi, tendoanele proeminente ale gâtului, părul în neorânduială, semănând cu un vechi cuib de coțofană, tot ceea ce odinioară fusese vrednic de dragoste. M-a apucat un fel de turbare. Deși iubesc oamenii, nu-mi place să-i văd în decăderea lor.

Deodată am auzit-o strigându-mă în întuneric, ca scoasă din minți, înainte de a mă fi observat, de a fi știut că mă aflu acolo.

— De ce te mai rogi? Nu ți-am spus să nu te mai rogi? Că n-am nevoie de rugăciunile tale?

S-a întors spre mine, neînspăimântată ci gemând ușurel ca o cățea biciuită, cu privirea smerită. O asemenea atitudine nu potolește mânia unui om. Am continuat fără nicio milă:

— Crezi că lui îi pasă de rugăciunile tale? Că te iartă pentru că zaci aici, te milogești și te rogi, mărturisindu-ți păcatele? Ce mare lucru să-ți mărturisești păcatele? Crezi că îl poți înșela? Crezi că el nu te-a ghicit? Pe don Riccardo îl iubești, nu pe el! Crezi că nu știu? Crezi că poți să mă înșeli, să-mi iei ochii cu artificiile tale drăcești, cu mortificațiile, cu biciuirile corpului tău desfrânat? După iubitul tău tânjești, când spui că tânjești după ăsta de pe perete! *Pe celălalt îl iubești*!

S-a uitat cu totul înspăimântată la mine. Buzele ei lipsite de sânge tremurau. Se aruncă la picioarele mele gemând:

— E adevărat! E adevărat! Mântuiește-mă! Mântuiește-mă!

M-am simțit violent mișcat auzind această mărturisire.

— Prostituată nerușinată! am strigat. Te faci că-l iubești pe Mântuitorul în timp ce, în taină, te culci cu un desfrânat din iad! Îl înșeli pe Dumnezeul tău cu unul care a fost aruncat în fundul iadului! Tu, femeie ticăloasă, care stai cu ochii țintiți la Mântuitorul și îi mărturisești dragostea ta fierbinte, în timp ce toate gândurile tale sunt la îmbrățișarea altuia! Nu pricepi că te urăște! Pricepe odată!

— Da! Da! gemu ea, răsucindu-se la picioarele mele ca un vierme călcat în picioare. M-a apucat scârba, văzând-o cum se târâia în fața mea iritându-mă doar și – lucru ciudat – n-am simțit nicio plăcere văzând-o că se comportă astfel. Întinse brațele înspre mine: Pedepsește-mă! Pedepsește-mă, tu, bici al lui Dumnezeu! gemu ea. Și

căută bâjbâind pe jos biciul, mi-l întinse și se ghemui ca un câine în fața mea. L-am luat, cu un amestec de scârbă și de furie, făcându-l să șuiere pe deasupra trupului ei detestabil, auzindu-mă eu însumi cum strig: „Ăsta-i Mântuitorul! Ăsta-i cel ce atârnă aici pe perete și care te biciuiește, cel pe care l-ai sărutat de-atâtea ori cu buzele arzătoare și mincinoase, cel pe care pretindeai că-l iubești! Știi tu ce cere el de la tine! Eu am suferit pentru tine, însă niciodată nu te-ai sinchisit de asta! Acum ai să afli și tu ce înseamnă să suferi!

Îmi ieșisem de tot din fire, abia știam ce fac. Nu știam? Ba da! Știam! Ceream răzbunare, ceream răsplata pentru toate! Făceam dreptate! Îmi exercitam teribila mea putere asupra oamenilor. Totuși, nu simțeam niciun fel de bucurie.

Ea nu scoase nici cel mai mic geamăt. Dimpotrivă, devenise foarte calmă și tăcută. Iar după ce am terminat, continuă să rămână acolo, eliberată într-un anumit fel prin mine de neliniștea și suferințele ei.

— Să arzi veșnic în focul damnațiunii! Flăcările să lingă veșnic pântecele tău desfrânat pe care l-a bucurat păcatul oribil al dragostei!

Rostind sentința asta finală am părăsit-o; zăcea la pământ ca leșinată.

M-am întors la mine. Cu inima bătând în piept, am urcat scările către camera piticilor și am încuiat ușa după mine.

În timp ce scriu rândurile astea, toată agitația m-a părăsit; simt doar un nesfârșit gol și o nesfârșită oboseală. Inima nu-mi mai bate în piept, nu o mai simt. Privesc în gol și chipul meu singuratic e întunecat și cu totul lipsit de bucurie.

Ea poate că are dreptate când spune că sunt biciul lui Dumnezeu.

•

Stau aici în seara aceleiași zile și mă uit la orașul care zace la picioarele mele. Amurgul se lasă peste toate, clopotele au încetat să mai dăngăne a îngropăciune, domurile și casele oamenilor încep din ce în ce mai mult să dispară. În lumina amurgului zăresc fumul rugurilor pentru cadavre șerpuind printre clădiri și simt cum mirosul lor înțepător urcă până la mine. Se lățește ca un văl des peste toate; în curând va fi cu totul întuneric.

Viața! Ce-o fi oare? La ce-o fi servind, ce rost are? De ce o fi continuând, cu dezolarea și totala ei goliciune?

Întorc facla în jos și o sting de pământul întunecat. Se face noapte.

•

Fata de la țară a murit. Obrajii ei rotofei n-au putut-o opri să moară. Ciuma a secerat-o, deși multă vreme nimeni nu credea asta pentru că nu suferea ca alții.

Fiametta a murit și ea. S-a îmbolnăvit azi-dimineață și după două ore nu mai era. Am văzut-o când fantomele congregației călugărești au venit s-o ia. Era oribilă de privit. Fața îi era umflată și deformată, și

cu siguranță că și tot corpul. Nu mai era nimic de admirat la ea. Era doar un cadavru respingător. Au întins un ștergar peste trăsăturile ei îngrozitoare și au dus-o.

Le e frică de ciumă aici, la curte, și ar vrea să-i vadă pe toți morții cărați cât mai repede posibil. Dar Fiammetta va fi înmormântată cu anumite onoruri, așa s-a poruncit. Asta nu înseamnă mare lucru, acum, când a murit.

Nimeni n-o regretă.

•

Poate că principele o regretă. Desigur că o regretă. Sau poate că simte un fel de ușurare. Poate că și una, și alta.

Nimeni nu știe nimic despre asta, pentru că el nu vorbește cu nimeni. Umblă de colo până colo, cu chipul palid și tras, și nu mai seamănă cu el însuși. Fruntea i s-a zbârcit sub șuvița neagră și merge încovoiat. Privirea întunecată are o lucire ciudată și pare plin de neliniști.

L-am zărit o clipă astăzi și atunci am observat toate astea. Îl văd foarte rar de câtăva vreme.

Nu-l mai servesc la masă.

•

Pe principesă n-am mai văzut-o de atunci. Am auzit că zace toropită. Principele o vizitează des, stă lângă patul ei și o veghează – acum, după ce Fiametta a murit.

Oamenii sunt atât de ciudați! Iar dragostea lor unul pentru altul n-am putut niciodată s-o înțeleg.

•

Armata dușmană a ridicat asediul și s-a îndepărtat de îndată ce ciuma a început să facă ravagii și printre ei. Cu un astfel de dușman, oamenii lui Boccarossa n-au niciun chef să se lupte.

Așadar, ciuma a pus capăt războiului. Nimic altceva n-ar fi putut să facă acest lucru. Amândouă țările sunt acum devastate, în special a noastră. Și amândouă popoarele sunt poate prea sleite după două războaie ca să mai îndrăznească s-o ia de la început. Montanza n-a obținut nimic. Iar trupele sale duc poate boala acasă la ei.

Aici, la palat, mor din ce în ce mai mulți. Draperiile de doliu pentru Angelica mai atârnă încă și se potrivesc foarte bine cu starea de spirit întunecată de aici.

•

Am fost total îndepărtat de la serviciile curții. Nimeni nu mai mă cheamă, nimeni nu-mi mai cere nimic. Natural, cu atât mai puțin principele. Mai ales pe el nu-l văd niciodată.

Remarc că e ceva special. Dar nu pricep ce anume.

M-o fi vorbit careva de rău?

•

M-am retras complet în camera piticilor, trăind acolo doar pentru mine însumi. Nu cobor nici ca să mănânc; mai am ceva pâine uscată la mine și mă hrănesc cu ea. Îmi este foarte de ajuns, niciodată n-am avut nevoie de multă mâncare.

Stau singur sub tavanul scund, cufundat în gânduri.

Îmi place din ce în ce mai mult această singurătate.

•

A trecut multă vreme de când n-am mai scris nimic aici, în caietul meu. Asta se datorește întâmplărilor care au intervenit adânc în viața mea și care mi-au făcut imposibilă continuarea însemnărilor. Nici însemnările nu le-am mai avut la mine. Abia acum le am din nou.

•

Sunt înlănțuit de zid într-una din temnițele castelului. Până de curând îmi erau și mâinile în lanțuri, lucru de altfel inutil, pentru că, oricum, n-aș fi putut fugi. Dar trebuiau să-mi îngreuneze pedeapsa. Acum, în sfârșit, m-au scos din lanțuri – nu știu de ce, n-am cerut eu, mai ales că nu cer niciodată nimic. În felul acesta situația mea e mai tolerabilă, deși condiția mea mi s-a schimbat. L-am convins pe Anselmo, temnicerul meu, să-mi aducă lucrurile de scris și însemnările mele de sus, din camera piticilor, ca să am și eu o mică distracție cu care să mă ocup din când în când. Poate că el a trecut prin oarecare primejdie aducându-mi-le, pentru că, deși mi-au eliberat mâinile, nu-i sigur că-mi vor îngădui această mică plăcere și el n-are dreptul – după cum mi-a spus – să-mi facă nicio voie, oricât ar dori. Dar e un om cumsecade și foarte simplu, încât până la urmă am reușit să-l conving.

Am recitit însemnările mele de la început, câte puțin zilnic, și am avut o oarecare satisfacție retrăindu-mi viața proprie și a multor altora, și nu numai o dată, în timpul orelor de tăcere, și reflectând. Voi încerca acum să continuu de acolo de unde am rămas și în felul acesta să aduc o oarecare variație în existența mea incontestabil foarte monotonă.

Exact nu știu cât am stat aici. Captivitatea mea este atât de complet lipsită de întâmplări, fiecare zi este atât de la fel cu cealaltă, încât am încetat să-mi socotesc timpul și nu mă mai interesează scurgerea lui. Dar circumstanțele care m-au adus în această temniță și m-au înlănțuit strâns de zid, mi le amintesc foarte bine.

Stăteam într-o dimineață în pace și liniște sus, în camera mea de pitici, când unul dintre ajutoarele călăului apăru în pragul ușii mele și-mi ceru să-l urmez. Nu-mi dădu nicio lămurire și nici eu nu i-am pus nicio întrebare, considerând că ar fi sub demnitatea mea să mă adresez lui. Mă conduse jos, în camera de tortură, unde era călăul, mare și roșu în obraji, gol până la brâu. Se mai afla acolo și un notar și, după ce mi s-au arătat instrumentele de tortură, mă îndemnă stăruitor să fac o mărturisire completă asupra a tot ceea ce s-a

petrecut în timpul vizitei mele la principesă și care a făcut-o ca să se afle astăzi într-o stare atât de jalnică. Natural că am negat totul. De două ori mi s-a cerut să recunosc, dar în zadar. Călăul m-a înșfăcat și m-a trântit pe masa de tortură. S-a dovedit că masa nu era făcută pentru o talie ca a mea și a trebuit să cobor ca să aștept până o modifică să se potrivească pentru un pitic. A trebuit să ascult grosolăniile și porcăriile lor tâmpite, precum și lămuririle lor că vor face din mine un flăcău înalt și zvelt. Pe urmă m-au pus din nou pe masă și au început să mă chinuie în modul cel mai groaznic. Cu toate durerile, n-am scos niciun cuvânt, privindu-i mereu cu ochi plini de ură, în timp ce ei își făceau dezgustătoarea lor meserie. Omul legii stătea aplecat asupra mea, căutând să smulgă de la mine tot ceea ce știu. Dar niciun cuvânt nu a ieșit de pe buzele mele. N-am trădat-o. Nu voiam ca decăderea ei să fie cunoscută.

De ce am făcut astfel? Nu știu. Dar nici cel mai mic gând nu mi-a trecut prin minte să destăinuiesc ceva ce ar putea-o dezonora, orice aș fi îndurat. Mușcându-mi buzele, înduram tortura pentru acea femeie pe care o uram. De ce? Poate că îmi plăcea să sufăr pentru ea.

Până la urmă, au fost nevoiți să mă lase și să mă dezlege, înjurându-mă groaznic. Am fost dus într-o temniță și înlănțuit cu cătușele care fuseseră făcute tot pentru mine atunci când am celebrat o liturghie pentru poporul meu asuprit, cătușe care acuma erau bune la ceva. Aceea era o închisoare mai puțin neprimitoare decât asta. După doua zile am fost adus din nou jos și din nou am fost supus aceluiași tratament. Dar și de data aceasta a fost zadarnic. Nimic nu mă putea convinge să vorbesc. Continuam să păstrez în inimă secretul ei.

După câtăva vreme am fost dus la un fel de tribunal unde am aflat că eram acuzat de toate crimele posibile și printre altele că aș fi provocat moartea principesei. Nu știam că murise dar sunt convins că nici cea mai mică mișcare a obrazului meu n-a arătat nimic când am auzit această veste. Murise fără să mai iasă din toropeală.

M-au întrebat dacă am ceva de spus în apărarea mea. Nu i-am învrednicit cu niciun cuvânt. Pe urmă au dat sentința. Pentru toate faptele mele rele, care au adus atâtea nenorociri, sunt condamnat să fiu înlănțuit de zid în temnița cea mai întunecoasă din castel și să rămân pe viață acolo. Eram un șarpe veninos și duhul rău al principelui, iar înalta lui dorință era să fiu făcut pentru totdeauna nevătămător.

Am ascultat sentința cu totul netulburat. Chipul meu bătrân de pitic exprima doar ură și dispreț pentru el și am constatat că judecătorii mă priveau cu groază. Am fost scos din sala tribunalului și după aceea n-am mai văzut pe nimeni dintre ființele acelea odioase, doar pe Anselmo, care e prea neimportant ca să-l pot disprețui.

„Șarpe veninos!”

E adevărat că eu am făcut amestecătura otrăvii, dar cine mi-a poruncit s-o fac? E adevărat că eu i-am dat moartea lui don Riccardo, dar cine a fost acela care i-a dorit-o? E adevărat că am biciuit-o pe principesă, dar cine s-a milogit și m-a rugat s-o fac?

Oamenii sunt niște ființe prea slabe și prea exaltate ca să-și poată făuri singure destinul.

S-ar fi putut crede că pentru toate crimele astea groaznice, ar fi trebuit să fiu condamnat la moarte. Însă doar cei fără de minte și cei care nu-l cunosc pe preaînaltul meu stăpân ar fi bănuit că pedeapsa ar fi aceasta. Eu îl cunosc prea bine ca să mă tem de așa ceva. El n-are totuși atâta putere asupra mea.

Putere asupra mea? Ce însemnătate are faptul că stau aici, închis în temniță? La ce bun că m-a aruncat în lanțuri? Cu atât mai mult fac parte din castel! Tocmai ca să arate acest lucru m-au legat de castel! Eu sunt legat de el și el de mine! Nu putem scăpa unul de altul, stăpânul meu și cu mine! Sunt eu prizonier, atunci și el e prizonier. Sunt înlănțuit de el, după cum el e înlănțuit de mine!

Trăiesc aici, în gaura mea, trăiesc viața neștiută a cârtiței în timp ce el se plimbă prin frumoasele, minunatele săli ale palatului. Dar viața mea e și a lui. Și viața lui distinsă, plină de cea mai înaltă stimă, îmi aparține și mie.

•

Mi-au trebuit mai multe zile ca să scriu aceste rânduri. Pot să scriu doar în puținele clipe când o rază de soare, trecând prin mica răsuflătoare, cade pe hârtie. Raza rătăcește vreo oră pe podeaua temniței, dar nu pot să mă mut după ea din cauza lanțului care mă țintuiește de zid. Nu mă pot mișca decât foarte puțin. De aceea îmi ia vreme multă ca să citesc ceea ce am scris până acum, dar e și un avantaj, pentru că în felul acesta se prelungește această distracție cât mai mult.

Restul zilei stau ca mai înainte și n-am cu ce să mă ocup. Pe la orele trei se face întuneric și trebuie să-mi petrec cea mai mare parte a zilei într-o întunecime continuă. În întuneric apar șoarecii, strecurându-se peste tot, cu ochi strălucitori. Îi descopăr imediat pentru că văd ca ei în întuneric și devin din ce în ce mai mult un animal subteran. Urăsc aceste animale urâte și murdare și le vânez în felul acesta: stau complet nemișcat și când ajung în sfera mea de acțiune, le calc în picioare. Asta a ajuns una dintre manifestările vitale pe care mai am ocazia să le exercit. Dimineața îi poruncesc lui Anselmo să le arunce. Nu pricep de unde vin. Probabil că pe ușa care nu se închide bine.

Umezeala picură pe pereți și temnița are un miros închis, care mă torturează poate mai mult decât orice, fiind foarte simțitor la așa ceva. Pe jos e numai pământ bătut, întărit de toți cei care au zăcut aici. Nu cred că au fost înlănțuiți de zid, ca mine. Cel puțin nu toți, pentru că

tot pământul e tare ca piatra. Noaptea mă odihnesc pe o grămadă de paie – ca ea. Dar nu-s tot atât de murdare și urât mirositoare, pentru că îi poruncesc lui Anselmo să mi le schimbe în fiecare săptămână. Eu nu-s un penitent. Eu sunt un om liber. Eu nu mă înjosesc.

Așa se scurge viața mea aici, în pușcărie. Cu fălcile încleștate îmi port gândurile asupra oamenilor și a vieții, așa cum întotdeauna am făcut-o, și nu simt nicio schimbare.

Dacă își închipuie că mă pot îmblânzi, se înșală!

•

O mică legătura cu lumea exterioară am prin mijlocirea omului acesta de treabă care-i paznicul meu. Când vine cu hrana, îmi povestește, în felul său naiv, ce se mai întâmplă, făcând lungi comentarii. E foarte interesat de tot ceea ce se petrece și-i place să facă reflecții care-l costă mult efort pentru a le expune. Totul devine atât de simplu în gura sa și el se întreabă mai ales care o fi fost gândul lui Dumnezeu în cutare întâmplare; eu însă, cu marea mea experiență a vieții pot să-mi fac o idee aproximativă despre ceea ce s-a petrecut în realitate. Astfel, am aflat până la urmă cum a fost cu ultima fază a căderii și morții principesei și diferite alte întâmplări petrecute după întemnițarea mea. Principele sta tot timpul lângă patul ei, toată ziua, vedea cum chipul ei devenea din ce în ce mai transparent sau, cum se spunea la curte, spiritualizat. Se făcuse frumoasă ca o madonă, afirmă Anselmo, de parcă ar fi văzut-o el însuși. Eu, care realmente o văzusem, știam cum merg lucrurile. Dar sunt sigur că principele stătea acolo, lângă soția lui, care era pe cale să-l părăsească. Poate își retrăia dragostea din tinerețe, deși o făcea singur, ea fiind deja departe de cele pământești. Se gândea, desigur, că-i ceva foarte mișcător detașarea ei de cele pământești și că ea e departe. În același timp, cred că era încurcat de convertirea ei, la care nu participase în niciun fel, și că voia, desigur, s-o readucă la viață. Dar ea îi luneca printre mâini pe neobservate și fără nicio explicație, ceea ce îi mărea dragostea – cum se întâmplă în astfel de ocazii.

În această stare de spirit, m-a întemnițat și m-a torturat. El o iubește pentru că e atât de inaccesibilă și, în același timp, m-a făcut să pătimesc pentru că ea este așa. Nu mă miră, orice ar fi, nu mă miră.

Bernardo și mai mulți alții au fost s-o vadă. Bătrânul maestro se zice că ar fi spus că chipul ei este minunat de privit și că acum începe s-o înțeleagă. Și înțelege de ce portretul ei era nereușit. Nu-i sigur că este nereușit, deși ea nu-i mai seamănă de multă vreme. Acest lucru, pe care l-a observat, desigur, i-a dat de gândit.

Preoții au început să apară și curând s-au răspândit peste tot. Au lămurit că intrarea ei în viața veșnică este un spectacol frumos și înălțător. Desigur, confesorul ei era acolo, spunând cui voia să-l asculte că ea era fără de păcat. Când se apropia de ultimele clipe,

arhiepiscopul însuși a venit dându-i împărtășania și maslul, toată camera fiind plină de prelați și înalți demnitari ai bisericii, cu tot felul de odăjdii. Dar ea muri cu totul singură, fără să știe că ei erau acolo.

După ce a murit, a găsit cineva o bucată de hârtie murdară și boțită pe care scria că ea dorește ca trupul ei nevrednic să fie ars ca al ciumaților iar cenușa să fie aruncată pe străzi ca s-o calce toată lumea în picioare. S-a socotit a fi o rătăcire și nu s-a ținut seamă de ultima ei dorință deși, cu siguranță că era foarte sinceră. S-a ales o cale de mijloc, și cadavrul ei îmbălsămat a fost pus într-un simplu sicriu de fier, care nu era deloc împodobit și a fost transportată la cavoul princiar de la catedrală. Procesiunea care a fost pe cât de simplă cu putință când e vorba de o principesă, a fost urmată de cei mai simpli oameni din popor, calicii care mai rămăseseră, iar Anselmo mi-a descris convoiul trecând prin orașul pustiit de ciumă, ca ceva foarte mișcător. E posibil să fi fost așa.

Lumea crede că știe totul despre ea și despre ultimele ei ore, acaparând-o ca pe proprietatea lor legitimă, transformând-o după propria lor fantezie, cum se întâmplă în asemenea cazuri. Fantezia lor a fost pusă în mișcare de sicriul simplu de fier așezat în cavou, printre celelalte sicrie somptuoase de argint și lucrătura artistică din marmură. Cea care zace acolo li se pare că-i oarecum de-a lor. Iar flagelările și mortificațiile pe care camerista le povestise la mulți, fac din ea un ales, care a suferit mai mult decât alții, pentru că, în pofida înjosirii, era de rang înalt, după cum Isus a suferit mai mult decât ceilalți, fiind fiul lui Dumnezeu, deși mulți alții în afară de dânsul fuseseră crucificați și unii chiar cu capul în jos, fiind omorâți și torturați mult mai rău decât el. Ea a devenit în urmă ca o sfântă, care a respins și disprețuit această viață într-un asemenea grad, încât se tortură și-și martiriză trupul până la moarte. Au ținut-o mereu așa, foarte puțin grijulii cu realitatea, continuându-și opera până când au obținut rezultatul dorit. Dumnezeu știe dacă nu vor scoate și minuni din sicriul ăsta urât de fier, care conține rămășițele ei. Cel puțin Anselmo crede cu tărie asta. El spune că în timpul nopții se vede o lumină în jurul sicriului. E posibil. Catedrala fiind încuiată la ora aceea, nimeni nu poate nega sau afirma ceva. Iar când credincioșii au de ales între ceea ce-i adevărat și ceea ce nu-i adevărat, aleg întotdeauna ceea ce nu este. Minciuna e mult mai impresionantă și mai stranie decât adevărul și de aceea este preferată.

Eu trebuie chiar să-mi zic, când aud toate astea, că fără să bănui am fost cel care am creat această aureolă sau cel puțin am contribuit mult la strălucirea ei. Și din cauză că am făcut asta, stau acum țintuit de zid. Se înțelege că despre asta ei nu știu nimic, iar dacă ar ști, nu le-ar trece prin cap că martiriul meu prezintă vreun interes. La așa ceva nici nu țin deloc, natural. Dar că un om atât de puțin sfânt ca mine a putut

fi folosit la așa ceva, asta mă miră peste măsură.

O dată – nu-mi aduc exact aminte când – Anselmo mi-a povestit că Bernardo a pictat un chip al Madonei căruia i-a dat trăsăturile principesei. Principele și toată curtea au fost foarte prinși de lucrarea asta și foarte fericiți. Bătrânul maestro a spus că a încercat să redea ființa ei interioară, tot ceea ce nu putuse sesiza mai înainte de-a o vedea pe patul de moarte. Nu știu dacă a reușit, pentru că n-am văzut niciodată rezultatul, am auzit doar vorbindu-se ca despre o extraordinară capodoperă – dar la tot ce face el spun așa. A muncit mult la tablou, dar l-a terminat. Cina lui cea de Taină, cu Cristos frângând pâinea pentru toți cei din jurul mesei, e tot neterminată și așa va rămâne mereu, dar tabloul acela l-a terminat. Poate că-i mai ușor să realizezi așa ceva. Este agățat în catedrală, lângă altarul din stânga, iar Anselmo a fost plin de o admirație copilărească atunci când l-a văzut prima oară. Mi l-a descris în cuvinte naive și mi-a spus că toată lumea socotea că o astfel de Madonă n-a mai fost pictată până atunci, niciodată o mamă a lui Crist atât de blândă și de nepământească. Mai presus de orice te vrăjește surâsul plin de taină, plin de enigme, care plutește pe buzele ei. Îi mișcă pe toți și li se pare că-i ceva cu totul ceresc, atât de inexplicabil și plin de o mistică supraomenească. Am priceput că pictorul a păstrat surâsul primului său portret, acela în care semăna a curvă.

Nu-i ușor să-ți faci o idee despre valoarea operei pe baza povestirii atât de naive a lui Anselmo dar, după câte am înțeles, maestrul a reușit în adevăr să creeze ceva care să intereseze sufletele pioase. Deși el însuși poate că abia crede în născătoarea lui Dumnezeu, a impregnat tot tabloul ei cu veritabile sentimente și conținut religios ca să-i facă pe cei care o contemplă să fie plini de evlavie și emoție. Poporul a venit la noua și cerească madonă, neîntârziind mult până să îngenunche în fața ei, cu lumânări în mână. Erau mai multe genuflexiuni acolo decât la celelalte altare și atâtea lumânări în candelabre în fața portretului principesei defuncte, încât toate flăcările acelea sunt primul lucru pe care-l vezi când intri în catedrală. Desigur, calicii se strâng acolo să se roage și să primească mângâiere în nevoile lor, toți cei care sunt nefericiți și asupriți în timpurile astea grele. Ea este Madona lor cea mai iubită, care ascultă răbdătoare necazurile și grijile lor, dându-le mângâiere și alinare, deși, după câte știam eu, niciodată nu se sinchisise de săraci. Bernardo a deșteptat așadar, ca și mine, prin marele său talent, adânci și intime sentimente în rândurile poporului.

Acum, când povestesc lucrurile astea, nu pot să mă împiedic a mă gândi ce lucruri minunate s-au întâmplat. Cine ar fi putut crede că femeia aceea va sta în catedrală, ca o madonă blândă și mângâietoare, că va fi obiectul dragostei și adorației publice? Că va trona, pură și

supranaturală, în strălucirea nenumăratelor lumânări ce se vor aprinde pentru puritatea și bunătatea ei. Iar în palat atârnă celălalt tablou al ei, pe care principele l-a dat la înrămat și l-a așezat pe perete, cu toate că maestro Bernardo n-a fost mulțumit, portretul acela în care pare o curvă. Poate că amândouă tablourile, în pofida neasemănării lor, sunt adevărate fiecare în felul său, amândouă având același surâs absent, care le pare atât de celest credincioșilor care îngenunche în catedrală.

Oamenilor le place să se oglindească în oglinzi strâmbe.

•

După ce am descris toate astea, vreau să spun tot ceea ce s-a întâmplat după întemnițarea mea, găsesc că nu mai am chiar nimic de spus. Anselmo a venit mereu și mi-a spus tot ce s-a întâmplat în oraș și la curte, dar iată că nu s-a mai întâmplat nimic deosebit. Ciuma s-a stins până la urmă; după ce a secerat o mare parte din populație, a dispărut de la sine, după cum venise, îmbolnăvirile fiind din ce în ce mai rare până au dispărut cu totul. La urmă, viața și-a reluat crugul ei obișnuit, iar orașul, cu toate cele petrecute, e la fel ca înainte. Țăranii s-au întors la gospodăriile lor arse și le-au clădit din nou, iar pământul își reia încet puterile sale pierdute, deși este încă cu totul secătuit. Datoriile de război sunt nemaiauzite, iar tezaurul statului complet golit, așa că populația, după câte spune Anselmo, este vlăguită de impozite mari. Însă, în orice caz, e pace, după cum s-a exprimat el, încât se va găsi vreo cale de îndreptare pentru toate. Oamenii sunt plini de curaj la țară, mi-a spus el, cu chipul său simplu strălucind de mulțumire.

Mă întreține cu vorbăria lui continuă despre toate lucrurile posibile și e de la sine înțeles că îl ascult, deși uneori e de-a dreptul obositor, dar n-am pe altcineva cu care să vorbesc. Nu de mult, a venit să-mi spună că marea datorie către Veneția a fost plătită, în sfârșit, iar țara a scăpat de această grea povară. Începe să se lumineze și vor fi timpuri mai bune după încercările acelea grele; se vede asta după o mulțime de lucruri, spunea. Au început chiar și lucrările la campanilă, lucrări care fuseseră părăsite de atâția ani, și se speră că vor fi terminate nu peste mult timp. Eu pomenesc despre astea, cu toate că n-ar prea merita să le notez.

Nu s-a mai petrecut nimic de oarecare interes.

•

Stau aici în celula mea după ce am așteptat raza de soare, un timp care mi s-a părut nesfârșit, iar când în sfârșit a venit n-am avut nimic de consemnat pe hârtia luminată. Pana se odihnește fără treabă în mâna mea, nu-mi vine să o mai mișc.

Mă plictisește din ce în ce mai mult să scriu ceva în caiet, existența mea fiind atât de lipsită de întâmplări.

•

Mâine se va face sfințirea solemnă a campanilei și clopotele vor răsuna pentru prima dată acolo, sus. Sunt făcute în parte din argint, care a fost adunat printr-o colectă a întregului popor. Din cauza aceasta se spune că va suna mai frumos.

— Principele și întreaga curte vor fi de față, natural.

•

Sfințirea a avut loc, și Anselmo mi-a povestit o mulțime de lucruri pe care le-a auzit de la cei care au fost de față. A fost un eveniment remarcabil și de neuitat, afirmă el, la care a luat parte aproape tot poporul. Principele a mers pe jos prin oraș. În fruntea întregii sale curți, iar străzile erau înțesate pe margini de lume care voia să-l vadă și să ia parte la momentul solemn. El părea serios, dar era drept și zvelt iarăși, ca mai înainte, și vizibil bucuros din cauza acelei zile mari. Atât el cât și suita sa erau îmbrăcați în cele mai strălucite veșminte. Ajunși în piazza din fața domului, a pătruns primul înăuntru, îngenunchind în fața sicriului principesei și pe urmă în fața altarului cu tabloul ei, iar toți ceilalți au îngenuncheat o dată cu el. După ce s-a terminat acest act pios, s-a întors din nou în piața domului, și atunci clopotele campanilei au început să sune. Sunau atât de frumos încât toți au fost cuprinși de emoție și, în tăcerea aceea, se auzeau dangăte care păreau că pogoară din cer. Au răsunat pe deasupra orașului și toată lumea se simțea fericită că le aude. În piață toată lumea se strânsese în jurul principelui gândind că niciodată n-au mai trăit astfel de clipe. Așa mi-a spus Anselmo că a fost.

Spre marea lui părere de rău, el însuși n-a putut fi de față la sfințire, fiind tocmai vremea când trebuiau hrăniți întemnițații, așa că s-a mulțumit să asculte clopotele de aici. Când le-a auzit că răsună a venit în fugă la mine să-mi spună că a început. Era atât de emoționat, încât a deschis ușa ca să pot auzi și eu. Cred că omul acela cumsecade avea lacrimi în ochi și-mi spuse că asemenea clopote n-a mai auzit niciodată vreo ființă omenească. De fapt sunau așa cum sună clopotele, nu era nicio deosebire. Mi-a părut bine când a închis ușa și m-a lăsat în pace.

•

Stau aici în temnița mea și zilele trec fără să se întâmple niciodată nimic. E o viață goală și lipsită de bucurii, însă eu o accept fără să mă plâng. Aștept alte timpuri, și vor veni, pentru că nu-i niciun motiv ca să rămân totdeauna aici. Voi avea din nou ocazia să-mi continuu cronica sus, la lumina zilei, ca mai înainte, și se vor găsi din nou treburi pentru mine. Dacă îmi cunosc bine stăpânul, nu se va putea multă vreme lipsi de piticul său. Așa cuget eu aici în celula mea și sunt plin de curaj. Mă gândesc la ziua când vor veni să mă scoată din lanțuri, pentru că el a trimis iarăși după mine.

Sfârșit

virtual-project.eu

{1} Brizanți – valuri care se izbesc de stâncile din apropierea țărmului, producând un sunet caracteristic.
{2} Nișă semicirculară sau poligonală care prelungește nava centrală a unei biserici, unde se săvârșește cultul.
{3} Concepție despre lume, filosofie a vieții (germ.).
{4} Culoarea uniformelor armatei hitleriste (germ.).
{5} Dă-i drumu! (Engl.).
{6} Sală de mese într-un internat, într-o mănăstire etc.
{7} Prolix – difuz, prea multe cuvinte: *orator, discurs prolix.*
{8} Taurul.

Table of Contents

- Povestiri amare (1924)
    - Tata și cu mine
    - Aventura
    - Moartea unui erou
    - Veneratele oseminte
    - Ioan Mântuitorul
    - Lumea experimentală
    - Ascensorul care a coborât în iad
    - Dragostea și moartea
    - Subsolul
    - Îngerul rău
    - Prințesa și întreaga împărăție
- Călăul (1933)
- Piticul (1944)